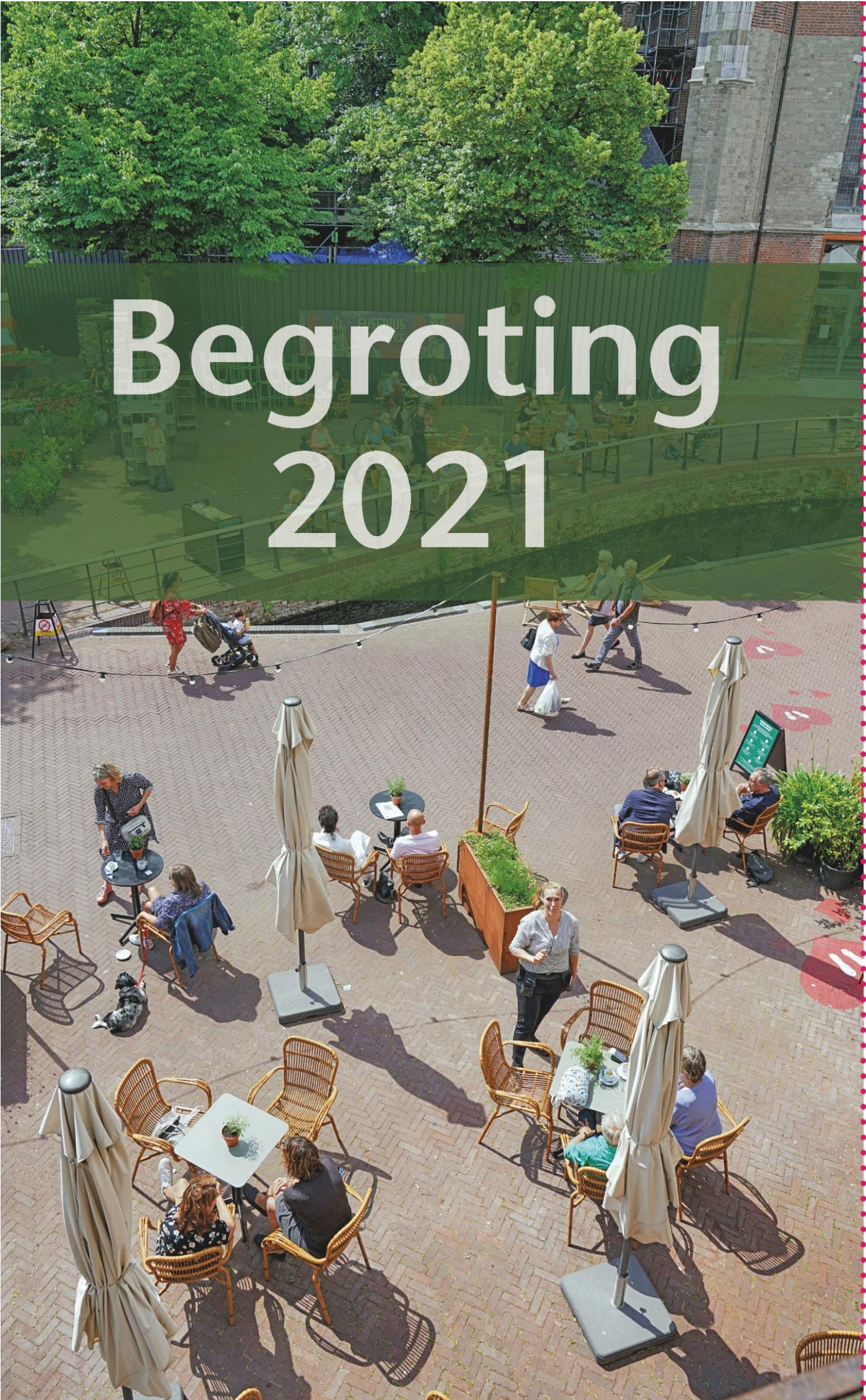

Begroting 2021

Begroting 2021

Geamendeerde Begroting 2021

Inhoudsopgave

Deel 1 Hoofdlijnen van beleid en financieel kader	1
Hoofdlijnen van beleid	2
Ontwikkelingen in het financieel kader	4
Leeswijzer.....	16
Deel 2 Beleidsbegroting	20
Wijkprogramma's	21
Wijken Algemeen.....	22
W1 Centrum, Spijkerkwartier, Arnhemse Broek	26
W2 Noordwest.....	32
W3 Noordoost.....	37
W4 Presikhaaf	43
W5 Malburgen	48
W6 Schuytgraaf/Elderveld	52
W7 De Laar/Elden	56
W8 Rijkerswoerd, Kronenburg, Vredenburg	61
Stedelijke programma's	66
S00 Bestuur, dienstverlening en financiën	67
S01 Veiligheid.....	75
S02 Bereikbaarheid	81
S03 Economie	87
S04 Onderwijs	96
S05 Cultuur.....	101
S06 Participatie en armoedebestrijding	108
S07 Zorg.....	122
S08 Welzijn en inclusie.....	132
S09 Gezondheid en sport.....	139
S10 Klimaat en energie	145
S11 Ruimtelijke ontwikkeling	151
S12 Wonen en leefomgeving.....	157

Paragrafen	167
Lokale heffingen	168
Risicomanagement en weerstandsvermogen.....	174
Onderhoud kapitaalgoederen	192
Financiering	202
Bedrijfsvoering.....	206
Verbonden partijen	211
Grondbeleid	230
Investerings.....	234
Subsidies.....	240
Overig programmaplan	245
Deel 3 Financiële begroting	246
Overzicht van baten en lasten per programma.....	247
Overzicht van geraamde incidentele baten en lasten	253
Geprognosticeerde balans 2021-2024	257
Reserves en voorzieningen	258
EMU-saldo 2021	262
Overzicht geraamde lasten en baten per taakveld	263
Overzicht taakvelden per programma (lasten).....	269
Overzicht taakvelden per programma (baten)	273
Mutaties circulaires.....	277
Bijlagen	280
Normenkader.....	281
Overzicht onderdelen stad/wijk.....	284
Portefeuilleonderdelen.....	288
Afkortingenlijst	289
Begrippenlijst.....	292

Deel 1 Hoofdpijnen van beleid en financieel kader

Deel 1 bestaat uit:

1. Bestuurlijke hoofdpijnen van beleid
2. Ontwikkelingen in het financieel kader
3. Leeswijzer

Hoofdlijnen van beleid

Arnhem staat de komende jaren voor grote uitdagingen. We willen meer mensen aan het werk helpen en de armoede terugdringen. We willen een groene aantrekkelijke stad voor onze inwoners en bezoekers. We hebben grote ambities op het gebied van duurzaamheid en klimaatadaptatie. We willen meer woningen bouwen, de bereikbaarheid van de stad verbeteren en een aantrekkelijk klimaat voor bedrijven en ondernemers creëren. We willen sport en cultuur stimuleren en goed onderwijs faciliteren. We werken aan een transformatie binnen het sociaal domein met meer nadruk op preventie en zetten bijvoorbeeld in op de transitie van opvang naar zelfstandig wonen. Tegelijk moeten we de kosten van de zorg en de jeugdzorg structureel beteugelen; deze liepen de afgelopen jaren veel meer op dan was voorzien.

In 2020 werden we vervolgens geconfronteerd met een crisis die zijn weerga niet kent. De coronacrisis heeft veel impact op Arnhem en de Arnhemmers. Natuurlijk richtten we als gemeente ons meteen op het beheersen en beperken van de effecten van deze crisis. We namen meer dan 100 maatregelen om de acute gevolgen van corona te bestrijden en verzachten. Tegelijk zijn we ervan doordrongen dat de coronacrisis niet zomaar voorbij is. Dat we verder moeten kijken dan de eerste maanden, dan dit jaar. Dat heeft gevolgen voor de begroting. Ook al zien we voorzichtig licht aan de horizon van de gezondheidscrisis, veel is en blijft onzeker. De impact van de coronacrisis op bijna alle onderdelen van het openbare leven is groot. Veel inwoners worden hard geraakt. Mensen raken in een sociaal isolement, of hebben plots minder inkomen. Ze raken hun onderneming kwijt of vrezen een faillissement.

We willen de bedrijvigheid, leefbaarheid, werkgelegenheid en aantrekkelijkheid van onze stad beschermen. Daarom kiezen we er juist nu voor om te investeren. In onze stad, onze mensen en in onze bedrijven. Met een herstel- en versterkingsplan dat investeringen laat zien, olopend tot ruim € 19 miljoen. We investeren daar waar het bijdraagt aan grote transities en de opgaven die daarbij horen, zoals de energietransitie, duurzame mobiliteit, circulaire economie en klimaatadaptatie. Daarmee zorgen we lokaal voor werkgelegenheid en extra bedrijvigheid. We noemen dit de Arnhemse Herstelagenda Coronacrisis. Forse investeringen, waarmee we de stad een fikse steun in de rug geven om de gevolgen van de coronacrisis te verzachten.

Ruim € 5 miljoen is bestemd voor 'anticyclische investeringen'. Door te investeren in de stad willen wij bijdragen aan het herstel en de grote opgaven in de belangrijke transities in onze stad. Investeringen in wonen, leefomgeving, mobiliteit, energie en klimaat kunnen mogelijk geïntensiveerd en versneld worden. Investeringen die al gepland stonden, worden naar voren gehaald en we stimuleren ontwikkelingen door er nu geld in te steken. We blijven dicht bij ons economisch profiel, we zoeken versterking van de werkgelegenheid en een gerichte toeleiding naar banen voor Arnhemmers met minder kansen op de arbeidsmarkt.

Meer dan € 8 miljoen is bestemd voor een sociaal sterke stad. Voor een groot deel betekent dit dat we ons gaan inzetten om mensen te helpen werk te houden of te krijgen. Zo kunnen mensen die hun baan zijn verloren door de coronacrisis extra ondersteuning krijgen door middel van omscholing, begeleiding en coaching. Ook creëren we als gemeente extra banen door investeringen die worden gedaan. We zetten extra in op voorkomen van schulden bij inwoners die het financieel moeilijk hebben en geven gezinnen in langdurige armoede extra compensatie. Ook (sport)verenigingen, cultuurorganisaties, wijkinitiatieven en welzijnsorganisaties hebben het zwaar. We spannen ons in om ze voor Arnhem te behouden, door vinger aan de pols te houden en maatwerk te leveren als ze in acute financiële problemen komen. In een tijd van crisis is een gezonde leefomgeving van belang. Daarom trekken we ruim € 3 miljoen uit voor een leefbare en groene stad. We pakken probleemgebieden aan maar letten ook extra op de veiligheid in onze stad door in te zetten op de aanpak van ondermijning. € 2,7 miljoen gaan naar innovatie en vernieuwing. Dat draagt bij aan de economische kracht en de toekomst van de stad.

De coronacrisis maakt de bestaande uitdagingen groter. We monitoren en anticiperen op de crisis, maar kunnen de impact daarvan niet voorspellen. Dat vergt dus naast koers houden en investeren in de stad ook flexibiliteit en soliditeit om snel in te kunnen spelen op veranderende omstandigheden. In de Begroting 2021 leest u hoe we met deze uitdagingen en opgaven om willen gaan en welke keuzes we daarbij maken. En hoe die financieel uitpakken.

Wat alle thema's in Arnhem verbindt, is dat we juist dáár aan de slag willen waar onze inwoners dat het hardste nodig hebben. Of het nu om het bestrijden van armoede en eenzaamheid gaat of het bouwen van meer woningen. Het duurzamer maken van de stad of het verbeteren van de veiligheid. Het vergroten van de leefbaarheid of zorgen voor een betere bereikbaarheid. Het creëren van extra banen of het stimuleren van sport

en cultuur. Het realiseren van meer groen en het verbeteren van de gezondheid van onze inwoners. Daarnaast werken we samen met de raad aan een integrale visie op het sociaal domein. Al deze uitdagingen pakken we in samenhang op. Zodat we zoveel mogelijk bereiken, op zoveel mogelijk thema's voor zoveel mogelijk inwoners. Want er zijn kansen volop. Om onze stad aantrekkelijk te maken, moeten we die kansen alleen maar benutten.

Hoe we dat doen? Sommige wijken kennen complexe sociaal-maatschappelijke problemen: werk, onderwijs, jongeren, veiligheid, ondermijning, zorg en leefomgeving hebben allemaal, integraal, extra aandacht nodig. In Arnhem zijn dit vooral wijken aan de oostkant van de stad. Deze kennen vergeleken met de rest van de stad en regio maar ook landelijk gezien een hogere werkloosheid, een lager opleidingsniveau, kinderarmoede, radicalisering en een grotere gevoeligheid voor ondermijnende criminaliteit. Dat móeten we aanpakken. Daarom is een meerjarige samenhangende aanpak van stadsvernieuwing nodig waarbij het verbeteren van de leefbaarheid en de kansen van inwoners hand in hand gaat met nieuwe woningbouwplannen en de verduurzamingsopgave. Dat doen we samen met de inwoners, maar ook met buurt- en sportverenigingen.

Werk hebben betekent niet alleen financiële zekerheid, maar vaak ook een rijker sociaal leven. Meer banen leidt daarmee tot een betere leefbaarheid voor iedereen. Ook daarom wil Arnhem een bedrijvige, ondernemende, groene en aantrekkelijke stad zijn. Waar het voor ondernemers goed investeren is en voor de Arnhemmers goed wonen en werken is. Ook streven we naar een stad waar werkgevers én werknemers zich gehoord en bediend voelen in hun vraag naar goed opgeleide arbeidskrachten en passende arbeid, zodat steeds meer Arnhemmers de kans krijgen om mee te doen. Zowel ondernemers als inwoners hebben profijt van een sterke economie. Het gaat samen met leren, creativiteit en kansen creëren voor iedereen. Met innovatiekracht en goede onderwijs- en kennisorganisaties. Die aantrekkelijke stad zijn we ook door goede voorzieningen op het gebied van kunst, cultuur en sport. Door een bruisende binnenstad te zijn, door veel reuring in de stad, door fraaie openbare ruimtes met veel groen en bovendien een goede verbinding met de Veluwe en de omliggende omgeving.

We merken een steeds sterkere betrokkenheid van inwoners bij onderwerpen die in de stad spelen. Via social media krijgen we steeds vaker vragen en opmerkingen over wat we doen en waarom we dat doen. Soms gaat het om gebeurtenissen in de wijk, soms om Arnhem als één geheel. Deze enorme betrokkenheid is vooral een kans. Een kans om onze dienstverlening aan onze inwoners te verbeteren. Maar ook een kans om inwoners goed te betrekken en zorgvuldig en open te communiceren. Ook dit is soms een lastige klus. Niet omdat onderwerpen te complex zijn, maar omdat besturen vaak en vooral ook keuzes maken is. En keuzes maken, betekent ook mensen teleurstellen. Er zit nu eenmaal spanning tussen de politieke doelen en wensen, de wensen en eisen van onze inwoners en ondernemers en de middelen die we daarvoor beschikbaar hebben.

We staan er overigens niet alleen voor. We werken samen met instellingen, bedrijven en inwoners in onze stad. Maar ook met andere overheden: Europa, Rijk, Provincie en de Waterschappen. Deze partijen dragen vaak ook in financiële zin bij aan investeringen in onze stad. De budgetten die de gemeente op diverse beleidsterreinen te besteden heeft, dienen daarbij als cofinanciering. Bij bijvoorbeeld het Klimaatfonds, is cofinanciering expliciet opgenomen in de kaders voor de besteding van deze middelen. Een integrale aanpak van onze opgaven is daarom belangrijk. Wij zullen vaak per gebied of zelfs per wijk onze opgaven gaan realiseren. Door daarin breed samen te werken maken we meer mogelijk. Voor een mooier en beter Arnhem.

Ontwikkelingen in het financieel kader

Hoofdpijnen financiën

De coronacrisis kleurt de Begroting 2021 van Arnhem. De impact van de crisis is groot. Die impact wordt direct gevoeld door de Arnhemmers. De bedrijvigheid is afgenomen en het centrum is stiller geworden. Aan het begin van de crisis in maart was direct duidelijk dat deze een grote invloed zou hebben op de gemeentelijke financiën. Om die reden zijn we meteen begonnen met het in beeld brengen van de mogelijke gevolgen in de zogenaamde financiële impactanalyse. Begin mei heeft de gemeenteraad hier met de Perspectiefnota een eerste versie van ontvangen. Hierna is deze regelmatig geactualiseerd en gepubliceerd op het coronadashboard dat ook in het leven is geroepen.

De coronacrisis leidt tot diverse verschuivingen in de begroting. De gemeenteraad heeft op 2 september de Arnhemse Herstelagenda Coronacrisis aangenomen. Hiermee wordt in 2021 € 6,0 miljoen in de stad geïnvesteerd. Ook in de volgende jaren zijn de investeringen met respectievelijk € 5,4 miljoen, € 3,8 miljoen en € 3,5 miljoen fors. Om deze investeringen te kunnen dekken is niet benutte ruimte gezocht binnen de begroting. Hiervoor zijn bijvoorbeeld de bestemmingsreserves tegen het licht gehouden. Gekeken is of hieruit middelen beschikbaar konden worden gemaakt zonder dat de doelen waarvoor de reserves in het leven geroepen zijn daaronder zouden leiden. Het eerste deel hiervan van € 3,8 miljoen is reeds in de Perspectiefnota voorgelegd. Het tweede deel van € 7,9 miljoen wordt in deze begroting opgenomen.

Met de opbrengst van de actualisatie van de bestemmingsreserves en de tegemoetkomingen van het Rijk en de Provincie kunnen we de grootste klap van de coronacrisis opvangen waarbij we ons weerstandsvermogen op peil houden. Voor nu staan we er financieel goed voor met een structureel sluitende begroting en voldoende weerstandsvermogen. Ook de bestemmingsreserve Solvabiliteit draagt bij aan de robuustheid van de financiële positie. De begroting blijft echter wel kwetsbaar. Een 'tweede golf' zal een forse wissel trekken op de begroting. Dan zijn pijnlijke keuzes moeilijk te vermijden.

Reëel en structureel sluitende begroting

In onderstaande tabel is samengevat weergegeven hoe de Begroting 2021 zich ontwikkelt ten opzichte van de vorige begroting. Verder in dit hoofdstuk volgt de toelichting op de wijzigingen die zich hebben voorgedaan.

Financieel beeld 2021-2024	2021	2022	2023	2024
<i>Bedragen x € 1.000</i>				
Uitgangspositie Begroting 2020	0	0	0	0
Gemeentefonds en overige Rijksontwikkelingen	17.368	19.716	16.674	17.454
Beleidsontwikkelingen				
Meedoen in een socialer Arnhem	-5.997	-4.413	-3.923	-1.049
Wonen in een duurzamer Arnhem	-1.060	-1.060	-750	0
Genieten van een nog mooier Arnhem	-264	-149	-835	-564
Open en verantwoord besturen	7.701	1.354	2.548	2.293
Impact corona	-2.145	-100	0	0
Herstelagenda	-6.035	-5.445	-3.845	-3.495
Jaarlijkse bijstellingen	-11.454	-12.354	-13.206	-12.771
Toevoeging (-) of onttrekking (+) aan de Algemene Reserve	1.887	2.450	3.337	-1.868
Totaal Financieel beeld	0	0	0	0

Na verwerking van de hierboven gepresenteerde wijzigingen voegen we vanaf 2024 jaarlijks structureel € 1,9 miljoen toe aan de algemene reserve. In de onderstaande tabel zijn de totale toevoegingen en onttrekkingen aan de algemene reserve na verwerking van het meerjarenbeeld opgenomen (negatieve mutatie betreft per saldo een

onttrekking aan de algemene reserve en een positieve mutatie per saldo een toevoeging). Hierin zitten dus ook de toevoegingen en onttrekkingen die in eerdere begrotingen zijn vastgesteld.

Mutatie Algemene Reserve	2021	2022	2023	2024
<i>Bedragen x € 1.000</i>				
Onttrekking	11.968	11.231	11.545	8.776
Toevoeging	9.807	10.043	10.975	13.817
Mutatie	-2.162	-1.188	-570	5.041

In de paragraaf [Risicomanagement en weerstandsvermogen](#) is te lezen dat de weerstandsfactor ondanks de coronacrisis niet onder de 1,0 zakt. De crisis heeft, zeker op de middellange termijn, wel een aanzienlijke invloed op de weerstandsfactor. De weerbaarheid van de Arnhemse begroting blijft dus op peil. De groei van de bestemmingsreserve solvabiliteit zorgt daarnaast voor een robuustere financiële positie.

Naast een reëel sluitende begroting, moet de begroting ook structureel sluitend zijn. Dit is het geval wanneer de structurele lasten, dus de lasten die langjarig doorlopen, voor 2021 volledig worden gedekt door structurele baten of aannemelijk is gemaakt dat dit structurele evenwicht in latere jaren (uiterlijk 2024) bereikt wordt.

In 2021 en 2022 is er sprake van een structureel tekort in deze begroting. vanaf 2023 ontstaat er structurele begrotingsruimte in de begroting die in 2024 oploopt tot 2%. Daarmee is er dus een structureel evenwicht. De begroting 2021 is reëel in evenwicht, omdat de opgenomen bedragen voor de komende jaren volledig, realistisch en haalbaar zijn. De in de begroting opgenomen maatregelen zijn aannemelijk hard of voorzien van dekking uit een bestemmingsreserve.

Gemeentefonds

In deze begroting is de raming van het gemeentefonds bijgesteld op basis van de meicirculaire 2020. In de Perspectiefnota zijn reeds de september- en decembercirculaire 2019 verwerkt. Ten opzichte van de MJPB 2020-2023 stijgt de gemeentefondsuitkering over alle jaren. Een groot deel daarvan betreft de nominale indexatie van de gemeentefondsuitkering en is reeds verwerkt in de Perspectiefnota.

In de meicirculaire is een forse daling van de gemeentefondsuitkering te zien van € 15,9 miljoen in 2021. Deze daling wordt veroorzaakt door een uitname van structureel € 20,3 miljoen uit de integratie-uitkering (IU) Beschermd Wonen. Dit bedrag wordt uitgenomen omdat de Wet langdurige zorg (Wlz) is opengesteld voor mensen met een psychische stoornis. Deze mensen krijgen vanaf 2021 zorg vanuit de Wlz in plaats van de Wmo waardoor de uitgaven van gemeenten dalen. Deze daling wordt daarom ook doorvertaald in een even grote daling van de lasten. De overige aanpassingen in het gemeentefonds die leiden tot aanpassingen in de lasten zijn toegelicht in deel 3 (Financiële begroting).

De stijging van het overig deel van de gemeentefondsuitkering wordt met name veroorzaakt door een positief accres als gevolg van grotere rijksuitgaven. Dit levert direct een voordeel voor de algemene middelen.

Gemeentefonds en overige rijksontwikkelingen	2021	2022	2023	2024
<i>Bedragen x € 1.000</i>				
Ontwikkelingen gemeentefonds sept.- en dec.circulaire	16.732	17.748	16.562	18.971
Doorgegeven mutaties decentralisatie-uitkeringen sept.- en dec.circulaire	-3.049	-3.512	-3.518	-3.522
<i>Gemeentefonds totaal ontwikkelingen Perspectiefnota</i>	<i>13.682</i>	<i>14.236</i>	<i>13.043</i>	<i>15.449</i>
Ontwikkelingen gemeentefonds meicirculaire	-15.927	-13.805	-15.613	-17.239
Doorgegeven mutaties decentralisatie-uitkeringen meicirculaire	19.612	19.285	19.244	19.244
<i>Gemeentefonds totaal aanvullend op Perspectiefnota</i>	<i>3.685</i>	<i>5.480</i>	<i>3.631</i>	<i>2.005</i>
Totaal ontwikkelingen gemeentefonds	17.367	19.716	16.674	17.454

Deze raming van de gemeentefondsuitkering kent een grote onzekerheid vanwege de aanstaande herijking van het gemeentefonds. In het najaar neemt de Tweede Kamer hierover een besluit. Het effect hiervan zal landen in

de meicirculaire 2021. Voor het nieuwe verdeelmodel van de algemene uitkering verwachten we een voordeel, maar voor het nieuwe verdeelmodel Beschermd Wonen verwachten we een nadeel. In de risicoparagraaf is een risico opgenomen voor de herijking. Dit risico heeft een beperkte omvang omdat verwacht wordt dat het nadeel op Beschermd Wonen grotendeels zal wegvallen tegen het voordeel voor de algemene uitkering.

Financiële koers van de beleidsontwikkelingen

De financiële koers is in dit hoofdstuk in vier onderwerpen samengevat:

- Meedoen in een socialer Arnhem: Wmo & jeugdzorg, werk & inkomen, armoede & schulden en onderwijs, welzijn, sport en maatschappelijke opvang
- Wonen in een duurzamer Arnhem: wonen, ruimtelijke ontwikkeling, grondbeleid, openbare ruimte en klimaat & energie
- Genieten van een nog mooier Arnhem: cultuur, bruisende binnenstad en veiligheid
- Open en verantwoord besturen: samenwerking met burgers en organisaties, bedrijfsvoering en concernfinanciën

In onderstaande tabel wordt duidelijk wat de mutaties zijn op deze onderwerpen ten opzichte van de vorige begroting:

Beleidsontwikkelingen	2021	2022	2023	2024
<i>Bedragen x € 1.000</i>				
Meedoen in een socialer Arnhem	-5.997	-4.413	-3.923	-1.049
Wonen in een duurzamer Arnhem	-1.060	-1.060	-750	0
Genieten van een nog mooier Arnhem	-264	-149	-835	-564
Open en verantwoord besturen	7.701	1.354	2.548	2.293
Impact corona	-2.145	-100	0	0
Herstelagenda	-6.035	-5.445	-3.845	-3.495
Totaal beleidsontwikkelingen	-7.800	-9.813	-6.805	-2.815

In de volgende paragrafen worden per onderwerp de financiële ontwikkelingen ten opzichte van de vorige begroting toegelicht. Daarbij zijn in elke tabel telkens eerst de ontwikkelingen zoals vermeld in de Perspectiefnota benoemd en worden daaronder de ontwikkelingen die zich na de Perspectiefnota hebben voorgedaan.

Meedoen in een socialer Arnhem

Onder de noemer 'Meedoen in een socialer Arnhem' worden in deze paragraaf de wijzigingen in de begroting met betrekking tot Wmo & jeugdzorg, werk & inkomen, armoede & schulden en onderwijs, welzijn, sport en maatschappelijke opvang weergegeven.

Ontwikkelingen Meedoen in een socialer Arnhem	2021	2022	2023	2024
<i>Bedragen x € 1.000</i>				
Wmo en jeugdzorg				
Hogere uitgaven jeugdzorg	-12.100	-12.100	-12.100	-12.100
Maatregelen tbv terugdringen tekort: uit MJPB	900	1.700	1.700	1.700
Maatregelen tbv terugdringen tekort: raadsbrief januari	400	400	400	400
Opbrengst taskforce Jeugd	3.800	4.400	5.000	5.000
Hogere uitgaven doelgroepenvervoer	-575	-575	-575	-575
<i>Wmo en jeugd totaal ontwikkelingen Perspectiefnota</i>	<i>-7.575</i>	<i>-6.175</i>	<i>-5.575</i>	<i>-5.575</i>
Actualisatie uitgaven jeugdzorg	2.000	2.500	2.500	3.000
Woonvoorzieningen Wmo	-300	-300	-300	-300
Adviesraden Wmo, jeugd en participatie	-65	-65	-65	-65
<i>Wmo en jeugd totaal aanvullend op Perspectiefnota</i>	<i>1.635</i>	<i>2.135</i>	<i>2.135</i>	<i>2.635</i>
Werk & Inkomen				
Prognose BUIG	-200	-500	-600	400
<i>Werk en inkomen totaal ontwikkelingen Perspectiefnota</i>	<i>-200</i>	<i>-500</i>	<i>-600</i>	<i>400</i>
Actualisatie WSW	168	166	163	1.539
<i>Werk en inkomen totaal aanvullend op Perspectiefnota</i>	<i>168</i>	<i>166</i>	<i>163</i>	<i>1.539</i>
Onderwijs, welzijn, sport en maatschappelijke opvang				
Uitbreiding Arnhemse Standaard Toegankelijkheid	-25	-39	-46	-48
<i>Onderwijs, welzijn, sport en maatschappelijke opvang totaal ontwikkelingen Perspectiefnota</i>	<i>-25</i>	<i>-39</i>	<i>-46</i>	<i>-48</i>
Totaal ontwikkelingen Meedoen in een socialer Arnhem	-5.997	-4.413	-3.923	-1.049

Wmo en jeugdzorg

In de Perspectiefnota is een tekort op de uitgaven voor de jeugdzorg van € 12,1 miljoen opgenomen. Met de maatregelen die in de Begroting 2020 zijn aangekondigd en in de raadsbrief van februari 2020 wordt een deel van dit tekort gecompenseerd. Daarnaast is een taskforce opgericht met de opdracht om voorstellen te doen voor verdere maatregelen. Bij de Perspectiefnota is in 2021 € 3,8 miljoen oplopend tot structureel € 5,0 miljoen vanaf 2023 als totale opbrengst van deze voorstellen ingeboekt.

In juli jongstleden is in de gemeenteraad een aantal voorstellen besproken. Met het amendement Visie voor maatregelen (20A58) heeft de gemeenteraad het college opdracht gegeven om onderstaande voorstellen verder uit te werken.

Voorstellen tot maatregelen jeugdzorg	2021	2022	2023	2024
<i>Bedragen x € 1.000</i>				
Perspectiefoverleg	300	800		
Sociaal Hospitaal	200	300	300	300
Samenwerken aan veiligheid	100	100	100	100
Verkorten van de veiligheidsketen		100	100	100
Doorstroom jeugdwet naar de Wet langdurige zorg bevorderen		100	100	100
Praktijkondersteuner huisarts jeugd-GGZ				
Handhaven op zorgaanbieders				
Monitoring verbeteren	200	300	300	300
Totaal voorstellen tot maatregelen jeugdzorg	800	1.700	900	900

Hiermee moet dus nog gewerkt worden aan € 3,0 miljoen aan voorstellen voor 2021, € 2,7 miljoen voor 2022 en € 4,1 miljoen structureel vanaf 2023.

Na het verschijnen van de Perspectiefnota is een nieuwe raming van de ontwikkeling van de uitgaven voor jeugdzorg gemaakt. Conclusie hiervan was dat het in de Perspectiefnota gerapporteerde nadeel structureel vanaf 2020 € 4,0 miljoen lager uitvalt. Deze raming is echter gebaseerd op de drie maanden voorafgaand aan de coronacrisis. Daarom wordt een behoedzaamheidsmarge aangehouden en wordt uitgegaan van een kleiner nadeel van € 2,0 miljoen in 2021 oplopend tot 3,0 miljoen in 2024.

In de Perspectiefnota zijn ook hogere uitgaven voor doelgroepenvervoer opgenomen. Deze worden veroorzaakt door een hogere prijsindex, een duurdere aanbesteding en meer inwoners die van het doelgroepenvervoer gebruik maken. Voor de groei van het gebruik zijn in de MJPB 2020-2023 reeds maatregelen genomen die dit effect dempen. Daardoor blijft een totaal nadeel van € 0,6 miljoen over.

Het aantal aanvragen voor woonvoorzieningen in het kader van de Wmo is gestegen door de invoering van het abonnementstarief. Om verdere kostenstijgingen, los van autonome ontwikkelingen, te beperken zijn enkele procesaanpassingen gedaan. Hierdoor wordt het structurele effect beperkt tot een nadeel van € 0,3 miljoen.

Uit een evaluatie van het functioneren van de Adviesraden Sociaal Domein is gebleken dat deze versterkt moeten worden om te zorgen dat de werkbelasting van de leden past bij hun vrijwillige inzet. De adviesraden worden versterkt door een onafhankelijk en inhoudelijk ondersteuner/secretaris aan te stellen. Deze ondersteuner denkt actief mee hoe de leden van de adviesraden zichzelf kunnen ontwikkelen, hoe zij vanuit inwonersperspectief kunnen adviseren en welke manieren er zijn om de adviesfunctie vorm te geven. De uitgaven stijgen hierdoor vanaf 2021 met € 0,1 miljoen. De kwaliteit van de adviezen zal hierdoor groeien.

Werk en Inkomen

Bij de Perspectiefnota zijn de uitgaven voor de BUIG geactualiseerd door de landelijke groei toe te passen op de realisatie van vorig jaar. Hieruit volgt een nadeel van € 0,2 miljoen in 2021 oplopend tot € 0,6 miljoen in 2023 en een voordeel in 2024 van € 0,4 miljoen.

Sinds de Perspectiefnota is ook de WSW-raming geactualiseerd. Doordat de WSW is gesloten voor nieuwe instroom lopen de lasten daarvoor jaar op jaar stukje bij beetje terug. Dit effect is zichtbaar in 2024. Voor bestaande cliënten loopt de WSW nog wel jarenlang door. Op basis van geactualiseerde Rijksbijdrage en gewijzigde begroting van de MGR, ontstaat een beperkt voordeel vanaf 2021.

Onderwijs, welzijn, sport en maatschappelijke opvang

Aan de motie Maak werk van de Arnhemse Standaard Toegankelijkheid (19M143) is bij de Perspectiefnota invulling gegeven door een aantal budgetten uit te breiden. Het budget voor openbare ruimte wordt vanaf 2021 structureel met € 10 duizend uitgebreid en dat voor vastgoed met € 15 duizend. Om de standaard ook op schoolgebouwen toe te passen wordt in de begroting ruimte vrij gemaakt om extra te kunnen investeren. Vanaf 2022 is er € 14 duizend beschikbaar voor extra kapitaallasten oplopend naar € 23 duizend vanaf 2024.

Wonen in een duurzamer Arnhem

Ontwikkelingen Wonen in een duurzamer Arnhem	2021	2022	2023	2024
<i>Bedragen x € 1.000</i>				
Woonboten Nieuwe Haven	-800	-800	-750	
Woondeal Arnhem-Nijmegen: programmasturing en plankosten	-150	-150		
Plan van aanpak woningsplitsing en verkamering - handhaving	-110	-110		
Afval: ongunstige marktontwikkelingen oudpapier / aanbesteding nieuw contract (voorlopige raming)	-350	-350	-350	-350
Afval: loon- en prijsindexaties	-205	-205	-205	-205
Dekking via afvalstoffenheffing	555	555	555	555
<i>Totaal ontwikkelingen Perspectiefnota</i>	<i>-1.060</i>	<i>-1.060</i>	<i>-750</i>	<i>0</i>
Totaal ontwikkelingen Wonen in een duurzamer Arnhem	-1.060	-1.060	-750	0

De gemeenteraad heeft 8 juli ingestemd met de visie Nieuwe Haven. Daarmee heeft Arnhem gekozen voor de economische ontwikkeling van de Nieuwe Haven. Het gebruik van de haven als ligplaats voor woonboten wordt beëindigd. In de Perspectiefnota is voor 2021 tot en met 2023 totaal € 2,4 miljoen bestemd voor de schadeloosstelling van woonbooteigenaren.

Daarnaast is in de Perspectiefnota zowel in 2021 als in 2022 voor de uitvoering van de Woondeal Arnhem-Nijmegen € 0,2 miljoen opgenomen voor programmasturing en plankosten. Dit om daarmee invulling te kunnen geven aan de samen met de gemeente Nijmegen, het Rijk en de Provincie gesloten Woondeal Arnhem-Nijmegen.

Voor de handhaving van woningsplitsing en verkamering is in de Perspectiefnota in 2021 en 2022 € 0,1 miljoen opgenomen. Hiermee wordt de handhavingcapaciteit van de ODRA uitgebreid en kan het aantal handhavingssacties worden uitgebreid naar 200.

De ongunstige marktontwikkelingen voor oud papier en de nieuwe aanbesteding voor het ophalen van het oud papier leiden tot een nadeel van € 0,4 miljoen. In de Perspectiefnota wordt voorgesteld dat dit wordt gedekt binnen de afvalstoffenheffing.

Genieten van een nog mooier Arnhem

Ontwikkelingen Genieten van een nog mooier Arnhem	2021	2022	2023	2024
<i>Bedragen x € 1.000</i>				
Blauwe golven		-3.350		
Dekking Blauwe Golven uit BR Zuidelijke Binnenstad		3.000		
Dekking Blauwe Golven uit middelen voor bereikbaarheid		350		
Dekking Blauwe Golven uit middelen urban sports		15	15	15
Blauwe golven: Kapitaallasten			-422	-416
Bomenbeleid	-390	-390	-390	-390
Bomenbeleid: dekking	390	390	390	390
Kunstgrasvelden	-29	-29	-29	-29
Sloopkosten Kermisland			-265	
Uitvoeringsagenda dierenwelzijn incl dierenartskosten minima	-110	-110	-110	-110
<i>Totaal ontwikkelingen Perspectiefnota</i>	<i>-139</i>	<i>-124</i>	<i>-810</i>	<i>-539</i>
Centrale vuurwerkshow	-25	-25	-25	-25
Kunst in de openbare ruimte	-100			
<i>Totaal aanvullend op Perspectiefnota</i>	<i>-125</i>	<i>-25</i>	<i>-25</i>	<i>-25</i>
Totaal ontwikkelingen Genieten van een nog mooier Arnhem	-264	-149	-835	-564

In de Perspectiefnota is invulling gegeven aan de financiële dekking van de Blauwe Golven. De kosten bedragen totaal € 9,6 miljoen. € 3,0 miljoen wordt gedekt vanuit de bestemmingsreserve Zuidelijke Binnenstad, € 0,4

miljoen uit middelen voor bereikbaarheid en € 0,2 miljoen uit middelen voor urban sports. Voor de overige € 6,0 miljoen worden de kapitaallasten vanaf 2023 in de begroting opgenomen. Op 26 mei 2020 is hierover een raadsvoorstel aan de gemeenteraad aangeboden.

Voor het bomenbeleid is bij de Perspectiefnota dekking aangedragen. De dekking is gevonden binnen het groenfonds, de bestemmingsreserve Groot onderhoud en vervanging openbare ruimte en de ontstane ruimte bij investeringsbudgetten verkeersregelinstanties.

Om de verspreiding van kunstgraskorrels tegen te gaan is in de Perspectiefnota een investering opgenomen waarvan de kapitaallasten gedurende zeven jaar € 29 duizend zullen bedragen. Voor de sloop van de gymzaal Kermisland, om de nieuwbouw van sporthal Middachtensingel mogelijk te maken, is in de Perspectiefnota € 0,3 miljoen opgenomen. Tot slot is in de Perspectiefnota ruimte gemaakt voor de structurele dekking voor het bevorderen van dierenwelzijn, waarbij dierenartskosten van minima een belangrijk onderdeel vormen.

Op 9 juli heeft de gemeenteraad motie 19M186 aangenomen waarin het college wordt verzocht onderzoek te doen naar de mogelijkheid om een centrale vuurwerkshow op de Rijn te organiseren tussen de John Frost brug en de Nelson Mandela brug. In deze begroting is een raming opgenomen voor het gemeentelijk aandeel in deze vuurwerkshow van € 25 duizend.

Met de amendementen 20A64, 20A65 en 20A69 werd het college opgeroepen om een structurele oplossing te vinden voor het onderhoud van kunst in de openbare ruimte, het verstrekken van kunst opdrachten en het aankopen van kunst. Na de toezegging van het college om hier een voorstel voor te doen, zijn deze amendementen ingetrokken. Structureel wordt het budget voor beeldende en monumentale kunst met € 0,1 miljoen verhoogd vanaf 2021. In 2021 wordt eenmalig gedekt vanuit de algemene middelen. vanaf 2022 wordt dit gedekt binnen het programma cultuur.

Open en verantwoord besturen

Onder de noemer 'Open en verantwoord besturen' worden de wijzigingen in de begroting met betrekking tot samenwerking met burgers en organisaties, bedrijfsvoering en concernfinanciën toegelicht.

Ontwikkelingen Open en verantwoord besturen	2021	2022	2023	2024
<i>Bedragen x € 1.000</i>				
Bestuur, dienstverlening en financiën				
Rente: aanpassen begrote verhoging rente	1.000	2.000	3.000	3.000
Rente: inzetten buffer in 2023, structureel behouden			903	
Burgerzaken	-180	-180	-732	-401
De Connectie: cao stijging	-755	-755	-758	-758
Actualisatie bestemmingsreserves	821	749	453	150
<i>Bestuur, dienstverlening en financiën totaal ontwikkelingen</i>				
<i>Perspectiefnota</i>	886	1.814	2.866	1.991
Gelijke stagevergoedingen	-50	-50	-50	-50
Taakstelling externe inhuur	400	400	400	400
Actualisatie bestemmingsreserves	6.465	-810	-668	-48
<i>Bestuur, dienstverlening en financiën totaal aanvullend op</i>				
<i>Perspectiefnota</i>	6.815	-460	-318	302
Totaal ontwikkelingen Open en verantwoord besturen	7.701	1.354	2.548	2.293

In de Perspectiefnota is voorgesteld om voor een langere periode van jaren ervan uit te gaan dat de rente op het huidige niveau blijft. Hiermee ontstaat in de begroting € 1,0 miljoen ruimte in 2021 olopend tot structureel € 3,0 miljoen vanaf 2023. Daarbij kan ook de rentebuffer van € 0,9 miljoen voor 2023 ingezet worden. Structureel blijft deze wel in stand om een rentestijging op te vangen.

Voor de transformatie van burgerzaken is in de Perspectiefnota deels dekking gevonden door de stijging van de kosten die het Rijk ons berekent door te berekenen in de legestarieven, het aanpassen van bijzondere

legestarieven en dekking vanuit de bestemmingsreserve Bedrijfsvoering. Tevens zijn in de Perspectiefnota de effecten van de in de cao afgesproken loonsverhoging voor De Connectie ingeboekt.

In de Perspectiefnota is het eerste deel van de actualisatie van de bestemmingsreserves opgenomen in het jaar 2020. In deze begroting is het tweede deel opgenomen. De bestemmingsreserves zijn tegen het licht gehouden op basis van een aantal uitgangspunten die voortkomen uit de noodzaak om de begroting transparant, overzichtelijk en actueel te houden.

Zo weegt in het kader mee dat een bestemmingsreserve een actueel doel en bestedingsplan heeft dat al dan niet bij een nieuwe coalitieperiode wordt bevestigd. De horizon van een actueel doel bij een reserve is niet per definitie een coalitieperiode. Er zijn reserves die met name technisch van aard zijn, zoals de BR Kapitaallasten, die jaren lang met een zelfde doel functioneren. Daarnaast worden ook reserves gevormd voor specifieke doelen van een coalitie. Deze reserves worden doorgaans binnen de coalitieperiode volledig ingezet. Het kan gebeuren dat er net een restje middelen in een dergelijke reserve overblijft waarvoor ook geen bestedingsplan meer is omdat het doel waarvoor de reserve in het leven geroepen is, reeds is bereikt. De start van een nieuwe coalitieperiode kan een natuurlijk ijkpunt zijn om alle reserves tegen het licht te houden en dit soort zaken aan te passen.

Om de begroting overzichtelijk te houden, is het zaak om zoveel mogelijk dubbelingen te voorkomen. Er is sprake van structurele toevoegingen en onttrekkingen aan een reserve, wanneer ieder jaar een bedrag aan een reserve wordt toegevoegd en in datzelfde jaar dit bedrag ook wordt onttrokken voor de dekking van bepaalde lasten in de begroting. Hiermee is er sprake van een dubbeltelling in de begroting. Terwijl er één euro wordt uitgegeven, staat deze drie keer in de begroting, één keer als toevoeging aan de reserve, één keer als onttrekking en één keer als last. Door deze euro niet via de reserve te laten lopen, maar alleen als last op te nemen, sluit de omvang van de begroting beter aan bij de totale bestedingen van de gemeente.

Het is inefficiënt om risico's afzonderlijk af te dekken. Wanneer risico's apart via een reserve worden afgedekt dient het gehele risicobedrag gereserveerd te worden. Door de risico's gemeenschappelijk via het weerstandsvermogen af te dekken, wordt aan risicospreiding gedaan en zijn er totaal minder middelen nodig om de risico's af te dekken, dan wanneer deze allemaal afzonderlijk worden afgedekt. Daarnaast helpt het centraal registreren van alle gemeentelijke risico's het risicomanagement om de risico's voor Arnhem te minimaliseren.

Aanvullend op de Perspectiefnota kan ruimte vrijvallen uit de onderstaande bestemmingsreserves. Met de actualisatie van de bestemmingsreserves is ruimte beschikbaar gekomen voor de dekking van de Arnhemse Herstelagenda voor de aanpak van de coronacrisis.

Uitkomsten onderzoek bestemmingsreserves	2021	2022	2023	2024
<i>Bedragen x € 1.000</i>				
Maatschappelijke opvang	179	0	0	0
Herstructurering OGGz	456	0	0	0
Noodfonds	9	0	0	0
Beeldbepalende culturele manifestaties	368	0	0	0
Beeldende en Monumentale Kunst	64	0	0	0
Cultureel Vastgoed	4.500	-500	-500	-500
Jongerenperspectieffonds Arnhem	749	-310	-310	-310
Toezicht peuterspeelzalen en gastouderopvang	100	0	0	0
Vastgoed	40	0	0	0
Bedrijfsvoering	0	0	142	762
Totaal	6.465	-810	-668	-48

Impact corona

In augustus is de impactanalyse geactualiseerd en gepubliceerd op het corona dashboard. Volgens dit beeld bedraagt de impact van de crisis € 2,1 miljoen in 2021. Omdat er veel onzekerheden zijn is het risicoprofiel verzaamd met € 4,8 miljoen. Dit is meegenomen in de paragraaf Risicobeheersing en weerstandsvermogen.

Arnhemse Herstelagenda Coronacrisis

Op 7 juli heeft het college de Arnhemse Herstelagenda Coronacrisis naar de gemeenteraad gestuurd. Hierin heeft het college uiteengezet hoe zij de bedrijvigheid, leefbaarheid, werkgelegenheid en aantrekkelijkheid van de stad willen beschermen en het herstel wil bevorderen en versterken. Verdeeld over de vier thema's anticyclisch investeren, sociaal sterke stad, leefbare en groene stad en innovatie en vernieuwing wordt in 2021 € 6,0 miljoen, in 2022 € 5,4 miljoen, in 2023 € 3,8 miljoen en in 2024 € 3,5 miljoen in de stad geïnvesteerd. € 0,4 miljoen hiervan wordt, zoals aangegeven in amendement 20A66, gedekt vanuit een taakstelling op de personele lasten. De agenda geeft een antwoord op de crisis die heerst in de stad en wapent de stad tegen de effecten daarvan. In onderstaand overzicht staat in welke programma's de maatregelen uit de Herstelagenda landen.

Arnhemse Herstelagenda Coronacrisis	Programma	2021	2022	2023	2024
<i>Bedragen x € 1.000</i>					
anticyclisch investeren					
versnelde uitvoering LED verlichting	S02		-150	-250	-350
plancapaciteit	S00	-1.000	-800	-600	
kapitaallasten nog in te vullen projecten	S00		-400	-700	-1.000
<i>Totaal anticyclisch investeren</i>		<i>-1000</i>	<i>-1350</i>	<i>-1550</i>	<i>-1350</i>
sociaal sterke stad					
werk, werk, werk	S06	-2.200	-2.300	-600	-600
schulden voorkomen	Wijken	-150	-150	-150	
individuele inkomensvoetstuk gezinnen	Wijken	-150	-150	-150	-150
pilot maatwerkbudget armoede	Wijken	-100	-100		
extra subsidie tbv huisvesting daklozen	S08	-150	-150	-150	-150
prenatale zorg	S09	-120	-120	-120	-120
<i>Totaal sociaal sterke stad</i>		<i>-2.870</i>	<i>-2.970</i>	<i>-1.170</i>	<i>-1.020</i>
leefbare en groene stad					
kwaliteit openbare ruimte	S12	-350	-350	-350	-350
verfraaien nutsvoorzieningen	S12	-40			
handhaving en veiligheid	S01	-400	-400	-400	-400
dekking: taakstelling personele lasten	S00	400	400	400	400
<i>Totaal leefbare en groene stad</i>		<i>-390</i>	<i>-350</i>	<i>-350</i>	<i>-350</i>
innovatie en vernieuwing					
Innovatielab	S03	-1.150	-150	-150	-150
herdenken	S03	-225	-225	-225	-225
<i>Totaal innovatie en vernieuwing</i>		<i>-1375</i>	<i>-375</i>	<i>-375</i>	<i>-375</i>
Totaal		-5.635	-5.045	-3.445	-3.095

Jaarlijkse bijstellingen

Voor elke begroting wordt een actualisatie gemaakt van de prijs- en volumeontwikkelingen, de belasting- en legesopbrengsten, en het gemeentelijk investeringsplan. In totaal leidt dit, zoals zichtbaar in de volgende tabel, tot een nadeel in het algemeen beeld.

Jaarlijkse bijstellingen	2021	2022	2023	2024
<i>Bedragen x € 1.000</i>				
Prijs- en volumeontwikkeling	-14.375	-14.375	-14.375	-14.375
Ontwikkeling belastingen en legesopbrengsten	0	0	0	0
Ontwikkelingen Meerjareninvesteringsplanning	2.921	2.021	1.169	1.604
<i>Totaal jaarlijkse bijstellingen</i>	<i>-11.454</i>	<i>-12.354</i>	<i>-13.206</i>	<i>-12.771</i>
Totaal jaarlijkse bijstellingen	-11.454	-12.354	-13.206	-12.771

Prijs- en volumeontwikkeling

Voor de prijs- en volumeontwikkeling is in de Perspectiefnota € 9,8 miljoen ingeboekt op basis van een stijging van de consumentenprijsindex (CPI) met 1,6 % en een ontwikkeling van het inwoneraantal met 0,9 %. In de begroting is loon- en prijsontwikkeling uitgesplitst naar de verschillende beleidsvelden en de daarbij behorende loon- en prijsontwikkeling. Doordat de afzonderlijke loon- en prijsontwikkeling van de beleidsvelden hoger uitvalt dan de ontwikkeling van de CPI ontstaat een nadeel van € 4,6 miljoen en komt de totale loon en prijsontwikkeling uit op € 14,4 miljoen. Het verschil wordt grotendeels veroorzaakt door de hogere prijscompensatie van de zorgcontracten (€ 2,9 miljoen). De overige ontwikkelingen zorgen voor een beperktere aanpassing.

Ontwikkeling belastingen en legesopbrengsten

Ontwikkeling onroerend zaak belasting OZB

Het college heeft besloten om kosteloze betalingsherinnering voor gemeentelijke belastingen in te voeren. De gemeenteraad is hier per brief op 19 mei over geïnformeerd. Dit leidt tot € 0,1 miljoen lagere inkomsten. We gaan er immers vanuit dat er minder aanmaningen en dwangbevelen zullen worden verzonden. Dat is positief voor onze inwoners. Op basis van de groei van het aantal inwoners kan een stijging van de belastinginkomsten worden verwacht van € 0,1 miljoen. Hiermee wordt de terugloop van de inkomsten opgevangen en ontstaat er per saldo geen nadeel.

Ontwikkeling afvalstoffenheffing

Ten opzichte 2020 zijn de volgende ontwikkelingen van invloed op het tarief voor de afvalstoffenheffing in 2021:

- een verwachte daling van de lasten voor restafval en hogere inkomsten door inzameling van herbruikbaar afvalstromen, totaal circa €460.000 (al verwerkt in de MJPB 2020-2023 als effect op de resultaten voor 2021 van invoering Diftar);
- extra kosten inzameling (€ 350.000) oud-papier als gevolg van ongunstige marktontwikkelingen voor oud papier en de nieuwe aanbesteding voor het ophalen;
- verwachting stijging van kosten als gevolg van loon- en prijsindexaties (€ 205.000);
- groei van het aantal huishoudens.

De hierboven genoemde kostenstijgingen kunnen in voldoende mate opvangen worden door de verwachte positieve effecten van Diftar en door de groei van het aantal huishoudens. Op basis van bovenstaande ontwikkelingen blijft zowel het vaste als variabele tarief van de afvalstoffenheffing voor 2021 gelijk aan het tarief dat vanaf 1/7/2020 gehanteerd wordt.

Ontwikkeling reinigingsrecht

Op dit moment maken 62 bedrijven in de binnenstad gebruik van reinigingsrecht. De verwachting is dat dit in de komende maanden geleidelijk zal doorgroeien naar 100 deelnemers in 2021. De kostentoerekening naar reinigingsrecht is aangepast op deze aantallen.

Voor 2021 wordt voorgesteld om de huidige twee staffels: 1 tot 5 en 6 tot 10 zakken per week te handhaven. De tarieven stijgen met een beperkte indexering en zijn kostendekkend en marktconform.

Ontwikkeling rioolheffing

De lasten van de riolering en de baten uit de rioolheffing zijn ook geactualiseerd. Een belangrijke aanname die hieraan ten grondslag ligt is de afspraak dat de rioolheffing jaarlijks mag groeien met 1,5%. De ontwikkeling van de lasten van de riolering groeien gemiddeld met een vergelijkbaar percentage. De voor- en nadelige verschillen vloeien in de algemene middelen.

Ontwikkelingen Meerjareninvesteringsplanning

De huidige Meerjareninvesteringsplanning (MIP) dat is opgenomen in de paragraaf Investeringsplanning is een gedetailleerd plan waarin afzonderlijke investeringen per programma zijn gerangschikt. Hiermee heeft het gemeentebestuur een middel in handen om goed onderbouwde afwegingen te maken en de realisatie van investeringen door de tijd nauwgezet te volgen. Op basis van deze investeringsplanning is het voor de gemeenteraad mogelijk om investeringen over de programma's tegen elkaar af te wegen om, wanneer nodig, ruimte te scheppen voor de ambities met onze stad.

In de Investeringsplanning 2021 - 2024 zijn alle voorgenomen investeringen opgenomen met een onderscheid in programma- en bedrijfsvoeringinvesteringen. De bedrijfsvoeringinvesteringen betreffen veelal de vervanging van bedrijfsmiddelen, zoals het vervangen van de computers, de ICT-infrastructuur, meubilair en dergelijke.

Ontwikkeling Meerjareninvesteringsplanning	2021	2022	2023	2024
<i>Bedragen x € 1.000</i>				
Actualisatie MIP PPN	1.071	987	1.000	825
Op voorhand inramen planningsoptimisme MIP	1.560	1.547	1.154	
<i>MIP totaal ontwikkelingen Perspectiefnota</i>	<i>2.631</i>	<i>2.534</i>	<i>2.154</i>	<i>825</i>
Actualisatie MIP Begroting	880	-544	-827	899
Op voorhand inramen planningsoptimisme MIP	-540	-47	-38	0
<i>MIP totaal aanvullend op Perspectiefnota</i>	<i>341</i>	<i>-591</i>	<i>-864</i>	<i>899</i>
Totaal ontwikkeling Meerjareninvesteringsplanning	2.972	1.942	1.290	1.725

Bij de Perspectiefnota is op basis van de vorderingen van de investeringen in 2019 het MIP aangepast. Dit leidde tot een voordeel van € 1,1 miljoen in 2021 aflopend naar € 0,8 miljoen in 2024. Daarnaast is een reeks voor het planningsoptimisme opgenomen dat inherent aan het MIP is. Er is altijd een aantal projecten dat door onvoorziene omstandigheden vertraging in de uitvoering oploopt. Vooraf kan niet bepaald worden welke projecten dat gaan zijn. Daarom is op basis van de totale investeringssom in het MIP een stelpost opgenomen van € 1,6 miljoen in 2021 aflopend naar € 1,2 miljoen in 2023.

Voor de Begroting is het MIP geactualiseerd met nieuwe investeringsvoorstellen en is de planning van de reeds opgenomen investeringsvoorstellen bijgewerkt. Veel investeringen vinden later plaats dan waar voorheen rekening mee was gehouden. Hierdoor ontstaat een voordeel in 2021 en een nadeel in 2022 en 2023. Als gevolg van het doorschuiven van de investeringen wordt het planningsoptimisme ook beïnvloed. Deze wordt lager doordat een deel van het planningsoptimisme met het verschuiven van de investeringen als het ware al ingeboekt wordt.

Robuustheid van de begroting

De onderstaande tabel geeft op hoofdlijnen inzicht in de financiële weerbaarheid van de Arnhemse begroting. In de paragraaf [Risicomanagement en weerstandsv Vermogen](#) wordt dit uitgebreid toegelicht. De verrekeringen met de algemene reserve zoals die in de overzichten hiervoor staan zijn hierin verwerkt.

De weerstandscapaciteit bedraagt in 2021 € 42,6 miljoen. Dat betekent dat er € 42,6 miljoen beschikbaar kan worden gemaakt om financiële tegenvallers op te vangen. een belangrijk onderdeel hiervan is de algemene reserve. Het vermogen dat nodig is om alle gemeentebrede risico's met een zekerheid van 90 procent op te vangen bedraagt in 2021 € 42,7 miljoen, de benodigde weerstandscapaciteit. De buffers zijn daarmee € 48 duizend lager dan de opgetelde risico's, waarmee de weerstandsfactor in 2021 uitkomt op 1,0, het minimaal vastgestelde niveau. Vanaf 2021 neemt de weerbaarheid van de begroting jaarlijks toe tot een weerstandsfactor van 1,2. Hiermee is de Arnhemse begroting robuust genoeg om tegenvallers op te vangen.

Benodigd versus beschikbare weerstandscapaciteit	JV 2019	Prognose 2020	2021	2022	2023	2024
	90%	90%	90%	90%	90%	90%
<i>Bedragen x € 1.000</i>						
Benodigde weerstandscapaciteit	37.686	42.671	42.671	40.701	37.837	37.837
Beschikbare weerstandscapaciteit	44.223	40.989	42.623	41.511	40.951	45.994
Benodigde versus beschikbare ruimte irt aanzuivering	6.537	-1.682	-48	810	3.114	8.157
Verschil (> factor 1,4)	-8.537	-18.750	-17.116	-15.471	-12.021	-6.978
Weerstandsfactor	1,2	1,0	1,0	1,0	1,1	1,2

Een belangrijk doel naast een robuuste begroting en daarmee buffers om risico's op te vangen is een robuustere financiële positie. Hiervoor wordt gespaard in de bestemmingsreserve solvabiliteit. Doel is om deze reserve groot genoeg te laten zijn om in 20 jaar de voor investeringen aangegane leningen te kunnen aflossen. Daarmee worden toekomstige generaties niet opgezaald met een forse schuldenlast. De ontwikkeling van deze bestemmingsreserve staat in de tabel hieronder.

Bestemmingsreserve solvabiliteit	2021	2022	2023	2024
<i>Bedragen x € 1.000</i>				
Stand per 1-1	11.082	13.617	16.078	20.179
Toevoeging aan reserve o.b.v. MIP Begroting 2021	5.235	5.161	4.101	2.447
Inzetten t.b.v. financieel beeld	-2.700	-2.700		
Stand per 31-12	13.617	16.078	20.179	22.626

In 2021 en 2022 wordt de groei van de reserve geremd door de in het coalitieakkoord afgesproken inzet van een deel van deze middelen. Toch groeit de reserve door tot een stand van € 22,6 miljoen in 2024 waarmee de schulden eerder afgelost kunnen worden en de robuustheid van de financiële positie verbeterd.

Zoals gezegd wordt het brede beeld van de financiële positie beschreven in de paragraaf [Risicomanagement en weerstandsvermogen](#). Dit wordt verder toegelicht met financiële kengetallen en beoordeeld door de Provincie. De financiële positie wordt beïnvloed voor verschillende ontwikkelingen. Zoals bij alle gemeenten is de afhankelijkheid van de inkomsten van het Rijk groot. Door de schommelingen hierin zorgt dit voor een kwetsbaarheid van de financiële positie. De komende herijking van het gemeentefonds speelt hierin een belangrijke rol.

Ondanks de coronacrisis staat Arnhem er goed voor. Er wordt de komende jaren geïnvesteerd in het versterken van de stad met de Arnhemse Herstelagenda coronacrisis en ook wordt de financiële positie de komende jaren verstevigd. Wel blijft het belangrijk om hierop te blijven letten. Daarom zullen ook in de komende jaarrekening en de begroting volgend jaar deze kerngegevens weer in beeld worden gebracht en vooral sturen op de trends voor de langere termijn die we daarin zien.

Leeswijzer

Na het lezen van de hoofdlijnen van deze begroting, vindt u voor uw leesgemak een korte toelichting op de bouw van deze begroting. De begroting is een onderdeel uit de P&C-cyclus. In de begroting wordt het gemeentelijk beleid op hoofdlijnen toegelicht. Dit doen we aan de hand van de drie w-vragen:

- *wat willen we bereiken?*
- *wat gaan we doen?*
- *wat mag het kosten?*

Inleiding

Op 3 juli 2019 is het raadsvoorstel 'Plan van aanpak doorontwikkeling cyclusdocumenten' geamendeerd vastgesteld. Dit betreft het plan om in de komende jaren tot beter leesbare en toegankelijke cyclusdocumenten te komen. Deze ambitie is in de Begroting 2021 weer verder vertaald. We hebben onderstaande aanpassingen gedaan.

Programma's algemeen

- Onze inzet is om de doelstelling zo concreet en meetbaar mogelijk te formuleren. In het plan van aanpak doorontwikkeling was één van de aandachtsgebieden om de doelen en inspanningen centraal te stellen in de begroting en deze concreter en meetbaarder te formuleren. Hier is in de Begroting 2020 mee gestart en hier zullen we ook in de Begroting 2021 een vervolg aangeven. Hierin zal duidelijk de Herstelagenda in terug te zien zijn (motie 20M183 Meetbare doelen).

Wijkprogramma's

- In Wijken Algemeen is aangegeven welke thema's in de wijken centraal staan. Binnen de acht wijkprogramma's worden de belangrijkste thema's benoemd met de daarbij behorende doelen en inspanningen.
- In de wijkprogramma's geven we inzicht in de wijkspecifieke budgetten per thema en de ondergemandateerde budgetten per thema.
- We geven inzicht in de belangrijkste subsidies per programma.

Stedelijke programma's

- We geven in de tabel 'doelen, portefeuilleonderdelen en budgetten' een eerste inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. In deze tabellen is te zien welke doelen zijn gekoppeld aan welke portefeuilleonderdelen. Hierbij moet opgemerkt worden dat niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. Hierdoor is er op dit moment nog geen sluitende koppeling tussen doelen en budgetten. Dit onderdeel zal verder doorontwikkeld worden.
- We hebben een eerste inzicht gegeven in de koppeling tussen doelen en budgetten. Deze koppeling is niet sluitend, maar geeft een eerste beeld. Dit onderdeel zal verder doorontwikkeld worden.
- We geven in de toelichting bij de baten en lasten meer inzicht in de opbouw van de begroting. Er wordt niet zoals voorheen alleen een opsomming van de mutaties gegeven.
- We geven inzicht in de belangrijkste risico's, reserves en subsidies per programma.

Hoewel er meer inzicht in de budgetten binnen de programma's wordt gegeven, is dit indicatief. De financiële kaders die door de raad worden vastgesteld blijven hetzelfde. Baten, lasten, onttrekkingen aan reserves en toevoegingen aan reserves per programma.

Onderzoek rekenkamer en doorontwikkeling monitoring

In mei 2020 heeft de Rekenkamer een onderzoek gedaan naar de vraag of de jaarstukken 2019 de gemeenteraad in voldoende mate zicht geven op de financiële positie en de geleverde inhoudelijke prestaties. De Rekenkamer was positief over de ontwikkelingen bij de financiële indicatoren en de centralere plaats die deze gekregen hebben. De Rekenkamer geeft aan dat de mate waarin over het college de raad informeert over het realiseren van de doelen op inhoudelijk gebied beter zou kunnen, waarbij het sociaal domein als positieve uitzondering wordt genoemd. De Rekenkamer heeft het college en de raad geadviseerd om hiervoor een inhaalslag te doen.

Monitoring heeft binnen onze programma's van doelstellingen al veel aandacht en dit willen we nog verder versterken. Om beter te kunnen sturen op de doelstellingen, werken we aan heldere rapportages en inzichtelijke dashboards op basis van relevante indicatoren. Een voorbeeld hiervan is de realisatie van coronadashboard, waarin de effecten van de coronacrisis op onze stad worden weergegeven. In deze begroting is een koppeling

gemaakt met dit dashboard. De komende jaren zetten we in op de doorontwikkeling van programmamonitoring. Binnen het programma Zorg Dichtbij en Doorbraak naar Werk wordt al gewerkt aan de ontwikkeling van dashboards. Een ander voorbeeld is de nieuwe versie van Arnhem in cijfers 'Staat van de stad'. Uiteindelijk willen we toe naar een brede, overkoepelende monitor. Dit is een stapsgewijs proces die de komende jaren breed in de organisatie wordt opgepakt en we de gemeenteraad ook willen blijven betrekken.

In deze begroting zijn een aantal Arnhemse indicatoren in de programma's toegevoegd. Tevens is gezorgd voor de meest actuele data bij de BBV-indicatoren.

Hieronder wordt aangegeven hoe de indeling van de Begroting eruit ziet.

Opbouw van de Begroting 2021

Deel 1 - hoofdlijnen van beleid en ontwikkelingen in het financieel kader

In de stedelijke en wijkprogramma's worden de prioriteiten van het beleid aangegeven. Een samenvatting van de prioriteiten krijgt een plek in hoofdstuk 1.

In het hoofdstuk Ontwikkelingen in het financieel kader worden de belangrijkste financiële ontwikkelingen weergegeven. Ook wordt in dit hoofdstuk een verklaring van de mutaties gegeven.

Deel 2 - beleidsbegroting

De beleidsbegroting is opgebouwd uit vier onderdelen:

Acht wijkprogramma's (W)

Sinds 2017 zijn acht wijkprogramma's ingesteld. De 24 wijken zijn geclusterd in acht gebieden: Noord-West, Noord-Oost, Presikhaaf, Centrum/Spijkerkwartier/Arnhemse Broek, Malburgen, Rijkerswoerd/ Kronenburg/ Vredenburg, Elden/ De Laar en Schuytgraaf/ Elderveld.

Dertien stedelijke programma's (S)

In de stedelijke programma's zijn de ambities, doelen, inspanningen en de daarbij behorende budgetten op stedelijk niveau opgenomen.

Negen paragrafen

De paragrafen vormen een 'dwarsdoorsnede' van de begroting. Er worden kaderstellende beleidslijnen vastgelegd met betrekking tot beheersmatige aspecten. De paragrafen geven daarmee belangrijke aanvullende informatie over de meerjarige financiële positie van de gemeente. Een deel van de paragrafen zijn in het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) verplicht voorgeschreven.

De volgende verplichte paragrafen vanuit het BBV zijn opgenomen:

1. Lokale heffingen - In deze paragraaf wordt stilgestaan bij de diverse gemeentelijke belastingen en heffingen en de consequenties daarvan voor de inwoners.
2. Risicomanagement en weerstandsvermogen - Het weerstandsvermogen geeft aan hoe solide de financiële positie van de gemeente is. In deze paragraaf zijn ook financiële kengetallen opgenomen, zoals het weerstandsvermogen, de solvabiliteit en de schuldquote
3. Onderhoud kapitaalgoederen - In deze paragraaf wordt toegelicht op welke wijze het onderhoud van de gemeentelijke kapitaalgoederen (zoals wegen, riolering, gebouwen) gewaarborgd is.
4. Financiering - Hier wordt toegelicht op welke wijze met de financieringsbehoefte van de gemeente is omgegaan.
5. Bedrijfsvoering - In de paragraaf wordt gerapporteerd over de voortgang van interne ontwikkelingen binnen de gemeentelijke organisatie.
6. Verbonden partijen - De gemeente werkt samen met andere partijen om bepaalde doelen te bereiken. Als de gemeente een bestuurlijk en financieel belang heeft bij een partij, is dit een zogenoemde verbonden partij. In deze paragraaf worden alle verbonden partijen toegelicht.
7. Grondbeleid - De gemeente speelt een rol in het kopen en verkopen van gronden. Hier wordt verder ingegaan op het gevoerde grondbeleid.

Op verzoek van uw raad zijn twee niet verplichte paragrafen in de begroting opgenomen:

8. Investerings - In deze paragraaf wordt over de realisatie van de investeringen gerapporteerd.

9. Subsidies - De gemeente verstrekt subsidies aan instellingen die een bijdrage leveren aan gemeentelijke doelstellingen. In deze paragraaf wordt aangegeven welke instellingen subsidie hebben ontvangen inclusief de subsidiebedragen.

Overig programmaplan

Hierin wordt duidelijk gemaakt op welke wijze de overhead in het overzicht baten en lasten tot uitdrukking komt.

Deel 3 - Financiële begroting

In dit onderdeel wordt ingegaan op de ontwikkelingen in het financieel kader, mutaties circulaire van het gemeentefonds en de financiële begroting met de financiële tabellen.

Bijlagen

In de bijlagen is informatie te vinden over het normenkader, aanvullende financiële tabellen en informatie over de programma's en de afkortingen- en begrippenlijst.

Interactieve website jaarstukken

De Begroting is digitaal beschikbaar op: financien.arnhem.nl. Op deze website is ook de volgende extra informatie te vinden:

- Wijkprogramma's:
  - Verdeling budgetten in kostensoorten
  - Totaaloverzicht subsidies
  - Totaaloverzicht reserves
- Stedelijke programma's:
  - Verdeling budgetten in kostensoorten
  - Verdeling budgetten portefeuilleonderdelen
  - Totaaloverzicht subsidies
  - Totaaloverzicht reserves

Resultaat raadsbehandeling

Op 12 november 2020 is de Begroting definitief met een aantal amendementen en moties vastgesteld.

De tekstuele wijzigingen c.q. aanvullingen uit de amendementen zijn in de geamendeerde Begroting 2021 (boekwerk en de webbegroting financien.arnhem.nl) bij de betrokken onderdelen verwerkt. Deze zijn cursief, met een verwijzing naar het amendement, weergegeven.

Aangenomen amendementen

Hieronder zijn de amendementen benoemd die door de raad zijn aangenomen. De tekstuele wijzigingen c.q. aanvullingen uit de aangenomen amendementen op 12 november 2020 zijn als volgt bij de betrokken onderdelen in de geamendeerde Begroting 2021 verwerkt.

20A74 Actieplan voetganger

Dit amendement is verwerkt in programma S09 Gezondheid en sport.

20A75 Aanvullend evacuatiemonument

Dit amendement is verwerkt in programma S03 Economie

20A76 Iedereen een startkwalificatie

Dit amendement is verwerkt in programma S06 Participatie en armoedebestrijding

20A79 Versterken lokale media

Dit amendement is verwerkt in programma S05 Cultuur

20A80 Investeren in een sociaal sterke stad

Dit amendement is verwerkt in programma S06 Participatie en armoedebestrijding

20A81 Huisvesting cultuurorganisaties

Dit amendement is verwerkt in programma S05 Cultuur

Aangenomen moties

De volgende moties zijn door de raad aangenomen:

- 20M231 Vaste kraakdagen terug
- 20M238 Iedereen moet gewoon grofvuil weg kunnen brengen

- 20M240g Inclusie in relatie tot autisme binnen de gemeentelijke organisatie
- 20M245g Integrale inclusievisie en actieplan
- 20M246 Openbare sollicitatieprocedures openstellen
- 20M248 Voorrang voor de fiets en ander emissievrijverkeer
- 20M252 Duidelijkheid voor het onderwijs
- 20M253 Doelen en middelen voor Arnhem Oost Aanpak
- 20M254 Levensloopbestendige koopappartementen
- 20M255 Anticyclisch investeren, anticyclisch sparen
- 20M256 Ouderbijdrages beperken
- 20M257g Stadsvernieuwing 4.0 voorkomen
- 20M258 Begroten, niet dromen
- 20M260 Diftar PLUS voorstel 1: hoogbouw en groenafval
- 20M264 Diftar PLUS voorstel 5: meer pasjes levert meer op
- 20M268 Homogenezing in kaart brengen en actief tegengaan
- 20M269 Sparen voor evenementen
- 20M272 Geld jeugdzorg blijft voor jeugdzorg
- 20M273 TOZO en NOW verantwoording
- 20M274 Arnhems subsidieregister
- 20M275 Actie voor bijzondere woonvormen
- 20M276 Een overzichtelijke begroting in de media
- 20M277 Voortaan wel meetbare doelen
- 20M278 Met de regenboogdoelgroep samen werken aan de regenboogdoelen
- 20M279 Parkeren ook voor fietsen geregeld: fietsvlonders en fietskluisjes
- 20M281 Tekort aan studieplekken voor studenten in Arnhem
- 20M282 Bijdrage aan de regionale aanpak personeelstekort onderwijs
- 20M294 Ook boa's verdienen waardering
- 20M296 Zorgen dat iedereen veilig kan stemmen
- 20M297g Laat EcoVrede niet vallen tijdens en na het lopende onderzoek
- 20M299 Veilig klimaat voor seksuele diversiteit
- 20M305 Na referendum trommelgrootte deels aanpassen als diftar blijft.

Deel 2 Beleidsbegroting

De beleidsbegroting bestaat uit vier onderdelen:

1. Wijkprogramma's (W)
2. Stedelijke programma's (S)
3. Paragrafen
4. Overig programmaplan

Wijkprogramma's

De diverse taken waarvoor de gemeente verantwoordelijk is en die op wijkniveau plaatsvinden, zijn opgenomen in de volgende 8 wijkprogramma's (bundeling van logisch samenhangende wijken):

- W1**   **Wijkprogramma Centrum, Spijkerkwartier en Arnhemse Broek (CSA)**
Centrum, Spijkerkwartier en Arnhemse Broek

- W2**   **Wijkprogramma Noordwest**
Burgemeesterswijk, Hoogkamp, Transvaal, Heijenoord, Lombok, Klarendal, Klingelbeek e.o., Schaarsbergen e.o., Sint Marten en Sonsbeekkwartier

- W3**   **Wijkprogramma Noordoost**
Alteveer, Cranevelt, Geitenkamp, Monnikenhuizen, Velperweg e.o.

- W4**   **Wijkprogramma Presikhaaf**
Presikhaaf West en Presikhaaf Oost

- W5**   **Wijkprogramma Malburgen**
Malburgen West, Malburgen Oost/Noord, Malburgen Oost/Zuid, waaronder Het Duifje en Immerloo

- W6**   **Wijkprogramma Schuytgraaf/Elderveld**
Schuytgraaf en Elderveld

- W7**   **Wijkprogramma De Laar/Elden**
De Laar en Elden

- W8**   **Wijkprogramma Rijkerswoerd, Kronenburg en Vredenburg (RKV)**
Rijkerswoerd, Kronenburg en Vredenburg

Wijken Algemeen

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Inleiding

Arnhem kent een lange geschiedenis van wijkgericht werken. In 2017 heeft de gemeente Arnhem, met de start van 'Van Wijken Weten' wijksturing als majeur sturingsprincipe omarmt. Daarmee sluiten we aan bij wat in de wijken leeft en samen met wijkbewoners kijken we wat nodig is. Zo hebben bewoners meer invloed op wat in de wijk gebeurt en waar de prioriteiten liggen. Behoeften worden door de teams Leefomgeving verbonden met de ontwikkelingen en op voorzieningen in de stad. Zo werken de bewoners, organisaties en de gemeente samen aan een aantrekkelijkere leefomgeving van de wijk waar iedereen mee kan doen!

Vanuit het perspectief van bewoners en professionals in de wijk betekent dit dat de gemeente wijkgericht werkt: de gemeente is dichtbij en bereikbaar, weet wat er speelt en biedt ruimte aan initiatieven en ideeën uit de wijk.

Vanuit het perspectief van de gemeentelijke organisatie betekent dit dat wijksturing als een uitgangspunt wordt gehanteerd. Processen, budgetten en bevoegdheden zijn zodanig ingericht dat de leefwereld van bewoners centraal staat. Ook hebben bewoners en professionals uit de wijken direct of indirect meer invloed op beslissingen.

Ontwikkelingen 2019-2020

Sinds de start in 2017 zijn in de wijken (nieuwe) netwerken opgebouwd en verstevigd. Jaarlijks zijn met inbreng van inwoners en professionals acht wijkprogramma's tot stand gekomen. Afgelopen jaar is door de teams Leefomgeving vanuit de opgaven en behoeften een vertaling gemaakt naar thema's die in meerdere gebieden spelen en aandacht vergen. Resultaat hiervan zijn acht stadsbrede thema's. De sturing vanuit teams Leefomgeving verloopt voor deze acht thema's via drie pijlers van leefbaarheid: sociale domein, fysiek domein en veiligheid.

Sociaal	Fysiek	Veiligheid
Meedoen	Openbare ruimte	Veiligheid
Kansengelijkheid	Duurzaamheid	
Gezondheid	Wonen	
	Wijkeconomie	

Voor elke wijkprogramma is deze begroting opgebouwd uit de in de wijk van toepassing zijnde acht stadsbrede thema's. Aan deze thema's zijn de inspanningen per team Leefomgeving geformuleerd.

Betekenis stadsbrede thema's

Meedoen	Inwoners zijn financieel en sociaal zelfredzaam.
Kansgelijkheid	Iedere inwoner heeft gelijke kansen.
Gezondheid	Inwoners kunnen voldoende bewegen en worden geholpen aan een gezond levenspatroon.
Openbare ruimte	De openbare ruimte is schoon, heel en veilig en draagt bij tot gebruik door de inwoners.
Duurzaamheid	De stad is beschermd tegen hitte, regenoverlast en is energie-neutraal.
Wonen	Inwoners hebben een veilig onderdak, wonen prettig in een huis, een buurt en een wijk die bij hen past.
Wijkeconomie	De bedrijven in de wijk krijgen ondersteuning die zij nodig hebben.
Veiligheid	Inwoners van Arnhem voelen zich prettig en veilig in Arnhem, binnenshuis en buitenshuis. Deze veiligheid zorgt voor ontspanning en vrijheid en laat inwoners onbelemmerd maatschappelijk deelnemen.

Onze ambities

Onderstaand worden de ambities van de teams Leefomgeving voor de komende jaren geschetst. Daaraan zijn de acht stadsbrede thema's gekoppeld.

Leefbare wijken

In sommige wijken staat de leefbaarheid meer onder druk dan in andere wijken. Deze buurten hebben extra aandacht nodig. Op plekken waar dit speelt, ontwikkelen we samen met bewoners en professionals een aanpak. Zo werd in Arnhem-Oost een buurtaanpak in combinatie met stadsvernieuwing 3.0, de Woondeal en de wijkveiligheidsagenda ontwikkeld. Daarnaast is - als onderdeel van prestatieafspraken van het college met woningcorporaties - in enkele wijken gestart met het opstellen van gezamenlijke en integrale handelingskaders. Het is de bedoeling deze werkwijze uit te breiden. We werken aan een set interventies die stadsbreed inzetbaar zijn, waarbij de vorm en uitvoering kan verschillen, omdat per buurt wordt gedaan wat nodig en passend is. Naast de aanpak van bestaande problemen willen we ook voorkomen dat de kwetsbaarheid van wijken en bewoners toeneemt. Daarom wordt er ingezet op kansgelijkheid, preventie en het doorbreken van generatiepatronen bij sociale problematiek. Met het programma Kansrijk Opgroeien wordt het perspectief van kinderen en jongeren (0-27 jaar) vergroot en wordt de sociale omgeving van deze kinderen en jongeren versterkt (onder andere ouders en verzorgers). Dit vanuit de gedachte 'It takes a village to raise a child'.

Gekoppelde thema's (7): meedoen, kansgelijkheid, gezondheid, openbare ruimte, duurzaamheid, wonen en veiligheid.

Stadsvernieuwing 3.0 (Woondeal)

De Woondeal kent twee delen, het gedeelte met woningbouwversnelling en verdichting en het onderdeel stadsvernieuwing 3.0. Stadsvernieuwing 3.0 is gericht op 5 wijken: Geitenkamp, Klarendal, het Arnhemse Broek, Malburgen en Presikhaaf West ("Arnhem-Oost"). Dit zijn wijken die vaak al jaren onderaan staan op lijstjes van cijfers van werkloosheid, armoede, opleidingsniveau, veiligheid en leefbaarheid in de breedste zin van het woord. In een aantal wijken is een lichte opgaande lijn te bespeuren, maar veel minder sterk dan in de andere wijken in Arnhem. Teveel mensen hebben te weinig gemerkt van de jaren dat er sprake was van economische opleving en worden nu in deze periode van crisis harder getroffen. Er is dus nog veel te doen. We weten al enorm veel van deze wijken: ieder van ons kan de grootste problemen van de wijk benoemen. Arnhem Oost / stadsvernieuwing 3.0 biedt de kans om integraal bewoners- en gebiedsgericht te gaan kijken en werken om de opgaven van iedere wijk aan te pakken. Daarbij bouwen we voort op wat er al is: want er is al veel goeds. In Arnhem Oost willen we goede aanpakken versnellen en intensiveren. En wat niet werkt, anders gaan doen en/of anders gaan organiseren (door bijv. kritisch te kijken naar onze eigen regels/afspraken, maar ook landelijk). Als dat snel kan, dan willen we dat ook snel doen. Tegelijkertijd realiseren we ons dat problemen niet zo maar

opgelost zijn en vaak wel een generatie kost voordat er fundamentele veranderingen beklijven. Daarom hanteren we ook het perspectief van 18 jaar.

Gekoppelde thema's (4): meedoen, kansengelijkheid, wonen en veiligheid.

Ontmoeten en verbinden

In Arnhem bestaan al allerlei initiatieven in de wijken waarbij mensen elkaar tegenkomen. 'Ontmoeten' kan bijdragen aan het tegengaan van sociaal isolement en aan vergroting van zelfstandigheid van Arnhemmers. Gelijke kansen voor iedereen voor toegang tot voorzieningen in de wijk. In vrijwel alle wijkprogramma's is ontmoeten benoemd als speerpunt. Ook in de opdrachten aan welzijnsorganisaties komt het thema herhaaldelijk terug. Een belangrijke inspanning vanuit de teams Leefomgeving is het bevorderen van maatschappelijk vastgoed en het kwalitatief goede beheer van buurthuizen en MFC's. Vanaf 2020 is jaarlijks €500.000, - beschikbaar om fysieke voorzieningen, zoals een buurthuis of sportclub, te verbeteren of toe te voegen in wijken waar de behoefte het grootst is en de noodzaak het hoogst. Een ander belangrijk punt is de ondersteuning van initiatieven en draagkracht in de wijken voor programmering en de inzet van vrijwilligers. De ambitie is om de komende jaren een adequate, kwalitatieve spreiding van ontmoetingslocaties in de wijken te realiseren. Het gaat dan om buurthuizen en MFC's, maar ook om mogelijkheden voor ontmoeting in de publieke ruimte, onder andere in combinatie met sport en bewegen en particuliere locaties zoals cafés en (sport)verenigingen.

Gekoppelde thema's (3): meedoen, kansengelijkheid en openbare ruimte.

Netwerken en infrastructuur

Iedere Arnhemse wijk heeft netwerken en een (sociale) infrastructuur die passen bij de wijk en haar inwoners. In de ene wijk betekent dit dat diverse bewonersgroepen en -initiatieven elkaar weten te vinden, samenwerken en kennis delen. In een andere wijk wordt meer ingezet op een ketenaanpak van diverse maatschappelijke organisaties en vrijwilligersinzet. De gemeente heeft hierin een stimulerende en faciliterende rol. Ook stellen de teams Leefomgeving als opdrachtgever en subsidieverstrekker voorwaarden aan onderlinge samenwerking en samenhang in het aanbod. Netwerken worden versterkt in de wijken langs de pijlers sociaal, fysiek en veiligheid.

Gekoppelde thema's: alle acht thema's.

Invloed en betrokkenheid van bewoners

Inwoners hebben invloed op hun leefomgeving en wat daar gebeurt. Voor elk van de acht gebieden in Arnhem wordt een wijkprogramma opgesteld en uitgevoerd, waarin het bewonersperspectief en het perspectief van professionals en partners in de wijk is ingebracht. We verbinden (groepen) bewoners en partijen in de wijk aan elkaar. Daarnaast krijgen en nemen inwoners ruimte om zelf initiatieven in en voor hun wijk te organiseren. Ze kunnen daarbij indien nodig rekenen op advies en ondersteuning vanuit de gemeente. Beschikbare (openbare) data en kennis wordt gedeeld, zodat bewoners, bedrijven en maatschappelijke organisaties daar gebruik van kunnen maken. Gemeentelijk beleid komt tot stand in samenspraak met inwoners, bedrijven en maatschappelijke organisaties. Burgerparticipatie is verankerd in gemeentelijke processen en projecten waarbij inwoners op verschillende manieren worden betrokken, door onder andere gebruik te maken van betrokkenheidsprofielen. In het projectvoorstel 'Aan de slag met burgerparticipatie in Arnhem' van maart 2020 heeft de gemeenteraad een beeld geschetst van (de toekomst van) burgerparticipatie in Arnhem.

Gekoppelde thema's: alle acht thema's.

De gemeente als wijkgerichte organisatie

Wijkgericht werken is herkenbaar in het handelen van de hele gemeentelijke organisatie. De wijkbudgetten van de gemeente worden ontschot ingezet, zodat maatwerk per wijk mogelijk is. Bij vraagstukken die in meerdere wijken spelen wordt gekeken naar combinaties en gezamenlijke inzet van budgetten. Ook bij stedelijke projecten, voorzieningen en oplossingen wordt zorg gedragen dat de uitvoering aansluit bij situaties en behoeften in de verschillende wijken.

Het wijkperspectief zal de komende jaren een onderdeel zijn bij de besluitvorming, beleidsontwikkeling en de uitvoering. Wijksturing zal zich verder ontwikkelen tot een majeur sturingsprincipe en integraal met de stedelijke opgave een basis zijn voor de werkwijze van de gemeente Arnhem. Naar de toekomst toe is ook het opdrachtgeverschap naar externe partijen de invloed en het belang van inwoners en organisaties verankerd. Ambtenaren zijn in staat en bereid om in buurten en wijken in te spelen op maatschappelijke initiatieven, samen te werken rond gemeenschappelijke opgaven en ruimte te bieden aan eigen initiatief van bewoners.

Gekoppelde thema's: alle acht thema's.

Maatschappelijke effecten ten gevolg van Corona

Net als op alle andere plekken in Nederland en wereldwijd laten de gevolgen door Corona ook in de Arnhemse wijken maatschappelijke effecten zien. Inwoners die kampen met sociale en fysieke kwetsbaarheid en eenzaamheid zijn in een crisis als deze nog meer afhankelijk van overheid, welzijnsaanbieders en vrijwilligers voor contact, hulp en informatie. Financiële problematiek dreigt te ontstaan bij (kleine) ondernemers, flexwerkers, zzp'ers en mensen die net (weer) aan het werk waren en nu terugvallen op een uitkering. Vanuit de teams leefomgeving zijn we ons bewust van de grote opgave die er door de coronacrisis is ontstaan. We zien ook dat er kansen zijn ontstaan bijvoorbeeld: de sociale slagkracht van wijken en buurten zijn meer zichtbaar gemaakt. Bewoners kijken naar elkaar om, wijkinitiatieven en maatschappelijke organisaties werken intensiever samen. In Arnhem hebben honderden vrijwilligers zich gemeld om iets voor een ander te kunnen betekenen. We zetten ons in om deze sociale kracht in de wijken ook voor de toekomst te behouden en te versterken.

De Arnhemse Herstelagenda Coronacrisis geeft ons antwoord hoe we de crisis en de effecten kunnen aanpakken. Vanuit het wijkperspectief werken we samen in de stedelijke opgave en de investering die in de Herstelagenda zijn opgenomen. We zien kansen op verschillende thema's bijvoorbeeld circulaire economie, duurzaamheid en energietransitie. Dit zijn onderwerpen die in verschillende wijkprogramma's worden genoemd. De investering in het sociaal domein in de stad zijn in de wijkprogramma's geïntegreerd in thema's als Meedoen en Kansengelijkheid.

Thema's (6): Meedoen, kansengelijkheid, gezondheid, openbare ruimte, wijk economie, en veiligheid

Thema's en budgetten

Begroting 2021 Wijken Algemeen per thema	Lasten	Baten	Toevoegingen	Onttrekkingen
<i>Wordt niet als afzonderlijk kader vastgesteld.</i>				
<i>Bedragen x € 1.000</i>				
Meedoen	16.250	359	0	0
Kansengelijkheid	26.162	7.685	0	0
Gezondheid	122.774	464	94	43
Openbare ruimte	19.208	1.480	1	1
Duurzaamheid	0	0	0	0
Wonen	9.302	11.852	535	227
Wijk economie	0	0	0	0
Veiligheid	1.673	40	0	0
Bedrijfsvoering	38	0	0	0
Totaal	195.406	21.880	630	270

W1 Centrum, Spijkerkwartier, Arnhemse Broek

In het wijkprogramma Centrum, Spijkerkwartier, Arnhemse Broek (CSA) bevinden zich de wijken Centrum, Spijkerkwartier en Arnhemse Broek.

Een beknopte beschrijving van de wijkenmerken per wijk is in [Staat van de stad](#) opgenomen.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

We maken samen met bewoners een keuze welke van de acht thema's belangrijk zijn voor de wijk. Hieronder wordt aangegeven welke thema's dit zijn. Vervolgens worden per thema de doelen en inspanningen voor het jaar 2021 benoemd. Per thema bestaat de mogelijkheid meerdere doelen te formuleren. En per doel kunnen meerdere inspanningen wenselijk zijn.

Thema's	Doelen	Inspanningen
---------	--------	--------------

Meedoen

Meer plekken in de wijk voor ontmoeting

De vraag naar plekken om in de wijk te ontmoeten komt vanuit bewoners en organisaties. De ontmoeting kan zowel georganiseerd als ongeorganiseerd zijn. De locaties zijn flexibel of vast, bijvoorbeeld een buurthuis/huiskamer of in de buitenruimte.

Inspanningen 2021

- Versterken van de Kansen.
- Verbeteren/aanpassen van buurtcentrum de Symfonie.
- Ondersteunen organisatie van de Blokhut.
- Ondersteunen van de Blauwe tomaat.
- Borgen van het Toon Hermanshuis als voorziening.

Versterken van sociale cohesie

In samenwerking met het Sociale wijkteam wordt ingezet op de versterking van de sociale cohesie. Door het opzetten van buurtcommunity's rondom thema's ontstaan er onderlinge verbindingen in de buurt tussen bewoners. Deze verbinding zorgt voor zelfredzaamheid van de bewoners in hun eigen leefomgeving.

Inspanningen 2021

- Buurtschakels verder uitrollen.
- Samenwerking met de Sociale wijkteams verbeteren vanuit concrete onderwerpen.

Verbeteren ondersteuning op financiën

In CSA zijn buurten waar naar verhouding tot de andere wijken in Arnhem meer gezinnen leven in armoede. Zij kunnen zich, om diverse redenen, financieel zelf niet redden.

Inspanningen 2021

- 3de jaar project het Fort.
- Sturen op nauwere samenwerking van organisaties in de wijk/buurt.
- Ondersteuning Stichting Broekomhoog.
- Samenwerking met de Sociale wijkteams en Werk en Inkomen versterken.

Kansengelijkheid

Blijvend kansrijk

De inzet van verschillende projecten in krachtwijken op kwetsbare doelgroepen laat positieve resultaten zien. Het risico op terugval blijft aanwezig. Omdat we willen inzetten op een duurzame verandering en terugval van oude patronen willen voorkomen, sturen we sterk op de duurzaamheid van interventies. De nadruk ligt op de jongeren en volwassenen in het Arnhemse Broek.

Inspanningen 2021

- Versterken van het professionele netwerk.
- Investerings/interventies moeten op duurzaamheid worden getoetst alvorens te worden uitgevoerd.

Minder onderwijs terugval

Er is een grote groep die na de overgang van Basisonderwijs (PO) naar Voortgezet onderwijs (VO) terugvalt in niveau. Dit komt omdat er met name gefocust wordt op de cognitieve vakken die belangrijk zijn voor de stap richting het VO. Hiermee hebben ze onvoldoende basis en een achterstand op de andere competenties die nodig is op het niveau van het VO.

Inspanningen 2021

Extra ondersteuning aan het basisonderwijs waar een terugval moet worden voorkomen. Samen met het basisonderwijs worden plannen ontwikkeld voor de juiste ondersteuning. Het team Leefomgeving is partner.

Gezondheid

Realiseren van faciliteiten voor sport en bewegen in de wijk van 0 - 100 jaar

In het gebied CSA zijn weinig sportfaciliteiten. Op de commerciële sportscholen na, is er geen actieve sportvereniging. We willen onderzoeken welke mogelijkheden er zijn om extra sportfaciliteiten toe te voegen aan de wijk 't Arnhemse Broek, zodat ook sporten en bewegen voor de meeste bewoners mogelijk wordt in de wijk. In samenwerking met het Sportbedrijf Arnhem kijken wij naar een herijking van de inzet op sport en bewegen in de wijk breed zodat dit beter aansluit op behoefte en vraag van bewoners.

Inspanningen 2021

- Onderzoek faciliteren.
- Opdracht geven ten behoeve van uitvoeringsplan Sportbedrijf.

Integrale aanpak gezonde leefstijl

Het percentage kinderen met ernstig overgewicht ligt ruim boven het Arnhemse gemiddelde in 't Arnhemse Broek. De redenen hiervoor zijn divers. De cijfers zijn de afgelopen jaren toegenomen en in het belang voor de toekomstige gezondheid van de kinderen zullen we hier op prioriteren.

Inspanningen 2021

- Inzet Go in samenwerking met het basisonderwijs.
- JOGG programma vanuit Sportbedrijf.
- Toezien op de integrale aanpak en monitoring.

Openbare Ruimte

Aantrekkelijkere buitenruimte door vergroening

In CSA is er veel verharding en verstening mede omdat het een centrumwijk is met weinig ruimte en veel bebouwing en belangrijk infrastructurele wegen. In afweging met de beschikbare ruimte kan vergroening zorgen voor een mooiere en aantrekkelijke buitenruimte. Dit gaat voor een belangrijk deel hand in hand met het thema Duurzaamheid waar CSA nadrukkelijk aansluit op de Arnhemse Herstelagenda Coronacrisis.

Inspanningen 2021

- We willen vergroeningswensen vanuit de wijk combineren met de ontwikkeling van de grotere projecten zoals de aanpak van de Ingenieur J.P. Van Muijlwijkstraat, het Rembrandt Theater (achterkant Spoorwegstraat) en de Hommelstraat.
- Ondersteuning van diverse groene bewonersinitiatieven.
- Inzet van het Buurtgroenbedrijf en de samenwerking met 'Broek Omhoog' activerend werk.

Duurzaamheid

Klimaatbestendiger wijk

Met name het Centrum en Spijkerkwartier hebben door de verstening en verharding een grote hittestress opgave. Ook de infrastructuur en de ringweg door het centrum zorgt voor een hoog percentage aan fijnstof. Door inzet vanuit de wijken en actief vergroeningsprojecten te stimuleren en ondersteunen dragen we bij aan de klimaatopgave van de gemeente Arnhem. In het Spijkerkwartier is wateroverlast een probleem door veel verharding en weinig groen in de straat, maar ook door de natuurlijke loop van regenwater dat vanuit het hogerliggende Klarendal het lager liggende Spijkerkwartier instroomt.

Inspanningen 2021

- Groen initiatieven stimuleren en ondersteunen.
- Slim verbinden in grote projecten met groen.
- Stimuleren en ondersteunen van het Buurtgroenbedrijf.

Energietransitie (Wijk van de toekomst)

Grotere opgave in de energie transitie is van het GAS af. Dit is een stedelijk programma ingegeven door landelijk beleid. Vanuit De Blauwe Wijk Economie (DBWE) wordt in samenwerking met de gemeente, naar alternatieven en mogelijkheden gekeken, omdat de wijk over het algemeen particuliere vastgoedbezitters heeft. Ook de ouderdom en het beschermd stadsgezicht van de wijk maakt dat er per woning maatwerk geleverd moet worden om concreet over te gaan naar stappen die zorgen voor een aardgasloze wijk. DBWE zorgt voor een platform en draagvlak onder bewoners. Vanuit het Sparkcentre draagt ook de HAN en WUR hier aan bij.

Inspanningen 2021

Ondersteuning van DBWE door verbinding vanuit de centrale organisatie met wijk.

Wonen

Ontwikkeling van levensbestendige woningen.

Veel ouderen moeten de wijk verlaten omdat de woning niet meer voldoet aan de behoefte. Zij worden hierdoor gedwongen de wijk te verlaten terwijl juist hun netwerk kan helpen bij het langer zelfstandig thuis en zelfredzaam blijven. Het voorkomt ook vereenzaming als mensen in hun vertrouwde netwerk kunnen blijven. Daarnaast is het belangrijk de diversiteit in de wijk te behouden en daar horen ouderen ook bij.

Inspanningen 2021

Meesturen en denken bij ontwikkeling van transitie van woningen en woningontwikkeling.

Wijkeconomie

Groter zelforganiserend vermogen buurtgroenbedrijf

Al voor de start van 'Van Wijken Weten' de ontwikkelingen van het Buurt Groenbedrijf in volle gang. Wat begon als klein burgerinitiatief is nu ontwikkeld tot een professioneel sociaal bedrijf dat vergroeningsprojecten oppakt, uitwerkt en uitvoert. Door het Buurtgroenbedrijf kunnen er veel meer vergroeningsinitiatieven worden uitgevoerd dan een gemeente zou kunnen aanpakken. Daarnaast gebeurt het door en met bewoners van de wijk. Het buurtgroenbedrijf draagt bij aan verschillende doelstellingen.

In relatie met de thema's meedoen en duurzaamheid:

- meer vergroening in de wijk is een wens van bewoners (meer groen, minder grijs in de wijk);
- klimaatadaptieve wijk, minder water overlast, minder hitte stress, aanpak fijnstof;
- ontwikkeling van de wijkeconomie;
- activerend werk door aanbod van werk aan mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt.

Inspanningen 2021

- Ondersteuning als partner om het buurtgroenbedrijf maximaal zelfstandig te laten functioneren zowel organisatorisch als financieel. Meedenken in mogelijkheden en het grijpen van kansen die in relatie staan met de Arnhemse ambities.
- Schaalvergroting door kennisdeling met andere wijken.

Maximaal zelf organiserend wijkorganisatie De Blauwe Wijk Economie (DBWE).

De visie vanuit DBWE is in grote lijnen: het behouden en verzilveren van waarden die er in de wijk te vinden zijn. Vanuit deze gedachte worden er verschillende projecten opgezet. Een van de eerste was het buurtgroenbedrijf dat nu op zichzelf staat. Vanuit verschillende thema's worden initiatieven verder ontwikkeld en door andere verder gebracht. Deze projecten en ontwikkelingen dragen vanuit wijkperspectief aan de ambities voor de stad en staan in relatie met de thema's Meedoen en Duurzaamheid:

- Van afval naar grondstof; Oesterzwammen kweken op koffiedrap; Spijkerbikes, hergebruik van fietsenonderdelen, wormenhotel zijn initiatieven die tot wasdom komen in 2020.
- Activering; Buurtbaanbedrijf dat mensen uit de bijstand coached en matched met werk.
- Sparkcenter klaslokaal in de wijk; studenten wonen en leren in de wijk en schoolprojecten zijn gelieerd aan vragen uit de wijk.
- Collectieve energie inkoop.

Als team Leefomgeving ondersteunen we DBWE, omdat het vernieuwend is en zich richt op de toekomst. Het is een goed voorbeeld van hoe wijksturing vormgegeven kan worden vanuit actieve bewoners. Ze nemen verantwoordelijkheid en ruimte om vorm te geven aan de wijk en daarbij de ontwikkeling. Er wordt een andere en nieuwe koers gevaren en gezocht naar manieren om anders dan we gewend zijn eigen regie te voeren. DBWE is een livinglab voor heel Arnhem en begint in het Spijkerkwartier. Omdat het nieuw en experimenteel is, zit de weg vol hobbels, maar het werpt nu ook vruchten af.

Inspanningen 2021

- Ondersteuning als partner vanuit de gemeente.
- Meedenken in kansen en bemiddelen bij de mismatch tussen de systeemwereld en de leefwereld.
- Kennisdeling met andere wijken.

Verbeteren van de samenwerking in leefomgeving in relatie tot ondernemers en bewoners

In de wijk CSA zijn veel ondernemers te vinden en maken daardoor onderdeel uit van de wijk en de leefomgeving. Het centrum is de laatste jaren in het aantal bewoners enorm gegroeid daardoor vindt er een verschuiving plaats in de functionaliteit. Naast winkelen wordt het steeds meer ook een woonwijk en dan is een prettige woonomgeving belangrijk. In het Spijkerkwartier zoeken de ondernemers naar diversifiëring van het aanbod van winkels. Lokaal winkelen wordt extra aantrekkelijk en trekt andere ondernemers naar de Steenstraat. Er zijn grote zorgen met betrekking tot de veiligheid en leefbaarheid in de Steenstraat. Ondernemers en de bewoners zijn verenigd en pakken dit gezamenlijk op met stakeholders.

De belangen en wensen van ondernemers zijn soms anders dan die van bewoners. Maar er zijn ook veel overeenkomsten op de thema's veiligheid, openbare ruimte (vergroening) en duurzaamheid. Belangen raken elkaar maar kan worden versterkt door het verbeteren van de samenwerking.

Inspanningen 2021

- Het team Leefomgeving is partner vanuit de gedachte leefbaarheid wijksturing.
- Meedenken in kansen.
- Ontwikkeling van de Steenstraat gericht op veiligheid en diversiteit.
- Onderzoek naar de mogelijkheid doorstart keurmerk Veilig Ondernemen.

Veiligheid

Minder overlast

Na 3,5 jaar zien we dat een preventieve aanpak op overlast werkt. In de wijk zien we overlast van bezoekers en andere doelgroepen. Juist door korte lijnen te creëren met een netwerk van professionals en ervaringsdeskundigen kan veel leed en ellende worden voorkomen. In de wijk zien we een toename van psychisch kwetsbare mensen en dak- en thuislozen (volwassenen en jongeren).

Inspanningen 2021

- Uitbreiden Project Centrum naar het Spijkerkwartier.
- Uitbreiden inzet ervaringsdeskundige in de wijk.
- Toezien op een goede inbedding van Straatcoaches bij de afdeling handhaving en preventie.
- Versterken samenwerking met het Sociaal wijkteam.
- Uitvoering project wonen zonder stigma.

Thema's en budgetten

Begroting 2021 Centrum, Spijkerkwartier en Arnhemse Broek per thema	Lasten	Baten	Toevoegingen	Onttrekkingen
<i>Bedragen x € 1.000</i>				
Wijkbudget CSA				
Meedoen	246	0	0	0
Kansengelijkheid	0	0	0	0
Gezondheid	535	52	19	7
Openbare ruimte	-135	35	0	0
Duurzaamheid	0	0	0	0
Wonen	335	1	0	0
Wijkeconomie	0	0	0	0
Veiligheid	0	0	0	0
Bedrijfsvoering	583	2	0	0
<i>Totaal Wijkbudget CSA</i>	<i>1.564</i>	<i>90</i>	<i>19</i>	<i>7</i>
Wijken Algemeen CSA				
Meedoen	2.437	61	0	0
Kansengelijkheid	3.397	852	0	0
Gezondheid	16.516	26	0	0
Openbare ruimte	2.897	258	1	1
Duurzaamheid	0	0	0	0
Wonen	2.863	8.274	0	0
Wijkeconomie	0	0	0	0
Veiligheid	135	5	0	0
Bedrijfsvoering	37	0	0	0
<i>Totaal Wijken Algemeen CSA</i>	<i>28.282</i>	<i>9.476</i>	<i>1</i>	<i>1</i>
Totaal Centrum, Spijkerkwartier en Arnhemse Broek	29.846	9.566	20	8

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2020		Begroting	Meerjarenraming		
	2019	Geamendeerd	Juli	2021	2022	2023	2024
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	13.436	35.462	31.707	29.846	29.673	29.677	29.598
Baten	2.777	9.410	8.938	9.566	9.524	9.482	9.439
Saldo lasten en baten	-10.658	-26.052	-22.769	-20.280	-20.149	-20.195	-20.159
Toevoegingen aan reserves	0	0	20	20	20	20	20
Onttrekkingen aan reserves	3.639	0	27	8	17	8	8
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	3.639	0	7	-12	-3	-12	-12
Gerealiseerd resultaat	-7.020	-26.052	-22.762	-20.292	-20.152	-20.207	-20.171

Toelichting

Lasten

Voor gebied CSA is totaal € 29,8 miljoen aan lasten begroot. € 28,2 miljoen voor taken zoals opgenomen in Wijken Algemeen en € 1,6 miljoen specifiek binnen CSA. Het grootste deel van de lasten (€ 17 miljoen) valt binnen het thema gezondheid. Daarnaast wordt voor de thema's meedoen (€ 2,7 miljoen), kansengelijkheid (€ 3,4 miljoen), openbare ruimte (€ 2,8 miljoen) en wonen (€ 3,1 miljoen) een bedrag groter dan € 2 miljoen begroot.

Ten opzichte van 2020 dalen de lasten met € 1,9 miljoen. In 2022 dalen de lasten met € 0,2 miljoen. Dit komt voornamelijk door een verlaging van de uitgaven voor het thema gezondheid (uitgaven voor jeugdzorg en WMO beschermd wonen).

Baten

Totaal is een bedrag van € 9,6 miljoen aan baten begroot, € 9,5 miljoen voor Wijken Algemeen en € 0,1 miljoen specifiek voor CSA. De grootste baten van 7,7 miljoen betreft inkomsten voor straatparkeren binnen het thema wonen. Voor kansengelijkheid is € 0,8 miljoen aan inkomsten begroot, waaronder een subsidie van het Rijk van € 0,6 miljoen voor de aanpak van onderwijsachterstanden. Binnen het thema openbare ruimte is € 0,3 miljoen aan inkomsten uit vastgoed (huurinkomsten) naar CSA doorberekend.

Ten opzichte van 2020 stijgen de inkomsten met € 0,6 miljoen vanwege inkomsten straatparkeren. De inkomsten vanaf 2021 voor CSA blijven over de jaren vrijwel gelijk.

Toevoegingen aan reserves

De toevoegingen aan de reserves binnen CSA bedragen minder dan € 0,1 miljoen en worden daarom niet apart toegelicht.

Onttrekkingen aan reserves

De onttrekkingen aan de reserves binnen CSA bedragen minder dan € 0,1 miljoen en worden daarom niet apart toegelicht.

Subsidies

Hieronder zijn de vijf grootste subsidieontvangers in 2021 opgenomen, die meer dan €100.000 subsidie ontvangen vanuit dit programma:

- St. Rijnstad;
- Sportbedrijf Arnhem BV;
- St. Pas;
- St. Welzijn Ouderen Arnhem;
- Kinderopvang SKAR.

Het volledige overzicht van de subsidies is te vinden in de [paragraaf Subsidies](#).

W2 Noordwest

In het wijkprogramma Noordwest bevinden zich de wijken Klarendal, Burgemeesterswijk/ Hoogkamp, Schaarsbergen en omgeving, Sint Marten/ Sonsbeekkwartier, Heijenoord en Lombok, Hoogstede/Klingelbeek en omgeving.

Een beknopte beschrijving van de wijkenmerken per wijk is in [Staat van de stad](#) opgenomen.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

We maken samen met bewoners een keuze welke van de acht thema's belangrijk zijn voor de wijk. Hieronder wordt aangegeven welke thema's dit zijn. Vervolgens worden per thema de doelen en inspanningen voor het jaar 2021 benoemd. Per thema bestaat de mogelijkheid meerdere doelen te formuleren. En per doel kunnen meerdere inspanningen wenselijk zijn.

Thema's	Doelen	Inspanningen
---------	--------	--------------

Meedoen

Meer passende ontmoetingsplekken

Ontmoetingsplekken zijn van belang voor de sociale cohesie in de wijk. Ze vervullen als voorliggende voorziening een functie in het voorkomen van zorgkosten en het tegengaan van eenzaamheid. Het zijn plekken waar ook de mensen die minder sociaal zelfredzaam zijn, mogelijkheden vinden om deel te nemen aan activiteiten en ondersteuning krijgen bij hun ontwikkeling om hun maatschappelijke deelname te bevorderen. Daarnaast is voor 'meedoen' belangrijk dat mensen financieel zelfredzaam zijn of zoveel mogelijk worden.

De meeste buurthuizen in ons gebied worden geëxploiteerd en beheerd door een stichting met inzet en hulp van vrijwilligers. In de Burgemeesterswijk loopt een vergevorderd burgerinitiatief om in de voormalige Diaconessenkerk een buurthuis op te zetten.

Het blijkt voor meerdere buurthuizen lastig om alle aspecten die samenhangen met zelfbestuur en zelfbeheer van een buurthuis te organiseren. De druk op stichtingsbesturen en vrijwilligers is groot. Tegelijk is er het besef dat er onvoldoende middelen en mogelijkheden zijn om voor elk buurthuis professionele krachten aan te stellen om ondersteuning te bieden. Samenwerking van buurthuizen op gebied van programma en (facilitair) beheer is van belang en willen we daarom stimuleren. Hiermee is, mede door gevolgen van corona, in 2020 een start gemaakt.

Inspanningen 2021

- Realiseren van passende ontmoetingsplekken op basis van aantoonbare behoefte en op basis van eigen kracht en zelfbestuur door de bewoners.
- Ondersteuning burgerinitiatief om de Bakermat tot buurthuis te ontwikkelen.
- Ondersteuning bij de Nieuwe Hommel om tot zelfbestuur van het buurthuis te komen
- Met de Wasplaats naar aanleiding van het onderzoek 'Zin in de Wijk' te verkennen welke invloed en rol zij in Klarendal willen en kunnen hebben.
- Financiële en beleidsmatige/inhoudelijke ondersteuning van stichting de Bakermat en betrokken wijkpartijen rond De Nieuwe Hommel, om het buurthuis te ontwikkelen en het zelfbestuur op te zetten.

Meer samenwerking tussen buurthuizen

Meer samenwerking tussen buurthuizen stimuleren op het gebied van programma, beheer en exploitatie zodat schaarse middelen zo efficiënt mogelijk kunnen worden ingezet en de kwetsbaarheid van stichtingsbesturen en vrijwilligers vermindert en kennis en ervaring wordt uitgewisseld.

Inspanningen 2021

- Stimuleren en faciliteren samenwerking tussen de buurthuizen in het gebied.
- Inzet van bewonersondersteuning om samenwerkingsmogelijkheden te verkennen en uit te werken.
- Onderzoeken mogelijkheden inzet Scalabor voor beheer buurthuizen.

Meer zicht op voorliggende voorzieningen en activiteiten

Het voorliggende aanbod van voorzieningen en activiteiten is beter inzichtelijk voor bewoners en professionals/partners en beter passend bij de behoefte in het gebied.

Inspanningen 2021

- Uitbouwen samenwerking binnen kernteam Sociaal domein met wijkteam Arnhem en Werk en Inkomen. Inhoud geven aan een gezamenlijk (op inhoud) opdrachtgeverschap naar de professionele partijen
- Bevorderen dat professionele partijen een samenhangend aanbod van voorliggende voorzieningen aanbieden en daarin samenwerken.
- Bevorderen dat het aanbod deel uit maakt van de programmering in de ontmoetingslocaties.

Verbetering sociaal-economische situatie van gezinnen

Er is een verbetering van de sociaal-economische situatie van gezinnen met kinderen die een bijstandsuitkering of hoge schulden hebben en zij zijn meer financieel zelfredzaam. Dit doel sluit aan bij ons thema kansengelijkheid en de doelstelling om kinderen meer mogelijkheden te bieden voor zelfontplooiing.

Inspanningen 2021

- Uitbouwen samenwerking binnen kernteam Sociaal domein met het Sociaal wijkteam en Werk en Inkomen. Een gezamenlijke aanpak ontwikkelen voor deze gezinnen met kinderen.
- Daarbij sturen op een ontwikkelplan voor gezinnen met hoge schulden of afhankelijkheid van bijstand waarbij wordt gekeken naar en gewerkt aan de verschillende levensdomeinen.

Kansengelijkheid

Meer ontplooiingskansen voor kinderen die extra ondersteuning nodig hebben waaronder het verminderen overgewicht van kinderen.

In Noord-West willen we achterstanden bij kinderen voorkomen en aanpakken. We focussen daarbij op het verbeteren van de ontplooiingskansen van kinderen in Klarendal en St. Marten. Dit doen we door vroegtijdig achterstanden op te sporen en kinderen een ontwikkelingsprogramma aan te bieden. De ouderbetrokkenheid is van cruciaal belang voor de ontwikkeling van het kind en voor het boeken van resultaten met het programma.

Inspanningen 2021

We bieden voor de kinderen op het primair onderwijs een dagelijks naschools programma gericht op vier pijlers die belangrijk zijn bij de ontwikkeling van het kind. Onze focus ligt op de doelgroep van kinderen van 0-16, waarbij vanuit de samenwerkende partners meer aandacht is voor de problematiek rondom de leeftijdsgroep van 10-14 jarigen, zoals de overgang van primair naar vervolgonderwijs. De doelgroep breiden we op langere termijn uit naar 0-18 jaar.

De vier pijlers zijn:

1. Veiligheid
2. Zelfredzaamheid
3. Betrokkenheid
4. Gezondheid en Vitaliteit

Het dagelijks naschools programma bestaat uit diverse onderdelen die afhankelijk van de behoeften van het kind worden ingezet zoals: taalontwikkeling, huiswerkbegeleiding, sport, voeding en bewegen, creativiteit en muzikale ontwikkeling.

Begeleiden van kinderen met overgewicht door een kindergezondheidscoach die het kind begeleidt naar een gezondere levensstijl (inzet van GO! Klarendal).

Openbare Ruimte

Meer inspraak voor bewoners bij besluiten in de openbare ruimte

De opvattingen en inbreng van bewoners worden meegewogen bij besluiten over de inrichting van de openbare ruimte.

Inspanningen 2021

- Organiseren inbreng inwoners bij herinrichting Hommelseweg en Dalweg.
- Met inwoners ontwikkelen plan parkeeroverlast in Klarendal Zuid (op basis van stadsbrede visie).
- Bespreken uitkomsten verkeersplan Arnhem-West met inwoners en nagaan welke acties nodig zijn.

Meer verbinding tussen wijkinitiatieven en plannen in de gemeentelijke organisatie

Ondersteunen /verbinden initiatieven vanuit de wijken en de gemeentelijke organisatie ten aanzien van vergroening.

Inspanningen 2021

Wij informeren de bewoners actief over de mogelijkheden die er vanuit de stedelijke programma's zijn om de wijk te vergroenen en organiseren waar nodig ondersteuning om wijkinitiatieven te realiseren.

Duurzaamheid

Energietransitie Aardgasvrij en bewustwording en besparen

In diverse wijken van het gebied Noord-West wordt actief nagedacht over de energietransitie en worden door bewoners projecten opgezet en uitgevoerd in het kader van energieopwekking, elektrische deelauto's en verminderd gasverbruik. Arnhem West (buurten Hoogstede/Klingelbeek en Heijenoord/Lombok is een kansrijke wijk waar mogelijk versneld kan worden in de energietransitie. Op dit moment wordt nader onderzocht of een deel hiervan voor 2030 van het aardgas af kan gaan. De buurt (Heijenoord/Lombok) maakt hiernaast deel uit van het provinciale programma "Wijk van de Toekomst". De energie-/duurzaamheidswerkgroep uit de buurten worden betrokken bij de onderzoeken en er is een participatieproces gestart met bewoners. In de buurt Hoogkamp is er door bewoners een initiatief gestart voor een duurzame wijk warmteoplossing. Hoogkamp is hierdoor één van de vier wijken van de toekomst. De wijk Sterrenberg is aangehaakt bij dit initiatief.

Inspanningen 2021

- Adviseren en ondersteunen op aanpak wijkgesprekken richting kernorganisatie en wijkbewoners.

Veiligheid

Bewoners hebben minder last van gevoelens van onveiligheid

In een deel van het gebied ervaren bewoners gevoelens van onveiligheid omdat zij met diverse problemen worden geconfronteerd. Het gaat dan om onderwerpen als drugsoverlast door dealen en gebruik op straat, overlast van verwarde personen, autobranden en vervuiling van de omgeving door dumping van afval naast containers. Deze problemen spelen met name in Klarendal en in mindere mate in Sint Marten.

Inspanningen 2021

- Instellen kernteam veiligheid waarin verschillende handhavingpartners vertegenwoordigd zijn.
- Vervolg geven aan de aanpak overlast Klarendal, met name op gebied van afval (onderzoeken mogelijkheden inzet buurt bedrijf).
- Actualiseren veiligheidsagenda op basis van data, input bewoners en ervaringen van professionals.
- Afspraken over uitvoering (onderwerp, fasering, aanpak en rolverdeling).
- Preventief inzetten van bemoeizorg bij overlastgevende personen door inkoop van deze voorziening.
- Organiseren doorgaande lijn van het voorkomen en het aanbieden van noodzakelijke zorg naar de inzet voorliggende voorzieningen en activering.

Thema's en budgetten

Begroting 2021 Noordwest per thema	Lasten	Baten	Toevoegingen	Onttrekkingen
<i>Bedragen x € 1.000</i>				
Wijkbudget Noordwest				
Meedoen	291	0	0	0
Kansengelijkheid	0	0	0	0
Gezondheid	1.310	247	23	8
Openbare ruimte	-32	0	0	0
Duurzaamheid	0	0	0	0
Wonen	50	1	0	0
Wijkeconomie	0	0	0	0
Veiligheid	0	0	0	0
Bedrijfsvoering	650	2	0	0
<i>Totaal Wijkbudget Noordwest</i>	<i>2.270</i>	<i>250</i>	<i>23</i>	<i>8</i>
Wijken Algemeen Noordwest				
Meedoen	2.323	50	0	0
Kansengelijkheid	3.014	623	0	0
Gezondheid	17.182	21	4	2
Openbare ruimte	2.782	294	0	0
Duurzaamheid	0	0	0	0
Wonen	963	525	72	34
Wijkeconomie	0	0	0	0
Veiligheid	220	5	0	0
Bedrijfsvoering	0	0	0	0
<i>Totaal Wijken Algemeen Noordwest</i>	<i>26.484</i>	<i>1.518</i>	<i>77</i>	<i>36</i>
Totaal Noordwest	28.754	1.768	100	44

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2020		Begroting	Meerjarenraming		
	2019	Geamendeerd	Juli	2021	2022	2023	2024
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	20.022	31.631	29.120	28.754	28.218	28.242	28.197
Baten	2.508	2.032	1.766	1.768	1.769	1.770	1.770
Saldo lasten en baten	-17.514	-29.599	-27.355	-26.986	-26.449	-26.472	-26.427
Toevoegingen aan reserves	0	0	100	100	100	100	100
Onttrekkingen aan reserves	1.679	0	168	44	42	60	44
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	1.679	0	68	-56	-58	-40	-56
Gerealiseerd resultaat	-15.836	-29.599	-27.287	-27.042	-26.507	-26.512	-26.483

Toelichting

Lasten

Voor gebied Noordwest is totaal € 28,8 miljoen aan lasten begroot. € 26,5 miljoen voor taken zoals opgenomen in Wijken Algemeen en € 2,3 miljoen specifiek binnen Noordwest. Het grootste deel van de lasten (€ 18,5 miljoen) valt binnen het thema gezondheid waarvan € 16,9 miljoen voor de Sociale wijkteams. Daarnaast wordt voor de thema's kansengelijkheid (€ 3,0 miljoen), openbare ruimte (€ 2,7 miljoen) en meedoen (€ 2,6 miljoen) een bedrag groter dan € 2 miljoen begroot.

Ten opzichte van 2020 dalen de lasten met € 0,4 miljoen. Dit is verspreid over de verschillende thema's. In 2022 dalen de lasten met € 0,5 miljoen. Dit komt voornamelijk door een verlaging van de uitgaven voor het thema gezondheid.

Baten

Totaal is een bedrag van € 1,8 miljoen aan baten begroot, € 1,5 miljoen voor Wijken Algemeen en € 0,3 miljoen specifiek voor Noordwest. Voor kansengelijkheid is € 0,6 miljoen aan inkomsten begroot, waaronder een subsidie van het Rijk van € 0,5 miljoen voor de aanpak van onderwijsachterstanden. Binnen het thema wonen is € 0,5 miljoen aan inkomsten uit vastgoed naar Noordwest doorberekend.

De inkomsten van Noordwest blijven over de jaren vrijwel gelijk.

Toevoegingen aan reserves

Totaal wordt € 0,1 miljoen aan de bestemmingsreserve onderhoud vastgoed toegevoegd. Dit blijft over de jaren gelijk.

Onttrekkingen aan reserves

De onttrekkingen aan de reserves binnen Noordwest bedragen minder dan € 0,1 miljoen en worden daarom niet apart toegelicht.

Subsidies

Hieronder zijn de vijf grootste subsidieontvangers in 2021 opgenomen, die meer dan €100.000 subsidie ontvangen vanuit dit programma:

- Sportbedrijf Arnhem BV;
- St. Rijnstad;
- St. Welzijn Ouderen Arnhem;
- St. Pas;
- Kinderopvang SKAR.

Het volledige overzicht van de subsidies is te vinden in de [paragraaf Subsidies](#).

W3 Noordoost

In het wijkprogramma Noordoost bevinden zich de wijken Geitenkamp, Monnikenhuizen, Velperweg e.o., Alteveer en Cranevelt.

Een beknopte beschrijving van de wijkenmerken per wijk is in [Staat van de stad](#) opgenomen.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

We maken samen met bewoners een keuze welke van de acht thema's belangrijk zijn voor de wijk. Hieronder wordt aangegeven welke thema's dit zijn. Vervolgens worden per thema de doelen en inspanningen voor het jaar 2021 benoemd. Per thema bestaat de mogelijkheid meerdere doelen te formuleren. En per doel kunnen meerdere inspanningen wenselijk zijn.

Thema's	Doelen	Inspanningen
---------	--------	--------------

Meedoen

Meer bewoners zijn sociaal zelfredzaam

Bewoners willen ontmoetingsplekken die beter passen bij hun behoefte: dichtbij, kleinschalig en laagdrempelig. Het percentage inwoners dat zich eenzaam voelt is hoog. In de wijk Alteveer-Cranevelt en Plattenburg wonen relatief veel ouderen die behoefte hebben aan ontmoeting.

Samen met bewoners en partners in de wijk creëren, verbeteren of behouden we ontmoetingsplekken:

- Buurtfabriek in Alteveer-Cranevelt: door en voor bewoners.
- Koffie Kaffee de Beijer in Geitenkamp: door en voor bewoners.
- De Vlindertuin in Geitenkamp: sociaal ondernemerschap met leer-werkervaringsplekken en kunstenaars.
- Buurtmoestuin de Vlindertuin: door en voor bewoners.
- MFC De Wetering in Geitenkamp: ontmoeting ondersteund door professionals (Rijnstad en st. Stevig).
- Er worden verschillende speelplekken aangepast (plaatsen picknicktafels) en aantrekkelijker gemaakt om de ontmoeting op deze pleintjes te vergroten.
- In september starten 28 studenten van RijnIJssel met de praktijkleerroute in de wijk. In samenwerking met RijnIJssel, Rijnstad, Sportbedrijf, wijkteam en andere betrokkenen. Deze studenten worden onder andere ingezet op ontmoetingsactiviteiten voor ouderen in de wijk.

Ontmoeting draagt bij aan het algemene welbevinden en kan ervoor zorgen dat minder snel een appel wordt gedaan op specialistische voorzieningen.

Inspanningen 2021

- Wij ondersteunen en faciliteren de verschillende ontmoetingscentra.
- Wij zetten ons samen met andere gebruikers (wijkteam, Sportbedrijf Arnhem, Rijnstad, stichting Stevig in het MFC De Wetering in om het pand meer te (laten) gebruiken door bewoners uit de wijk.

Meer bewoners participeren in de vorm van (vrijwilligers)werk

Door schulden en werkloosheid verkeren te veel bewoners in de wijken Geitenkamp en Plattenburg in een uitzichtloze situatie. Van deze groep heeft een hoog percentage geen of onvoldoende opleiding, waardoor er onvoldoende aansluiting is op de arbeidsmarkt. Ook is er sprake van laaggeletterdheid. De werkloosheid en bijstandsdichtheid in de Geitenkamp zijn op het hoogste niveau van de gemeente Arnhem. Een kwart van de huishoudens heeft een inkomen lager dan 120% van het wettelijk minimum, twee keer zo veel als Arnhem gemiddeld. Er wordt ingezet op het creëren van werkervaringsplekken in een vertrouwde omgeving dichtbij huis, waar inwoners hun eerste stappen kunnen zetten op weg naar betaald werk. De focus ligt op ouders met kinderen tot en met 12 jaar.

Inspanningen 2021

- Doorstart van het buurtgroenbedrijf in de wijk Geitenkamp in samenwerking met de drie woningbouwcorporaties.
- Uitbreiden van het aantal sociaal ondernemers met leer-en werkervaringsplekken in de Vlindertuin.
- In samenwerking met het gebiedsteam Werk en Inkomen en Sociaal wijkteam inwoners met een PW-uitkering spreken en toe leiden richting (vrijwilligers)werk, focus op de doelgroep ouders met kinderen tot en met 12 jaar.
- Het (laten) ontwikkelen van een training basisvaardigheden voor onder andere laaggeletterden.
- Het onderzoeken van nieuwe mogelijkheden, zoals een basisbaan.

De zelfstandigheid en zelfredzaamheid van bewoners is vergroot

Het opzetten van social coin als experiment waarbij inwoners op vrijwillige basis schulden kunnen aflossen door maatschappelijke inzet / waardewisseling binnen de wijk met als doel:

- In beweging komen, stap-voor-stap weer regie nemen.
- Gezinsperspectief krijgen/ vergroten.
- Doorbreken van sociale isolatie.
- Ontwikkelen eigenwaarde.
- Verbeteren eigen woonomgeving.
- Laat motivatie zien / regie op eigen leven (her)pakken.

Inspanningen 2021

Het doorontwikkelen van de gezinsgerichte aanpak op basis van de methodiek mobility mentoring in samenwerking met Werk en Inkomen en het Sociaal wijkteam.

Kansengelijkheid

Meer kinderen hebben de mogelijkheid om hun talent te ontdekken en te ontwikkelen

In de wijk Geitenkamp en Plattenburg groeien veel kinderen in armoede op. Meer dan een derde van de huishoudens heeft een besteedbaar inkomen $\leq$ 120% van het minimumloon. Er is sprake van generatiearmoede. Het percentage kinderen tot 18 jaar met een toewijzing op grond van de Jeugdwet is hoger dan gemiddeld in Arnhem.

Inspanningen 2021

- Opstellen van een jaarlijks uitvoeringsprogramma Kansrijk Opgroeien in samenwerking met het wijknetwerk van basisscholen, jeugdverpleegkundigen, Sportbedrijf Arnhem, Rijnstad, Rozet en het Sociaal wijkteam. De vreedzame wijk methodiek is de kapstok. Het programma richt zicht op de onderdelen onderwijs, vrije tijd en thuis.
- Doorontwikkeling van in- en naschoolse sport- en cultuureducatie met basisschool de Witte Vlinder in samenwerking met Sportbedrijf Arnhem en Rozet.
- (Laten) oprichten van Jongerentoezichtteam Geitenkamp, trekker jongerenwerk Rijnstad. Jongerenwerk in samenwerking met wijkprofessionals (wijkagent, handhaving, wijkcoach en team Leefomgeving).
- (Financieel) ondersteunen oprichting Noord-Oost Academy. Een initiatief vanuit de basisscholen, met als trekker Live+. In de Noord-Oost Academy gaan jongeren (groep 7-8 basisonderwijs) samen met jongeren van het voortgezet onderwijs leren en ontwikkelen in een heterogene doelgroep uit de wijk Noordoost. Kinderen gaan brede vaardigheden ontwikkelen, van en met elkaar leren. De verwachting is dat hierdoor meer vertrouwen en begrip over en weer ontstaat.

Openbare ruimte

De wijk Geitenkamp is klimaatbestendiger

Door het veranderd klimaat is er wateroverlast tijdens hevige regenbuien en watertekort tijdens droge periodes. We spelen in op klimaatadaptatie, zoals wateroverlast maar ook steeds meer op mogelijkheden om water vast te houden in de wijk.

Inspanningen 2021

- Inzetten op vasthouden van water in de wijk door afkoppelen van regenwater als onderdeel van het rioleringsproject Geitenkamp.
- Onderzoek naar mogelijkheden om in samenwerking met de corporaties bewoners een regenreservoir (gemaakt van afvalplastic) aan te bieden om water vast te houden in de wijk.
- Tegengaan van hittestress door gevels en de openbare ruimte (pleintjes) in samenwerking met bewoners te vergroenen.
- Bewoners stimuleren met de actie: tegeltje eruit, plantje erin.
- Vergroenen van de wijk door 'oude ligusterhagen' terug te plaatsen in het straatbeeld samen met corporaties en afdeling Erfgoed.

Minder wateroverlast

Waterberging in Beekdal realiseren om water bij hevige regenval vast te houden en zo de wateroverlast benedenstrooms, onder andere op de Vondellaan, Bernardlaan en Velperweg, te beperken.

Inspanningen 2021

Ondersteunen van de initiatiefgroep Beek op de Paasberg bij realisering van haar plannen.

Wonen

De wijk Geitenkamp wordt vitaler

Eind 2019 is het handelingskader Geitenkamp opgesteld. Een praatplaat met de belangrijkste opgave voor de wijk: het doorbreken van generatiepatronen (afhankelijkheid van uitkering, werkloosheid, armoede, schulden). De wijk verloedert. Wijkprofessionals en -bewoners willen zich gezamenlijk inzetten om de leefbaarheid en de veiligheid in de wijk te vergroten en daarmee de wijk vitaler te maken.

We zetten in op vijf vliegwiel: 1. diversiteit, 2. aan het werk, 3. bruisend marktplein, 4. socialer en veiliger Geitenkamp en 5. 101 jaar Geitenkamp.

De Geitenkamp valt ook onder de stadsvernieuwing 3.0, dit kan de ingezette koers vanuit het Handelingskader versterken en een impuls geven.

Inspanningen 2021

- Onderzoeken van de mogelijkheden om diversiteit in de wijk te vergroten in samenwerking met woningbouwcorporaties.
- Focus op meer bewoners aan het werk (zie thema meedoen).
- Onderzoeken hoe uitvoeringsplan Marktpluin kan worden gerealiseerd in samenwerking met woningbouwcorporaties, gemeente, ondernemers en provincie.
- Socialer en veiliger Geitenkamp (zie thema veiligheid).
- In samenwerking met bewoners, ondernemers en corporaties stil staan bij 101-jaar Geitenkamp (100 jaar).
- Inzetten op samenwerking met de provincie om de gestelde ambities te realiseren. Einddoel: een wijkendeal Geitenkamp met de provincie.

Wijkeconomie

Meer bruisend marktpluin

Bewoners maken zich zorgen over het verschromen van het winkelaanbod en hebben behoefte aan een bruisend Marktpluin met een gevarieerd winkel- en horeca-aanbod waar ook ruimte is om te verblijven. De wijk Geitenkamp is in het verleden opgezet om zelfvoorzienend te zijn, de wijk had een geïsoleerde ligging. De panden zijn corporatiebezit, maar het is voor hen geen kernactiviteit en het heeft geen prioriteit het Marktpluin aantrekkelijker te maken met voldoende winkels.

Medio 2020 is een onderzoek gestart door een extern bureau dat een uitvoeringsplan moet gaan opleveren om te komen tot een meer bruisend Marktpluin.

Inspanningen 2021

In samenwerking met bewoners, ondernemers, winkeliers, corporaties uitvoering geven aan het uitvoeringsplan Marktpluin Geitenkamp.

Veiligheid

Bewoners ervaren minder parkeeroverlast

Een van de leefbaarheid- en veiligheidsthema's is parkeeroverlast dit is onderdeel van de veiligheidsagenda. Voor het gebied Noord-Oost ligt de focus op de Geitenkamp.

In de wijk Alteveer-Cranevelt is de verkeersdruk hoog (als gevolg van samenloop Rijnstate, Openluchtmuseum en Burgers' Zoo). In Velperweg e.o. is door herontwikkeling van het voormalig AKZO-terrein en omgeving, de transformatie van het oud ING-pand naar appartementen en komst van het RijnJsselcollege zorg over toename van de verkeersintensiteit op de Velperweg.

Inspanningen 2021

- Onderzoeken hoe de aanbevelingen uit het verkeersonderzoek om de parkeerdruk rondom ziekenhuis Rijnstate kunnen worden gerealiseerd en aansluiten op het nieuwe parkeerbeleid gemeentebreed.
- Monitoren van verkeersintensiteit Velperweg e.o. als gevolg van allerlei ontwikkelingen.

Bewoners ervaren meer veiligheid in hun directe omgeving

Wij zien graag dat Arnhemmers zich veel vaker veilig gaan voelen in hun stad en in hun eigen woonwijk. Want veiligheid is, samen met een nette en schone omgeving, voorwaarde voor een prettig woon- en leefklimaat. Het gevoel veilig te zijn, maakt bewoners ook vaker sociaal betrokken met de buurt en met de buurtbewoners. In 2019 is er een veiligheidsagenda opgesteld. Voor het gebied Noord-Oost ligt de focus op de Geitenkamp.

Inspanningen 2021

- Continueren van de persoonsgerichte aanpak om ondermijning tegen te gaan.
- Continueren van het overleg zorg en overlast.
- Plan van aanpak maken om de leefbaarheid en veiligheid van een straat of plein te vergroten in samenwerking met de wijkprofessionals (wijkagent, woningbouwcorporatie, OZO-coördinator).
- Blijvend inzetten op vermindering jeugdoverlast in samenwerking met jongerenwerk, straathoekwerk, wijkagent, wijkteam door onder andere inzetten van het JTTG (Jongeren Toezicht Team Geitenkamp).

Thema's en budgetten

Begroting 2021 Noordoost per thema	Lasten	Baten	Toevoegingen	Onttrekkingen
<i>Bedragen x € 1.000</i>				
Wijkbudget Noordoost				
Meedoen	238	0	0	0
Kansengelijkheid	0	0	0	0
Gezondheid	1.266	381	21	4
Openbare ruimte	-21	0	0	0
Duurzaamheid	0	0	0	0
Wonen	7	1	0	0
Wijkeconomie	0	0	0	0
Veiligheid	0	0	0	0
Bedrijfsvoering	624	2	0	0
<i>Totaal Wijkbudget Noordoost</i>	<i>2.113</i>	<i>384</i>	<i>21</i>	<i>4</i>
Wijken Algemeen Noordoost				
Meedoen	1.765	36	0	0
Kansengelijkheid	2.636	696	0	0
Gezondheid	14.219	236	45	26
Openbare ruimte	2.323	169	0	0
Duurzaamheid	0	0	0	0
Wonen	199	97	0	0
Wijkeconomie	0	0	0	0
Veiligheid	220	5	0	0
Bedrijfsvoering	0	0	0	0
<i>Totaal Wijken Algemeen Noordoost</i>	<i>21.362</i>	<i>1.238</i>	<i>45</i>	<i>26</i>
Totaal Noordoost	23.475	1.622	66	29

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2020		Begroting	Meerjarenraming		
	2019	Geamendeerd	Juli	2021	2022	2023	2024
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	22.934	26.388	24.663	23.475	23.329	23.355	23.332
Baten	1.445	2.018	1.620	1.622	1.622	1.623	1.623
Saldo lasten en baten	-21.489	-24.370	-23.043	-21.853	-21.707	-21.732	-21.708
Toevoegingen aan reserves	0	0	66	66	66	66	66
Onttrekkingen aan reserves	1.027	0	137	29	34	26	29
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	1.027	0	71	-37	-32	-41	-37
Gerealiseerd resultaat	-20.462	-24.370	-22.972	-21.890	-21.739	-21.773	-21.746

Toelichting

Lasten

Voor gebied Noordoost is totaal € 23,5 miljoen aan lasten begroot. € 21,4 miljoen voor taken zoals opgenomen in Wijken Algemeen en € 2,1 miljoen specifiek binnen Noordoost. Het grootste deel van de lasten (€ 15,5 miljoen) valt binnen het thema gezondheid. Daarnaast wordt voor de thema's meedoen (€ 2,0 miljoen), kansengelijkheid (€ 2,6 miljoen) en openbare ruimte (€ 2,3 miljoen) een bedrag groter dan € 2 miljoen begroot.

Ten opzichte van 2020 dalen de lasten met € 1,2 miljoen. In 2022 dalen de lasten met € 0,14 miljoen. Dit komt voornamelijk door een verlaging van de uitgaven voor het thema gezondheid (uitgaven voor WMO beschermd wonen).

Baten

Totaal is een bedrag van € 1,6 miljoen aan baten begroot. € 1,2 miljoen voor Wijken Algemeen en € 0,4 miljoen specifiek voor Noordoost.

Voor kansengelijkheid is € 0,7 miljoen aan inkomsten begroot, waaronder een subsidie van het Rijk van € 0,6 miljoen voor de aanpak van onderwijsachterstanden. Binnen het thema gezondheid is € 0,6 miljoen aan inkomsten uit vastgoed (huurinkomsten) naar Noordoost doorberekend.

De inkomsten voor Noordoost blijven over de jaren vrijwel gelijk.

Toevoegingen aan reserves

De toevoegingen aan de reserves binnen Noordoost bedragen minder dan € 0,1 miljoen en worden daarom niet apart toegelicht.

Onttrekkingen aan reserves

De onttrekkingen aan de reserves binnen Noordoost bedragen minder dan € 0,1 miljoen en worden daarom niet apart toegelicht.

Ten opzichte van 2020 wordt er € 0,1 minder onttrokken uit vastgoed publieke gezondheidszorg.

Subsidies

Hieronder zijn de vijf grootste subsidieontvangers in 2021 opgenomen, die meer dan €100.000 subsidie ontvangen vanuit dit programma. Het volledige overzicht van de subsidies is te vinden in de [paragraaf Subsidies](#):

- Sportbedrijf Arnhem BV;
- St. Rijnstad;
- St. Welzijn Ouderen Arnhem;
- St. Pas;
- Kinderopvang SKAR.

Het volledige overzicht van de subsidies is te vinden in de [paragraaf Subsidies](#).

W4 Presikhaaf

In het wijkprogramma Presikhaaf bevinden zich de wijken Presikhaaf West en Presikhaaf Oost. Een beknopte beschrijving van de wijkenmerken per wijk is in [Staat van de stad](#) opgenomen.

Wat willen we bereiken en wat gaan we doen

We maken samen met bewoners een keuze welke van de acht thema's belangrijk zijn voor de wijk. Hieronder wordt aangegeven welke thema's dit zijn. Vervolgens worden per thema de doelen en inspanningen voor het jaar 2021 benoemd. Per thema bestaat de mogelijkheid meerdere doelen te formuleren. En per doel kunnen meerdere inspanningen wenselijk zijn.

Thema's	Doelen	Inspanningen
---------	--------	--------------

Meedoen

Meer Presikhavers zijn sociaal zelf- en samenredzaam (er is meer sociale cohesie)

We willen meer Presikhavers die mee kunnen doen in de samenleving. Er wonen relatief veel alleenstaanden in Presikhaaf en vooral de buurten Elsweide en Over het Lange Water vergrijzen. Bewoners geven vaak aan dat zij hun burenen niet kennen en/of nauwelijks contacten hebben in hun directe leefomgeving. Ze weten niet wat er wanneer te doen is en hoe dat te betalen, waar ze informatie en advies/hulp kunnen krijgen op het gebied van onder andere financiën en andere zorgen.

Inspanningen 2021

- Blijvend investeren in buurtplatforms voor ontmoeting en ontwikkeling.
- Bewonersinitiatieven ondersteunen, onderling en aan professioneel aanbod verbinden.
- Vanuit gedeelde kennis stadsbreed zoveel mogelijk samenwerken en optrekken op het gebied van ontmoeten, opdrachten voor gesubsidieerde instellingen daarin en maatschappelijk vastgoed.

Meer Presikhavers zijn financieel zelfredzaam: verantwoordelijkheid kunnen nemen voor eigen administratie en (tijds) hulpvraag

In samenwerking met gebiedsteam Werk en Inkomen, Sociaal wijkteam en aanbieders op het gebied van financiële zelfredzaamheid.

Inspanningen 2021

- Opdracht geven voor gebiedsprofiel op basis van reeds beschikbare informatie.
- Op basis van gebiedsprofiel samen met gebiedsteam Werk en Inkomen, Sociaal wijkteam en uitvoeringspartners het bestaande aanbod herijken.
- Verder concretiseren van samenwerking gebiedsteam Werk en Inkomen, Sociaal wijkteam en bestuursadviseurs.

Meer Presikhavers hebben een gezonde leefstijl

Huisartsen worden veelvuldig bezocht, ook als er niet echt medische problemen zijn, maar er geen positieve gezondheid beleefd wordt door bijvoorbeeld eenzaamheid, een ongezonde leefstijl, armoede en het niet beheersen van de Nederlandse taal. Veel signalen komen binnen via sleutelfiguren die vaak overbelast zijn door het grote beroep wat op hen gedaan wordt.

Inspanningen 2021

- JOGG en GO! aanpak voortzetten en aan het Presikhaafse netwerk verbinden.
- Stimuleren gebruik van en programma op/voor speel-, beweeg- en ontmoetingsplekken in de openbare ruimte.
- Samen met Sportbedrijf Arnhem, Sociaal wijkteam en andere uitvoeringspartners het bestaande aanbod herijken en inzetten op structurele inbedding van de thema's goede voeding, bewegen, fysiek en geestelijk welbevinden.

Meer Presikhavers zijn voldoende zelfredzaam in de Nederlandse taal

In Presikhaaf wonen veel mensen met een anderstalige achtergrond en komt laaggeletterdheid veel voor. Het is belangrijk om kinderen met een goed taalniveau te laten starten op het basisonderwijs en te investeren in voorschoolse voorzieningen. Daarnaast is het streven om het (informele) taalaanbod dat er is verder door te ontwikkelen, passend bij de verschillende doelgroepen in Presikhaaf.

Inspanningen 2021

- Inventariseren van behoeften op het gebied van voorschoolse/ voorliggende voorzieningen voor kinderen tot 4 jaar.
- Investeren in nulmeting op taalniveau voor kinderen tot 4 jaar, opgebouwd uit bestaande informatie VVE en aangevuld met onderzoek naar kinderen die hier geen gebruik van maken.
- Evalueren en, indien wenselijk, aanpassen en uitbreiden van het bestaande ToTaalplan aanbod.

Kansengelijkheid

Meer ouders zijn in staat om hun rol en verantwoordelijkheid te nemen als het gaat om opvoedingsvraagstukken

We willen meer kansengelijkheid voor de jeugd in Presikhaaf. We zien dat er veel aandacht en inspanningen zijn direct met en voor kinderen, zeker rondom (vroeg)schoolse voorzieningen. Veel focus ligt vaak op jeugd in het primair onderwijs en op jongeren waar het al mee mis is gegaan (zoals schooluitval, jeugdzorg, dakloosheid). We zien vaak een hulpvraag van ouders bij pedagogische onmacht aan de professionals, die zaken met en voor de kinderen organiseren. Zij doen dit in samenwerking met jeugdprofessionals en bekende sleutelfiguren in de wijk.

Inspanningen 2021

- Netwerken voor/van ouders verstevigen en uitbreiden.
- Samenwerking met ouders verankeren in (subsidie)opdrachten.
- Behoeften van ouders op het gebied van ondersteuning in kaart brengen.

Presikhaafse kinderen worden meer ondersteund bij de ontwikkeling van sociaal-emotionele vaardigheden

In Presikhaaf wonen mensen met een enorme diversiteit in achtergronden, culturen en gewoonten. Vooral kinderen en jongeren ervaren veel verschillen in normen, waarden en regels tussen thuis, school en op straat/in de omgeving.

Inspanningen 2021

- Samen met partners en ouders beschrijven van ongewenst gedrag en wat we wel willen.
- Inzet op en aandacht voor gedrag in (subsidie)opdrachten verankeren.
- Pilot mediawijsheid uitvoeren onder professionals die met jeugd werken.

Presikhaafse jongeren zijn meer weerbaar ten behoeve van hun identiteitsontwikkeling

In samenwerking met het netwerk van jeugdprofessionals en bekende sleutelfiguren in de wijk zetten we in op het versterken van de weerbaarheid van Presikhaafse jongeren ter verbetering van hun identiteitsontwikkeling.

Inspanningen 2021

- Voorlichting en begeleiding door partners die met jongeren werken.
- Pilot mediawijsheid onder professionals die met jeugd werken uitvoeren.
- Jongeren bewust maken van wat zij kunnen betekenen voor de samenleving vanuit hun verschillende achtergronden.

Veiligheid

Er is minder fysieke verloedering in Presikhaaf

Op verschillende plaatsen in Presikhaaf is sprake van verloedering, er zijn veel bijplaatsingen en dumping van afval.

Inspanningen 2021

- Proactief adviseren op Presikhaafs maatwerk met betrekking tot communicatie bij Diftar.
- Onderzoek naar gedrag inwoners wat betreft bijplaatsen afval.
- Bewonersinitiatieven rondom verfraaiing openbare ruimte worden gestimuleerd en gefaciliteerd.

Er wordt minder hard gereden in Presikhaaf en de parkeeroverlast is verminderd

Bewoners klagen over snelheidsovertredingen, parkeeroverlast en ander grensoverschrijdend gedrag in het verkeer, waarop men elkaar niet durft aan te spreken.

Inspanningen 2021

- Samenwerken met mobiliteit om duidelijkheid over (on)mogelijkheden te krijgen en samen richting bewoners communiceren.
- Er worden beslissingen genomen over de aanpassing van snelheden en inrichting op de hoofdstructuur van wegen en buurtontsluitingswegen in Presikhaaf.
- Meer inzet handhaving op snelheidsovertredingen en parkeeroverlast.

Er wordt minder woonoverlast ervaren

We willen dat Presikhavers zich veiliger voelen in hun wijk. Dit verlangen raakt meerdere thema's, want als bewoners schulden hebben en eenzaam zijn, zal hun beleving van de woonomgeving slechter scoren, dan dat zij actief betrokken zijn in de wijk en hun buren kennen. Vandaar dat we dit thema vanuit meerdere disciplines aanvliepen en het meerdere raakvlakken heeft met stedelijke programma's zoals Meedoen in Arnhem, Doorbraak naar Werk, Zorg Dichterbij, Diftar en de Woondeal.

Het aantal woningen in de laagste klasse sociale huur is groot. Problematieken stapelen zich op; armoede, schulden, werkloosheid, mensen met verward gedrag, jongeren betrokken bij of op de rand van criminaliteit, woonoverlast.

Inspanningen 2021

- Wijkveiligheidsagenda voor Presikhaaf 3 wordt verder uitgewerkt en uitgevoerd, bijgewerkt, gemonitord en geëvalueerd samen met professionals en bewoners.
- Professionals in de wijk werken goed samen om de woonoverlast aan te pakken (onder andere via nog te concretiseren handelingskader en escalatiemodel vanuit het stedelijk programma Veiligheid).
- Proactieve advisering in thema's Stedelijke Vernieuwing en Woondeal, met betrekking tot het aandeel sociale huur en kwetsbare bewoners in Presikhaaf, Presikhaafse context meegeven.

Thema's en budgetten

Begroting 2021 Presikhaaf per thema	Lasten	Baten	Toevoegingen	Onttrekkingen
<i>Bedragen x € 1.000</i>				
Wijkbudget Presikhaaf				
Meedoen	233	0	0	0
Kansengelijkheid	0	0	0	0
Gezondheid	707	98	13	40
Openbare ruimte	261	0	0	0
Duurzaamheid	0	0	0	0
Wonen	22	1	0	0
Wijkeconomie	0	0	0	0
Veiligheid	0	0	0	0
Bedrijfsvoering	708	2	0	0
<i>Totaal Wijkbudget Presikhaaf</i>	<i>1.931</i>	<i>101</i>	<i>13</i>	<i>40</i>
Wijken Algemeen Presikhaaf				
Meedoen	2.113	50	0	0
Kansengelijkheid	3.550	1.091	0	0
Gezondheid	13.175	28	18	4
Openbare ruimte	1.937	125	0	0
Duurzaamheid	0	0	0	0
Wonen	862	562	87	30
Wijkeconomie	0	0	0	0
Veiligheid	220	5	0	0
Bedrijfsvoering	0	0	0	0
<i>Totaal Wijken Algemeen Presikhaaf</i>	<i>21.856</i>	<i>1.862</i>	<i>105</i>	<i>34</i>
Totaal Presikhaaf	23.787	1.962	117	74

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2020		Begroting	Meerjarenraming		
	2019	Geamendeerd	Juli	2021	2022	2023	2024
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	31.692	26.898	24.380	23.787	23.613	23.687	23.610
Baten	14.798	2.551	1.970	1.962	1.963	1.964	1.964
Saldo lasten en baten	-16.895	-24.346	-22.409	-21.825	-21.650	-21.722	-21.646
Toevoegingen aan reserves	0	0	133	117	117	117	117
Onttrekkingen aan reserves	6.204	0	233	74	36	81	35
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	6.204	0	99	-43	-82	-37	-83
Gerealiseerd resultaat	-10.691	-24.346	-22.310	-21.868	-21.732	-21.759	-21.729

Toelichting

Lasten

Voor gebied Presikhaaf is totaal € 23,8 miljoen aan lasten begroot. € 21,9 miljoen voor taken zoals opgenomen in Wijken Algemeen en € 1,9 miljoen specifiek binnen Presikhaaf. Het grootste deel van de lasten (€ 13,9 miljoen) valt binnen het thema gezondheid. Daarnaast wordt voor de thema's meedoen (€ 2,3 miljoen), kansengelijkheid (€ 3,6 miljoen) en openbare ruimte (€ 2,2 miljoen) een bedrag groter dan € 2 miljoen begroot.

Ten opzichte van 2020 dalen de lasten met € 0,6 miljoen. In 2022 dalen de lasten met € 0,2 miljoen. Dit komt voornamelijk door een verlaging van het thema gezondheid (Wmo beschermd wonen).

Baten

Totaal is een bedrag van € 2,0 miljoen aan baten begroot. € 1,9 miljoen voor Wijken Algemeen en € 0,1 miljoen specifiek voor Presikhaaf.

Voor kansengelijkheid is € 1,0 miljoen aan inkomsten begroot, waaronder een subsidie van het Rijk van € 0,9 miljoen voor de aanpak van onderwijsachterstanden. Binnen het thema wonen is € 0,6 miljoen aan inkomsten uit vastgoed (huurinkomsten en servicekosten) naar Presikhaaf doorberekend.

De inkomsten voor Presikhaaf blijven over de jaren vrijwel gelijk.

Toevoegingen aan reserves

De toevoegingen aan de reserves binnen Presikhaaf bedragen minder dan € 0,1 miljoen en worden daarom niet apart toegelicht.

Onttrekkingen aan reserves

De onttrekkingen aan de reserves binnen Presikhaaf bedragen minder dan € 0,1 miljoen en worden daarom niet apart toegelicht.

Ten opzichte van 2020 wordt er € 0,1 minder onttrokken uit vastgoed primair onderwijs.

Subsidies

Hieronder zijn de vijf grootste subsidieontvangers in 2021 opgenomen, die meer dan €100.000 subsidie ontvangen vanuit dit programma:

- St. Rijnstad;
- Sportbedrijf Arnhem BV;
- St. Pas;
- St. Welzijn Ouderen Arnhem;
- Kinderopvang SKAR.

Het volledige overzicht van de subsidies is te vinden in de [paragraaf Subsidies](#).

W5 Malburgen

In het wijkprogramma Malburgen bevinden zich de wijken Malburgen West, Malburgen Oost/Noord, Malburgen Oost/Zuid, waaronder het Duifje en Immerloo.

Een beknopte beschrijving van de wijkenmerken per wijk is in [Staat van de stad](#) opgenomen.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

We maken samen met bewoners een keuze welke van de acht thema's belangrijk zijn voor de wijk. Hieronder wordt aangegeven welke thema's dit zijn. Vervolgens worden per thema de doelen en inspanningen voor het jaar 2021 benoemd. Per thema bestaat de mogelijkheid meerdere doelen te formuleren. En per doel kunnen meerdere inspanningen wenselijk zijn.

Thema's	Doelen	Inspanningen
---------	--------	--------------

Meedoen

Meer Malburgers doen mee door arbeidsparticipatie en/of maatschappelijke participatie.

Malburgers die drempels ervaren bij het meedoen worden aangemoedigd en zo nodig ondersteund om die drempels structureel te overwinnen. Malburgers die niet in staat zijn om de drempels bij het meedoen structureel te overwinnen vinden makkelijk en dichtbij de ondersteuning (hulp en informatie) om daarmee om te gaan.

Inspanningen 2021

Wij vragen voorzieningen in de wijk expliciet om problematiek bij bewoners te signaleren en te adresseren, al dan niet met inzet van andere partners in de wijk. Ook vragen we deze voorzieningen om in de ondersteuning die zij bieden bewoners zoveel als mogelijk te activeren richting maatschappelijke participatie en arbeidsparticipatie. We geven inwoners een rol in buurthuizen, bijvoorbeeld door op te leiden tot gastheer/gastvrouw, helpen met de schoonmaak en koffie te schenken.

Meer Malburgers zijn (meer) financieel zelf- of samenredzaam

Malburgers die zichzelf financieel niet of onvoldoende kunnen redden worden aangemoedigd en zo nodig ondersteund om dit te verbeteren. Malburgers die structureel niet in staat zijn om zichzelf financieel voldoende te redden vinden makkelijk en dichtbij de hierbij noodzakelijke ondersteuning binnen het netwerk of wijk- en stedelijke voorzieningen.

Inspanningen 2021

- Wij vragen voorzieningen die zich in de wijk richten op financiële vragen van inwoners om zich gezamenlijk op een eenduidige, toegankelijke en samenhangende wijze te organiseren, waarbij deze voorzieningen de focus leggen op het (meer) financieel zelf- of samenredzaam maken van de inwoner.
- De outreachende aanpak van de achter-de-voordeur projecten in de wijk wordt voortgezet.
- Met het gebiedsteam Werk en Inkomen en het Sociaal wijkteam maken we een plan voor de aanpak van schuldenproblematiek en armoede in de wijk.

Malburgers voelen zich gezamenlijk meer verantwoordelijk voor elkaar en de wijk

Malburgers worden aangemoedigd en ondersteund om elkaar te ontmoeten en initiatieven te ontplooiën.

Inspanningen 2021

Verbeteren sociale cohesie door inzet buurthuizen met aanbod aansluitend op behoeften in de wijk. Daarmee wordt de betrokkenheid vergroot.

Kansengelijkheid

De Malburgse jeugd heeft en krijgt, ook in het verdere leven, zoveel als mogelijk de kans om mee te doen.

- In Malburgse jeugd wordt op een dusdanige manier geïnvesteerd dat eventuele achterstanden in de kansen op meedoen tijdig worden bestreden.
- Extra aandacht voor (talent)ontwikkeling van kinderen uit arme gezinnen (lager dan 130% sociaal minimum).

Inspanningen 2021

- Basisactiviteiten als kinder- en jongerenwerk op orde brengen in samenwerking met gemeente en jongerenwerkorganisaties.
- De wijkprogramma's Kansrijk Opgroeien die in samenwerking met regiegroepen in de wijk zijn vormgegeven (moeilijke start in verband met corona) uitvoeren en volgen.

Volwassen Malburgers hebben, krijgen en pakken zoveel als mogelijk hun kans om mee te doen

Volwassen Malburgers worden aangemoedigd en zo nodig ondersteund om hun kansen op meedoen te verbeteren.

Inspanningen 2021

- Intensiveren samenwerking Sociaal wijkteam, Werk en Inkomen, Activeren Werk, Rijnstad om inwoners gericht te laten participeren.
- Toegankelijke wijk(ontmoetings)voorzieningen.
- Voortzetten achter de voordeurprojecten.

Meer Malburgers met een migratieachtergrond hebben, krijgen en pakken zoveel als mogelijk hun kans om mee te doen

Malburgers met een migratieachtergrond worden aangemoedigd en zo nodig ondersteund om hun kansen op meedoen te verbeteren.

Inspanningen 2021

Passend informeel aanbod van NT2 taalactiviteiten (Nederlands als tweede taal) in de wijk en (door)verwijzing naar dit aanbod. Zie voorgaand doel, extra aandacht voor deze doelgroep.

Gezondheid

Meer Malburgers zijn gezond en maken minder gebruik van specialistische zorg

Malburgers zijn zich meer bewust van hun gezondheid en zijn meer zelfredzaam in het verbeteren van hun eigen gezondheid.

Inspanningen 2021

Stimuleren gebruik beweegopties openbare ruimte: beweegtuint en wandelroutes Malburgen West, openbare ruimte Olympusgebied, onder de aandacht brengen van gezonde voeding in buurthuizen en ontmoetingsplekken in de wijk.

Veiligheid

Meer Malburgers voelen zich veilig in hun buurt, in hun straat en in hun woning

Malburgers denken en werken mee aan het verbeteren van hun leefomgeving; bijvoorbeeld het melden van misstanden en ondermijning, zoeken naar (creatieve) oplossingen.

Inspanningen 2021

Overleg tussen werkgroepen Veiligheid en bijvoorbeeld de Wijkbeheergroepen- en Wijkplatforms organiseren om gebruik te maken van elkaars expertise.

Meer Malburgers voelen zich beschermd tegen het gevaar van (kwalijk) menselijk handelen in hun leefomgeving

In Malburgen is er meer aandacht voor een veilige thuissituatie, school en ontmoetingsplekken.

Inspanningen 2021

Actief in overleg met OZO (Overlast en Zorg Overleg), scholen en ontmoetingsplekken bij dreigende en/of ervaren onveiligheid voor het opstellen van een oplossingsgericht plan.

Meer Malburgers voelen zich veilig in de openbare ruimte

In Malburgen zijn specifieke plekken bekend en aangewezen waar de fysieke veiligheid verbeterd kan worden.

Inspanningen 2021

Voortzetten acties vanuit veiligheid met betrekking tot winkelcentrum De Drieslag, denk aan inzet straatcoaches. Daarnaast verder oppakken verkeerswijken schouw per wijkbeheergroep.

Thema's en budgetten

Begroting 2021 Malburgen per thema	Lasten	Baten	Toevoegingen	Onttrekkingen
<i>Bedragen x € 1.000</i>				
Wijkbudget Malburgen				
Meedoen	280	0	0	0
Kansengelijkheid	0	0	0	0
Gezondheid	526	161	11	2
Openbare ruimte	-118	0	0	0
Duurzaamheid	0	0	0	0
Wonen	51	1	0	0
Wijkeconomie	0	0	0	0
Veiligheid	0	0	0	0
Bedrijfsvoering	638	2	0	0
<i>Totaal Wijkbudget Malburgen</i>	<i>1.377</i>	<i>164</i>	<i>11</i>	<i>2</i>
Wijken Algemeen Malburgen				
Meedoen	2.925	75	0	0
Kansengelijkheid	6.355	2.447	0	0
Gezondheid	20.839	95	16	5
Openbare ruimte	2.596	181	0	0
Duurzaamheid	0	0	0	0
Wonen	1.257	926	166	66
Wijkeconomie	0	0	0	0
Veiligheid	220	5	0	0
Bedrijfsvoering	1	0	0	0
<i>Totaal Wijken Algemeen Malburgen</i>	<i>34.193</i>	<i>3.730</i>	<i>182</i>	<i>71</i>
Totaal Malburgen	35.570	3.894	193	73

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2020		Begroting	Meerjarenraming		
	2019	Geamendeerd	Juli	2021	2022	2023	2024
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	50.731	39.600	37.585	35.570	35.406	35.520	35.405
Baten	1.622	4.242	3.891	3.894	3.895	3.896	3.896
Saldo lasten en baten	-49.109	-35.357	-33.695	-31.676	-31.511	-31.624	-31.508
Toevoegingen aan reserves	0	0	193	193	193	193	193
Onttrekkingen aan reserves	914	0	397	73	69	171	111
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	914	0	204	-120	-124	-22	-83
Gerealiseerd resultaat	-48.194	-35.357	-33.491	-31.796	-31.634	-31.646	-31.591

Toelichting

Lasten

Voor gebied Malburgen is totaal € 35,6 miljoen aan lasten begroot. € 34,2 miljoen voor taken zoals opgenomen in Wijken Algemeen en € 1,4 miljoen specifiek binnen Malburgen. Het grootste deel van de lasten (€ 21,4 miljoen) valt binnen het thema gezondheid. Daarnaast wordt voor de thema's meedoen (€ 3,2 miljoen), kansengelijkheid (€ 6,4 miljoen) en openbare ruimte (€ 2,5 miljoen) een bedrag groter dan € 2 miljoen begroot.

Ten opzichte van 2020 dalen de lasten met € 2,0 miljoen. In 2022 dalen de lasten met € 0,2 miljoen. Dit komt voornamelijk door een verlaging van het thema gezondheid (WMO beschermd wonen).

Baten

Totaal is een bedrag van € 3,9 miljoen aan baten begroot. € 3,7 miljoen voor Wijken Algemeen en € 0,2 miljoen specifiek voor Malburgen.

Voor kansengelijkheid is € 2,5 miljoen aan inkomsten begroot, waaronder een subsidie van het Rijk van € 2,2 miljoen voor de aanpak van onderwijsachterstanden. Binnen het thema wonen is € 0,9 miljoen aan inkomsten uit vastgoed (huurinkomsten en servicekosten) naar Malburgen doorberekend.

Toevoegingen aan reserves

De toevoegingen aan de reserves binnen Malburgen bedragen € 0,2 miljoen en bestaan uit huurinkomsten vastgoed.

Onttrekkingen aan reserves

De onttrekkingen aan de reserves binnen Malburgen fluctueert maar schommelt rond de € 0,1 miljoen. Ten opzichte van 2020 wordt er € 0,3 minder onttrokken uit vastgoed primair onderwijs (huurinkomsten).

Subsidies

Hieronder zijn de vijf grootste subsidieontvangers in 2021 opgenomen, die meer dan €100.000 subsidie ontvangen vanuit dit programma:

- Sportbedrijf Arnhem BV;
- St. Pas;
- St. Rijnstad;
- Kinderopvang SKAR;
- St. Welzijn Ouderen Arnhem.

Het volledige overzicht van de subsidies is te vinden in de [paragraaf Subsidies](#).

W6 Schuytgraaf/Elderveld

In het wijkprogramma Schuytgraaf/Elderveld bevinden zich de wijken Schuytgraaf en Elderveld. Een beknopte beschrijving van de wijkenmerken per wijk is in [Staat van de stad](#) opgenomen.

Wat willen we bereiken en wat gaan we doen

We maken samen met bewoners een keuze welke van de acht thema's belangrijk zijn voor de wijk. Hieronder wordt aangegeven welke thema's dit zijn. Vervolgens worden per thema de doelen en inspanningen voor het jaar 2021 benoemd. Per thema bestaat de mogelijkheid meerdere doelen te formuleren. En per doel kunnen meerdere inspanningen wenselijk zijn.

Thema's	Doelen	Inspanningen
Meedoen		
Vergroten van samenwerking		
Schuytgraaf:		
<ul style="list-style-type: none"> • Wijkinitiatieven weten elkaar te vinden. • Partijen in de wijk hebben zich verenigd en werken samen. • Extra inzet van opbouwwerk.		
Inspanningen 2021		
Schuytgraaf: bewonersoverleg is ingericht.		
Vergroten van ontmoetingsmogelijkheden		
Schuytgraaf: vergroten van ontmoetingsmogelijkheden. Er zijn meer overdekte ontmoetingsplekken in de wijk.		
Inspanningen 2021		
Schuytgraaf:		
<ul style="list-style-type: none"> • De kapschuur is gerealiseerd. • De ontmoetingsruimte binnen de Omnibus is in gebruik. De aanleg van sociaal-maatschappelijke voorzieningen is bij het projectteam Schuytgraaf belegd.		

Meer ontmoetingsplekken voor jongeren

Elderveld: meer ontmoetingsplekken voor jongeren. Jongeren boven de 10+ hebben een eigen overdekte plek in de wijk.

Inspanningen 2021

Elderveld: er is een JOP gerealiseerd.

Meer aandacht voor wensen en behoeften van ouderen op het gebied van wonen/zorg/welzijn

Elderveld: we streven naar een leeftijdsbestendige wijk, wijkbewoners wonen zo lang mogelijk thuis. Meer aandacht voor wensen en behoeften van ouderen op het gebied van wonen/zorg/welzijn en openbare ruimte.

Inspanningen 2021

Elderveld: het uitvoeringsplan "oud worden in Elderveld" is gereed.
Pilot Wijkmakers; Sluitende aanpak op eenzaamheid voor ouderen in Elderveld.

Meer bewoners hebben de mogelijkheid om te participeren

In Elderveld hebben meer bewoners dan in Schuytgraaf een bijstandsuitkering. Onderzoek wijst uit dat met name voor jongeren, gezinnen en alleenstaande ouders extra inzet nodig is. Ook het Sociale wijkteam geeft aan dat deze extra inzet wenselijk is. Samen met Werk en Inkomen en het aanpalende gebied De Laar/Elden wordt gekeken hoe deze inzet zo efficiënt mogelijk ingericht kan worden en hoe zo veel mogelijk inwoners met problemen op het snijvlak van zorg, werk en schulden bereikt en geholpen kunnen worden.

Elderveld: meer inwoners hebben de mogelijkheid om te participeren. Er zijn minder mensen met schulden in de wijk. Meer jongeren, alleenstaanden met kinderen en gezinnen vinden de weg naar werk of vergroten de kans hierop. Meer mensen weten waar ze met hun vragen op het gebied van Werk en Inkomen en Zorg terecht kunnen.

Inspanningen 2021

Elderveld:

- 30 jongeren, 20 gezinnen en 20 alleenstaanden met kinderen maken stappen op de participatieladder of zijn aan het werk.
- Er is een specifieke maatwerk aanpak gericht op de jongerenflat Schipholplein.
- Er wordt meer gebruik gemaakt van het gezamenlijke inloopspreekuur van professionals in de wijk. De frequentie van de inloopsprekuren wordt verhoogd van maandelijks naar wekelijks.

Kansengelijkheid

Meer kinderen maken gebruik van het voorzieningenaanbod

Gezien het grote kindertal in de wijk Schuytgraaf heeft het thema opvoeden en opgroeien de constante aandacht van zowel het team Leefomgeving als het Sociale wijkteam. Samen met de partners in de wijk zoals Rijnstad, Sportbedrijf, Pactum, de scholen wordt gewerkt aan een goed maatwerk aanbod waarin kinderen met minder kansen potentie geboden wordt. Voor met name de wat oudere jeugd wordt in beide wijken aan een passend en doorlopend aanbod gewerkt.

Schuytgraaf en Elderveld: kinderen hebben gelijke kansen. Meer kinderen maken gebruik van het voorzieningenaanbod. De ouderbetrokkenheid wordt vergroot. Er is een doorlopend maatwerkprogramma voor kinderen. Nieuwe partners in het wijknetwerk werken samen.

Inspanningen 2021

Schuytgraaf en Elderveld:

- Er worden maatwerktrainingen gegeven op het gebied van social media, sexting en KIES-trainingen. Run for Fun en Vitesse Hattrick worden aangeboden in Schuytgraaf.
- Er wordt een aanvullend aanbod op cultuurgebied geboden. Voor jonge kinderen en hun ouders is de speelmorgen in Schuytgraaf heringericht.

Openbare Ruimte

Meer bewegingsmogelijkheden in de openbare ruimte

Schuytgraaf: meer bewegingsmogelijkheden in de openbare ruimte. Bewoners hebben de gelegenheid gezonder te leven en meer te bewegen.

Inspanningen 2021

Schuytgraaf:

- Multifunctioneel sport- en speelveld is gerealiseerd en geprogrammeerd.
- Inzichtelijk maken welke speelplekken er voor welke leeftijdscategorie zijn.

Veiligere openbare ruimte

Schuytgraaf: veilige openbare ruimte, onder andere rondom station Arnhem Zuid.

Inspanningen 2021

Schuytgraaf:

- Opruimacties voor zwerf fietsen rondom het station worden ingezet. Zwerfvuil en afval worden opgeruimd.
- Veiligheidsoverleg is ingericht.

Doel meer aandacht voor behoud van groen, inrichting van de openbare ruimte en veiligheid

Elderveld: inwoners zijn tevreden over de openbare ruimte. Er is aandacht voor behoud van groen, inrichting van de openbare ruimte en veiligheid.

Inspanningen 2021

Elderveld:

- De groenvisie Elderveld is gereed.
- Briellehof en Kaaghof zijn vergroend.
- Bewonersinitiatief Stoeterij is onderzocht.
- Veiligheidsoverleg is ingericht.

Thema's en budgetten

Begroting 2021 Schuytgraaf / Elderveld per thema	Lasten	Baten	Toevoegingen	Onttrekkingen
<i>Bedragen x € 1.000</i>				
Wijkbudget Schuytgraaf / Elderveld				
Meedoen	204	0	0	0
Kansengelijkheid	0	0	0	0
Gezondheid	868	231	30	6
Openbare ruimte	-149	0	0	0
Duurzaamheid	0	0	0	0
Wonen	-1	1	0	0
Wijkeconomie	0	0	0	0
Veiligheid	0	0	0	0
Bedrijfsvoering	394	2	0	0
<i>Totaal Wijkbudget Schuytgraaf / Elderveld</i>	<i>1.315</i>	<i>234</i>	<i>30</i>	<i>6</i>
Wijken Algemeen Schuytgraaf / Elderveld				
Meedoen	1.276	22	0	0
Kansengelijkheid	2.353	686	0	0
Gezondheid	15.257	14	3	2
Openbare ruimte	2.213	113	0	0
Duurzaamheid	0	0	0	0
Wonen	2.954	1.468	210	96
Wijkeconomie	0	0	0	0
Veiligheid	220	5	0	0
Bedrijfsvoering	0	0	0	0
<i>Totaal Wijken Algemeen Schuytgraaf / Elderveld</i>	<i>24.272</i>	<i>2.308</i>	<i>213</i>	<i>98</i>
Totaal Schuytgraaf / Elderveld	25.587	2.541	242	104

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2020		Begroting	Meerjarenraming		
	2019	Geamendeerd	Juli	2021	2022	2023	2024
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	43.653	24.079	26.633	25.587	25.229	25.277	25.220
Baten	1.778	2.613	2.540	2.541	2.542	2.542	2.542
Saldo lasten en baten	-41.875	-21.465	-24.093	-23.046	-22.688	-22.735	-22.678
Toevoegingen aan reserves	0	0	242	242	242	242	242
Onttrekkingen aan reserves	3.213	0	256	104	75	150	175
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	3.213	0	13	-138	-168	-92	-67
Gerealiseerd resultaat	-38.661	-21.465	-24.080	-23.184	-22.855	-22.827	-22.745

Toelichting

Lasten

Voor Schuytgraaf / Elderveld is totaal € 25,6 miljoen aan uitgaven begroot. € 24,3 miljoen wordt begroot voor taken die stadsbreed vanuit de wijken worden uitgevoerd. € 1,3 miljoen is begroot voor taken die apart in Schuytgraaf / Elderveld worden uitgevoerd. Voor het thema gezondheid is totaal € 16,1 miljoen begroot, waarvan € 15,1 miljoen voor de Sociale wijkteams. Daarnaast is voor de thema's wonen (€ 3,0 miljoen), kansengelijkheid (€ 2,4 miljoen) en openbare ruimte (€ 2,1 miljoen) meer dan € 2 miljoen aan uitgaven begroot.

Ten opzichte van 2020 dalen de uitgaven met € 1,0 miljoen. € 0,8 miljoen van deze daling valt binnen het thema gezondheid. Ook in 2022 dalen de uitgaven voor gezondheid met € 0,3 miljoen en de uitgaven totaal met € 0,4 miljoen. In 2023 en 2024 blijven de uitgaven op een vergelijkbaar niveau.

Baten

Totaal is voor Schuytgraaf / Elderveld € 2,5 miljoen aan inkomsten begroot. € 2,3 miljoen onder Wijken Algemeen en € 0,2 miljoen specifiek voor Schuytgraaf / Elderveld. Binnen het thema wonen wordt vanuit Wijken Algemeen € 1,4 miljoen aan inkomsten uit vastgoed doorberekend naar Schuytgraaf / Elderveld. € 0,6 miljoen aan inkomsten is begroot voor de Rijkssubsidie voor de aanpak van onderwijsachterstanden binnen het thema kansengelijkheid.

De inkomsten zijn vrijwel constant in de verschillende begrotingsjaren.

Toevoegingen aan reserves

Vanuit Schuytgraaf / Elderveld wordt jaarlijks € 0,2 miljoen toegevoegd aan de reserve onderhoud vastgoed.

Onttrekkingen aan reserves

in 2021 wordt € 0,1 miljoen onttrokken aan de reserve onderhoud vastgoed. Dit is € 0,1 miljoen minder dan in 2020 en loopt op tot € 0,2 miljoen in 2024.

Subsidies

Hieronder zijn de vijf grootste subsidieontvangers in 2021 opgenomen, die meer dan €100.000 subsidie ontvangen vanuit dit programma.

- Sportbedrijf Arnhem BV
- St. Rijnstad
- St. Welzijn Ouderen Arnhem
- St. Pas
- Kinderopvang SKAR

Het volledige overzicht van de subsidies is te vinden in de [paragraaf Subsidies](#).

W7 De Laar/Elden

In het wijkprogramma De Laar/Elden bevinden zich de wijken De Laar en Elden. Een beknopte beschrijving van de wijkenmerken per wijk is in [Staat van de stad](#) opgenomen.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

We maken samen met bewoners een keuze welke van de acht thema's belangrijk zijn voor de wijk. Hieronder wordt aangegeven welke thema's dit zijn. Vervolgens worden per thema de doelen en inspanningen voor het jaar 2021 benoemd. Per thema bestaat de mogelijkheid meerdere doelen te formuleren. En per doel kunnen meerdere inspanningen wenselijk zijn.

Thema's	Doelen	Inspanningen
---------	--------	--------------

Meedoen

Sterkere onderlinge contacten in de buurt (sociale cohesie)

In De Laar zijn straten waar mensen elkaar nauwelijks kennen. Bewonersinitiatieven, verenigingen en ontmoetingsplekken zijn belangrijk voor de leefbaarheid en onderlinge betrokkenheid.

Inspanningen 2021

- Realisatie van het plan om de gebruiksmogelijkheden van de binnen- en buitenruimte van sporthal De Laar West te verbeteren.
- Ontwikkelen van de gemeenschappelijke ruimte in scholencomplex aan de Brabantweg tot een leer- en educatiecentrum en ontmoetingsplek voor de jeugd.
- Visie op speeltuinen opstellen.
- Werkgroepen en bewonersinitiatieven worden waar nodig ondersteund (door bijvoorbeeld het bieden van ondersteuning of het toe leiden naar subsidieregelingen).

Meer mensen voelen zich prettig en kunnen meedoen in hun omgeving (sociaal zelfredzaam)

Alle mensen moeten mee kunnen doen in de samenleving. Veel mensen willen zich ontwikkelen en ervaringen op kunnen doen. Ook ouderen willen langer zelfstandig kunnen wonen. Een goed netwerk is daarbij belangrijk.

Inspanningen 2021

- In samenwerking met het Sociaal wijkteam kansen in de eigen omgeving vergroten door het versterken van voorzieningen, zoals het opzetten van buurtschakels en het ondersteunen van taalgroepen. Zie ook thema Kansengelijkheid Volwassenen.
- Het initiatief Elden met Elkaar ondersteunen. Bewoners hebben dit initiatief opgezet zodat ouderen langer actief blijven en langer thuis kunnen wonen.

Sterker zelforganiserend vermogen van bewoners (financieel zelfredzaam)

In De Laar-Elden is een relatief grote groep t/m 45 jaar met een uitkering. Mensen zijn vaak wel gemotiveerd om iets te kunnen betekenen of willen aan het werk. Het is belangrijk dat dit actief wordt opgemerkt en opgepakt.

Inspanningen 2021

- Inzet op intensieve samenwerking in de wijk tussen Werk en Inkomen en Sociaal wijkteam. Vorm geven aan de driegesprekken (Inwoner - Sociaal wijkteam - Werk en Inkomen).
- Inloopsprekuren Participatie in boerderij de Kroon blijven faciliteren.

Kansengelijkheid

Bewoners de mogelijkheid bieden om zelfstandiger en steviger in de maatschappij te staan en indien nodig meer zelf de regie te kunnen voeren over hun leven.

In samenwerking met het Sociale wijkteam, Werk en Inkomen en andere partners in de wijk kansengelijkheid bevorderen en ondersteuning bieden voor wie dit nodig heeft. Onze partners hebben een goed inzicht in wie ondersteuning kan gebruiken en wat de behoeftes zijn. Deze ondersteuning vindt zoveel mogelijk plaats in de eigen wijk/omgeving.

Inspanningen 2021

- In samenwerking met de partners in de wijk kansen in de eigen omgeving vergroten.
- Het organiseren van buurtschakels.
- Het faciliteren van allerlei cursussen om bovengenoemde doelstellingen te bereiken zoals bijvoorbeeld taalvaardigheidstrainingen maar ook op het gebied van gezondheid (zowel fysiek als mentaal).

Zo veel mogelijk kinderen bereiken die extra ondersteuning kunnen gebruiken in hun ontwikkeling en hier een goed en passend programma voor aan te bieden.

Het continueren van het programma kansrijk opgroeien. Dit is in 2019 uitgerold en wordt uitgevoerd door de basisscholen (4 tot 12 jarigen) en Motion (Rijnstad) zorgt voor een programma voor de kinderen van 12-18 jaar.

4-12 jarigen

Vanuit de basisscholen is er vanaf begin 2019 een programma opgesteld om kinderen in De Laar gelijke kansen te bieden. De scholen hebben zicht op de behoeftes van de leerlingen en stemmen zaken af met de gemeente en de partners in de wijk zoals Rijnstad, Sportbedrijf en het wijkteam. Binnen beide brede scholen is een projectleider aangesteld en zij zijn verantwoordelijk voor het programma.

12+

Focusz Academy is de plek voor kinderen van 12--18 jaar die steun kunnen gebruiken in hun persoonlijke ontwikkeling en groei. Focusz Academy is opgezet door de jongerenwerkers van Rijnstad in De Laar. Focusz Academy richt zich op buitenschoolse onderwijsactiviteiten (bijvoorbeeld huiswerkbegeleiding, weekendschool), talentontwikkeling & ondernemerschap en sport & healthy lifestyle.

Inspanningen 2021

- Het ondersteunen van de coördinatoren om ervoor te zorgen dat het programma "kansrijk opgroeien" zo optimaal mogelijk wordt uitgevoerd en benut.

Openbare ruimte

Meer bewoners zijn tevreden over hun leefomgeving

Een veilige en leefbare openbare ruimte is belangrijk om prettig te kunnen wonen (cijfers uit De Laar geven aan dat bewoners het gevoel hebben dat de kwaliteit van de leefomgeving achteruit gaat én verwachten niet dat het beter wordt).

Elden wil het dorpse karakter behouden en dit wordt in de dorpsvisie van Elden uitdrukkelijk zo benoemd.

Werkgroepen zoals de Historische Kring en Eldense Parels zijn daarin actief.

In De Laar en Elden zijn veel bewonersinitiatieven die zich richten op de kwaliteit en het (gezamenlijk) gebruik van de openbare ruimte en in het verlengde daarvan de sociale cohesie. Bewoners, werkgroepen, buurtconciërge (groenaannemer) en gemeente trekken veel samen op.

Meer bewoners zijn tevreden over hun leefomgeving.

Inspanningen 2021

- Adequaat reageren op meldingen en ideeën van bewoners (onder andere social media) en eigen initiatieven ondersteunen.
- Extra aandacht voor spelen/ speelplekken.
- Inzetten op goede samenwerking met de diverse werkgroepen (onder andere wijk- en dorpsplatform).
- Aandacht voor de verdere verbetering van het winkelcentrum De Laar Oost.

Duurzaamheid

Meer aandacht voor het onderwerp duurzaamheid in de wijk

Een thema dat tot voor kort nog niet zichtbaar speelde in het gebied De Laar en Elden. De Tuin van Elden wordt binnen de gemeentelijke organisatie aangemerkt als een kansrijke wijk. Dit betekent dat deze wijk versneld af zou kunnen van het gas. Het programma "New Energy made in Arnhem" zal vanuit de gemeente zorgen voor allerlei vormen van ondersteuning. In De Laar is de bewonersgroep "De Laar Energie Bewust" gestart om bewoners meer bewust te maken van mogelijkheden omtrent energiegebruik en energiebesparingen.

Inspanningen 2021

- Het ondersteunen van bewonersinitiatieven op het gebied van duurzaamheid.

Wonen

Meer passende woningen voor de diverse doelgroepen

- Er is speciaal aandacht voor jongerenhuisvesting, levensloopbestendige woningen en huisvesting van arbeidsmigranten. Ouderenhuisvesting is weinig voorhanden terwijl het aantal ouderen (met name in Elden) ver boven gemiddeld ligt. Jongeren uit Arnhem-Zuid krijgen de mogelijkheid in dit gebied zelfstandig te kunnen wonen.
- Passend woningaanbod voor de diverse doelgroepen.

Inspanningen 2021

- In samenwerking met instellingen en partners in de wijk onderzoek doen naar de huisvestingsmogelijkheden voor jongeren.
- Samen met bewoners en partners in de wijk goed aansluiten op de stedelijke aanpak huisvesting arbeidsmigranten.
- Bewoners betrekken bij gebiedsontwikkelingen waarbij sprake is van nieuwbouw of het omvormen van bestaande gebouwen.

Veiligheid

Meer bewoners voelen zich veilig en zijn betrokken in hun buurt.

Op meerdere punten wordt in de wijk onveiligheid ervaren. De speerpunten voor het gebied De Laar/Elden zijn: verkeer/parkeren, verloedering van de leefomgeving, buurtoverlast en jeugdoverlast.

Bewoners in De Laar/Elden zijn op diverse fronten actief. Buurtveiligheid, zwerfvuil of AED zijn onderwerpen waar bewoners zich voor inzetten.

Meer bewoners voelen zich veilig en zijn betrokken in hun buurt.

Inspanningen 2021

- In samenwerking met bewoners worden verkeersknelpunten in beeld gebracht en wordt naar oplossingen gezocht.
- Bewonersgroepen die zich actief inzetten voor de diverse thema's worden ondersteund.
- Adequate aanpak van buurtoverlast en jeugdoverlast.

Thema's en budgetten

Begroting 2021 De Laar / Elden per thema	Lasten	Baten	Toevoegingen	Onttrekkingen
<i>Bedragen x € 1.000</i>				
Wijkbudget De Laar / Elden				
Meedoen	183	0	0	0
Kansengelijkheid	0	0	0	0
Gezondheid	463	344	44	11
Openbare ruimte	-90	0	0	0
Duurzaamheid	0	0	0	0
Wonen	4	1	0	0
Wijkeconomie	0	0	0	0
Veiligheid	0	0	0	0
Bedrijfsvoering	373	2	0	0
<i>Totaal Wijkbudget De Laar / Elden</i>	933	347	44	11
Wijken Algemeen De Laar / Elden				
Meedoen	1.293	25	0	0
Kansengelijkheid	2.156	724	0	0
Gezondheid	10.363	44	8	5
Openbare ruimte	1.892	102	0	0
Duurzaamheid	0	0	0	0
Wonen	92	0	0	0
Wijkeconomie	0	0	0	0
Veiligheid	220	5	0	0
Bedrijfsvoering	0	0	0	0
<i>Totaal Wijken Algemeen De Laar / Elden</i>	16.015	900	8	5
Totaal De Laar / Elden	16.948	1.246	52	15

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2020		Begroting	Meerjarenraming		
	2019	Geamendeerd	Juli	2021	2022	2023	2024
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	3.546	19.437	17.313	16.948	16.861	16.886	16.860
Baten	3.456	1.700	1.245	1.246	1.247	1.247	1.247
Saldo lasten en baten	-90	-17.736	-16.067	-15.701	-15.614	-15.638	-15.612
Toevoegingen aan reserves	0	0	52	52	52	52	52
Onttrekkingen aan reserves	2.298	0	136	15	61	37	23
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	2.298	0	84	-37	9	-15	-29
Gerealiseerd resultaat	2.208	-17.736	-15.983	-15.738	-15.605	-15.653	-15.641

Toelichting

Lasten

Voor De Laar / Elden is een lastentotaal van € 16,9 miljoen begroot. € 16,0 miljoen hiervan is begroot voor taken zoals opgenomen in Wijken Algemeen. € 0,9 miljoen is begroot voor taken specifiek voor De Laar / Elden. Van de totale lasten is € 10,8 miljoen begroot voor het thema gezondheid, waarvan € 10,2 miljoen voor de Sociale wijkteams. Hiernaast is € 2,2 miljoen begroot voor uitgaven voor kansengelijkheid, € 1,8 miljoen voor openbare ruimte en € 1,5 miljoen voor meedoen. Voor de overige thema's is € 0,6 miljoen aan lasten begroot.

Ten opzichte van 2020 dalen de lasten met € 0,4 miljoen, vooral door de daling van de uitgaven op het thema openbare ruimte (€ 0,3 miljoen). In de volgende begrotingsjaren blijven de uitgaven op een vergelijkbaar niveau.

Baten

De totale baten voor De Laar / Elden bedragen € 1,2 miljoen. € 0,9 voor Wijken Algemeen en € 0,3 miljoen voor De Laar / Elden specifiek. Onder Wijken Algemeen is binnen het thema kansengelijkheid € 0,6 miljoen begroot voor de Rijkssubsidie voor de aanpak van onderwijsachterstanden. Voor De Laar / Elden specifiek is € 0,3 miljoen binnen het thema gezondheid begroot voor doorberekende inkomsten vanuit sportaccommodaties.

De baten blijven over de jaren heen vrijwel gelijk.

Toevoegingen aan reserves

Vanuit De Laar / Elden wordt jaarlijks € 0,1 miljoen toegevoegd aan de bestemmingsreserve onderhoud vastgoed.

Onttrekkingen aan reserves

De onttrekkingen aan de reserves binnen De Laar / Elden bedragen minder dan € 0,1 miljoen en worden daarom niet apart toegelicht.

Subsidies

Hieronder is een overzicht te vinden van de vijf grootste subsidieontvangers in 2021, die meer dan €100.000 subsidie ontvangen vanuit dit programma:

- Sportbedrijf Arnhem BV;
- St. Rijnstad;
- St. Pas;
- St. Welzijn Ouderen Arnhem;
- Kinderopvang SKAR.

Het volledige overzicht van de subsidies is te vinden in de [paragraaf Subsidies](#).

W8 Rijkerswoerd, Kronenburg, Vredenburg

In het wijkprogramma RKV bevinden zich de wijken Rijkerswoerd, Kronenburg en Vredenburg. Een beknopte beschrijving van de wijkenmerken per wijk is in [Staat van de stad](#) opgenomen.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

We maken samen met bewoners een keuze welke van de acht thema's belangrijk zijn voor de wijk. Hieronder wordt aangegeven welke thema's dit zijn. Vervolgens worden per thema de doelen en inspanningen voor het jaar 2021 benoemd. Per thema bestaat de mogelijkheid meerdere doelen te formuleren. En per doel kunnen meerdere inspanningen wenselijk zijn.

Thema's	Doelen	Inspanningen
---------	--------	--------------

Meedoen

Meer aandacht voor kwetsbare bewoners

Zelfstandig wonen is voor sommige wijkbewoners moeilijk door geldproblemen, een taalachterstand of door een lichamelijke of psychische beperking. Soms is het gevolg hiervan dat we elkaar niet meer kennen en de burens te weinig helpen als het even tegenzit.

Inspanningen 2021

Samen met onze netwerkpartners zichtbaar maken welke mogelijkheden er zijn om zelfstandig te blijven wonen. waar en met wie.

Minder inwoners zijn eenzaam

Steeds vaker krijgen we signalen over eenzame inwoners. Vaak is er sprake van onderliggende problemen zoals armoede, werk(e)loosheid of laaggeletterdheid. Hierdoor ontstaat vermijdingsgedrag dat het isolement versterkt. Er is behoefte aan initiatieven die het mogelijk maken dat mensen uit hun isolement kunnen komen, voorzieningen waardoor mensen makkelijker de deur uitgaan en het opzetten van informele netwerken en kringen dicht bij huis. Meedoen en meemaken staat centraal.

Inspanningen 2021

- Ansichtkaart actie (vraag en aanbod bij elkaar brengen).
- Samen met onze netwerkpartners voor iedereen zichtbaar maken welke mogelijkheden er zijn dat willen wij bereiken door:
  - Passend wonen met zorg op maat Croydonplein (Sociale wijkteam, team Leefomgeving en bewoners), te beginnen met huishoudelijke hulp.
  - Sociale basis transparanter maken.
- Realiseren van een ontmoetingsplek in Immerloopark door Stichting Immerloopark: Immerlokaal.
- Realiseren van buurthuis in Kronenburg met programma samen met bewoners en welzijnpartners.
- Lokale ondernemers en bestuur Vredenburg om de tafel om Wijkcentrum Vredenburg nieuw leven in blazen.

Meer mensen zijn gezond door te bewegen en te ontmoeten

Beweegmogelijkheden in de wijk zijn onvoldoende bekend en/of geven onvoldoende aanleiding om te bewegen. Door bewegen ontmoet je anderen en vergroot het netwerk.

Onderzoek toont aan dat door ontmoeten de gezondheid van mensen verbetert, een neveneffect is dat de medische kosten omlaag gaan.

Inspanningen 2021

Samen met bewoners inventariseren waar de openbare mogelijkheden biedt om bewegen beter te faciliteren, dit willen we doen door:

- Met variatie in inrichting uit te dagen, te prikkelen en te stimuleren om meer en vaker naar buiten te gaan om te spelen, sporten en bewegen in de openbare ruimte.
- Stimuleren van de ontwikkeling en programmering van ontmoetingsplekken.

Kronenburg en Vredenburg zijn gezonde en gewilde wijken

In deze wijken zijn problemen op fysiek en sociaal terrein. Ervaring heeft geleerd dat we het grootste effect behalen als deze in combinatie worden opgepakt. Bewoners willen een leefbare wijk.

Inspanningen 2021

Netwerken en organisaties aan elkaar verbinden waardoor een gedeelde visie op het gebied Kronenburg en Vredenburg ontstaat.

Openbare ruimte

Een groene en gezonde wijk

Bepaalde plekken in het gebied zijn aangemerkt als hitteplekken. De temperatuur is daar meetbaar hoger. Het aanbrengen van groen en water helpt bij het verlagen van de temperatuur en verbeteren van het leefklimaat.

Inspanningen 2021

- Bewoners stimuleren tot vergroening.
- Rijkerswoord: Gefaseerd bomen vervangen in straten volgens plan in samenwerking met bewoners en werkgroep openbare ruimte.
- Het belang van groen op de kaart zetten bij onze netwerkpartners.
- Aansluiting op de vergroening van het Croydonplein en de busbaan als navolging van de Herstelagenda.

Meer bloemrijke plekken in de wijk

De wens van bewoners is meer bloemrijke plekken en moestuinen. De leefomgeving van bewoners wordt daardoor groener en aantrekkelijker.

Inspanningen 2021

- Op basis van bewonersinitiatieven bloemrijke plekken aanleggen.
- Ondersteunen bij de aanleg van moestuinen.

Meer verantwoordelijkheid voor een veilige en aantrekkelijke leefomgeving

We zien en horen dat privaat bezit en openbare ruimte in rap tempo achteruitgaan en verloederen. Het in stand houden en verbeteren van de kwaliteit van de leefomgeving is nodig, specifiek in de openbare ruimte. Dit is een samenwerking tussen gemeente en bewoners.

Inspanningen 2021

- Stimuleren van gezamenlijke activiteiten die gericht zijn op een schone (eigen) omgeving.
- Schouw op de kwaliteit van de openbare ruimte samen met de gemeente en huiseigenaren ter bevordering van de samenwerking en een plan tevens bijdraagt aan gezamenlijke bewustwording van een gedeeld belang zijnde het tegen gaan van de verloedering van de wijk.

Veiligheid

Vermindering sociale problematiek

Overlast en onbegrepen gedrag tegengaan: de sociale kwaliteit van de wijk verbetert, de wijk wordt een gedifferentieerde, aantrekkelijke woonwijk voor verschillende huishoudens en de wijk wordt een vernieuwde wijk voor de huidige en nieuwe bewoners.

Inspanningen 2021

Samenwerking tussen netwerkpartners op het gebied van sociale problematiek. Een goede analyse is nodig om te achterhalen wat er precies aan de hand is en wat heeft de wijk nodig om prettig te kunnen leven? Hoe voorkomen we verder afglijden?

Rijnlandflat leefbaar maken in samenwerking met de woningcoöperatie, bewoners en welzijnspartners.

Verminderen van onveilige verkeerssituaties

Bewoners ervaren hinderlijke en gevaarlijke verkeersknelpunten.

Inspanningen 2021

Samen met bewoners inventariseren en prioriteren van onveilige verkeerssituaties.

Minder overlast door dealers op straat

Problemen rondom dealen en gebruiken van soft- en harddrugs. Kinderen/jongeren komen in contact met drugs.

Inspanningen 2021

Bijeenkomsten met verantwoordelijke netwerkpartners voor actieplan.

Thema's en budgetten

Begroting 2021 Rijkerswoerd, Kronenburg en Vredenburg per thema	Lasten	Baten	Toevoegingen	Onttrekkingen
<i>Bedragen x € 1.000</i>				
Wijkbudget RKV				
Meedoen	312	0	0	0
Kansengelijkheid	0	0	0	0
Gezondheid	1.233	270	60	12
Openbare ruimte	-51	0	0	0
Duurzaamheid	0	0	0	0
Wonen	-28	1	0	0
Wijkeconomie	0	0	0	0
Veiligheid	0	0	0	0
Bedrijfsvoering	560	2	0	0
<i>Totaal Wijkbudget RKV</i>	<i>2.026</i>	<i>273</i>	<i>60</i>	<i>12</i>
Wijken Algemeen RKV				
Meedoen	2.118	40	0	0
Kansengelijkheid	2.703	567	0	0
Gezondheid	15.223	0	0	0
Openbare ruimte	2.568	238	0	0
Duurzaamheid	0	0	0	0
Wonen	111	0	0	0
Wijkeconomie	0	0	0	0
Veiligheid	220	5	0	0
Bedrijfsvoering	0	0	0	0
<i>Totaal Wijken Algemeen RKV</i>	<i>22.943</i>	<i>850</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
Totaal Rijkerswoerd, Kronenburg en Vredenburg	24.969	1.123	60	12

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2020		Begroting	Meerjarenraming		
	2019	Geamendeerd	Juli	2021	2022	2023	2024
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	21.144	30.592	25.391	24.969	24.766	24.797	24.798
Baten	2.594	1.627	1.121	1.123	1.124	1.124	1.124
Saldo lasten en baten	-18.550	-28.964	-24.270	-23.846	-23.642	-23.673	-23.674
Toevoegingen aan reserves	0	0	60	60	60	60	60
Onttrekkingen aan reserves	3.074	0	243	12	17	17	56
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	3.074	0	183	-48	-43	-42	-4
Gerealiseerd resultaat	-15.476	-28.964	-24.087	-23.893	-23.685	-23.715	-23.677

Toelichting

Lasten

Voor Rijkerswoerd, Kronenburg en Vredenburg (RKV) is een totaal van € 25,0 miljoen aan lasten begroot in 2021. € 22,9 miljoen hiervan heeft betrekking om Wijken algemeen en € 2,0 miljoen betreft specifiek RKV. Gezondheid (€ 16,5 miljoen) met daarbinnen de Sociale wijkteams (€ 14,9 miljoen) is het thema met het grootste aandeel in de lasten binnen RKV. Daarnaast hebben de thema's kansengelijkheid (€ 2,7 miljoen), openbare ruimte (€ 2,5 miljoen) en meedoen (€ 2,4 miljoen) een aandeel groter dan € 2 miljoen.

Ten opzichte van 2020 dalen de lasten met € 0,4 miljoen, met name als gevolg van een daling van de uitgaven voor openbare ruimte (€ 0,2 miljoen). In 2022 dalen de lasten met € 0,2 miljoen als gevolg van een daling van het budget voor gezondheid.

Baten

Totaal is een bedrag van € 1,1 miljoen aan baten begroot, € 0,9 miljoen voor Wijken Algemeen, waarvan € 0,4 miljoen van de Rijks subsidie voor de aanpak van onderwijsachterstanden binnen het thema kansengelijkheid. € 0,3 miljoen aan inkomsten is specifiek voor RKV begroot, voornamelijk voor de verhuur van sportaccommodaties.

Toevoegingen aan reserves

Totaal wordt € 0,1 miljoen aan de bestemmingsreserve onderhoud vastgoed toegevoegd. Dit blijft over de jaren gelijk.

Onttrekkingen aan reserves

De onttrekkingen aan de reserves binnen RKV bedragen minder dan € 0,1 miljoen en worden daarom niet apart toegelicht.

Subsidies

Hieronder zijn de vijf grootste subsidieontvangers in 2021 opgenomen, die meer dan €100.000 subsidie ontvangen vanuit dit programma:

- St. Rijnstad;
- Sportbedrijf Arnhem BV;
- St. Welzijn Ouderen Arnhem;
- St. Pas;
- Kinderopvang SKAR.

Het volledige overzicht van de subsidies is te vinden in de [paragraaf Subsidies](#).

Stedelijke programma's

De diverse taken waarvoor de gemeente verantwoordelijk is en die op stedelijk niveau plaatsvinden, zijn opgenomen in 13 stedelijke programma's:

- S00**   **Bestuur, dienstverlening en financiën**
- S01**   **Veiligheid**
- S02**   **Bereikbaarheid**
- S03**   **Economie**
- S04**   **Onderwijs**
- S05**   **Cultuur**
- S06**   **Participatie en armoedebestrijding**
- S07**   **Zorg**
- S08**   **Welzijn en inclusie**
- S09**   **Gezondheid en sport**
- S10**   **Klimaat en energie**
- S11**   **Ruimtelijke ontwikkeling**
- S12**   **Wonen en leefomgeving**

S00 Bestuur, dienstverlening en financiën

Wat we ook doen, we doen het voor onze inwoners, voor onze bedrijven. Voor mensen die de stad bezoeken. Het is niet meer dan logisch dan dat we bij het verwezenlijken van onze ambities zoveel mogelijk de samenwerking zoeken. Met inwoners en bedrijven en met de regio Arnhem-Nijmegen. De wereld houdt immers niet op bij de gemeentegrens. We willen goed bereikbaar zijn. Dat betekent niet alleen een gastvrij stadhuis, maar ook goede digitale dienstverlening, zodat mensen zoveel mogelijk en makkelijk op afstand dingen kunnen regelen.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen
----------	--------	--------------

Arnhem is een dienstverlenende en herkenbare netwerkgemeente, die open staat voor maatschappelijke initiatieven in het publieke domein zowel vanuit de stad als vanuit de wijken

Samen met de stad

We willen bereiken dat inwoners en ondernemers eerder betrokken raken bij beleidsinitiatieven in de stad, in wijken en buurten. We hebben er vertrouwen in dat daarmee de kwaliteit van de uitvoering van beleidsinitiatieven toeneemt. Of het nu gaat om een nieuw parkje met mooie bomen of om een heringericht industrieterrein.

Samen met de regio

Arnhem wil haar ambities samen met haar partners in de regio bereiken. Arnhem versterkt haar positie in bestuurlijke organen in regionaal -, landelijk - en Europees verband en maakt de stad en regio sterker door verder te bouwen aan een partnerschap met provincie Gelderland (onder meer via de investeringsagenda) en bij te dragen aan het werken aan een sterkere regionale samenwerking Arnhem-Nijmegen.

Arnhem: dienstverlenend en herkenbaar

Arnhemmers kunnen rekenen op een laagdrempelige en betrouwbare publieke dienstverlening die steeds meer gericht is op digitale dienstverlening. Bij contacten met inwoners en ondernemers ligt de focus op een klantvriendelijke benadering. Wij gaan met inwoners en ondernemers in gesprek over hun vragen (of klachten) om daarmee sneller tot een oplossing te komen. Wij zijn als bestuurders en ambtenaren voor inwoners en ondernemers herkenbaar in de stad.

Samen met de stad - Arnhem heeft een transparant, democratisch bestuur dat zich richt op samenwerking met inwoners en bedrijven

Raad

De raad wil zijn kaderstellende rol versterken, mede door in te zetten op een begroting die smart vorm gegeven is. De raad streeft naar een positieve, constructieve samenwerking tussen de raadsfracties onderling en tussen raad en college. De raad zet in op betekenisvolle burgerparticipatie op basis van een raadsbrede, eensgezinde opvatting over het belang hiervan en de wijze waarop hieraan uitvoering dient te worden gegeven. Gegeven het dynamische politieke karakter van de gemeenteraad blijft de raad aandacht besteden aan een respectvolle wijze van het omgaan met elkaar en aan het investeren in de persoonlijke relaties.

Rekenkamer

De rekenkamer ondersteunt vanuit een onafhankelijke positie de gemeenteraad door elk jaar enkele grote en kleine onderzoeken uit te (laten) voeren op basis van gesprekken met de raadsfracties en de politieke actualiteit.

College

Het college heeft de Arnhemse Herstelagenda Coronacrisis opgesteld waarin de plannen staan benoemd om een antwoord te geven op de crisis die heerst en onze stad wapent tegen de effecten daarvan. We willen de bedrijvigheid, leefbaarheid, werkgelegenheid en aantrekkelijkheid van onze stad beschermen. In de Arnhemse aanpak van de coronacrisis spelen de volgende uitgangspunten steeds een rol: we hebben oog voor kwetsbare groepen en ondernemers in de stad, we willen onze stedelijke infrastructuur overeind houden en we zijn altijd in verbinding met de stad. De contacten in de stad zijn geïntensiveerd. Er is veel creativiteit los gekomen in de stad, samenwerkingsvormen zijn verdiept, verbreed en verstevigd door de 'crisismentaliteit'. Dat willen we graag vasthouden.

In het kader van bewonersparticipatie gaan we bij beleidsvoornemens vroegtijdig in gesprek met inwoners en ondernemers in de stad, in buurten en wijken. In raadsvoorstellen wordt nadrukkelijk en transparant stilgestaan bij de wijze waarop de betrokkenheid van inwoners en ondernemers is vormgegeven. Hierbij wordt aangesloten op het projectplan 'Aan de slag met burgerparticipatie' welke door de raad is aangenomen in het voorjaar 2020. Daarnaast willen wij meer inzetten op betrouwbare dienstverlening aan inwoners en ondernemers.

Rekenkamer: Uitvoeren onderzoeksprogramma

In 2021 worden onderzoeken naar Grijs economie, Onderwijshuisvesting en Van wijken weten afgerond en aan de raad aangeboden. Voor 2021 staan daarnaast momenteel nog op het programma: de jaarstukken van 2020, het uitgestelde onderzoek naar zorgfraude/pgb-fraude en een onderzoek naar armoede. Voor 2022 staan Afval, Klimaat en de Sociale wijkteams op het programma. Tussentijdse aanpassingen zijn mogelijk.

College: Vroegtijdig in gesprek gaan met de raad, bewoners en verschillende partijen

In de Arnhemse Herstelagenda Coronacrisis staat de agenda opgenomen voor de komende jaren om de crisis het hoofd te bieden. We kiezen er voor om juist nu te investeren in onze stad, onze mensen en onze bedrijven. De plannen uit de Herstelagenda zijn in deze begroting opgenomen. De verbinding die ontstaan is tussen organisaties in de coronacrisis willen we verstevigen. We houden vinger aan de pols bij buurthuizen, verenigingen en wijkinitiatieven en leveren maatwerk indien acute financiële problemen ontstaan als gevolg van de coronacrisis (motie 20M186 Is uitstel ook afstel).

We willen meer inwoners en ondernemers betrekken bij plannen van de gemeente en hen in de gelegenheid stellen om meer invloed te hebben op wat er in een buurt of wijk nodig is. Onder andere door vroegtijdig in gesprek te gaan met de raad, bewoners en verschillende partijen, door vooraf heldere kaders te stellen over samenwerking en door het ondersteunen van bewoners in hun participatie en het opzetten van initiatieven. Om helder te maken hoe inwoners en organisaties zijn betrokken komt er een aparte participatieparagraaf in raadsvoorstellen. Ook zal met de raadswerkgroep burgerparticipatie het komende jaar verder samengewerkt worden op basis van het door de raad vastgestelde projectplan 'Aan de slag met burgerparticipatie'.

Samen met de regio - Arnhem speelt een relevante en betekenisvolle rol in de regionale, landelijke en grensoverschrijdende netwerken

Met het Gemeenschappelijk Orgaan (GO) regio Arnhem-Nijmegen als samenwerkingsvorm werkt Arnhem samen met 17 regiogemeenten op de thema's economie, mobiliteit, duurzaamheid, ruimte en wonen aan opgaven die de gemeentegrenzen overschrijden. Onder meer werkt Arnhem aan duurzaam openbaar vervoer, het verbeteren van verbindingen en bereikbaarheid, energietransitie en het regionaal programma werklocaties. In 2021 wordt verder gewerkt aan de regionale mobiliteitsagenda en de ontwikkeling van een regionale energiestrategie (RES). In de betreffende programma's in deze begroting is hier aandacht voor. Via Bureau Brussel werkt de regio aan profilering, belangenbehartiging en fondsenwerving in Europa.

Arnhem speelt een rol in landelijke netwerken als de G40 en de VNG. Door deelname in verschillende werkgroepen en commissies dragen Arnhemse bestuurders bij aan kennisontwikkeling en diverse lobbytrajecten, onder andere met betrekking tot gemeentefinanciën en specifieke dossiers in de pijlers Fysiek, Sociaal en Economie & Werk. Arnhem werkt in netwerken van steden intensief samen waar nodig en nuttig, bijvoorbeeld op het gebied van beleidsafstemming, subsidies en verordeningen, lobby richting het Rijk en kennisdeling.

We versterken de grensoverschrijdende samenwerking via de Euregio Rijn-Waal. Evenzo geldt dat voor de relatie met de grote steden in Noordrijn-Westfalen (NRW) via het Euregionale stedennetwerk van 100.000+ steden (Arnhem, Nijmegen, Ede, Duisburg, Düsseldorf, Moers) dat sinds 2017 bestaat. In 2021 wordt verder gewerkt aan de gezamenlijke duurzaamheidsagenda.

Arnhem draagt in 2021 bij aan het proces versterking regio Arnhem-Nijmegen

De regio Arnhem-Nijmegen is in ontwikkeling. In 2019 is door de 18 regiogemeenten een proces ingezet om te komen tot een sterkere regio Arnhem-Nijmegen. Dit proces richt zich op de ontwikkeling tot een sterkere regio met een stevige ambitie, met een samenhangende agenda, een duidelijk gezicht naar buiten, en een daarbij passende besturing en werkwijze. De regiogemeenten trekken in dit proces samen op met partners als provincie Gelderland en de Economic Board. Daarbij wordt voortgebouwd op de huidige regionale programma's en projecten. Voorbeelden daarvan zijn: de verstedelijkingsstrategie regio Arnhem-Nijmegen-Foodvalley; regionaal uitvoeringsprogramma Woondeal; regionale energiestrategie (RES), routekaart energietransitie met onder meer verduurzaming woningvoorraad, gemeentelijke inkoop energie, verduurzaming bedrijventerreinen; regionaal programma Werklocaties (RPW); versterking MKB (voorstel MKB-deal); regionale uitvoeringsagenda recreatie en toerisme in samenwerking met Toerisme Veluwe-Arnhem-Nijmegen; ambitiedocument regionale agenda mobiliteit met onder andere gedragsaanpak, grote spoordossiers (ICE, SUN-corridor), groene concessie, snelfietsroutes, versterking en ontwikkeling HUBS en knooppunten.

De versterkte regionale samenwerking moet enerzijds meer slagkracht opleveren in de aanpak van grote maatschappelijke opgaven, daar waar de regionale schaal en aanpak meerwaarde biedt. Ook moet het leiden tot meer transparantie en invloed voor lokale colleges en raden.

Arnhem werkt in netwerken van steden in Nederland en de Euregio én in belangenorganisaties als VNG en G40 samen aan beleidsafstemming en -beïnvloeding en draagt bij aan lobbydossiers richting het Rijk en Europa

Door deelname aan deze organisaties versterkt Arnhem haar netwerk met de andere grote steden in Nederland en in Den Haag. In het Nederlands - Duitse stedennetwerk werkt Arnhem samen met 3 Duitse steden in Noordrijn-Westfalen: Duisburg, Dusseldorf en Meurs. Dit is nuttig vanwege gezamenlijke belangenbehartiging en kennisdeling; Arnhem kan samen met andere steden optrekken in specifieke lobbytrajecten. Arnhem krijgt daarnaast toegang tot kennis en nieuwe ontwikkelingen bij het Rijk, deze worden vaak via de sporen VNG en G40 met de steden en regio's opgepakt. De Kernboodschappen uit de Strategische Agenda 2019 - 2022 van de G40 die met oog op de Tweede Kamerverkiezingen gestuurd zijn naar de Tweede Kamerfracties zijn daar een voorbeeld van.

Wethouder Bouwkamp zal zich als lid van de VNG commissie Europa en Internationaal richten op de portefeuille klimaat, water en weerbaarheid. Wethouder Louwers is lid van de VNG commissie Participatie, Schulden en Inburgering. Wethouder van Dellen is lid van het college van dienstverleningszaken. Hiernaast zijn een vijf collegeleden lid van themagroepen van de G40, wethouder Bouwkamp van de themagroep Duurzaamheid, wethouder Van der Zee van de themagroep Zorg, Jeugd en Onderwijs, wethouder Louwers van de themagroep Sterke keten van participatie, leren, werken en ondernemen, wethouder Paping van de themagroep Financiën en wethouder Van Dellen van de themagroep Vitale Binnensteden.

Arnhem: dienstverlenend en herkenbaar - Arnhem blijft zich inzetten voor verbetering van de (digitale) dienstverlening aan haar inwoners en ondernemers

We zorgen ervoor dat informatie online beschikbaar is en waar wettelijk mogelijk producten digitaal kunnen worden aangevraagd. De afhandeling van deze aanvragen gaan we steeds verder automatiseren. Voor minder digitaal vaardige inwoners en ondernemers wordt met partners in de stad ondersteuning georganiseerd of worden alternatieve kanalen geboden. Het streven is te voldoen aan de kwaliteitsnormen van het Rijk en dat inwoners en ondernemers tevreden zijn over deze dienstverlening.

Digitaliseren van het klantproces

We verkennen de mogelijkheden om burgers meer regie over hun persoonlijke gegevens te geven en alleen gegevens te verstrekken en te vragen, die echt nodig zijn. Arnhem neemt bijvoorbeeld deel aan de pilot digitale aanvraag rijbewijs. Daarnaast worden de voorbereidingen getroffen voor verdere digitalisering, in afwachting van verruiming van de wettelijke mogelijkheden (bijvoorbeeld digitale geboorteaangifte). Het beveiligen van informatie heeft daarbij onze bijzondere aandacht. Wij zetten verder in op datagedreven dienstverlening: het volgen en sturen van het klantproces van begin tot eind. Met het invoeren van de Omgevingswet en het digitaal stelsel zal de dienstverlening aan inwoners en ondernemers verder worden verbeterd. De concrete plannen vanuit publieke dienstverlening voor 2021 zijn:

- We gaan klantreizen in beeld brengen.
- We gaan meer inzetten op kanaalsturing en betere klantgeleiding, onder andere met een nieuwe applicatie waarmee inwoners afspraken kunnen maken met de gemeente.
- We starten met de eerste eDiensten voor burgerzaken.
- We helpen inwoners om hun DigiD te upgraden om in het digitale verkeer hun persoonsgegevens beter te beschermen.
- We houden een klanttevredenheidsonderzoek en voeren naar aanleiding daarvan verbeteringen door, bijvoorbeeld in de informatievoorziening aan laaggeletterden of aan dak- of thuislozen.
- Arnhemmers geregistreerd in BRP met 'nationaliteit onbekend' wordt een vreemde nationaliteit (gelijk aan nationaliteit bekend bij IND) of staatloosheid toegekend.

Innoveren met data

We zijn toe aan een volgende stap in het ontwikkelen van een informatiegedreven organisatie. Vanuit succesvolle projecten is het nu noodzakelijk een structurele inbedding te realiseren. We bouwen hiervoor het dataplatform en we investeren in het vergroten van kennis en vaardigheden. Dit stelt ons in staat om steeds meer vraagstukken van meerwaarde te voorzien, door methoden en technieken met kunstmatige intelligentie en geavanceerde analyses, Internet of Things en datawarehousing toe te passen.

In diverse trajecten op het gebied van (onder meer) energie en klimaat, armoede en schulden, ruimte en in het sociaal domein worden data, kennis en menskracht gebundeld. We bouwen mee aan het landelijk kennisnetwerk door te participeren in samenwerkingsverbanden en vanuit eigen initiatieven samenwerking op te zoeken.

In het kader van de publieke dienstverlening zijn de plannen voor 2021:

- We participeren in een pilot voor ID-contact, samen met onder andere Nijmegen, Drechtsteden, HAN en Radboud Universiteit.
- We verkennen de mogelijkheden voor een chatbot.

Arnhem: dienstverlenend en herkenbaar - Een inclusieve organisatie

Arnhem gaat verdere stappen zetten om een inclusieve organisatie te realiseren. Wij willen een zo divers mogelijk samengesteld personeelsbestand waar iedereen op gelijkwaardige wijze kan deelnemen, zijn talenten kan inzetten en zich welkom voelt. Op die manier willen wij onze dienstverlening naar de inwoners optimaliseren en voor hen een herkenbare organisatie zijn.

Bewust worden

Wij gaan verder op de ingeslagen weg door het verzorgen van trainingen, workshops, lezingen, 'Diversity Day', ontmoetingen met diverse doelgroepen en het formuleren van meetbare doelstellingen. Eén van de trainingen is de training 'selecteren zonder vooroordelen' die aangeboden wordt aan leidinggevenden in onze organisatie.

Aantrekken nieuw personeel

Wij blijven investeren in arbeidsmarktcommunicatie, sociale media en het doorontwikkelen van de nieuwe website www.werkenvoorarnhem.nl.

Instroom jongeren

Naast het stimuleren van instroom van jongere medewerkers wordt de aandacht gericht op het binden en boeien van jonge collega's die al bij ons aan het werk zijn. Het Jong-Arnhem-netwerk (voor en door jonge collega's onder de 35 jaar) speelt daarbij een belangrijke rol, evenals het investeren in opleiden en ontwikkelen van onze medewerkers.

Arnhem: dienstverlenend en herkenbaar - Flexibele werkomgeving voor personeel

Een flexibele werkomgeving is geen doel op zich maar onderdeel van het nieuwe werken. We investeren de komende periode verder in het mobiele werken. We richten werkplekken dusdanig functioneel in dat deze nog beter aansluiten bij tijd en plaats onafhankelijk werken aan (dienstverlenings)processen, diensten of producten.

Modernisering van de digitale werkplek

De werkplek van de gemeente moet zich in korte tijd sterk ontwikkelen. Vanwege de coronacrisis zal onze manier van werken langdurig en wellicht voor altijd veranderen. Mensen zullen veel meer vanuit huis werken. We voorzien werknemers van middelen die dit mogelijk maken. Op individueel niveau met laptops en telefoons en op kantoor zullen voor bijvoorbeeld vergaderingen met mensen op kantoor én mensen thuis voorzieningen worden aangebracht. Zo blijft de gemeente ook op afstand in staat om in- en extern effectief (samen) te werken.

Doelen, portefeuilleonderdelen en budgetten

Hieronder geven we een eerste inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten zoals in de doorontwikkeling P&C-cyclus is aangegeven⁽¹⁾.

Begroting 2021 per ambitie en doel	Port. ond.	Lasten	Baten	Toevoegingen	Onttrekkingen
<i>Bedragen x € 1.000</i>					
Arnhem is een dienstverlenende en herkenbare netwerkgemeente, die open staat voor maatschappelijke initiatieven in het publieke domein zowel vanuit de stad als vanuit de wijken		80.517	9.354	546	1.858
Samen met de stad - Arnhem heeft een transparant, democratisch bestuur dat zich richt op samenwerking met inwoners en bedrijven	BU01, BU02	4.208	0	0	21
Samen met de regio - Arnhem speelt een relevante en betekenisvolle rol in de regionale, landelijke en grensoverschrijdende netwerken	BU04	2.751	1.555	0	0
Arnhem: dienstverlenend en herkenbaar - Arnhem blijft zich inzetten voor verbetering van de (digitale) dienstverlening aan haar inwoners en ondernemers	WF03, WF04	32.221	3.491	0	726
Arnhem: dienstverlenend en herkenbaar - Een inclusieve organisatie	WF05	27.115	265	406	0
Arnhem: dienstverlenend en herkenbaar - Flexibele werkomgeving voor personeel	WF06	14.223	4.044	140	1.111
Overig	BU08, WD02, WE01	5.058	473.338	12.932	18.690
Totaal		85.575	482.692	13.478	20.549

1 In deze tabel is te zien welke doelen zijn gekoppeld aan welke portefeuilleonderdelen. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. Hierdoor is er op dit moment nog geen sluitende koppeling tussen doelen en budgetten. Daarnaast vallen sommige doelen onder hetzelfde portefeuilleonderdeel. In dat geval is het totaal van het portefeuilleonderdeel één keer in de tabel opgenomen. Zie voor een overzicht van de portefeuilleonderdelen bijlage 3.

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2020		Begroting	Meerjarenraming		
	2019	Geamendeerd	Juli	2021	2022	2023	2024
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	108.876	84.438	83.315	85.575	83.643	82.168	84.339
Baten	507.621	481.155	482.212	482.692	486.192	486.551	487.906
Saldo lasten en baten	398.745	396.717	398.897	397.116	402.549	404.383	403.566
Toevoegingen aan reserves	36.780	11.116	13.490	13.478	13.418	15.943	16.497
Onttrekkingen aan reserves	24.373	13.141	15.468	20.549	12.333	11.698	8.479
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	-12.407	2.024	1.978	7.071	-1.085	-4.246	-8.018
Gerealiseerd resultaat	386.338	398.741	400.875	404.187	401.464	400.137	395.548

Toelichting

Lasten

De lasten voor 2021 zijn totaal begroot op € 85,6 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- € 39,1 miljoen voor kosten ICT en facilitaire zaken;
- € 26,8 miljoen voor kosten personeel en organisatie;
- € 6,0 miljoen voor kosten burgerzaken en publieke dienstverlening;
- € 4,6 miljoen voor kosten voor het heffen van belastingen en heffingen;
- € 4,4 miljoen voor kosten raad, griffie, rekenkamer, verkiezingen en college van burgemeester en wethouders;
- € 1,0 miljoen uitbreiding plancapaciteit voor anticyclische investeringen in het kader van de herstelagenda;
- € 1,0 miljoen voor een opgenomen stelpost kapitaallasten MIP;
- € 0,9 miljoen voor onvoorzien en strikt onvermijdbaar;
- € 1,8 miljoen overige kosten.

De lasten stijgen ten opzichte van 2020 met € 2,3 miljoen. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door een stijging van de kosten voor personeel en organisatie met € 1,0 miljoen als gevolg van de cao loonstijging en de uitgaven voor burgerzaken en publieke dienstverlening die met € 0,8 miljoen stijgen. De taakstelling op de personeelslasten van € 0,4 miljoen voor het dekken van de investering in handhaving en veiligheid, zoals opgenomen in amendement 20A66 Wel handhaven, maar taakstelling op inhuur, is in dit programma opgenomen. Ook is € 0,1 miljoen aan het budget toegevoegd voor de uitvoering van motie 20M01 Gelijke stagevergoedingen om de stagevergoedingen van MBO-, HBO-, en WO-studenten gelijk te trekken.

Baten

De baten voor 2021 zijn totaal begroot op € 482,7 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- € 415,3 miljoen gemeentefonds;
- € 56,8 miljoen OZB belastingen;
- € 2,1 miljoen ontvangsten burgerzaken en publieke dienstverlening;
- € 8,5 miljoen overige inkomsten (onder andere verzekeringen, beleggingen, geldleningen, ICT en facilitaire zaken).

Op totaalniveau verschilt het saldo van de baten nauwelijks ten opzichte van 2020. Er zijn minder inkomsten begroot voor het gemeentefonds (€ 0,8 miljoen), maar meer inkomsten begroot voor OZB eigenaar-woningen (€ 0,5 miljoen) en huisvesting en facilitaire zaken (€ 0,3 miljoen).

Toevoegingen aan reserves

De toevoegingen aan reserves voor 2021 zijn totaal begroot op € 13,5 miljoen. De grootste toevoegingen zijn:

- € 9,6 miljoen algemene reserve;
- € 2,8 miljoen bestemmingsreserve kapitaallasten;
- € 0,8 miljoen bestemmingsreserve bedrijfsvoering.

Onttrekkingen aan reserves

De onttrekkingen aan reserves voor 2021 zijn totaal begroot op € 20,8 miljoen. De belangrijkste onderdelen hierbinnen zijn:

- € 11,0 miljoen algemene reserve;
- € 7,4 miljoen aan onttrekkingen in het kader van het onderzoek naar de bestemmingsreserves zoals ook toegelicht in de raadsbrief van 11 augustus 2020.

Indicatoren

Op dit moment zijn er geen specifieke Arnhemse indicatoren behorend bij de doelstellingen in dit programma. Er zijn indicatoren vanuit het Rijk (Besluit Begroten en Verantwoorden) die verplicht moeten worden opgenomen in de begroting. De verplichte indicatoren zijn hieronder opgenomen. Zie voor meer informatie de website [waarstaatjegemeente](#). Op de webversie van de begroting zijn ook de trends van deze indicatoren voor Arnhem te zien ([financien.arnhem.nl](#)).

Indicator	Jaar	Score Arnhem	Score Nederland	Toelichting	Bron
Woonlasten éénpersoonshuishouden	2020	707	700	Het gemiddelde totaalbedrag in euro's per jaar dat een éénpersoonshuishouden betaalt aan woonlasten.	COELO, Groningen
Woonlasten meerpersoonshuishouden	2020	750	773	Het gemiddelde totaalbedrag in euro's per jaar dat een meerpersoonshuishouden betaalt aan woonlasten.	COELO, Groningen
WOZ-waarde woningen	2019	204	248	De gemiddelde WOZ waarde van woningen, x €1.000.	CBS - Statistiek Waarde Onroerende Zaken
Formatie	2021	5,6		Toegestane formatie in fte van het ambtelijk apparaat van eigen organisatie voor het begrotingsjaar op peildatum 1 januari. In fte per 1.000 inwoners.	Eigen gegevens gemeente
Bezetting	2021	5,6		Werkelijk aantal fte dat werkzaam is binnen eigen organisatie. In fte per 1.000 inwoners.	Eigen gegevens gemeente
Apparaatskosten per inwoner	2019	490		De noodzakelijke financiële middelen voor het inzetten van personeel (salarissen), organisatie-, huisvestings-, materieel-, automatiseringskosten e.d. voor het uitvoeren van de organisatorische taken.	Eigen gegevens gemeente
Kosten inhuur externen als % van de loonsom	2021	2%		Inzet van uitzendkrachten, zzp'ers of detacheringsovereenkomsten.	Eigen gegevens gemeente
Overhead % van totale lasten	2019	5%		Overheadkosten zijn alle kosten die samenhangen met de sturing en ondersteuning van de medewerkers in het primaire proces.	Eigen gegevens gemeente

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

BVO De Connectie

Dataland

Euregio Rijn-Waal

GO Arnhem Nijmegen City Region

NV Bank Nederlandse Gemeenten

Voor meer informatie wordt verwezen naar de [paragraaf Verbonden partijen](#).

Partners

Regionale en andere bovenlokale lichamen

- Economic Board;
- Euregio RijnWaal.

Publieke dienstverlening

- Werkgroep Tegengaan Identiteitsfraude (WTI);
- Landelijke Aanpak Adreskwaliteit (LAA);
- Samenwerking met Vreemdelingenketen in de BRP-straat Zevenaar.

Subsidies

Binnen dit programma zijn geen partijen die in 2021 meer dan €100.000 subsidie ontvangen vanuit dit programma. Het volledige overzicht van de subsidies is te vinden in de [paragraaf Subsidies](#).

Risicobeheersing

Hieronder zijn de risico's genoemd met de grootste financiële impact op de begroting komend vanuit het programma Bestuur, dienstverlening en financiën. Er wordt onderscheid gemaakt tussen de reeds bestaande risico's en de risico's als gevolg van de coronacrisis. In de paragraaf Risicomanagement en weerstandsvermogen wordt een integraal beeld van de risico's gegeven.

Gemeentebrede risico's

Bedrijfsvoering
De Connectie
Herijking gemeentefonds
Overhead-dekking
Fiscale risico's
Beëindiging BRP straat Zevenaar

Beleidskaders

- [Coalitieakkoord 2018-2022](#);
- [Evaluatie van de Rekenkamer Arnhem 2015](#);
- [nota Arnhem, stad op de kaart in internationaal perspectief/Beleidskader voor internationaal beleid tot 2020](#);
- [MIRT Agenda stedelijk netwerk Arnhem Nijmegen](#);
- [Discussienotitie Regionale Samenwerking samen steviger en sterker](#);
- [Contourennotitie regio Arnhem-Nijmegen](#) via [raadsbrief d.d.21-01-2020](#);
- [Concept-visie Groene metropoolregio](#) via [raadsbrief d.d. 26-05-2020](#);
- [Concept Contouren Regionale Agenda](#) via raadsbrief d.d. 26-05-2020;
- [Concept Gemeenschappelijke Regeling regio Arnhem-Nijmegen](#) via raadsbrief d.d. 26-05-2020;
- [Concept Bedrijfsplan versterkte regio Arnhem-Nijmegen](#) via raadsbrief d.d. 26-05-2020.

S01 Veiligheid

Veiligheid is de grond onder onze voeten en een basiswaarde om je te kunnen ontwikkelen. Iedereen moet in Arnhem prettig kunnen leven, wonen en werken en zich daarbij veilig kunnen voelen. Waar misdaad niet loont en criminaliteit en ondermijning geen kans maken. Arnhemmers moeten zich veilig voelen in hun wijk en buurt. Dit draagt bij aan sociale betrokkenheid en verheft de wijk. We zetten dus volop in op het aanpakken van criminaliteit als diefstal en overval. Ook in de digitale wereld neemt de criminaliteit toe: hacken, phishing, identiteitsfraude. Er ligt in Arnhem een forse opgave, want we scoren als het gaat om veiligheid simpelweg niet goed genoeg.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen
----------	--------	--------------

Arnhem: een veilige stad!

Iedereen moet in Arnhem prettig kunnen leven, wonen en werken en zich daarbij veilig kunnen voelen. In een stad waar iedereen zich kan ontwikkelen zonder buitengesloten te worden; door vrij te zijn in denken en te mogen zijn wie je bent zonder te worden gediscrimineerd. In een stad waar misdaad niet loont en slachtoffers worden gesteund. In een stad waarin veiligheid een bijdrage levert aan een prettig woon- en leefklimaat voor bewoners, aan een prettig verblijf van bezoekers en aan een florerende economie zonder oneerlijke concurrentie. En waar adequaat wordt gehandeld bij het voorkomen en bestrijden van calamiteiten waaronder aandacht voor risicobeheersing en veiligheid bij grote evenementen om schade te beperken.

De veiligheidsagenda zoals die is vastgelegd in de kadernota veiligheid 2018-2022 is hierin leidend. En de voorstellen in de Arnhemse Herstelagenda zijn een extra stimulans om de veiligheid in Arnhem naar het gewenste niveau te brengen. Met de extra investering voor aanpak ondermijning (Bibob) en inzet handhaving wordt hiermee een belangrijke stap gezet. Met name de extra inzet op handhaving komt ten goede aan de wijkveiligheid en diverse overige toezichthoudende en controlerende taken waaronder het nog in de APV te regelen lokaal afsteekverbod van vuurwerk (motie M187 Inspanning lokaal vuurwerkverbod).

Criminaliteit maakt geen kans

Arnhem staat per 2019 hoog op de lijst van 100.000+ gemeenten met de meeste delicten per 1000 inwoners. Ondanks een daling van het aantal in de afgelopen jaren. Het aantal in Arnhem (73) lijkt meer op het aantal dat past bij een gemeente van 300.000+ (81,4) dan bij het landelijke gemiddelde van gemeenten met 100.000 - 300.000 inwoners (54,6). Deze situatie is niet te koppelen aan één of twee veiligheidsincidenten maar ontstaat door een breed scala aan misdrijven. Voor de komende jaren zetten we in op een daling van het aantal delicten naar een niveau dat aansluit bij het landelijke gemiddelde van steden met de omvang van 100.000 - 300.000 inwoners. Tegen ondermijnende criminaliteit wordt stevig opgetreden en worden barrières opgeworpen. Er wordt een norm gesteld door handhavend op te treden. In preventieve zin door het regelmatig en structureel controleren van kwetsbare branches maar ook bij speciale integrale acties naar aanleiding van signalen en onderzoek. Bewoners worden betrokken door omwonenden te informeren bij de ontmanteling en sluiting van drugsproductie locaties. Zij worden gewezen op de gevaren en het vermoeden van drugsproductie en -handel in de woon- en leefomgeving (amendement 19A60 Niet in mijn wijk).

Omvang criminaliteit in verhouding tot centrumstad van 100.000+

Er zijn in Arnhem nog ruim elfduizend slachtoffers van een misdrijf per jaar. De inzet is gericht op het verder terugdringen van het aantal delicten per 1000 inwoners, door middel van voorlichting en door het in gezamenlijkheid met politie en OM prioriteit te geven aan het oplossen en vervolgen. Daarbij is vooral aandacht voor het voorkomen en oplossen van de High Impact Crime delicten (inbraak, overval). Cameratoezicht, waaronder de inzet van mobiel/tijdelijk cameratoezicht, wordt ingezet als onderdeel van de aanpak om de openbare orde te handhaven en incidenten en delicten te voorkomen of tijdig hierop te acteren.

Misdaad mag niet lonen

Witwassen, drugshandel in welke vorm dan ook, illegaal gokken, mensenhandel en illegale prostitutie zijn vormen van criminaliteit die direct of indirect de openbare orde aantasten en de samenleving ontwrichten. Met het intrekken van vergunningen en sluiting van (horeca)panden wordt een norm gesteld om te voorkomen dat criminelen voet aan de grond krijgen in Arnhem. Bij de horeca- en exploitatievergunningen worden ondernemers gescreend. Het ruimer toepassen van de mogelijkheden die de wet Bibob biedt werpt een extra barrière op voor criminelen. Voor de uitvoering zijn in de Herstelagenda van het college een Bibob-coördinator en een Bibob-onderzoeker voorgesteld om dit ook vorm te geven. De aandacht voor ondermijning wordt vanuit de praktijk doorontwikkeld en doorgezet. Onder de regie van de gemeente wordt in het Interventieteam Ondermijning Arnhem samen met justitie, politie, handhaving en andere relevante partners de strijd aangeboden tegen ondermijnende activiteiten. Voor kennisdeling op fenomenen voor een effectieve aanpak op ondermijning neemt Arnhem deel aan het landelijke platform 'Citydeal'. Jeugdcriminaliteit krijgt de aandacht met het project 'ondermijnende drugscriminaliteit onder jeugdigen'. De aanpak overlast Korenkwartier is onderdeel van de aanpak tegen ondermijning. Het bestrijden van mensenhandel, gericht op preventie, signalering, zorg en opvang wordt voortgezet. De nieuwe Wet regulering sekswerk, die mede dient ter bestrijding van mensenhandel, wordt naar verwachting in 2020 aan de Kamer aangeboden. Dit heeft consequenties voor het lokale prostitutiebeleid. Het experiment gesloten coffeeshopketen, waaraan Arnhem deelneemt, bevindt zich in de opstartfase en zal in 2021 tot uitvoering komen.

Online criminaliteit voorkomen

In toenemende mate verschuift de criminaliteit naar de digitale wereld. Hacken, phishing, afpersing en identiteitsfraude zijn enkele verschijningsvormen. Sexting en grooming zijn vormen die kunnen leiden tot seksuele uitbuiting. Om inwoners en bedrijven te wapenen, worden zij bewust gemaakt van de risico's en geïnformeerd over de mogelijkheden om te voorkomen dat ze slachtoffer worden.

Crisisbeheersing op orde

In het belang van onze inwoners is er aandacht voor het voorkomen van rampen en calamiteiten. Bij activiteiten en stedelijke ontwikkelingen is veiligheid onderdeel van de planvorming en uitvoering. Mocht er ondanks de voorzorgsmaatregelen toch een calamiteit zijn, dan staat er een crisisorganisatie paraat om de risico's en schade voor mens en natuur zo veel mogelijk te beperken. Vanzelfsprekend heeft de coronacrisis een grote impact op de totale crisisorganisatie en we zullen deze op een later moment evalueren.

Beschermd tegen calamiteiten en rampen

In samenwerkingsverband van de Veiligheidsregio Gelderland Midden worden maatregelen getroffen om calamiteiten en rampen te voorkomen en zo nodig snel en juist te handelen. De basis voor een effectieve en efficiënte uitvoering zijn het Beleidsplan Brandweer 2020-2023 en het Beleidsplan Veiligheidsregio Gelderland Midden 2020-2023. Lokaal zijn de risicolocaties in beeld en deze worden opgenomen in de nieuw op te stellen Omgevingsplannen. De inzet voor bevolkingszorg (opvang, registratie, nazorg) bij calamiteiten door de gemeente is geborgd. Door de brandweer wordt ingezet op brandveiligheid door aandacht te vragen voor preventieve woningaanpassingen. Er blijft aandacht voor het op een juiste manier ruimen van aangetroffen niet-ontplofte explosieven.

Veiligheid voor de wijk en als persoon

Arnhemmers moeten zich veilig voelen in hun wijk en buurt. Dit draagt bij aan sociale betrokkenheid en verheft de wijk. Het gevoel van veiligheid per wijk loopt uiteen van matig tot zeer goed. De inzet is gericht op wijken die achterblijven bij het gemiddelde Arnhemse niveau. Ook persoonlijk moet men zich veilig voelen om deel te nemen aan de Arnhemse samenleving. Daarom wordt ingezet op het tegengaan van discriminatie en geweld in afhankelijkheidsrelaties en wordt er aandacht geschonken aan personen met verward gedrag met een veiligheidsrisico voor zichzelf of de omgeving. Jeugdcriminaliteit kan jonge levens in hun ontwikkeling remmen en verdient tijdig ingrijpen. In dat kader gaan we drie jaar een stedelijke aanpak vorm geven die in die wijken invulling krijgt die hiervan het meeste hinder ervaren. De aanpak 'Ondermijnende drugscriminaliteit onder jeugdigen' heeft de steun van diverse lokale, provinciale en landelijke partners.

Steun bij aanpak woonoverlast

Woonoverlast geeft een onveilig gevoel en belemmert een prettig woonklimaat. Het bestrijden van woonoverlast vindt plaats door de inzet van het wijkgerichte Overlast- en Zorgoverleg, integrale handhaving op overlastgevend panden en door gebruik te maken van de Wet aanpak woonoverlast (gedragsaanwijzing). Er wordt projectmatig en integraal ingezet op het aanpakken van 'wijkkoningen en windhappers' om de leefbaarheid in een buurt te verbeteren en een heldere norm te stellen.

Veiligheid als basis voor persoonlijke ontwikkeling

Discriminatie, polarisatie en radicalisering dragen bij aan vijandigheid, bedreiging en geweld en maken dat mensen zich niet welkom voelen in onze samenleving. Met het meldpunt Discriminatie en Pesten en het vergroten van de aangiftebereidheid en een professionele afhandeling bij politie en OM worden slachtoffers gehoord en gesteund. We bestrijden seksuele intimidatie en bieden steun aan slachtoffers. We blijven inzetten op tegengaan van radicalisering met preventieve maatregelen. Hiervoor wordt wederom een uitvoeringsplan opgesteld. Slachtoffers van geweld in een afhankelijkheidsrelatie kunnen op steun rekenen door zorg, opvang en het toepassen van het 'tijdelijk huisverbod'. In het Veiligheidshuis wordt met ketenpartners in zorg en justitie in een persoonsgerichte aanpak toegewerkt naar een duurzame oplossing voor onder meer risicojeugd met crimineel gedrag en plegers van High Impact Crime delicten. Criminele jeugdgroepen worden geprioriteerd in de lokale driehoek voor een aanpak op maat. Voor de aanpak van personen met verward gedrag wordt ingezet op een sluitende aanpak van zorg en veiligheid. Vanaf 2020 wordt gebruik gemaakt van de mogelijkheden van de nieuwe Wvvgz (Wet verplichte geestelijke gezondheidszorg).

Iedere wijk heeft evenveel recht op veiligheid

De wijkaanpak is een concrete uitwerking in de oproep om een beschavingsoffensief door te laten zien wat we met elkaar normaal gedrag vinden, juist ook door zichtbaar het niet-normale gedrag aan te pakken. De uitkomsten van de gepubliceerde Veiligheidsmonitor 2019 (april 2020) heeft de urgentie voor de wijkaanpak bekrachtigd. De wijkbezoeken van de burgemeester in het kader van de wijkveiligheid hebben een inventarisatie opgeleverd van een veelheid aan veiligheidsonderwerpen. Deze worden omgezet in activiteiten en initiatieven om de veiligheid en het veiligheidsgevoel van bewoners te verbeteren. Het veiligheidsgevoel van de bewoners wordt door meer dan criminaliteit en misdaad bepaald. Ook verloedering van de openbare ruimte en aanwezige sociale problematiek is hierop van invloed. In nauwe samenwerking met de teams Leefomgeving wordt met relevante partners en met de bewoners de problematiek aangepakt en gaan we periodiek in gesprek om te bezien of we ook daadwerkelijk de gewenste voortgang boeken en welke bijstelling of extra aandacht nodig is. Dit heeft al geresulteerd in projecten in Malburgen, Klarendal en Geitenkamp. Onder aansturing van Veiligheid en teams Leefomgeving komt er een wijkveiligheidsoverleg per gebied om de agenda om te zetten naar actie. Begin 2021 doen we een vergelijkbare ronde langs de wijken om samen met de burgemeester en de bewoners te kijken of we de goede voortgang bereiken. De druk en roep vanuit de wijken voor handhaving om normerend op te treden blijft onverminderd aanwezig. Beperkte capaciteit vraagt om scherpe prioritering en optimale samenwerking met relevante partners om verschil te kunnen maken in het leefbaarheid- en veiligheidsniveau in de wijken. Op detailniveau kennen wij de overlastplekken en de overlastgezinnen en die gaan we op een treffende wijze van een aanpak voorzien.

Doelen, portefeuilleonderdelen en budgetten

Hieronder geven we een eerste inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten zoals in de doorontwikkeling P&C-cyclus is aangegeven⁽²⁾.

Begroting 2021 per ambitie en doel	Port. ond.	Lasten	Baten	Toevoegingen	Onttrekkingen
<i>Bedragen x € 1.000</i>					
Arnhem: een veilige stad!		16.477	1.694	72	350
Crisisbeheersing op orde	BU02	15.662	1.601	72	350
Criminaliteit maakt geen kans	BU03	815	93	0	0
Veiligheid voor de wijk en als persoon	BU02				
Overig		0	0	0	0
Totaal		16.477	1.694	72	350

² In deze tabel is te zien welke doelen zijn gekoppeld aan welke portefeuilleonderdelen. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. Hierdoor is er op dit moment nog geen sluitende koppeling tussen doelen en budgetten. Daarnaast vallen sommige doelen onder hetzelfde portefeuilleonderdeel. In dat geval is het totaal van het portefeuilleonderdeel één keer in de tabel opgenomen. Zie voor een overzicht van de portefeuilleonderdelen bijlage 3.

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2020		Begroting	Meerjarenraming		
	2019	Geamendeerd	Juli	2021	2022	2023	2024
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	15.692	14.692	16.002	16.477	16.437	16.430	16.427
Baten	2.262	1.673	1.699	1.694	1.694	1.694	1.694
Saldo lasten en baten	-13.430	-13.019	-14.303	-14.783	-14.743	-14.735	-14.733
Toevoegingen aan reserves	179	68	72	72	72	72	72
Onttrekkingen aan reserves	745	341	1.055	350	344	345	351
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	566	273	983	278	272	273	279
Gerealiseerd resultaat	-12.865	-12.747	-13.320	-14.505	-14.471	-14.462	-14.454

Toelichting

Lasten

De lasten voor 2021 zijn totaal begroot op € 16,5 miljoen. Dit is grotendeels als volgt opgebouwd:

- VGGM: € 12,9 miljoen;
- Kosten personeel (loonkosten en inhuur): € 3,2 miljoen;
- Uitgaven voor handhaving en veiligheid in het kader van de Herstelagenda: € 0,4 miljoen.

De totale lasten stijgen ten opzichte van 2020 met € 0,5 miljoen. Dit wordt enerzijds veroorzaakt door de eenmalig vanuit het gemeentefonds ontvangen versterkingsgelden lokale aanpak radicalisering (€ 0,5 miljoen) en de middelen in het kader van aanpak mensenhandel (0,2 miljoen) in 2020.

Anderzijds door verhoging kostenbudgetten voor openbare veiligheid en handhaving met € 0,5 miljoen en brandbestrijding met € 0,7 miljoen wordt er een stijging in de lasten verwacht.

Baten

Totaal is voor 2021 € 1,7 miljoen aan baten begroot. Dit is opgebouwd uit:

- Verhuur brandweerkazerne: € 1,3 miljoen;
- Opbrengst leges en vergunningen: € 0,4 miljoen.

De totale baten zijn ten opzichte van 2020 nagenoeg gelijk gebleven.

Toevoegingen aan reserves

In 2021 wordt voor totaal € 72 duizend toegevoegd aan de reserves voor de dekking van onderhoudskosten aan het vastgoed.

Onttrekkingen aan reserves

In 2021 wordt voor € 0,4 miljoen onttrokken aan de bestemmingsreserves.

Indicatoren

Hieronder zijn de specifieke indicatoren behorend bij de doelstellingen in dit programma opgenomen.

Indicator	Jaar	Score Arnhem	Score Nederland	Toelichting	Bron
Onveiligheidsgevoel	2019	36%	Niet bekend	% dat zich wel eens onveilig voelt	L&V monitor gemeente
Buurt onveiligheidsgevoel	2019	29%	Niet bekend	% dat zich wel eens onveilig voelt in eigen buurt	L&V monitor gemeente
Misdrijven	2019	74	47,3	Het aantal misdrijven per 1.000 inwoners	CBS
Tijdelijk huisverbod	2018	17	Niet bekend	Het aantal opgelegde huisverboden	VT/gemeente

Om de gevolgen van het Covid-19 virus voor de gemeente Arnhem in kaart te brengen, zijn de meest relevante indicatoren van verschillende onderdelen samengevat in een [dashboard](#). Hierbij zijn ook indicatoren opgenomen die een relatie hebben met dit programma.

Er zijn indicatoren vanuit het Rijk (Besluit Begroten en Verantwoorden) die verplicht moeten worden opgenomen in de begroting. De verplichte indicatoren zijn hieronder opgenomen. Zie voor meer informatie de website [waarstaatjegemeente](#). De gegevens van deze website zijn waar mogelijk aangevuld met de meest recente data vanuit de gemeente Arnhem.

Op de webversie van de begroting zijn ook de trends van deze indicatoren voor Arnhem te zien ([financien.arnhem.nl](#)).

Indicator	Jaar	Score Arnhem	Score Nederland	Toelichting	Bron
Winkeldiefstal	2019	5,7	2,3	Het aantal winkeldiefstallen per 1.000 inwoners.	CBS - Diefstallen
Diefstal uit woning	2018	2,8	2,3	Het aantal diefstallen uit woningen per 1.000 inwoners.	CBS - Diefstallen
Geweldsmisdrijven	2019	7,7	4,9	Het aantal geweldsmisdrijven, per 1.000 inwoners. Voorbeelden van geweldsmisdrijven zijn seksuele misdrijven, levensdelicten zoals moord en doodslag en dood en lichamelijk letsel door schuld (bedreiging, mishandeling).	CBS - Geregistreeerde criminaliteit & Diefstallen
Vernieling	2019	11,6	6,3	Het aantal vernielingen en beschadigingen, per 1.000 inwoners.	CBS - Geregistreeerde criminaliteit & Diefstallen
Verwijzingen Halt	2019	101	132	Verwijzingen Halt per 10.000 inwoners van 12-17 jaar	Bureau Halt
Jongeren met delict voor rechter	2018	1	1	Het percentage jongeren (12-21 jaar) dat met een delict voor de rechter is verschenen.	Verwey Jonker Instituut - Kinderen in Tel

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden

Voor meer informatie wordt verwezen naar de [paragraaf Verbonden partijen](#).

Partners

- Politie;
- Brandweer;
- Openbaar Ministerie;
- Veiligheidshuis regio Arnhem;
- Veilig Thuis.

Subsidies

Binnen dit programma zijn geen partijen die in 2021 meer dan €100.000 subsidie ontvangen vanuit dit programma. Het volledige overzicht van de subsidies is te vinden in de [paragraaf Subsidies](#).

Risicobeheersing

Hieronder zijn de risico's genoemd met de grootste financiële impact op de begroting komend uit het programma Veiligheid. Er wordt onderscheid gemaakt tussen de reeds bestaande risico's en de risico's als gevolg van de coronacrisis. In de paragraaf risicomanagement en weerstandsvermogen wordt een integraal beeld van de risico's gegeven.

Gemeentebrede risico's

Experiment gesloten Coffeeshopketen
VGGM continuering paraatheid
VGGM indexatie budget

Beleidskaders

- [Kadernota veiligheid 2018-2022](#);
- [Meerjarenbeleidsplan politie 2019-2022](#);
- [Uitvoeringsplan aanpak radicalisering Arnhem 2019](#);
- [Een evaluatie van de Arnhemse radicaliseringsaanpak](#);
- [APV wijziging bevoegdheid inzet mobiel cameratoezicht](#);
- [Experiment gesloten coffeeshopketen](#);
- [Regionaal beleidsplan Rampenbestrijding en Crisisbeheersing 2020-2023](#).

S02 Bereikbaarheid

Een van de voorwaarden van een leefbare en gezonde stad is dat die bereikbaar is. Voor inwoners én voor bezoekers. Of het nu met de auto, met het openbaar vervoer, met de fiets of te voet is. Het busvervoer is op orde: schoon, frequent, comfortabel en inclusief. Daar blijven we naar streven en dat is ook onze inzet bij de nieuwe concessie voor het openbaar vervoer in deze regio. Daarnaast krijgt de autobereikbaarheid extra aandacht. We onderzoeken de parkeervoorzieningen voor nu en in de toekomst en hoe we met slimme verkeerslichten de doorstroming op de ring kunnen verbeteren. Schone, elektrische auto's faciliteren we door meer laadpunten in de stad te realiseren, mogelijk gekoppeld aan tijdelijke opslag van energie.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen
----------	--------	--------------

Arnhem is beter bereikbaar

Mobiliteit heeft betrekking op toegankelijke, economische en duurzame mobiliteit. Mobiliteit moet voor alle doelgroepen toegankelijk en bereikbaar zijn. We streven immers naar een inclusieve, sociale, gewilde en leefbare stad. Mobiliteit moet daarnaast de economische hotspots/kerngebieden in de stad en de regio met elkaar verbinden. Mobiliteit dient daarbij zoveel mogelijk slim en schoon vorm te worden gegeven om de stad leefbaar en duurzaam te houden.

We geven in 2021 vorm aan deze ambitie door een integraal mobiliteits- en ruimtelijk beleid te voeren en door te ontwikkelen met oog voor een evenwichtige inzet op voetgangers, fiets, openbaar vervoer, auto en parkeren. De bereikbaarheid van de stad in de regio als geheel, en van de binnenstad in het bijzonder, is van groot belang. Integraal mobiliteits- en ruimtelijk beleid gaat over het faciliteren van parkeervoorzieningen voor fiets en auto en een mix van maatregelen voor voetgangers, fiets, OV en auto met behoud en versterking van de ruimtelijke kwaliteiten. Sterkere positionering van duurzame vervoerswijzen zijn randvoorwaardelijk voor de bereikbaarheid van de stad.

Realiseren van comfortabele/toegankelijke mobiliteit

We willen een comfortabele, toegankelijke en inclusieve mobiliteit bewerkstelligen, een vervoersysteem voor alle inwoners, gebruikers en bezoekers van Arnhem. Het vervoersysteem is er voor iedereen en reistijden zijn betrouwbaar. Hiervoor is nodig dat het verkeer dat in Arnhem moet zijn, goed kan doorstromen en dat we van het verkeer dat hier niet moet zijn zo weinig mogelijk last hebben. Het veiligheidsgevoel op de weg en in het openbaar vervoer moet omhoog. We gaan voor 'nul' verkeersslachtoffers, onder andere door het aanpakken van plekken waar veel ongelukken gebeuren. Voor belangrijke locaties in de stad (zoals winkelcentra, evenemententerreinen en parkeerlocaties) maken we expliciet met welke vervoermiddelen en via welke routes deze bereikbaar zijn. We willen meer mensen het openbaar vervoer of de fiets laten nemen of laten gaan lopen door deze alternatieven aantrekkelijker te maken: een herkenbaar, betrouwbaar en vooral concurrerend aanbod aan voorzieningen.

Lobbyen met betrekking tot het spoordossier

Voor een betrouwbaar netwerk dat vooral ook alternatieve vervoerswijzen mogelijk maakt, gaan we lobbyen voor een robuust spoornetwerk rondom de Knoop-Oost en de ICE/Berlijnlijn (met Arnhem als halteplaats), kritisch kijken naar de vereisten in de integrale OV-concessie, een actieplan hoogwaardig openbaar vervoer maken en snelfietsroutes ontwikkelen.

Het lobbywerk gaat echter verder dan alleen het spoordossier, ook op het gebied van schone en slimme mobiliteit wordt uiteraard lobbywerk verricht (regionaal en landelijk).

Maatregelenpakket voor alternatieven: fiets en openbaar vervoer

De afgelopen jaren is er beleid opgesteld voor zowel de fiets als het openbaar vervoer. We gaan nu aan de slag met het voorbereiden en uitvoeren van concrete fiets- en hoogwaardig openbaar vervoer projecten. Hiermee geven wij deze infrastructuur een impuls en worden deze modaliteiten aantrekkelijker.

Opstellen automaatregelenpakket

Het gebruik van de auto en de impact die dat heeft op de stad gaan we systematisch aanpakken. We gaan binnen de regio, en waar nodig in samenspraak met provincie en Rijkswaterstaat, plannen maken om gericht onnodig autoverkeer uit Arnhem te weren. Daarbij richten we ons op de drie typen verkeersdoelgroepen: intern (de Arnhemmers zelf), extern (bezoekers aan Arnhem) en doorgaand verkeer (verkeer zonder herkomst of bestemming in Arnhem). Onderdeel daarbij is de regionale aanpak met betrekking tot slim benutten van de infrastructuur (SSO = Slim & Schoon Onderweg). Het automaatregelenpakket vraagt nauwe afstemming met parkeren in de (binnen)stad.

Parkeercapaciteit Centrum (Singelgarage)

Het verkeerskundige onderzoek naar de Singelgarage wordt verder uitgewerkt naar een financieel haalbaarheidsonderzoek. Hierbij wordt naar alle kosten en opbrengsten van die garage gekeken en wordt slim dubbelgebruik van garages meegenomen.

Visie op mobiliteitshubs

Een goede aansluiting van de verschillende vormen van mobiliteit (auto, trein, bus en (deel)fiets) op elkaar wordt steeds belangrijker. Hubs spelen bij deze overgang een belangrijke rol. Een (mobiliteits)hub kan het beste worden gedefinieerd als een fysieke plek waar verschillende vormen van vervoer en vervoersaanbod samenkomen. We gaan een visie op de Arnhemse hubs opstellen. Wat voor hubs onderscheiden we, hoe zien ze eruit en waar moeten ze komen te liggen zodat ze samen een goed netwerk vormen van plekken waar reizigers eenvoudig naar en door de stad kunnen reizen met verschillende modaliteiten.

Opstellen bereikbaarheidsprofielen

Het opstellen van zogenaamde bereikbaarheidsprofielen (profiel vanuit het perspectief van de gebruiker: een automobilist, een fietser, een OV-reiziger) maakt beter inzichtelijk wat de reiziger (gebruiker) vraagt om daadwerkelijk gebruik te gaan maken van alternatieve vervoerwijzen. Om deze profielen in relatie te brengen met de verschillende gebieden en functies van de stad en doelgroepen is het nodig meer (kosten)efficiënte en effectieve vervoerswijzen te ontwikkelen en te stimuleren.

Verkeersveiligheid

We bekijken de top 10 meest verkeersonveilige punten op het Arnhemse wegennet. Deze locaties worden geanalyseerd en er worden verbetervoorstellen gedaan om de locaties veiliger te maken. Indien technisch en financieel haalbaar worden deze locaties aangepast. Er wordt hierbij zowel gekeken naar de objectief verkeersonveilige locaties als de subjectief verkeersonveilige locaties. Daarnaast gaan we schoolomgeving verkeersveiliger maken en leveren we een bijdrage aan de verkeerseducatie.

Taxi

De taxiverordening wordt geïmplementeerd. Tegelijkertijd gaan we aan de slag met de verduurzaming van de taxibranche. We gaan samen met de taxibranche, Stichting Kwaliteitstaxi Arnhem (SKTA) en haar chauffeurs stappen zetten richting de inzet van zero emissie voertuigen.

Realiseren van veilige, logische en betrouwbare mobiliteit

Dit doel behelst het bereiken van een optimaal veilige, logische en betrouwbare mobiliteit, een vervoersysteem dat meer geënt is op het economische perspectief en functioneren van de stad. De economie als motor voor de stad. De hotspots, voornamelijk werk- en voorzieningenlocaties (bedrijventerrein, grote kantoorlocaties, campuslocaties, zorginstellingen, winkelcentra), dienen op een veilige, logische en betrouwbare bereikbaarheid te kunnen rekenen.

Zie de inspanningen benoemd bij het vorige doel 'realiseren van comfortabele/toegankelijke mobiliteit'.

Inzetten van schone, slimme en duurzame mobiliteit

We willen de impact van verkeer en vervoer verkleinen door in te zetten op schone, slimme en duurzame mobiliteit. Daar waar het bij de eerste twee doelen vooral om het doelgroepen- en gebruikersperspectief gaat, draait het bij dit doel om het maatschappelijke perspectief. Het beperken van de uitstoot van fijnstof en CO2 en van de geluidhinder is fundamenteel bij schone, slimme en duurzame mobiliteit. Ook maakt de technologie alternatieve vervoermiddelen en -systemen mogelijk, denk aan de e-bike, elektrische auto's en voertuigen op waterstof. Het sturen van gedrag is minstens zo belangrijk: bewustwording van effecten en alternatieven. Dit draagt bij aan het behouden en verbeteren van een leefbare stad. We willen de impact van verkeer en vervoer verkleinen door in te zetten op schone, slimme en duurzame mobiliteit. Hoe we dit exact gaan doen staat beschreven in hoofdstuk S10 (klimaat en energie).

Ontwikkelen integrale laadinfrastructuur

We gaan een netwerk maken voor het elektrisch laden van voertuigen, eventueel gekoppeld aan de opslag van duurzame energie. Daarbij wil Arnhem dankbaar gebruik maken van het aanwezig trolley-netwerk, een netwerk dat in deze tijd van elektrificering een prachtige kans biedt. Daarbij ontwikkelen we en haken we tevens aan op de zogenaamde E-hubs in regionaal verband.

Opstellen mobiliteits-communicatieplan

Naast alle fysieke maatregelen is inzet van gedragsbeïnvloeding een voornamelijk aandachtspunt, om bezoekers betere en gerichte communicatie aan te bieden zodat de potentiële bezoekers aan Arnhem meer in de verleiding worden gebracht om op een andere manier dan per auto naar Arnhem te komen. Meer communicatie over alternatieven die voorhanden zijn zoals met het openbaar vervoer (trein, bus) of gebruikmakend van transferia, draagt bij aan een meer evenwichtige en duurzame bereikbaarheid van Arnhem.

De infrastructuur is op orde

Goed onderhoud van de infrastructuur is een belangrijke voorwaarde voor goede bereikbaarheid. In de paragraaf kapitaalgoederen wordt nader ingegaan op het onderhoud aan wegen, openbare verlichting, verkeersregelinstallaties en kunstwerken. Bij de planning van het beheer en onderhoud zoeken we zo veel mogelijk afstemming met de bovengenoemde bereikbaarheidsambities maar houden we ook rekening met doelstellingen op het gebied van duurzaamheid en klimaatadaptatie. Ook de in de wijkvisies opgenomen wensen geven sturing aan de beheeropgave.

Doelen, portefeuilleonderdelen en budgetten

Hieronder geven we een eerste inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten zoals in de doorontwikkeling P&C-cyclus is aangegeven⁽³⁾.

Begroting 2021 per ambitie en doel	Port. ond.	Lasten	Baten	Toevoegingen	Onttrekkingen
<i>Bedragen x € 1.000</i>					
Arnhem is beter bereikbaar		21.873	7.683	6.950	7.911
Realiseren van comfortabele/toegankelijke mobiliteit	WB03	21.873	7.683	6.950	7.911
Realiseren van veilige, logische en betrouwbare mobiliteit	WB03				
Inzetten van schone, slimme en duurzame mobiliteit	WB03				
Infrastructuur is op orde	WB03				
Overig		0	0	0	0
Totaal		21.873	7.683	6.950	7.911

³ In deze tabel is te zien welke doelen zijn gekoppeld aan welke portefeuilleonderdelen. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. Hierdoor is er op dit moment nog geen sluitende koppeling tussen doelen en budgetten. Daarnaast vallen sommige doelen onder hetzelfde portefeuilleonderdeel. In dat geval is het totaal van het portefeuilleonderdeel één keer in de tabel opgenomen. Zie voor een overzicht van de portefeuilleonderdelen bijlage 3.

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2020		Begroting	Meerjarenraming		
	2019	Geamendeerd	Juli	2021	2022	2023	2024
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	21.254	21.269	20.805	21.873	22.020	22.209	22.363
Baten	8.963	7.843	8.076	7.683	7.632	7.582	7.533
Saldo lasten en baten	-12.292	-13.425	-12.729	-14.190	-14.388	-14.626	-14.830
Toevoegingen aan reserves	8.966	6.642	6.838	6.950	6.911	6.876	6.854
Onttrekkingen aan reserves	8.330	8.537	8.243	7.911	7.272	6.839	6.606
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	-636	1.895	1.405	961	361	-37	-248
Gerealiseerd resultaat	-12.927	-11.530	-11.324	-13.229	-14.027	-14.664	-15.078

Toelichting

Lasten

De begrote lasten bedragen in 2021 € 21,9 miljoen. Dit is opgebouwd uit de volgende onderwerpen:

- Beheer wegen: € 10,4 miljoen;
- Parkeren: € 6,8 miljoen;
- Mobiliteit en openbaar vervoer: € 4,7 miljoen.

Onder het onderwerp mobiliteit en openbaar vervoer valt ook het bestedingsplan mobiliteit. Voor dit bestedingsplan is in 2021 € 1.105.000 beschikbaar. Besteding van deze middelen is primair gekoppeld aan het beleidsvoornemen om de bereikbaarheid van Arnhemse (binnen)stad in de regio te verbeteren. Vanuit dit bestedingsplan worden bestedingen gedaan die de drie doelen dienen:

- realiseren van comfortabele/toegankelijke mobiliteit;
- realiseren van veilige, logische en betrouwbare mobiliteit;
- inzetten van schone, slimme en duurzame mobiliteit.

In 2021 is € 630.000 begroot voor de verbetering van de (auto)bereikbaarheid van de binnenstad. Het gaat hierbij om het verbeteren van de autobereikbaarheid in algemene zin, het ontwikkelen van een visie op hubs en het verbeteren van de parkeervoorzieningen. Daarnaast is er in het bestedingsplan in 2021 € 355.000 begroot voor de maatregelpakketten voor HOV en fiets en € 120.000 voor projecten om de stad schoner en veiliger te maken.

De totale lasten van programma S02 Bereikbaarheid zijn in 2021 € 1,1 miljoen hoger dan in 2020. Dit komt voornamelijk door een toename van de kapitaallasten.

Baten

De baten in 2021 zijn in totaal begroot op € 7,7 miljoen. Dit is opgebouwd uit de volgende onderwerpen:

- Parkeren: € 6,4 miljoen;
- Beheer wegen: € 1,3 miljoen.

De totale baten zijn in 2021 € 0,3 miljoen lager dan in 2020. Dit heeft te maken met de bijdrage aan het project Ebus 2020. Dit project loopt in 2020 ten einde.

Toevoegingen aan reserves

De toevoegingen aan reserves voor 2021 zijn in totaal begroot op € 6,9 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- BR Bereikbaarheidsfonds: € 6,2 miljoen;
- BR Onderhoud parkeergarage Arnhem centraal: € 0,3 miljoen;
- BR Onderhoud vastgoed: € 0,2 miljoen;
- BR Onderhoud parkeergarage Rozet: € 0,1 miljoen;
- BR Onderhoud parkeergarage Muis: € 0,1 miljoen.

Onttrekkingen aan reserves

De onttrekkingen aan reserves voor 2021 zijn totaal begroot op € 7,9 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- BR Bereikbaarheidsfonds: € 6,3 miljoen;
- BR Buitengewoon Beter: € 1,0 miljoen;
- BR Onderhoud parkeergarage AC: € 0,2 miljoen;
- BR Groot onderhoud en vervanging openbare ruimte: € 0,1 miljoen;
- BR Onderhoud parkeergarage Musis: € 0,1 miljoen;
- BR Onderhoud vastgoed: € 0,1 miljoen;
- Overige € 0,1 miljoen uit de BR onderhoud parkeergarage Rozet en BR kapitaallasten.

Indicatoren

Hieronder zijn de specifieke indicatoren behorend bij de doelstellingen in dit programma opgenomen.

Indicator	Jaar	Score Arnhem	Score Nederland	Toelichting	Bron
Waardering bereikbaarheid binnenstad auto	2018	6,3	Niet bekend	Gemiddelde waardering bereikbaarheid van de binnenstad op een schaal van 0 tot 10	Binnenstadsmonitor
Waardering bereikbaarheid binnenstad ov	2018	8,2	Niet bekend	Gemiddelde waardering bereikbaarheid van de binnenstad op een schaal van 0 tot 10	Binnenstadsmonitor
Waardering bereikbaarheid binnenstad fiets	2018	8,4	Niet bekend	Gemiddelde waardering bereikbaarheid van de binnenstad op een schaal van 0 tot 10	Binnenstadsmonitor
Energieverbruik vervoermodaliteiten/ co2 uitstoot	2018	4.500	7.200	CO2-uitstoot autoverkeer exclusief auto(snel)wegen. Ton per 1.000 inwoners	RWS klimaatmonitor
Aantal elektrische voertuigen	2019	7	11,8	Elektrische personenauto's per 1.000 inwoners	RDW
Aantal personenauto's	2019	64.950	8.530.584	Aantal motorvoertuigen voor personenvervoer over de weg, exclusief brom- en motorfietsen	CBS
Aantal ongevallen/ verkeersdoden	2018	1	64	Aantal verkeersongevallen, dodelijke afloop	Bestand geregistreerde ongevallen in Nederland

Er zijn indicatoren vanuit het Rijk (Besluit Begroten en Verantwoorden) die verplicht moeten worden opgenomen in de begroting. Er zijn voor dit programma geen verplichte indicatoren. Zie voor meer informatie de website waarstaatjegemeente.nl. Op de webversie van de begroting zijn ook de trends van de indicatoren voor Arnhem te zien (financien.arnhem.nl).

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

GO Arnhem Nijmegen City Region

Voor meer informatie wordt verwezen naar de [paragraaf Verbonden partijen](#).

Partners

- Provincie Gelderland;
- Rijkswaterstaat;
- Regio Arnhem-Nijmegen;
- Wijkplatforms en wijkteams;
- Gecontracteerde partijen.

Subsidies

Binnen dit programma zijn geen partijen die in 2021 meer dan €100.000 subsidie ontvangen vanuit dit programma. Het volledige overzicht van de subsidies is te vinden in de [paragraaf Subsidies](#).

Risicobeheersing

Vanuit het programma Bereikbaarheid zijn geen risico's met een grote financiële impact op de begroting. In de paragraaf risicomanagement en weerstandsvermogen wordt een integraal beeld van de risico's gegeven.

Beleidskaders

- [Toekomstbeeld stedelijk OV Arnhem en Nijmegen](#);
- [Accentnota fiets, fietsambitie Arnhem 2019-2024](#);
- [De Arnhemse Binnenstad 2015](#);
- [Visie "Ruimte voor beleving in de Arnhemse binnenstad"](#);
- [Hoogwaardig Openbaar Vervoer \(HOV\)-Actieplan](#).

S03 Economie

In het voorjaar van 2020 staat de wereld op z'n kop. Een wereldwijd verspreid virus remt de economie sterk af en het is afwachten wat de structurele consequenties zijn. Voor Arnhem betekent dit samen de schouders eronder en werken aan een krachtig herstel. De uitdagingen op het vlak van economie en maatschappij waren voor de coronacrisis al stevig, maar vandaag de dag nog urgenter. Alles moet uit de kast worden gehaald voor het behoud van werkgelegenheid en het voorzieningenniveau. Een uitdaging die we in Arnhem gezamenlijk moet oppakken met de ondernemers, het onderwijs, de gemeente en andere overheden.

Een duurzame en vitale economie is cruciaal in relatie tot de andere uitdagingen die de stad kent zoals het welzijn van haar inwoners, mobiliteit en bereikbaarheid, woningbouw en ruimtelijke kwaliteit en verduurzaming. Dat vraagt in zijn integraliteit om een standvastige inzet en een centrale positie van de economie in het beleid van Arnhem. De aanwezigheid van banen, innovaties en investeringen in de stad is een impuls voor de ontwikkeling van de welvarendheid van de stad als geheel.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen
----------	--------	--------------

Vol energie zetten wij in op een aantrekkelijk woon-, werk- en leefklimaat om maximale werkgelegenheid in Arnhem en de regio te creëren, waarbij iedereen zijn talenten benut

We willen Arnhem op de kaart zetten als aantrekkelijke stad voor inwoners, studenten en bezoekers. Waar bedrijven zich uitgenodigd voelen, kansen zien en investeren. En waar partners samen meerwaarde creëren, passend bij de ambities van Arnhem. We zetten in op verschillende soorten werkgelegenheid en op bedrijven met een duurzaam en innovatief karakter. Dynamische werklocaties en -clusters nodigen nieuwe bedrijven uit om zich in Arnhem te vestigen, met nieuwe werkgelegenheid tot gevolg. Arnhem als Hotspot Energy versterken is een belangrijke kans en uitdaging, zeker met de komst van een universiteit. Met de Bruisende Binnenstad, het vele groen in de stad, de verbinding met de Veluwe en de regio, de historie (herinneringstoerisme), het kunst- en culturele aanbod en de vele evenementen hebben we een aantrekkelijk toeristisch en recreatief aanbod. We zetten in op de versterking van de samenwerking van bedrijven en kennisinstellingen rondom human capital, zodat we samen met hen kunnen anticiperen op wat de maatschappij 'straks' nodig heeft.

Toekomstbestendiger vestigingsklimaat voor bedrijven en kennisinstellingen

Vanuit de gemeente zijn we ondersteunend aan bedrijven en instellingen om hen zoveel mogelijk te laten groeien in werkgelegenheid. Om groei en creativiteit te ondersteunen en te versnellen, benutten we de kracht van sterke Arnhemse clusters, bestaande competenties en uitstekende werk- en kennislocaties. Hierbij nemen de clusters energie, zakelijke dienstverlening en zorg een belangrijke positie in. Voor cross-overs op met name het innovatieve gebied ligt een belangrijke link met de creatieve sector in de stad. In dit netwerk heeft de Arnhemse binnenstad, met haar belangrijke basis voor werkgelegenheid en voorzieningen en de smeeroelfunctie van de creatieve sector, een speciale positie naast de andere werklocaties in de stad.

Versterken ondernemersklimaat en optimaliseren dienstverlening aan ondernemers

In het werken aan een betere dienstverlening voor ondernemers implementeren we de resultaten uit de pilot 'Van Bedrijven Weten'. We zetten in op het blijvend optimaliseren van de dienstverlening aan bedrijven, door de vraag van ondernemers centraal te stellen en drempels weg te nemen. Daarnaast werken we samen met het georganiseerd bedrijfsleven aan een krachtig ondernemersklimaat waarin bedrijven en starters gefaciliteerd worden in hun ontwikkeling. Dit wordt ondersteund door actief accountmanager en gerichte acquisitie.

Voldoende aanbod en kwaliteit van werklocaties

Voor een toekomstbestendig vestigingsklimaat is het van belang om voldoende en kwalitatief aanbod van werklocaties te hebben in de stad en de regio. Om lokale bedrijven te behouden en nieuwe bedrijven aan te trekken is het van belang dat de werklocaties (kantorenlocaties, bedrijventerreinen en detailhandelclusters) aansluiten bij de vraag van ondernemers. We werken hieraan op drie thema's: fysiek/ruimtelijk, klimaat en duurzaamheid en sociaal-economisch.

Vanuit het thema fysiek/ruimtelijk werken we aan de ruimtelijk-economische aspecten. Hiervoor zal in 2021 een visie werklocaties opgesteld worden. Hierin wordt de herijking van het kantorenbeleid, hotelbeleid en detailhandelsbeleid meegenomen, alsmede het implementatieplan Nieuwe Haven. Ook zal een verkenning starten van de mogelijkheden voor herstructurering van de bedrijventerreinen Rijnpark en Het Broek. Daarbij kijken we naar concepten en innovaties die leiden tot extra zuinig ruimtegebruik voor alle soorten bedrijvigheid, zowel in nieuwe als te herstructureren werklocaties. Tevens wordt deelgenomen aan het Intergemeentelijk Overleg Werklocaties (IOW) waarin onder andere gewerkt wordt aan het Regionaal Programma Werklocaties (RPW).

Onder het thema klimaat & duurzaamheid wordt vanuit het onderwerp verduurzamen met ondernemers getracht zoveel mogelijk energie te besparen en vormen van opwek te stimuleren binnen hun bedrijf en op de werklocaties. Dit is belangrijk voor toekomstbestendige bedrijvigheid. Ook wordt gewerkt aan vergroenen van werklocaties. Dit draagt bij aan het verminderen van hittestress, maar zorgt ook voor een beter werkmilieu voor werknemers. Dit laatst valt onder het thema sociaal-economisch. Tevens wordt vanuit sociaal-economisch oogpunt gewerkt aan de onderwerpen schoon, heel en veilige werklocaties. Ondernijming door criminaliteit is hierbij één van de aandachtspunten.

Een betere bereikbaarheid van de stad

We streven een optimale OV-bereikbaarheid van werklocaties na en stimuleren fietsverkeer/-gebruik op de werklocaties (zowel woon-werkverkeer als werkgerelateerde verkeersbewegingen). Ook hier is aandacht voor stimuleren van duurzaam vervoer. Daarnaast blijft parkeren (van personenwagens en vrachtwagens) een aandachtspunt op werklocaties. Zie ook het programma S02 Bereikbaarheid.

Aantrekkelijk woon- en leefklimaat

Voldoende woningen voor (potentiële) werkgevers en werknemers zijn van belang willen bedrijven zich in deze regio vestigen en studenten na hun studie hier blijven. Dit betekent onder andere voldoende woningen voor studenten die in de stad studeren, woningen voor medewerkers en hun gezinnen en werknemers die tijdelijk in Arnhem komen werken (expats). Huisvesting van arbeidsmigranten vraagt ook om aandacht. Daarnaast is het van belang dat het leefklimaat in Arnhem behouden blijft. Veel mensen komen in Arnhem wonen vanwege het aanbod van voorzieningen en de groene omgeving. Zie ook het programma S12 Wonen en leefomgeving.

Aantrekkelijker stad in en voor de regio

Met een aantrekkelijke stad en regio zorgen we voor een sterk en competitief vestigingsklimaat voor (nieuwe) bewoners, studenten en bedrijven. Die aantrekkelijke stad zijn we door een hoogwaardig voorzieningenniveau op het gebied van sport, kunst en cultuur, door een bruisende binnenstad, door veel reuring in de stad en door een goede verbinding met de Veluwe en de omliggende omgeving. Daarmee zijn we ook positief in beeld voor toeristen en bezoekers. We positioneren Arnhem als stevig merk op grond van onze kernwaarden (ondernemend, creatief en groen), en door ons verleden levend te houden maken we verbinding met de toekomst.

Bruisende Binnenstad

We werken aan de transformatie van de binnenstad van place to buy naar place to meet. De binnenstad is een plek die naast winkelen ook een plek is om te ontmoeten, te wonen en te werken. Daarbij werken we aan de ruimtelijke kwaliteit met groen, zorgen we voor een gastvrije en bereikbare binnenstad en zetten we in op een creatieve en aantrekkelijke programmering.

Het winkelhart moet compacter zijn. Aan de randen van de binnenstad is ruimte voor een nieuw programma, zoals andere vormen van bedrijvigheid, wonen, en combinaties van wonen en werken. Met Nijmegen en de provincie wordt samengewerkt in het kader van versterking van de centrumgemeenten; met het oog op complementariteit van beide steden. Voor een aantrekkelijke binnenstad zijn bereikbaarheid, een goede openbaar vervoersverbinding en voldoende en goede parkeervoorzieningen belangrijke randvoorwaarden.

De coronacrisis en de daarmee samenhangende maatregelen hebben een enorme impact gehad op de positie, werkgelegenheid en aantrekkelijkheid van de binnenstad. We zetten in op behoud van de aantrekkelijkheid van de binnenstad, behoud van werkgelegenheid en het tegengaan van leegstand door extra in te zetten op binnenstadsmanagement en herstructurering van het winkelgebied.

We zien tegelijk als gevolg van de grote fysieke investeringen momentum ontstaan om door te pakken op diverse marktontwikkelingen en gezamenlijk te investeren in het functioneren van de binnenstad en de omliggende rand. Dit vraagt veel energie van betrokken partijen en daarbij is samenwerking en een gedegen organisatiegraad en -vermogen onontbeerlijk. Die sterke organisatiegraad maakt dat initiatieven van stakeholders snel opgepakt en uitgevoerd kunnen worden in vitale coalities. Dat is een belangrijke voorwaarde om de beweging te kunnen maken van place to buy naar place to meet en de binnenstad te laten bruisen.

Arnhem positioneren voor bewoners en bezoekers

Samen met de stad en in verbinding met de belangrijke stakeholders wordt verder gebouwd aan een professionele citymarketing organisatie. De kernwaarden van Arnhem, Groen, Creatief en Ondernemend, zijn hierin leidend. De doelgroepen zijn bewoners, studenten, bedrijven en bezoekers. Het merk Arnhem wordt altijd ingezet op maat voor de verschillende doelgroepen en altijd in het perspectief van het verhaal van de stad en regio.

Stimuleren van herhaalbezoek, langer verblijf en meer besteding

De toeristische sector is een belangrijke sector voor de werkgelegenheid en voor bestedingen in de regio Arnhem. Er zijn drie speerpunten om herhaalbezoek, langer verblijf en meer bestedingen te stimuleren:

1. Gastvrij Arnhem: Welkom in Arnhem!
2. Veluwe op 1
3. Herinneringstoerisme

We werken aan een goede balans tussen recreatiemogelijkheden en gezonde natuur. We zetten in op de belevingsgebieden Veluwezoom en Bevochten Veluwe. Via de regiodeal Veluwe proberen we een duurzame verbinding te leggen naar de Veluwe, we ronden het wandelknooppuntennetwerk af en geven met onze partners uitvoering aan de Veluwe 2030-agenda (Veluwe Alliantie). We maken een uitvoeringsagenda Toerisme en Recreatie samen met de regio Arnhem-Nijmegen.

We werken aan de inbedding van een jaarrond, duurzaam programma op herinneringstoerisme, breder dan alleen de Slag om Arnhem. Dit doen we door de verbinding te versterken binnen de Airborneregio en tussen de Airborneregio en de Veluwe. We zetten in op belangstelling vanuit binnen- en buitenland, en we sluiten ook aan bij de internationale route van LRE (Liberation Route Europe). Met als doel het beleefbaar, zichtbaar en tastbaar maken van het verleden, en het aantrekken van bezoekers die langer verblijven, meer besteden en vaker terugkomen.

We verbreden het verhaal rond de Slag om Arnhem en hebben meer aandacht voor de waarde van vrijheid. Educatie, activiteiten met Arnhemmers in de wijken en marketing krijgen een vaste plek. We ontwikkelen de herdenkingsavond (vrijdag) in Arnhem toekomstbestendig door. We zetten onze samenwerking in de Airborneregio voort. Elk kroonjaar (dus weer in 2024) geven we extra aandacht met een internationale uitstraling en extra activiteiten. *We realiseren een aanvullend monument ter herdenking van de evacuatie in 1944 te op een prominentere plek, bijvoorbeeld het park op het Velperplein, in overleg met betrokkenen. Hiervoor reserveren we eenmalig € 25.000,-. Dit dekken we uit de uitgaven voor herdenken in het kader van de Herstelagenda van € 0,2 miljoen. Daarnaast onderzoeken we met betrokkenen de wenselijkheid en haalbaarheid van verplaatsing van het bestaande monument naar de andere kant van de Apeldoornsestraat (amendement 20A75 Aanvullend evacuatiemonument).*

Wat gaan we doen:

- Ontwikkelen routes/verhalen Airborneregio en digitaal ontsluiten en vermarkten ervan.
- Vervolg programma Gelderland Herdenkt: Airborne en Veluwe Remembers.
- Uitvoering Masterplan Airborne.
- Doorontwikkeling Veluwe Remembers.
- Verkennen mogelijkheden en potentie militair erfgoed noordzijde Arnhem.
- Opdrachtgeverschap B2L.
- Opdrachtgeverschap Airborne at the Bridge.
- Uitvoering geven aan visie Toekomst Herdenken. In de Herstelagenda is aangegeven dat we extra investeren in herdenken.
- *Realiseren aanvullend evacuatiemonument (amendement 20A75 Aanvullend evacuatiemonument).*

Hoogwaardig voorzieningenniveau

Met evenementen creëren we economische en maatschappelijke spin-off (welzijn, plezier, ontmoeten, sport, gezondheid) en zetten we de Arnhemse kernwaarden en ons profiel op de kaart. We onderscheiden beeldbepalende, sfeerbepalende, springplank-, economische en sportevenementen voor zowel bezoekers als voor Arnhemmers.

Vooralsnog staan voor 2021 weer veel sfeerbepalende evenementen op het programma, maar mogelijk nog beperkt door RIVM-maatregelen. Daarnaast kent Arnhem in 2021 enkele grote internationale beeldbepalende evenementen: de Sonsbeek Beeldtentoonstelling (die is doorgeschoven) en het WK BMX. Tevens gaan we onderzoek uitvoeren naar een jaarlijkse vuurwerkshow (motie 19M186 Centrale vuurwerkshow) met een relatie naar de inspanning van een lokaal vuurwerkverbod (motie 19M187 Inspanning lokaal vuurwerkverbod).

Creatieve Industrie

Belangrijk is dat kunst en cultuur niet alleen van buiten worden ingebracht, maar ook ter plaatse worden geproduceerd. Een stad van makers kenmerkt zich door een innovatief klimaat, direct persoonlijk contact en door ruimtelijke clustering van gelijksoortige bedrijvigheid in creatieve milieus. Dat bevordert ook crossovers met andere industrieën. Er wordt gezorgd dat Arnhem een gunstig woon- en werkklimaat voor kunstenaars en creatieve ondernemers heeft. Arnhem beschikt over de gehele keten (van educatie, productie en presentatie). Binnen de creatieve industrie neemt mode een bijzondere positie in.

In 2021 zetten we in op een goede aansluiting van de creatieve sector bij de kernwaarden van het merk Arnhem (citymarketing). We zetten in op de ondersteuning van het versterken van een verbeterde organisatiegraad bij ondernemersorganisaties en stimuleren en faciliteren kansrijke coalities en ondernemerschap. Het onderwerp huisvesting van de creatieve industrie agenderen we permanent bij vastgoedeigenaren en woningbouwcorporaties.

Optimaler human capital aanwezig voor werkgevers

Aanwezigheid van voldoende en goed gekwalificeerd personeel, human capital, op het juiste moment is een cruciale randvoorwaarde voor een aantrekkelijk vestigingsklimaat voor bedrijven. Vanwege diverse maatschappelijke, demografische en technologische ontwikkelingen is urgente aandacht noodzakelijk voor de balans tussen vraag en aanbod op de arbeidsmarkt. De coronacrisis heeft daarbij gezorgd voor een grotere opgave om de match van werk (in de ene sector) naar werk (in de andere sector) te realiseren. Hierbij zetten we in op de versterking van de samenwerking van bedrijven en kennisinstellingen: samen met het bedrijfsleven en onderwijsinstellingen anticiperen op wat de maatschappij 'straks' nodig heeft. Daarin wordt nadrukkelijker de verbinding met het programma Doorbraak naar Werk gelegd.

Regionale Human Capital Aanpak op kansrijke sectoren

Vanuit de samenwerking in de economische regio wordt gewerkt aan de regionale Human Capital Aanpak voor kansrijke sectoren. De resultaten van de verkenning naar een regionaal 'House of Skills' leveren daarvoor belangrijke bouwstenen om die aanpak in de praktijk te brengen. Beoogd wordt om hiermee een bijdrage te leveren aan wendbaarheid van werknemers op de arbeidsmarkt (omscholing naar / ontwikkeling van vaardigheden in kraptesectoren) en daarmee aan een optimaler human capital voor werkgevers (= meer en beter toegeruste werknemers). We leggen in deze aanpak de verbinding naar de investeringsagenda's met de provincie en inspanningen van The Economic Board.

Aantrekken en binden van studenten

Via samenwerkingsverband 'Arnhem studiestad' werken we aan het aantrekken en binden van studenten. Daarnaast dragen we via evenementen voor scholieren en studenten bij aan het interesseren van jongeren voor (een unieke opleiding in) Arnhem. Het gaat hier bijvoorbeeld om evenementen om scholieren kennis te laten maken met het thema techniek en de opleidingen die Arnhem hierin te bieden heeft. Daarnaast willen we het onderwijs aantrekkelijker maken door steeds meer onderwijs te verbinden aan maatschappelijke opgaven. Hiervoor wordt samengewerkt door de Arnhemse kennisinstellingen binnen de City Deal Kennis Maken. Verder participeren we in een visievormingstraject met kennisinstellingen (onder andere HAN en Van Hall/Larenstein) op de kenniscampus in Presikhaaf.

Het bieden van faciliteiten en een gebundelde kennisinfrastructuur voor het adequaat opleiden van studenten en professionals in de energiesector

Vanuit het energiecluster in (regio) Arnhem zetten wij onder de noemer Hotspot Energy in op onderwijsinnovatie, praktijkgericht onderzoek en kennisontwikkeling in de driehoek van onderwijs, ondernemers en overheid. Connectr en de komst van universitaire opleidingen zijn mooie voorbeelden hiervan. Hier zijn onder andere de HAN, het centre of expertise SEECE, Kiemt en energiegerelateerde bedrijvigheid in de regio bij betrokken. Er liggen relaties met de Hotspot Energy aanpak en de wijkgerichte energietransitie / aardgasvrije wijken vanuit NEmiA. Waar relevant leggen we de verbinding met de provincie en inspanningen vanuit The Economic Board. Het in ontwikkeling zijnde Innovatielab heeft ook een centrale rol in deze inspanning. In de Herstelagenda wordt hier extra op ingezet.

Arnhem beter op de kaart als energiestad

Voor Arnhem vormen de maatschappelijke opgaven op het gebied van energietransitie, duurzaamheid en circulaire economie niet alleen uitdagingen, maar ook economische kansen.

De gemeente heeft zich daarom als doel gesteld om een groeiend en elkaar versterkend energiecluster voor de stad en de regio te ontwikkelen. Een sterker cluster zorgt voor grotere concurrentiekracht en een aantrekkelijk vestigingsklimaat.

Arnhem stimuleert onderlinge samenwerking, netwerkvorming, innovaties, vergroting van zichtbaarheid en lobby, acquisitie van nieuwe bedrijven, en de monitoring en ontwikkeling van diverse projecten. Daarbij nemen we soms als trekker zelf het initiatief en andere keren moedigen we vooral aan. Daarbij is ook het stimuleren van innovaties die de energietransitie versnellen en het aantrekken en opleiden van technisch talent voor de energiesector belangrijk voor onze stad.

Het creëren van inspirerende en innovatieve energiegerelateerde kennis- en werklocaties

De focus ligt op de drie energie hotspots in de stad, te weten Industriepark Kleefse Waard (IPKW), Arnhems Buiten en kenniscampus HAN/Van Hall Larenstein. Voor alle locaties geldt dat zal worden ingezet op het vergroten van bereikbaarheid en ruimtelijke kwaliteit waar werkgevers, werknemers en studenten graag verblijven en zich uitgedaagd voelen.

Innovatie stimuleren

Als gemeente kunnen we een bijdrage leveren aan het stimuleren van innovatie op het gebied van (duurzame) energie. De gemeente kan met het cofinancieren van haalbaarheidsstudies en procesgeld bijdragen aan de voorbereiding in de vroege of experimenteerfase van innovaties. We richten ons vooral op het stimuleren van projecten op een drietal Arnhemse energie-innovaties: waterstof- en brandstoftechnologie, batterij- en laadinfratechnologie en ICT/smartgrids.

Bouwen aan een groeiend energie ecosysteem

Als gemeente spannen we ons in om een dynamisch en groeiend energiecluster te realiseren waarin ondernemers, onderwijs en overheid samenwerken en waar verschillende spelers in het netwerk elkaar snel weten te vinden. We steunen en faciliteren samenwerkingsinitiatieven, netwerkorganisaties en bijeenkomsten op het gebied van energie. Ook zetten we in op acquisitie van bedrijven die passen binnen dit ecosysteem. Dit doen we samen met partners uit het energienetwerk.

Betere (inter)nationale positionering van Arnhem als energiestad

In onze communicatie en lobby over de kracht van het Arnhemse energiecluster, richten we ons op bedrijven, investeerders, (inter)nationale beleidsmakers, politici en kennisinstellingen. We werken samen met partners als The Economic Board, Stichting Kiemt en provincie Gelderland aan een structurele communicatie over wat Arnhem te bieden heeft en bouwen ons landelijk netwerk uit.

Doelen, portefeuilleonderdelen en budgetten

Hieronder geven we een eerste inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten zoals in de doorontwikkeling P&C-cyclus is aangegeven⁽⁴⁾.

Begroting 2021 per ambitie en doel	Port. ond.	Lasten	Baten	Toevoegingen	Onttrekkingen
<i>Bedragen x € 1.000</i>					
Vol energie zetten wij in op een aantrekkelijk woon-, werk- en leefklimaat om maximale werkgelegenheid in Arnhem en de regio te creëren, waarbij iedereen zijn talenten benut		6.556	935	0	100
Aantrekkelijker stad in en voor de regio	WC05	2.077	739	0	0
Toekomstbestendiger vestigingsklimaat voor bedrijven en kennisinstellingen	WF01	4.479	196	0	100
Optimaler human capital aanwezig voor werkgevers	WF01				
Arnhem beter op de kaart als energiestad	WF01				
Overig		0	0	0	0
Totaal		6.556	935	0	100

⁴ In deze tabel is te zien welke doelen zijn gekoppeld aan welke portefeuilleonderdelen. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. Hierdoor is er op dit moment nog geen sluitende koppeling tussen doelen en budgetten. Daarnaast vallen sommige doelen onder hetzelfde portefeuilleonderdeel. In dat geval is het totaal van het portefeuilleonderdeel één keer in de tabel opgenomen. Zie voor een overzicht van de portefeuilleonderdelen bijlage 3.

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2020		Begroting	Meerjarenraming		
	2019	Geamendeerd	Juli	2021	2022	2023	2024
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	9.501	5.676	5.836	6.556	5.553	5.549	5.545
Baten	3.704	983	1.794	935	990	1.090	1.090
Saldo lasten en baten	-5.798	-4.693	-4.043	-5.622	-4.563	-4.459	-4.455
Onttrekkingen aan reserves	441	115	173	100	100	100	100
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	441	115	173	100	100	100	100
Gerealiseerd resultaat	-5.357	-4.578	-3.870	-5.522	-4.463	-4.359	-4.355

Toelichting

Lasten

De lasten voor 2021 zijn totaal begroot op € 6,6 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- Uitgaven voor het Innovatielab in het kader van de Herstelagenda: € 1,2 miljoen;
- Uitgaven voor kosten personeel: € 1,0 miljoen;
- Uitgaven in het kader van het Fonds Bedrijfsleven: € 0,9 miljoen;
- Subsidies: € 0,7 miljoen;
- Uitgaven voor evenementen: € 0,7 miljoen;
- Uitgaven voor herdenken in het kader van de Herstelagenda: € 0,2 miljoen;
- Overige kosten: € 1,9 miljoen.

De totale lasten stijgen ten opzichte van 2020 met € 0,7 miljoen. Dit komt met name door uitgaven in het kader van de Herstelagenda van € 1,4 miljoen. Daar tegenover staat een daling van de kosten voor Gelderland Herdenkt van 0,7 miljoen.

Baten

De baten voor 2021 zijn totaal begroot op € 0,9 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- Toeristenbelasting: € 0,5 miljoen;
- Bijdragen en subsidies van derden: € 0,2 miljoen;
- Overige opbrengsten: € 0,2 miljoen.

De totale opbrengsten dalen ten opzichte van 2020 met € 0,9 miljoen. Dit komt met name door een daling van de te ontvangen subsidie voor Gelderland Herdenkt van 0,7 miljoen.

Onttrekkingen aan reserves

Aan de Algemene Reserve wordt € 0,1 miljoen onttrokken voor de uitvoering van het amendement Extra Middelen Accountmanagement.

Indicatoren

Hieronder zijn de specifieke indicatoren behorend bij de doelstellingen in dit programma opgenomen.

Indicator	Jaar	Score Arnhem	Score Nederland	Toelichting	Bron
Waardering binnenstad	2018	7	Niet bekend	Gemiddelde waardering van bezoekers voor de binnenstad op een schaal van 0 tot 10	Binnenstadsmonitor
Snelgroeiende bedrijven	2018	23,1	19	Snelgroeiende bedrijven (10% autonome groei aantal werknemers per jaar, over een periode van drie jaar)	CBS - Lokale economie
Oprichting bedrijven	2018	115,9	100,6	Oprichtingen per 1.000 vestigingen	CBS - Lokale economie
Aantal bezoekers binnenstad	2018	328	Niet bekend	Aantal bezoekers binnenstad x1.000	Binnenstadsmonitor

Om de gevolgen van het Covid-19 virus voor de gemeente Arnhem in kaart te brengen, zijn de meest relevante indicatoren van verschillende onderdelen samengevat in een [dashboard](#). Hierbij zijn ook indicatoren opgenomen die een relatie hebben met dit programma.

Er zijn indicatoren vanuit het Rijk (Besluit Begroten en Verantwoorden) die verplicht moeten worden opgenomen in de begroting. De verplichte indicatoren zijn hieronder opgenomen. Zie voor meer informatie de website [waarstaatjegemeente](#). Op de webversie van de begroting zijn ook de trends van deze indicatoren voor Arnhem te zien ([financien.arnhem.nl](#)).

Indicator	Jaar	Score Arnhem	Score Nederland	Toelichting	Bron
Demografische druk	2019	58,1	69,8	De som van het aantal personen van 0 tot 20 jaar en 65 jaar of ouder in verhouding tot de personen van 20 tot 65 jaar (%).	CBS - Bevolkingsstatistiek
Banen	2019	974,8	792,1	Het aantal banen, per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15-64 jaar.	LISA
Vestigingen	2019	148	151,6	Het aantal vestigingen van bedrijven, per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15-64 jaar.	LISA
Funciemenging	2019	58,6	53,2	De funciemengingsindex (FMI) weerspiegelt de verhouding tussen banen en woningen, en varieert tussen 0 (alleen wonen) en 100 (alleen werken). Bij een waarde van 50 zijn er evenveel woningen als banen (%).	LISA

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

B.V. Recreatiemaatschappij Overbetuwe
Euregio Rijn-Waal
Facility Point

GO Arnhem Nijmegen City Region

Voor meer informatie wordt verwezen naar de [paragraaf Verbonden partijen](#).

Partners

- Economic Board regio Arnhem Nijmegen;
- Ondernemers Kontakt Arnhem (OKA);
- Platform Binnenstad Arnhem (PBA);
- Stichting Arnhemse bedrijventerreinen (StAB);
- Industriepark Kleefse Waard (IPKW);
- GreenBusinessclub Gelderse Poort (GbcGP)
- Overige werklocaties;
- OostNL;
- Provincie;
- VNO NCW;
- Onderwijs- en kennisinstellingen; HAN - Van Hall Larenstein, ROC Rijn IJssel;
- Stichting Kiemt;
- Stichting Made in Arnhem (Citymarketing);
- Stichting Ondernemersfonds Arnhem;
- Toerisme Veluwe Arnhem Nijmegen (het voormalige RBT KAN).

Subsidies

Hieronder zijn de partijen opgenomen die in 2021 meer dan €100.000 subsidie ontvangen vanuit dit programma:

- Stichting Ondernemersfonds Arnhem;
- Toerisme Veluwe Arnhem Nijmegen;
- Stichting Airborne Museum.

Het volledige overzicht van de subsidies is te vinden in de [paragraaf Subsidies](#).

Risicobeheersing

Hieronder zijn de risico's genoemd met de grootste financiële impact op de begroting komend vanuit het programma Economie. Er wordt onderscheid gemaakt tussen de reeds bestaande risico's en de risico's als gevolg van de coronacrisis. In de paragraaf risicomanagement en weerstandsvermogen wordt een integraal beeld van de risico's gegeven.

Corona risico's

Uitstel Huurindexatie

Beleidskaders

- [Economische Koers Arnhem](#);
- [Investeringsagenda Arnhem-Nijmegen](#);
- [Evenementenbeleid](#);
- [Detailhandelsvisie](#);
- [Mise-en place - de Arnhemse Horecavisie](#);
- [Arnhem, stad op de kaart in internationaal perspectief/ Beleidskader voor internationaal beleid tot 2020](#);
- [New Energy made in Arnhem](#);
- [Standplaatsenbeleid](#).

S04 Onderwijs

Goed onderwijs is de basis. Wie gemotiveerd naar school gaat en een goede opleiding kan afronden, heeft later zoveel meer kansen. Vandaar dat we extra inzetten op het voorkomen van vroegtijdig schoolverlaten. Zonder diploma op zak krijgen jongeren het zoveel moeilijker. Dat begint al bij de kinderopvang en de peuterspeelzaal. Kinderen maken een goede start en hebben daar hun leven lang profijt van. Vroegtijdig schoolverlaten staat nooit op zichzelf. Vandaar dat we zorgen voor een goede afstemming tussen jeugdhulp en onderwijs en het tijdens en naschools leren.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen
----------	--------	--------------

Onderwijs: Arnhemmers met dezelfde talenten hebben dezelfde kansen (inclusief onderwijshuisvesting)

Alle kinderen in Arnhem kunnen het onderwijs volgen dat past bij hun mogelijkheden en talenten. Passend onderwijs is op ieder niveau beschikbaar, te beginnen bij de kinderopvang en het peuterspeelzaalwerk. Kinderen maken een goede start en hebben daar hun leven lang profijt van. Preventieve maatregelen worden ontwikkeld en ingezet voor vroegsignalering en later om schooluitval te voorkomen en jongeren een goede aansluiting te bieden op de arbeidsmarkt.

Een goede startpositie op school

Investerings in de eerste levensjaren van een kind zijn cruciaal voor de verdere ontwikkeling. Kinderen met een achterstand worden zo vroeg mogelijk gesignaleerd en goed voorbereid op het reguliere onderwijs. Dit gebeurt in de voorschoolse periode in de peuterspeelzalen en de kinderopvang. Deze locaties zijn verder inclusieve locaties, alle kinderen zijn welkom en krijgen er een passend aanbod.

Als kinderen onverhoopt toch met een achterstand aan het onderwijs beginnen, wordt extra ondersteuning geboden om de onderwijskansen van deze kinderen te vergroten. Zo kent Arnhem twee locaties in de stad waar de mogelijkheid is voor asielzoekerskinderen en kinderen van arbeidsmigranten om onderwijs te volgen. Op meerdere scholen zijn er taalschakelklassen. Daarnaast kent Arnhem een Zomer- en Weekendschool en zet Arnhem extra in, met het plan Arnhemse Aanpak Onderwijs, om de gevolgen van de lockdown door corona te herstellen.

Doorontwikkeling passende kinderopvang, ontwikkelrecht en onderwijsachterstandenbeleid (OAB)

Voor VVE (Voor- en vroegschoolse educatie) en het ontwikkelrecht kunnen begin 2021 alle peuters 16 uur per week komen. We lopen hiermee voor op landelijke ontwikkelingen. Speerpunten voor komende jaren zijn dat nog meer peuters gebruik maken van het ontwikkelrecht en de kwaliteit van de VVE-opvang verder wordt versterkt. Met Passende Kinderopvang werken we aan inclusieve kinderopvang in de stad. Een stad waar kinderen met een ondersteuningsbehoefte niet naar een specialistisch kinderdagverblijf gaan, maar in hun eigen wijk naar een reguliere kinderopvang kunnen en de specialistische ondersteuning daar wordt geboden. Dit willen we verder uitbreiden naar de buitenschoolse opvang.

Onderwijsachterstandenbeleid op de scholen wordt uitgebreid, in 2020 zijn we gestart met een aangepaste verdeling van de OAB-middelen over de scholen en zijn er 25 in plaats van 12 OAB-scholen.

Aansluiting passend onderwijs en jeugdhulp

Ieder kind heeft recht op een passende plek in het onderwijs. Sommige kinderen hebben hier extra ondersteuning en zorg bij nodig. In 2020 zijn afspraken gemaakt tussen onderwijs en wijkcoaches over de inzet van jeugdhulp op school. Er blijft aandacht nodig voor de afstemming tussen onderwijs en jeugdhulp. Er is sprake van een grijs gebied.

Goede toekomstbestendige (onderwijs)huisvesting

Na bestuurlijke vaststelling van het Integraal HuisvestingsPlan voor het basisonderwijs en het vastgestelde jaarprogramma primair onderwijs 2020 loopt de uitvoering van de huisvestingsprojecten gestaag door. De projecten bevinden zich in verschillende fasen. De inzet op onderwijshuisvesting draagt optimaal bij aan kwalitatief goed en toekomstgericht onderwijs. Volgens planning zal in 2021 de nieuwbouw van Confetti in Schuytgraaf gereed zijn. Daarnaast zal in hetzelfde jaar de uitbreiding van de Pieter Jongelingschool, Jozef Sarto en Panorama gereed komen. Tevens zal volgend jaar een aantal nieuwbouw- en uitbreidingsprojecten (KC Vredenburg, Piramide, Jozefschool, Ibn-i Sina en Parkschool, Mozaïek en Johannes) worden opgestart. Goede luchtkwaliteit is, zeker in tijden van corona, van belang. We staan in nauw contact met de scholen en zullen samen met scholen zoeken naar een oplossing als scholen hun verantwoordelijkheid voor goede luchtkwaliteit niet op zich kunnen nemen (motie 20M189g Gezonde scholen).

Kansen voor de toekomst

We willen schooluitval verder terugbrengen. Voor jongeren in kwetsbare posities ontwikkelen we een sluitende aanpak tot 27 jaar, zodat voorkomen wordt dat jongeren tussen wal en schip vallen. Voor volwassenen pakken we laaggeletterdheid aan. Jongeren worden eigentijds en betekenisvol opgeleid voor de arbeidsmarkt van morgen en als burgers die bijdragen aan de maatschappij. Via de Citydeal Kennismaken bieden we jongeren bijvoorbeeld innovatief onderwijs middenin de maatschappij aan en benutten we de kennis van studenten bij het oplossen van maatschappelijke problemen. We zetten in op een goede aansluiting van het onderwijs op de arbeidsmarkt, zodat jongeren het beste uit zichzelf kunnen halen.

Nieuw plan voorkomen voortijdig schoolverlaten (VSV)

Met ingang van 2021 gaat het nieuwe plan van aanpak voorkomen voortijdig schoolverlaten in. De doelstelling van het nieuwe plan is om de recente (voorlopige) daling van het VSV-cijfer door te laten zetten maar ook stevigere kwalitatieve afspraken te maken met andere betrokken partijen in het VSV-netwerk. De school krijgt binnen de aanpak een centrale plek toebedeeld in het VSV-netwerk. Daarnaast wordt er meer aandacht besteed aan de integraliteit van de inzet, samenhang met andere programma's en de verschillende leefgebieden van jongeren (school, thuis, leefomgeving). Om de doelstellingen te bereiken zetten we de Subsidieregeling aanpak voorkomen voortijdig schoolverlaten Arnhem 2021-2024 in. In deze subsidieregeling nemen we criteria op die betrekking hebben op de doelgroep die we met de aanpak willen bereiken en op de samenwerking met ouders en netwerkpartners. Ook zetten we in op de evaluatie en monitoring van projecten die worden gefinancierd uit het VSV-budget. De subsidieregeling is het instrument van de gemeente Arnhem om meer grip te krijgen op deze complexe problematiek. Ook maken we met de subsidieregeling inzichtelijk en transparant op welke wijze de beschikbare middelen worden ingezet. We zetten in op het verstevigen van het VSV-netwerk. Twee maal per jaar vindt er een VSV-netwerkbijeenkomst plaats met alle betrokken partijen in de stad. Naast de kwantitatieve VSV-analyse ontvangt de gemeenteraad met ingang van 2021 jaarlijks ook een kwalitatieve analyse van de lokale VSV-aanpak.

Ontwikkelen van integrale aanpak kwetsbare jongeren tot 27 jaar

Jongeren in een kwetsbare positie willen we zo optimaal mogelijk begeleiden naar zelfstandigheid. Voor hen ontwikkelen we een sluitende aanpak tot 27 jaar. Zodat de jongeren niet tussen wal en schip vallen. We bieden de ondersteuning die nodig is, ondersteuning die niet begint of eindigt bij het 18e levensjaar. Zo ontwikkelen we bijvoorbeeld met partners een doorlopende lijn van school naar werk voor deze jongeren en ontwikkelen we een intensieve maatwerk aanpak werkloze jongeren om hen toe te leiden naar school of werk.

Doelen, portefeuilleonderdelen en budgetten

Hieronder geven we een eerste inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten zoals in de doorontwikkeling P&C-cyclus is aangegeven⁽⁵⁾.

Begroting 2021 per ambitie en doel	Port. ond.	Lasten	Baten	Toevoegingen	Onttrekkingen
<i>Bedragen x € 1.000</i>					
Arnhemmers met dezelfde talenten hebben dezelfde kansen		18.895	2.395	8.004	6.922
Een goede startpositie op school	WC02	18.895	2.395	8.004	6.922
Kansen voor de toekomst	WC02				
Overig		0	0	0	0
Totaal		18.895	2.395	8.004	6.922

⁵ In deze tabel is te zien welke doelen zijn gekoppeld aan welke portefeuilleonderdelen. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. Hierdoor is er op dit moment nog geen sluitende koppeling tussen doelen en budgetten. Daarnaast vallen sommige doelen onder hetzelfde portefeuilleonderdeel. In dat geval is het totaal van het portefeuilleonderdeel één keer in de tabel opgenomen. Zie voor een overzicht van de portefeuilleonderdelen bijlage 3.

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2020		Begroting	Meerjarenraming		
	2019	Geamendeerd	Juli	2021	2022	2023	2024
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	19.075	17.958	18.342	18.895	20.033	21.582	21.654
Baten	3.051	3.045	2.395	2.395	2.395	2.395	2.395
Saldo lasten en baten	-16.024	-14.912	-15.947	-16.499	-17.638	-19.186	-19.259
Toevoegingen aan reserves	9.602	7.753	7.773	8.004	7.734	6.683	6.864
Onttrekkingen aan reserves	8.740	6.299	6.611	6.922	7.547	7.559	7.766
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	-862	-1.454	-1.162	-1.082	-187	875	902
Gerealiseerd resultaat	-16.886	-16.367	-17.108	-17.581	-17.825	-18.311	-18.357

Toelichting

Lasten

De lasten voor 2021 zijn begroot op € 18,9 miljoen. De verdeling van deze post is als volgt:

- Onderwijshuisvesting: € 13,6 miljoen;
- Bovenwettelijk onderwijs (voornamelijk Natuurcentrum): € 2,0 miljoen;
- Onderwijsachterstandenbeleid: € 1,5 miljoen;
- Volwasseneneducatie: € 1,5 miljoen;
- Overige lasten: € 0,3 miljoen.

Het totale budget stijgt ten opzichte van 2020 met € 0,5 miljoen. Dit wordt veroorzaakt door een hoger budget voor kapitaallasten (rente en afschrijving), voor het basisonderwijs, als gevolg van extra investeringen die opgenomen zijn in het meerjareninvesteringsplan.

Baten

Voor de baten is (evenals in 2020) een budget geraamd van € 2,4 miljoen. Dit bedrag bestaat uit:

- Rijksinkomsten voor volwasseneneducatie: € 1,5 miljoen;
- Opbrengsten verhuur panden: € 0,8 miljoen;
- Overige opbrengsten: € 0,1 miljoen.

Toevoegingen aan reserves

In 2021 wordt voor € 7,9 miljoen toegevoegd aan de bestemmingsreserve voor de dekking van kapitaallasten voor onderwijshuisvesting en voor € 47.000 aan de bestemmingsreserve onderhoud vastgoed.

Onttrekkingen aan reserves

In 2021 wordt voor € 6,9 miljoen onttrokken aan de bestemmingsreserve voor de dekking van kapitaallasten voor onderwijshuisvesting en voor € 28.000 aan de bestemmingsreserve onderhoud vastgoed.

Indicatoren

Hieronder zijn de specifieke indicatoren behorend bij de doelstellingen in dit programma opgenomen.

Indicator	Jaar	Score Arnhem	Toelichting	Bron
Het percentage (doelgroep)peuters dat gebruik maakt van VVE of ontwikkelrecht	2019	90%	Doel is om alle peuters met een risico op een taalachterstand (deze kinderen krijgen een VVE- indicatie) te bereiken. Het totaal aantal peuters in Arnhem met deze indicatie is gemiddeld 550.	

Er zijn indicatoren vanuit het Rijk (Besluit Begroten en Verantwoorden) die verplicht moeten worden opgenomen in de begroting. De verplichte indicatoren zijn hieronder opgenomen. Zie voor meer informatie de website [waarstaatjegemeente](#). Op de webversie van de begroting zijn ook de trends van deze indicatoren voor Arnhem te zien ([financien.arnhem.nl](#)).

Indicator	Jaar	Score Arnhem	Score Nederland	Toelichting	Bron
Voortijdige schoolverlaters totaal (VO + MBO)	2019	2,7	2	Het percentage van het totaal aantal leerlingen (12 - 23 jaar) dat voortijdig, dat wil zeggen zonder startkwalificatie, het onderwijs verlaat (%). De cijfers van DUO hebben betrekking op schooljaren. De periodeaanduiding "2019" staat voor schooljaar "2018/2019".	DUO
Absoluut verzuim	2018	1,1	1,9	Het aantal leerplichtigen dat niet staat ingeschreven op een school, per 1.000 inwoners lft. 5-18 jaar. De cijfers van Ingrado hebben betrekking op schooljaren. De periodeaanduiding "2018" staat voor schooljaar "2017/2018".	DUO/Ingrado
Relatief verzuim	2018	26	23	Het aantal leerplichtigen dat wel staat ingeschreven op een school, maar ongeoorloofd afwezig is, per 1.000 inwoners lft. 5-18 jaar. De cijfers van Ingrado hebben betrekking op schooljaren. De periodeaanduiding "2018" staat voor schooljaar "2017/2018".	DUO/Ingrado

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

MGR Sociaal Domein Centraal Gelderland

Voor meer informatie wordt verwezen naar de [paragraaf Verbonden partijen](#).

Partners

Op alle gebieden wordt nauw samengewerkt met besturen en medewerkers van onderwijs (primair onderwijs (PO), voortgezet onderwijs (VO), (voortgezet) speciaal onderwijs (V)SO, middelbaar beroepsonderwijs (MBO) en hoger beroepsonderwijs (HBO, voorschoolse voorzieningen, kinderopvang, maatschappelijke partners en sociaal ondernemers.

In de uitvoering worden maatschappelijke partners betrokken.

Subsidies

Hieronder zijn de partijen opgenomen die in 2021 meer dan €100.000 subsidie ontvangen vanuit dit programma:

- Stichting Natuurcentrum Arnhem;
- Stichting Peutercentra Arnhem;
- Rijn IJssel ROC;
- IVIO-opleidingen.

Het volledige overzicht van de subsidies is te vinden in de [paragraaf Subsidies](#).

Risicobeheersing

Hieronder zijn de risico's genoemd met de grootste financiële impact op de begroting komend vanuit het programma Onderwijs. Er wordt onderscheid gemaakt tussen de reeds bestaande risico's en de risico's als gevolg van de coronacrisis. In de paragraaf risicomanagement en weerstandsvermogen wordt een integraal beeld van de risico's gegeven.

Gemeentebrede risico's

BENG-eisen Onderwijshuisvesting

Beleidskaders

- [Subsidieregeling Voorschools Aanbod Arnhem.](#)
- [Raadsvoorstel en -besluit Verzelfstandiging Natuurcentrum Arnhem](#)
- [Raadsbesluit om gemeentelijke leerplichttaken regionaal uit te voeren;](#)
- [Raadsbesluit om RMC-taken / Team VSV onder te brengen bij het RBL;](#)
- [Raadsbesluit d.d. 6 november 2017 wijziging MGR sociaal domein;](#)
- [Integraal huisvestingsplan primair onderwijs Arnhem 2017-2026.](#)

S05 Cultuur

Een stad met een rijk cultureel aanbod is aantrekkelijker om te wonen, te werken en te verblijven. Onze inzet is daarom dat we blijven werken aan de verdere ontwikkeling van ons culturele aanbod. We stimuleren culturele instellingen om meer mensen in aanraking te brengen met kunst en cultuur, om zoveel mogelijk mensen te laten meedoen. Cultuur is er immers voor iedereen. En we stimuleren cultuurmakers te innoveren en nieuwe dingen uit te proberen. Daar hoort bij dat we zorgen voor voldoende ateliers, oefenruimtes en presentatiemogelijkheden in de stad. Daarnaast moet cultuurhistorisch erfgoed een prominente plek hebben in de stad. Mensen moeten het kunnen zien, er meer over te weten kunnen komen en het kunnen beleven.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen
----------	--------	--------------

Kunst en cultuur verlevendigt de stad en verbindt Arnhemmers met elkaar

Cultuur prikkelt de verbeelding en zet aan tot denken. We blijven de ontwikkeling en vernieuwing van ons culturele aanbod en de vele makers in de stad stimuleren, proberen meer mensen in aanraking te brengen met kunst en cultuur en er voor te zorgen dat meer mensen gaan participeren. Dat staat centraal in de cultuurnota Stroom (2012), de tussentijdse evaluatie Arnhem Stroomt Door (2016) en de actualisatie van Stroom: STROOMversnelling (2020). Met deze actualisatie is aangesloten op actuele ontwikkelingen die van invloed zijn op het culturele klimaat in Arnhem en willen we de makers en de culturele organisaties in staat stellen deze uitdagingen aan te gaan en zich nog krachtiger en diverser te manifesteren in de stad. Daarvoor zijn in 2020 en worden 2021 negen actiepunten uitgevoerd. Deze spitsen zich toe op: versterking van het makersklimaat (meer budget, voldoende speelplekken, ateliers en repetitie- en oefenruimten, een gezonde arbeidsmarkt); kunst in de openbare ruimte; de verbinding van cultuur en welzijn; cultuur in de wijken; de culturele samenwerking tussen Arnhem en Nijmegen (025) en de codes Fair Practise, Diversiteit & Inclusie en Governance. Op deze manier willen we kunst en cultuur nog meer laten bijdragen aan de sociaal-maatschappelijke, economische en ruimtelijke opgaven én ontwikkeling van Arnhem.

De actualisatie is tot stand gekomen in een tijd waarin corona nog ver weg was. Met de uitvoering van de actiepunten blijven we investeren in kunst en cultuur. De gevolgen van de coronacrisis zullen ook in 2021, en mogelijk verder, voelbaar zijn. Door de restricties van het RIVM zijn er minder bezoekers mogelijk, hetgeen grote effecten heeft op bezoekers- en horeca inkomsten. Daarnaast kunnen bijdragen uit sponsoring langere tijd minder zijn. Het toont de kwetsbaarheid van de sector. En heeft tegelijkertijd in de periode dat we een groot deel van het aanbod hebben moeten missen ook het belang van kunst en cultuur voor onze samenleving aangetoond. In het najaar van 2020 starten we met de fase van herstel/wederopbouw. Hoe maken we de sector weerbaar en wendbaar? Wat betekent dit voor onze culturele infrastructuur? Naar verwachting kunnen we binnen het huidige financiële kader voor de langere termijn niet onze hele culturele infrastructuur overleefd houden en moeten er keuzes worden gemaakt. Dit wordt zowel op het niveau van de stad als regionaal in 025-verband gezien (mede in het kader van de wederopbouwfase van de provincie), waarbij het uitgangspunt is om het culturele aanbod voor onze inwoners en publiek zoveel mogelijk te borgen. Voor 2021 willen we, in navolging van het Rijk, onze coulantemaatregel op het gebied van subsidies voortzetten. Dit betekent dat uitgangspunt is dat onze subsidies op hetzelfde niveau blijven, en we met onze basis- en meerjarenvoorzieningen op basis van ingediende jaarplannen en -begroting in overleg treden over minder, of andere, prestaties.

Verbreding van cultuurbereik en participatie

Cultuur is van en voor iedereen. We streven ernaar de toegankelijkheid en bereikbaarheid van kunst en cultuur in de breedte te vergroten en daarmee actieve en passieve cultuurdeelname te stimuleren. Dit komt de persoonlijke ontwikkeling van mensen ten goede, maar is ook voor de ontwikkeling van de lokale en regionale samenleving belangrijk.

Cultuur is van en voor iedereen

We blijven samen met partners uitvoering geven aan het Convenant Cultuureducatie Primair Onderwijs met ondersteuning door het landelijke programma Cultuureducatie met Kwaliteit en bezien ook hoe dit te verbreden naar het secundair onderwijs. Het landelijke programma Cultuureducatie met Kwaliteit zal voor de periode 2021-2024 voortgezet worden. De gemeente Arnhem blijft in het programma participeren. De financiële dekking van het aandeel van de gemeente is structureel begroot binnen de cultuurbegroting (in de subsidie voor Rozet). We blijven gebruik maken van de landelijke regeling combinatiefunctionarissen om deelname aan cultuur voor iedereen mogelijk te maken en cultuuraanbieders te ondersteunen en duurzaam te versterken. Activiteiten in de wijken van onder andere Rozet worden in reguliere contactmomenten vooraf afgestemd en achteraf geëvalueerd met de teams Leefomgeving.

Versterking van de culturele infrastructuur

Arnhem onderscheidt zich van andere steden door een complete keten educatie-productie-presentatie in nagenoeg alle kunstvormen. Daarin blijven we investeren. Dit is een belangrijke randvoorwaarde voor de doorstroming en vernieuwing van talent, van amateur tot professional.

Stimulering van het makersklimaat en van nieuwe verbindingen, ook met andere domeinen

Arnhem is een stad van makers waar talent zich kan ontwikkelen, kan doorgroeien en professionaliseren. Arnhem kent een subsidiegebouw dat zowel laagdrempelig is als groei stimuleert, en we zorgen voor voldoende voorzieningen (podia en presentatiemogelijkheden) en randvoorwaarden als ateliers, repetitieruimte en regelgeving. Daar hoort bij dat we ondernemerschap en professionalisering zoveel mogelijk stimuleren. Daartoe is Schakel 025 al enige tijd actief: een platform dat het culturele veld in de volle breedte ondersteunt en verbindt door het delen van kennis over de beroepspraktijk. Dit wordt de komende tijd verder ontwikkeld, ook in 025-verband in samenwerking met Cultuur Academy in Nijmegen.

Zorg voor voldoende ateliers, oefenruimtes en presentatiemogelijkheden in de stad

De culturele en creatieve sector is van grote toegevoegde waarde voor onze stad. De werkgelegenheid in de sector groeit, waardoor de wachtlijsten voor huisvesting oplopen. Het tijdelijke aanbod neemt tegelijkertijd af, en de groei van nieuw aanbod vlakkt af. We geven samen met partners in de stad uitvoering aan de aanbevelingen van het in het voorjaar van 2019 uitgevoerde onderzoek naar de huisvestingssituatie van de culturele en creatieve sector en geven uitvoering aan de motie 'Plan voor creatieve werkruimten (20M39)' die de raad op 8 juli 2020 heeft aangenomen.

Versterken lokale media

Sterke lokale media zijn essentieel voor het functioneren van de lokale democratie. Daarom investeren we hierin. We starten een tweejarige proef met een lokaal mediafonds van tenminste € 65.000,- per jaar. Daarbij hebben we als uitgangspunten dat een bepaald project van een mediapartner of zelfstandig journalist subsidie kan aanvragen. Per aanvraag mag er maximaal € 10.000,- verstrekt worden en geen enkele aanvrager mag meer dan 1/3 van het jaarlijks beschikbare budget verkrijgen. We verlenen RTV Arnhem in 2021 eenmalig een extra subsidie van € 80.000,- tot maximaal € 125.000,-. Voor het einde van het jaar informeert het college de gemeenteraad of de ingezette verbetering van RTV Arnhem gestalte krijgen. Naar aanleiding hiervan wordt voorstel gedaan voor een structurele bijdrage.

De kosten voor beide onderdelen betalen we uit het cultuurbudget. Het cultuurbudget verhogen we met eenzelfde bedrag door toevoeging van gelden die de gemeente krijgt van het Rijk voor compensatie van de gevolgen van de coronacrisis. De zoektocht naar structurele financiële middelen voor lokale media zetten we voort. Zodat we voor het einde van het eerste jaar RTV en voor het einde van de pilot met het lokaal mediafonds, bij gebleken succes, kunnen voorzetten (amendement 20A97 Versterken lokale media).

Profilering en vitalisering van het culturele klimaat

We zetten in op het versterken en behouden van de topositie die Arnhem heeft als cultuur- en creatieve stad en dragen zo bij aan werkgelegenheid, innovatie en een aantrekkelijk vestigings- en woonklimaat. Daarbij is ook onze rol, positie en samenwerking in de brede regio van belang.

Toekomstbestendige huisvesting van Museum Arnhem, onze Rijksgezelschappen Oostpool en Introdans en het Stadstheater

Toekomstbestendige huisvesting van onze belangrijke culturele instellingen is van groot belang zodat zij kunnen inspelen op de veranderende samenleving en zo relevant blijven voor hun bestaande en toekomstige publiek. De vernieuwbouw van Museum Arnhem is naar verwachting eind 2021 gereed en het museum kan begin 2022 haar deuren openen.

Wat betreft de huisvesting van onze rijksgezelschappen Oostpool, Introdans en het Stadstheater is de uitkomst van de raadsbehandeling "Lauwersgrachtalliantie" na de zomer bepalend voor het vervolgproces (amendement 20A81 Huisvesting cultuur organisaties).

Versterking van de (samenwerking in de) cultuurregio 025 Arnhem Nijmegen

Er wordt in samenwerking met de aangestelde 025-makelaar verder gewerkt aan een sterke cultuurregio die aantrekkelijk is voor talent en voor een groeiend publiek vanuit zowel de regio als daarbuiten. Dat gebeurt via vijf hoofdlijnen: versterken van de samenwerking tussen de 025 partners (onder andere door middel van proeftuinen), faciliteren van een groot onderling netwerk in de breedte van de culturele sector, verbinden van cultuur met andere sectoren, aansluiting regiogemeenten en vergroten van de zichtbaarheid. Daarnaast wordt er binnen de regio Arnhem en Nijmegen hard gewerkt aan versterking van de regionale samenwerking; 025 en inzet van cultuur zijn belangrijk voor de regionale opgaven, waaronder de 'ontspannen regio'.

Erfgoed levert een bijdrage aan een aantrekkelijke stad om in te wonen, te werken, te winkelen en te recreëren

Het Arnhem van nu is het resultaat van een lange ontwikkelingsgeschiedenis. Deze geschiedenis is dagelijks en vrijwel overal te ervaren en bepaalt voor een belangrijk deel het aanzien van de stad. Het aanwezige erfgoed is in meerdere opzichten betekenisvol en waardevol. In cultuurhistorisch opzicht weerspiegelt het erfgoed de geschiedenis van de stad. Dit erfgoed is niet reproduceerbaar en van onvervangbare waarde. Erfgoed vertegenwoordigt daarnaast identiteitswaarde. Het karakter van een buurt of stad maakt dat mensen zich er thuis of mee verbonden voelen. Vaak gaat dat om plekken en/of gebouwen, maar ook de verhalen die hierbij horen en eigen belevingen zorgen hiervoor. Erfgoed is ook van belang voor de stadseconomie. Het historische karakter van de binnenstad is een belangrijke basis voor het aantrekkelijke winkel- en verblijfsklimaat. Bezoek aan de binnenstad leidt tot bestedingen. Monumentale parken worden intensief gebruikt en trekken mensen en bedrijven aan die zich graag in de buurt van zo'n park willen vestigen. Erfgoed draagt kortom bij aan een aantrekkelijk klimaat voor bewoners, ondernemers en bezoekers van de stad.

Het is de ambitie om goede erfgoedzorg, behalve door bescherming van cultuurhistorisch waardevolle objecten, vooral ook vorm te geven door kennisoverdracht, enthousiasmering en behoud door ontwikkeling. Dit om de cultuurhistorische factor een zichtbare en samenhangende rol te geven in stedelijke ontwikkeling.

Beschermen, herbestemmen en zichtbaar maken van cultuurhistorisch erfgoed

Het Arnhemse erfgoedbeleid richt zich op behoud en versterking van cultuurhistorische waarden en helpt hiermee bij te dragen aan een aantrekkelijke stad om in te wonen, te werken, te winkelen en te recreëren. Dit wordt bereikt door:

- Cultuurhistorie als inspiratiebron op te nemen in ontwerpopgaven en gebiedsprocessen, hier vorm aan te geven in (ruimtelijke) plannen en projecten waardoor cultuurhistorie zichtbaar en beleefbaar wordt gemaakt. Een voorbeeld is Kamp Koningsweg Noord waarvoor het militair verleden een belangrijk uitgangspunt is.
- (Her-)bestemming van cultuurhistorisch erfgoed, door dit erfgoed een duurzame bestemming te geven en daardoor voor de stad te behouden. Te denken valt aan de Eusebiuskerk. De restauratie is mede bekostigd door rijkssubsidie en bij de verlening hiervan spelen herbestedingsplannen een belangrijke rol. Als 'huiskamer' van de stad is een gerestaureerde Eusebiuskerk klaar voor de toekomst. Andere voorbeelden zijn de transformaties van de Lutherse kerk (Spoorwegstraat) en de Ambachtsschool (Boulevard Heuvelink) naar respectievelijk een horecagelegenheid en wooncomplex.
- Het cultuurhistorische erfgoed duurzaam te beschermen, waar de kwetsbaarheid dit noodzakelijk maakt, bijvoorbeeld door plantoetsing en vergunningverlening. Te denken valt hierbij aan de restauratie van het Bio-Herstellingsoord en renovaties van wederopbouwarchitectuur.
- Kennis over het Arnhemse erfgoed toegankelijk te maken en daarmee het publieksbereik en draagvlak voor het behoud van cultuurhistorische erfgoed te vergroten, bijvoorbeeld door advisering, erfgoedpublicaties, organiseren van lezingen en tentoonstellingen en het vullen van Planon, een extern te raadplegen monumentendatabase.

Bescherming en herbesteding van cultuurhistorisch erfgoed

Bescherming van cultuurhistorisch erfgoed maakt deel uit van het dagelijkse werk en wordt doorlopend vormgegeven door vergunningverlening en kennisoverdracht, het leveren van bijdragen aan bestemmingsplannen en deelname in projectgroepen ter voorbereiding op de Omgevingswet. Herbestedingen worden eveneens afgewogen binnen het kader van de vergunningverlening, met oog voor kansen die deze kunnen bieden. In de monumentenzorg is grote aandacht voor verduurzaming. Hierbij is het van belang duurzaamheidsmaatregelen te treffen zonder dat cultuurhistorische waarden wezenlijk worden aangetast. Hiervoor wordt landelijk kennis ingewonnen en worden adviezen verstrekt. Bovendien zal het komende jaar een beleidskader voor verduurzaming van cultuurhistorisch erfgoed worden opgesteld. Inspanningen vinden ook plaats om archeologie van de Tweede Wereldoorlog binnen toetsingskaders onder te brengen.

Zichtbaar en beleefbaar maken van erfgoed

- Erfgoed wordt waar mogelijk zichtbaar en beleefbaar gemaakt in de stad.
- In projecten gaan wij ontwikkelkansen in projecten agenderen, stakeholders enthousiasmeren en kennis overdragen. Projecten waar dit speelt of op korte termijn kan gaan spelen zijn Meinerswijk fase 2, het Cobercoterrein en De Hes.
- In 2020 wordt aan UNESCO het nominatiedossier voor de Limes aangeboden, met als doel deze aan te laten wijzen als werelderfgoed. Castellum Meinerswijk maakt hier deel van uit en aan de projectorganisatie die de voordracht voorbereidt, wordt ambtelijke ondersteuning gegeven. In het najaar van 2020 vindt de beoordeling door UNESCO plaats en is Castellum Meinerswijk geselecteerd als één van de te bezoeken locaties.
- De historische kelders worden momenteel niet geëxploiteerd en extensief benut. Samen met Museum Arnhem en Rozet wordt een externe verkenning uitgevoerd naar mogelijke functie-scenario's voor de kelders.
- Er wordt Arnheems vondstmateriaal voor archeologische tentoonstellingen geleverd.
- De Open Monumenten Dag wordt ondersteund, onder meer door het geven van rondleidingen en ambtelijk advies.

Ontsluiting van kennis over erfgoed

- Planon, de monumentendatabase die raadpleegbaar is voor monumenten- en andere erfgoedgegevens, wordt verder gevuld met informatie.
- Ondersteuning van Stichting Monuscript die jaarlijks boeken uitbrengt in de Arnhemse Monumenten Reeks.
- De archeologische rapporten van de zuidelijke binnenstad zijn gereed. Er wordt begonnen met vertaling hiervan naar een publieksboek.
- Rapporten van het archeologische onderzoek in Hoogstede-Klingelbeek en op het Kerkplein komen ook gereed. Hieraan zijn lezingen gekoppeld. Het organiseren van lezingen vormt een doorlopend proces.
- Met Rozet als trekker wordt de archeohotspot weer opengesteld voor publiek en gaat fungeren als plek waar informatie over de Arnhemse archeologie kan worden opgehaald en aan projecten kan worden deelgenomen. De gemeentelijke archeologie levert onder andere vondstmateriaal en kennis.

Regisseren en uitvoeren van archeologisch onderzoek en archeologisch depotbeheer

- In Schuytgraaf veld 1 wordt een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd naar de Romeinse Limesweg.
- Naar de kwaliteit van het Romeinse grafveld in Schuytgraaf wordt een monitoringsonderzoek uitgevoerd.
- Depotbeheer: er wordt verder gewerkt aan het digitaliseren van vondstgegevens met het oog op ontsluiting van het depot.

Regioadviesing archeologie

De gemeente Arnhem werkt met zeven omliggende gemeenten samen in regionaal verband. De regio-archeoloog adviseert de gemeenten doorlopend over het meenemen van archeologie in ruimtelijke ontwikkelingen en het beleefbaar maken ervan, formuleert beleid en toetst rapporten en overige adviesdocumenten. De regio-archeologie wordt gefinancierd door de omliggende gemeenten en provinciale subsidie.

Doelen, portefeuilleonderdelen en budgetten

Hieronder geven we een eerste inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten zoals in de doorontwikkeling P&C-cyclus is aangegeven⁽⁶⁾.

Begroting 2021 per ambitie en doel	Port. ond.	Lasten	Baten	Toevoegingen	Onttrekkingen
<i>Bedragen x € 1.000</i>					
Kunst en cultuur verlevendigt de stad en verbindt Arnhemmers met elkaar		32.670	6.381	1.208	837
Verbreiding van cultuurbereik en participatie	WC01	32.670	6.381	1.208	837
Versterking van de culturele infrastructuur	WC01				
Profilering en vitalisering van het culturele klimaat	WC01				
Erfgoed levert een bijdrage aan een aantrekkelijke stad om in te wonen, te werken, te winkelen en te recreëren.					
Beschermen, herbestemmen en zichtbaar maken van cultuurhistorisch erfgoed	WC01				
Overig		0	0	0	0
Totaal		32.670	6.381	1.208	837

⁶ In deze tabel is te zien welke doelen zijn gekoppeld aan welke portefeuilleonderdelen. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. Hierdoor is er op dit moment nog geen sluitende koppeling tussen doelen en budgetten. Daarnaast vallen sommige doelen onder hetzelfde portefeuilleonderdeel. In dat geval is het totaal van het portefeuilleonderdeel één keer in de tabel opgenomen. Zie voor een overzicht van de portefeuilleonderdelen bijlage 3.

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2020		Begroting	Meerjarenraming		
	2019	Geamendeerd	Juli	2021	2022	2023	2024
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	33.320	31.395	31.893	32.670	33.856	35.403	35.308
Baten	6.488	6.042	6.064	6.381	6.399	6.399	6.399
Saldo lasten en baten	-26.831	-25.353	-25.830	-26.289	-27.457	-29.004	-28.910
Toevoegingen aan reserves	2.169	1.191	1.165	1.208	1.328	1.363	1.397
Onttrekkingen aan reserves	1.269	770	1.523	837	820	833	804
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	-900	-421	357	-370	-509	-530	-593
Gerealiseerd resultaat	-27.731	-25.774	-25.472	-26.659	-27.966	-29.534	-29.502

Toelichting

Lasten

De lasten voor 2021 zijn totaal begroot op € 32,7 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- Cultuursubsidies: € 23,4 miljoen;
- Kapitaallasten: € 3,7 miljoen;
- Uitgaven voor vastgoed: € 2,0 miljoen;
- Kosten personeel (loonkosten en inhuur): € 0,7 miljoen;
- Overige kosten: € 2,9 miljoen.

De totale lasten stijgen ten opzichte van 2020 met € 0,8 miljoen.

De amendementen 20A64, 20A65 en 20A69 zijn naar toezegging van het college om tot een structurele oplossing voor de onderhoud van kunst in de openbare ruimte, het verstrekken van kunstopdrachten en het aankopen van kunst te komen, ingetrokken. In de begroting is dit verwerkt en wordt er € 0,1 miljoen structureel toegevoegd aan Beeldende en Monumentale kunst. In 2021 wordt dit eenmalig vanuit de algemene middelen gedekt en vanaf 2022 structureel vanuit de cultuurbegroting.

De financiële gevolgen van de aangenomen motie 20M39, plan huisvesting creatieven is verwerkt in de begroting. In de begroting is structureel € 0,1 miljoen binnen cultuur voor dit doel gereserveerd.

Baten

De baten voor 2021 zijn totaal begroot op € 6,4 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- Verhuur panden en accommodaties: € 6,3 miljoen;
- Overige opbrengsten: € 0,1 miljoen.

De totale opbrengsten stijgen ten opzichte van 2020 met 0,3 miljoen. Dit komt met name door de huuropbrengst van het nieuwe Museum Arnhem (0,5 miljoen).

Toevoegingen aan reserves

In 2021 wordt voor totaal € 1,2 miljoen toegevoegd aan de reserves.

- € 0,9 miljoen wordt toegevoegd aan de bestemmingsreserve Onderhoud Vastgoed;
- € 0,2 miljoen wordt toegevoegd aan de bestemmingsreserve Cultureel Vastgoed;
- € 0,2 miljoen wordt toegevoegd aan de Algemene Reserve.

Onttrekkingen aan reserves

In 2021 wordt voor totaal € 0,8 miljoen onttrokken aan de reserves.

- € 0,5 miljoen wordt onttrokken aan de bestemmingsreserve Onderhoud Vastgoed;
- € 0,3 miljoen wordt onttrokken aan de bestemmingsreserve Cultureel Vastgoed;

Indicatoren

Hieronder zijn de specifieke indicatoren behorend bij de doelstellingen in dit programma opgenomen.

Indicator	Jaar	Score Arnhem	Toelichting	Bron
Rapportcijfer culturele voorzieningen	2018	7,4		Binnenstads-monitor
% (helemaal) eens met de stelling: in de buurt zijn voldoende voorzieningen voor culturele activiteiten	2019	41%		L&V monitor gemeente

Er zijn indicatoren vanuit het Rijk (Besluit Begroten en Verantwoorden) die verplicht moeten worden opgenomen in de begroting. Er zijn voor dit programma geen verplichte indicatoren. Zie voor meer informatie de website [waarstaatjegemeente](#). Op de webversie van de begroting zijn ook de trends van de indicatoren voor Arnhem te zien ([financien.arnhem.nl](#)).

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

Regionaal Historisch Centrum Gelders Archief

Voor meer informatie wordt verwezen naar de [paragraaf Verbonden partijen](#).

Partners

Cultuur

De culturele basis- en meerjarenvoorzieningen, het culturele middensegment en makers tot aan de amateurkunstverenigingen.

Erfgoed

- Provincie Gelderland;
- Rozet;
- Museum Arnhem;
- Stichting Monuscript;
- Stichting Open Monumenten Dag;
- Archeologische Werkgemeenschap voor Nederland (AWN), afdeling 17;
- deelnemende gemeenten regio-archeologie (Duiven, Lingewaard, Overbetuwe, Renkum, Rheden, Westervoort, Zevenaar).

Subsidies

Hieronder zijn de vijf grootste subsidieontvangers in 2021 benoemd, die meer dan €100.000 subsidie ontvangen vanuit dit programma.

- Stichting Rozet;
- Stichting stadstheater Musis;
- Stichting Museum Arnhem;
- Het Gelders Archief;
- Stichting Focus filmtheater.

Het volledige overzicht van de subsidies is te vinden in de [paragraaf Subsidies](#).

Risicobeheersing

Hieronder zijn de risico's genoemd met de grootste financiële impact op de begroting komend vanuit het programma Cultuur. Er wordt onderscheid gemaakt tussen de reeds bestaande risico's en de risico's als gevolg van de coronacrisis. In de paragraaf risicomanagement en weerstandsvermogen wordt een integraal beeld van de risico's gegeven.

Gemeentebrede risico's

Stadstheater / Lauwersgrachtalliantie

Beleidskaders

- [Kadernota 'STROOM – cultuurbeleid Arnhem'](#);
- [Tussenevaluatie 'Arnhem, Stroomt Door', 2016](#);
- [STROOMversnelling: actualisatie cultuurbeleid, 2020](#);
- [Cultuurprofiel 025 Arnhem Nijmegen](#).

S06 Participatie en armoedebestrijding

De beste manier om mee te kunnen doen is het hebben van betaald werk. Wanneer je werkt en in je eigen onderhoud kunt voorzien, ben je niet meer afhankelijk van anderen en kun je zelf beslissen hoe je leven er uit ziet. Voor veel Arnhemmers is dat geen gemakkelijke opgave. Zij hebben, naast armoede, een afstand tot werk. Zij kunnen geen werk vinden of behouden, hebben geen of niet de juiste opleiding of hebben een fysieke of sociale beperking waardoor het moeilijker is een passende baan te vinden. Wij vinden het belangrijk dat meer Arnhemmers werk vinden en kunnen behouden. Het liefst een betaalde baan, maar om daar te komen zetten we ook in op werkervaringsplaatsen, leerbanen, activerend werk of begeleid werk. Zodat iedereen de kans krijgt om mee te doen en op termijn zo zelfstandig mogelijk kan leven. Nu is deze inzet belangrijker dan ooit: de coronacrisis zorgt er voor dat de komende tijd nog meer Arnhemmers onze hulp nodig hebben. Juist nu moeten we investeren in werk, werk en nog eens werk. En investeren in opleiding, trainingen, werkervaring, stages, belemmeringen opheffen, werkgevers ontlasten en zo meer. Voor diegenen die een klein duwtje in de rug nodig hebben, maar we moeten juist nu ook zeker investeren in die Arnhemmers die langduriger begeleiding nodig hebben om duurzaam aan het werk te kunnen gaan. Werkgevers spelen een belangrijke rol bij het bieden van deze kansen. Daarom ondersteunen we hen bij het inrichten van hun werk zodat meer werkzoekenden op de arbeidsmarkt een plek vinden. Met advies, met het vinden van geschikte kandidaten voor hun vacatures, met ondersteuning om werk passend te maken, of met tijdelijk werkgeverschap. Zo zorgen wij er voor dat er meer Arnhemmers kunnen uitstromen uit de uitkering en dat het voor steeds minder mensen nodig is om van een uitkering afhankelijk te zijn.

Armoede is meer dan 'geen geld hebben'. Armoede betekent vaak niet meer mee kunnen doen. Met sporten, met evenementen, met de buurt. Armoede zorgt voor veel problemen, van stress tot sociale uitsluiting. Het is een negatieve spiraal waaraan het lastig is je te ontworstelen. Daarnaast is 'Arnhemmers schuldenvrij' onze ambitie. Dat is een bijzonder uitdagende opgave. Zeker nu, in een tijd waar door corona mensen voor het eerst in de schulden raken of de schulden vergroot worden. Iedere Arnhemmer heeft recht op een perspectiefrijke toekomst. Dit doen we door te zorgen dat hun financiële basis op orde is en dat ook de ouders uit deze situatie komen. Vroegtijdig signaleren van een langdurig laag inkomen en schulden, kan zorg dragen dat mensen sneller bereikt en geholpen worden. We richten ons er daarbij op dat voorzieningen niet alleen een vangnet zijn, maar ook worden ingezet als een springplank en activering voor onze inwoners. Tegelijkertijd zetten we in op het creëren van een kansrijk netwerk om deze mensen heen.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen
----------	--------	--------------

Doorbraak naar werk

De ambitie van Doorbraak naar Werk blijft de komende jaren onveranderd: Arnhem wil de landelijke trend qua uitstroom volgen, en daarnaast in ieder geval 500 Arnhemmers minder in een uitkeringssituatie hebben. Hiermee komen we als stad in een andere positie. Door de coronacrisis zien wij ons nu wel geconfronteerd met een toename van Arnhemmers die tijdelijk of voor langere tijd aangewezen zijn op ondersteuning. Het gaat dan om jongeren in een kwetsbare positie, startende werkende jongeren, vaak met een flexcontract en (startende) zelfstandig ondernemers. Daarnaast zien we dat mensen die al langer aan de kant van de arbeidsmarkt staan, nu nog minder kansrijk zijn. Er is veel concurrentie in kandidaten en niet alle werkgevers kunnen nu ruimte maken of werk overeind houden. Dit heeft effect op de inspanningen die wij plegen. We weten dat het meer dan ooit van belang is juist nu te investeren in werk, zodat we Arnhemmers in een kwetsbare positie zo veel mogelijk en zo goed als mogelijk weer een snelle (door)start kunnen geven op de arbeidsmarkt.

We zien dat het noodzakelijk is de komende tijd, specifiek om de effecten van corona het hoofd te bieden, langs verschillende lijnen in te zetten. Allereerst extra ondersteuning, (om)scholing, begeleiding en coaching van Arnhemmers die hun baan kwijtraakten of door de crisis nu minder kansrijk zijn. Daarbij ook extra (snelle) korte termijn-inzet voor risicogroepen, zoals zelfstandig ondernemers, jongeren en statushouders. We zien ook dat het belangrijk is om werkgelegenheid vast te houden, ontwikkelingen rond tijdelijk semipubliek werkgeverschap als overbrugging juist in deze crisis zijn daarbij belangrijk. Net als het extra inzetten op ondersteuning van werkgevers om mensen die al langer aan de kant staan een kans te geven. Juist nu is ook de langdurige begeleiding van de Arnhemmers die niet makkelijk zelfstandig aan de slag komen, zoals jongeren in het speciaal onderwijs, om hen de mogelijkheid te bieden duurzaam aan het werk te gaan belangrijk.

We investeren zeker in 2021 en 2022 fors extra om de gevolgen van de coronacrisis op te vangen. We constateren dat het verloop van de crisis geen vaststaand feit is. Dat vraagt voortdurend beoordelen waar we staan, wat de verwachte prognoses op de arbeidsmarkt zijn, wat mogelijk en noodzakelijk is in inzet naar Arnhemmers en naar werkgevers, om werk te behouden en mensen zo duurzaam mogelijk in beweging te krijgen en te houden.

Investeren in voorkomen

Wij willen, zeker nu, voorkomen dat nog meer Arnhemmers afhankelijk worden van inkomensondersteuning. We investeren daarom de komende tijd, ook in regionaal verband, in het aan het werk houden van mensen en in het doorgeleiden van mensen van de ene naar de andere baan. Het platform 'MiddenGelderlandwerkdor' is daarvoor neergezet, helemaal gericht op begeleiden van werk naar werk. Voor jongeren is het belangrijk dat zij een stage en aansluitend een baan kunnen vinden, zodat zij geen uitkering hoeven aan te vragen. Zeker in het speciaal onderwijs en in het praktijkonderwijs is het van groot belang dat we de komende tijd oplossingen creëren voor het wegvallen van stages als gevolg van een verslechterde economie.

Doorontwikkelen sluitende aanpak jongeren in kwetsbare posities

Het herijkte lokale en regionale VSV-beleid wordt vanaf 2021 van kracht. De beproefde aanpak van de leerlingnetwerken wordt ook doorontwikkeld voor het Entree-onderwijs en MBO-2 niveau. Het Schakelpunt heeft daarin een belangrijke rol. Speciale aandacht hebben we voor jongeren die door de verslechterde arbeidsmarkt geen stage of leerbaan kunnen vinden en begeleiding nodig hebben om de aansluiting met de arbeidsmarkt te kunnen maken. Daar is, naast onze Arnhemse investering, ook extra geld voor beschikbaar gesteld door de provincie Gelderland en wordt in regionaal verband invulling aan gegeven. Ook de inzet op het voorkomen van schulden en de inzet van schulddienstverlening is bij deze jongeren in komende tijd een belangrijk punt.

Herijken aanpak statushouders en nieuwkomers

De nieuwe Wet Inburgering is in juli 2021 van kracht. We sorteerden al voor op deze nieuwe wet en de ondersteuning vanuit werk en inkomen. Voor statushouders en nieuwkomers wordt de aanpak herijkt. Daarbij is specifiek aandacht voor gezinsmigranten, zodat ook zij volwaardig mee kunnen doen in Arnhem. Daar komt nu bij dat het juist nu van belang is in nieuwkomers te blijven investeren, zodat ook zij klaar zijn voor de arbeidsmarkt, op het moment dat deze de komende jaren weer zal aantrekken. De komende tijd worden duale trajecten ingericht om statushouders taal en werk te bieden.

Samenwerken met UWV, SVB en Justitie

Als gevolg van de coronacrisis zijn veel Arnhemmers werkloos geworden. Zij hebben een WW-uitkering aangevraagd en zullen (op termijn) mogelijk doorstromen naar een bijstandsuitkering. De komende tijd is het daarom extra van belang om samen met het UWV in te zetten op preventie van deze doorstroom door gezamenlijk te werken aan toeleiding naar werk direct vanuit de WW en het wegnemen van belemmeringen zoals schulden.

Dichtbij de Arnhemmer en integraal

Arnhemmers die al langere tijd afhankelijk zijn van een uitkering verliezen we niet uit het oog. Dit is in lijn met de adviezen van onder meer de werkgroep sociale impact van de coronacrisis. Voor deze mensen blijft het onverminderd van belang om weer op weg te gaan naar werk. Ons uitgangspunt is om hen actief en op maat te begeleiden bij het zetten van stappen naar zelfstandigheid en werk. We kijken daarbij naar de individuele leefsituatie en pakken belemmeringen voor meedoen in Arnhem integraal op. We kijken naar de financiële situatie, de gezinssituatie, de gezondheid en de sociale omgeving. Als bijvoorbeeld blijkt dat er bovenmatig veel vrouwen instromen zal het college haar aanpak, beschikbare instrumenten en middelen op gepaste wijze in zetten om te begeleiden naar (betaalde) arbeid (conform motie 20M193 Pak groeiende economische ongelijkheid tussen mannen en vrouwen door coronacrisis aan). De nieuw ingerichte gebiedsteams van Werk en Inkomen hebben daar samen met de Sociale wijkteams een belangrijke rol in, maar ook onze ketenpartners, scholen en maatschappelijke organisaties, die Arnhemmers dagelijks ontmoeten, helpen daarbij. Binnen het programma 'investeren in een sociaal sterke stad', gaan wij actief verbinding zoeken en het gesprek aan met sociaal maatschappelijke instellingen waaronder kerken, Leger des Heils, Moskeeën enz." Hiermee willen wij pro-actief invulling geven aan de motie 20M176 Investeren in een sociaal sterke stad (amendement 20A80 Investeren in een sociaal sterke stad).

Doorontwikkelen gebiedsagenda's

De recent ingerichte gebiedsteams bij Werk en Inkomen ontwikkelen samen met de teams Leefomgeving en de Sociale wijkteams een gebiedsagenda. Hiermee sluiten we beter aan op de wensen en behoeften van een gebied of wijk in onze stad. Vanaf 2021 zullen deze gebiedsagenda's leidend zijn voor de aanpak en inzet per gebied.

Transformatie cluster Werk en Inkomen

Per juni 2020 is de transformatie van het cluster Werk en Inkomen ingezet. Gebiedsgericht werken is daarbij leidend, evenals de integrale aanpak. Concreet betekent dit dat we meer contact en aandacht hebben voor de Arnhemmers op weg naar werk en kijken naar wat er nodig is om dit te realiseren. We voeren de regie op wat er nodig is om sociale, maatschappelijke en economische zelfredzaamheid te organiseren en sluiten daarbij aan bij de wensen en behoeften van de Arnhemmers die een beroep op ons doen. De transformatie van Werk en Inkomen is een forse opgave waar de komende jaren verder aan gewerkt zal worden.

Werken loont

Financiële stabiliteit als basis waarop verder gebouwd kan worden! In het kader van 'Werken loont' maken we onze dienstverlening rond sleutelmomenten meer passend, gericht op het bieden van financiële stabiliteit. Uitgangspunten zijn een eenvoudig proces, zorgen voor een voorspelbaar inkomen en extra ondersteuning bij financieel beheer. Daarnaast verkennen wij mogelijkheden hoe we stappen naar werk ook zoveel mogelijk lonend kunnen laten zijn. De pilot ondersteuning op maatwerk zoals in de herstelagenda voorgesteld kan hier ook een rol in spelen.

Perspectief bieden

Wij willen Arnhemmers die een beroep doen op ondersteuning vanuit de Participatiewet zo snel mogelijk helpen op weg naar zelfredzaamheid. Werk is daarbij cruciaal. Ons motto is dan ook 'aan het werk, tenzij...' Dit is sinds de coronacrisis belangrijker dan ooit, maar ook een grote uitdaging, omdat er minder werk voorhanden is en er een verschuiving heeft plaatsgevonden in de werkgelegenheid die geschikt is om in te stappen op de arbeidsmarkt. Samen met onze ketenpartners moeten we dus slim en creatief op zoek naar de mogelijkheden, en dat betekent flexibiliteit. We denken perspectief te kunnen gaan bieden door Arnhemmers te faciliteren bij het (om)scholen naar vraagsectoren, door korte trainingen en coaching bij het vinden van ander werk, maar ook door tijdelijk werkgeverschap te bieden zodat arbeidsvaardigheden niet verdwijnen, maar mensen aan de slag kunnen blijven tot de economie weer verbetert en werkgelegenheid behouden blijft.

Een startkwalificatie kan een belangrijk tussendoel zijn om te komen tot een (betaalde) baan. Daarom sturen wij bij jongeren tot 27 jaar aan op het behalen van een startkwalificatie mede door het herijkte VSV programma en het schakelpunt. Voor de leeftijdsgroep daar boven leert de ervaring dat een startkwalificatie niet het enige middel is om te komen tot (duurzame) uitstroom. Soms is andere ondersteuning ook nog veel belangrijker. Door de inzet op bijvoorbeeld kleinere, praktische opleidingen (eventueel met praktijkcertificaat) lukt het om mensen richting een (betaalde) baan te begeleiden. Denk hierbij aan het behalen van een heftruck certificaat, taxipas, VCA veiligheidscertificaat, MBO niveau 1 in de zorg (thuiszorg en woonassistent). Ook is voor mensen soms het behalen van een startkwalificatie het juiste maatwerk dat van toepassing is. Stuk voor stuk inzet die de kansen vergroot voor mensen op de arbeidsmarkt. Scalabor, het Leer-Werk-Loket en verschillende opleidingsinstituten kunnen ons hier bij helpen. *We gaan monitoren hoeveel mensen zonder startkwalificatie in de bijstand zitten en instromen, hoeveel mensen er met startkwalificatie uitstromen en of het halen van een startkwalificatie bijdraagt aan een duurzame uitstroom uit de uitkering. We evalueren deze cijfers jaarlijks en vergelijken die met landelijke cijfers en cijfers van vergelijkbare gemeenten. Deze evaluatie delen wij jaarlijks met de raad. Op basis van die evaluatie passen wij ons beleid ten aanzien van het bevorderen van het behalen van een startkwalificatie voor bijstandsgerechtigden aan (amendement 20A76 Iedereen een startkwalificatie).*

Doorontwikkelen (Centrum voor) Activerend Werk

Het Centrum voor Activerend Werk heeft zijn bestaansrecht inmiddels bewezen. Activerend werk is zowel vanuit zorg als vanuit participatie een belangrijke stap naar meedoen en zelfstandigheid geworden in Arnhem. Als belangrijke aanbieder van de eerste stap naar werk werkt het Centrum voor Activerend Werk nauw samen met de andere ketenpartners, maatschappelijke organisaties en de wijkteams.

Recent zijn nieuwe meerjarige afspraken gemaakt met honderden aanbieders van Activerend werkplekken. Dit geeft aan hoe betrokken organisaties en ondernemers zijn om Arnhemmers weer mee te laten doen in de stad. De komende jaren zal Activerend werk ook een belangrijke schakel zijn en blijven op de Arnhemse participatierotonde. In 2021 zal de nadruk liggen op behoud van de kwaliteit en het financieel bestendigen van Activerend Werk.

Doorontwikkelen Scalabor

Scalabor heeft in de beweging naar volwaardig arbeidsontwikkelbedrijf grote stappen gezet. In 2021 verwachten we vanuit de regierol van Werk en Inkomen voor iedere Arnhemmer met arbeidspotentie een aanbod te kunnen doen voor intakes, assessments en arbeidstraining bij het arbeidsontwikkelbedrijf van Scalabor.

Wanneer een tijdelijke of permanente vorm van begeleid of beschut werk nodig is, zal Scalabor als aanbieder van werkgelegenheid een steeds duidelijkere rol kunnen gaan vervullen in het doorgeleiden naar of (tijdelijk) bieden van passend werk. De brugfunctie naar de reguliere arbeidsmarkt zal in 2021 e.v. dan ook een belangrijk aandachtspunt zijn in de doorontwikkeling van Scalabor.

Doorontwikkelen Werkgeversservicepunt Midden Gelderland

Als gevolg van de coronacrisis was in de arbeidsmarktregio Midden-Gelderland de behoefte groot om op regionaal niveau in te zetten op behoud van werkgelegenheid en het zo veel als mogelijk voorkomen van werkloosheid. Het Werkgeversservicepunt Midden-Gelderland vervult met de inrichting en uitvoering van het platform 'Middengelderlandwerktdoor' hierin een belangrijke rol in onze regio en zal dat in 2021 voortzetten. In 2020 is de regionale opdracht van het Werkgeversservicepunt herijkt op basis van de ervaringen van de afgelopen vijf jaar. De nadruk van de dienstverlening zal vanaf 2021 liggen op het adviseren van werkgevers in onze arbeidsmarktregio over inclusief ondernemen, het faciliteren van werkgevers bij het vervullen van de banenafpraak en het verwerven van vacatures en arbeidsmogelijkheden voor mensen met een afstand tot werk.

Doorontwikkelen Leerwerkloket Midden Gelderland

Het leerwerkloket zal meer dan voorheen een belangrijke rol krijgen in het schakelen tussen werken en leren in een veranderende arbeidsmarkt. Her-, om- en bijscholing, alsmede het vinden en vervullen van leerwerkmogelijkheden zijn nog meer nodig dan voorheen. Het leerwerkloket, met een regionale functie, is bij uitstek geschikt om hierin een spilfunctie te hebben. Dit zal de komende tijd verder worden vormgegeven. De samenwerking met de andere ketenpartners, met name het Werkgeversservicepunt, maar ook het onderwijs, zijn in 2021 belangrijke aandachtspunten.

Inclusief werk

Wij willen werkgevers motiveren om hun werk inclusiever te organiseren en een vruchtbare bodem van en voor inclusief werkgeverschap in onze stad en regio stimuleren. Daarom stimuleren wij sociaal ondernemerschap, zetten wij in op het lokaal, duurzaam en sociaal aanbesteden van onze gemeentelijke opdrachten, vragen wij onze ketenpartners om gezamenlijk (verder) te bouwen aan een brede werkgeversdienstverlening en voorzien wij een intensivering van de inzet van Participatiewet-instrumenten zoals loonkostensubsidie en jobcoaching.

Ondersteunen netwerk Inclusief Gelderland

Wij willen het mee mogelijk maken dat inclusieve werkgevers elkaar en ondersteunende organisaties ontmoeten tijdens speciaal voor dit doel georganiseerde bijeenkomsten. Doel is dat werkgevers (meer) arbeidsplaatsen bieden voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt, door inspiratie door werkgevers zelf, betere contacten met uitvoeringsorganisaties en mede-werkgevers ten behoeve van ketensamenwerking en kennisbevordering over wet- en regelgeving, stimuleringsmaatregelen en -instrumenten. Tevens is zo een netwerk bij uitstek een bron voor praktijksignalen ter verbetering van beleid en uitvoering, zoals bijvoorbeeld de behoefte aan certificering of specifieke ondersteuning. Arnhem ondersteunt en stimuleert verbindingen.

Herijken Social Return On Investment-aanpak

In 2020 is gestart met het herzien van het beleid en de uitvoering van social return on investment. De sociale component van ons inkoopbeleid zal tegelijk met lokaal en duurzaam inkopen worden ingericht in het gehele inkoop- en aanbestedingsbeleid van de gemeente Arnhem. Per 2021 is het dan mogelijk om als gemeente het verschil te maken met de inzet van overheids geld en meer maatschappelijke impact te gaan maken. We verwachten de komende jaren zo meer inclusief werkgeverschap te kunnen creëren in Arnhem en de arbeidsmarktregio, zodat meer Arnhemmers een plek vinden op de arbeidsmarkt.

Gemeente Arnhem als inclusieve werkgever

Wij willen minimaal voldoen aan onze banenafpraak en het passende werk voor de doelgroep verduurzamen. Wij doen mee aan 'Talenttraject: werken zonder te beperken'. Wij hebben een actief stagebeleid voor alle onderwijsniveaus en bieden werkervaringsplaatsen.

Samen sterk

Wij willen de haalbaarheid en realiseerbaarheid van onze lokale doelen en ambities vergroten. Dit doen we door samen met de (verander)programma's Zorg Dichterbij, Meedoen in Arnhem en Vitale Economie meer samenhang en wisselwerking aan te brengen in de afzonderlijke inspanningen en op (boven)regionaal niveau rondom het arbeidsmarktbeleid verbinding en afstemming te zoeken, te vinden en te borgen met de belangen en agenda's van onze partners in het Regionaal Werkbedrijf en The Economic Board (werkgevers, werknemers, onderwijs en regiogemeenten). Ook streven wij naar een gezamenlijke positionering en lobby richting het Rijk. Het lidmaatschap van de bestuurder aan de VNG Commissie Integratie, Participatie en Schulden levert hier ook een bijdrage aan.

Gezamenlijke lobby

Nog meer dan al het geval was zien we het belang van gezamenlijk optrekken op regionaal en bovenregionaal arbeidsmarktbeleid en het beleid op human capital. De reeds bestaande samenwerking in de Economic Board (Arnhem-Nijmegen), met de provincie Gelderland op het vlak van onderwijs en arbeidsmarkt en de recent gezochte samenwerking met de zes arbeidsmarktregio's in onze provincie, als gevolg van de coronacrisis, vragen om voortzetting de komende jaren. Gezamenlijke positionering en lobby richting het Rijk worden hierdoor sterker en resulteren effect.

Ontwikkelen en uitvoeren Strategische Agenda Arbeidsmarkt Midden Gelderland

Met onze partners in het Regionaal Werkbedrijf en de regiogemeenten werken wij aan een Strategische Agenda Arbeidsmarkt Midden Gelderland. Dit is het afgelopen jaar vertaald in een dynamische uitvoeringsagenda Arbeidsmarkt Midden Gelderland. Een aantal daarin benoemde actielijnen en de verbinding met de landelijke regeling Perspectief op Werk is in het licht van de coronacrisis geïntensiveerd. We zetten ook in 2021 onverminderd actief in op de benoemde actielijnen, maar verwachten met name extra in te zetten op stages en leerbanen voor jongeren (in een kwetsbare positie), het blijven investeren in de toeleiding van mensen met een grote afstand tot werk en het faciliteren van werkgevers om mensen die langdurig aan de kant staan een kans te kunnen bieden. Dit is in lijn met de uitdrukkelijke wens die landelijk vanuit Perspectief op Werk is geuit, om de komende jaren juist te blijven investeren in mensen met een grote afstand tot de arbeidsmarkt.

Meer Arnhemmers zijn financieel zelfredzaam

Een belangrijk uitgangspunt is dat we willen dat zoveel mogelijk Arnhemmers zo zelfstandig mogelijk kunnen meedoen in de maatschappij. We streven ernaar dat zoveel mogelijk inwoners voldoende inkomen hebben om in de basisbehoeften te kunnen voorzien. Het is belangrijk dat inwoners deze inkomsten zo zelfstandig mogelijk kunnen verwerven (zoveel als mogelijk vanuit betaald werk) en dat inkomsten en uitgaven in balans zijn. Hierbij bieden wij hen ondersteuning waar nodig. We willen (langdurige) armoede voorkomen en beperken en streven naar een betere uitgangspositie voor de participatie van kinderen die in een armoedesituatie opgroeien. We zetten nog nadrukkelijker in op preventie, vroegsignalering en activering. Het tijdig vinden en bereiken van deze groep inwoners staat hoog op de agenda. Als er schulden zijn ontstaan, is het doel die zo snel en effectief mogelijk op te lossen. Gericht op financiële zelfredzaamheid is een pakket van samenhangende acties benoemd die we deels vanuit diverse beleidsterreinen gezamenlijk oppakken en deels vanuit de armoedeportefeuille uitvoeren. Een deel van de acties voeren we stedelijk uit, andere acties vragen om een wijkgerichte uitvoering.

De recente coronacrisis maakt het belang van een effectief beleid gericht op financiële zelfredzaamheid nog meer duidelijk. De gevolgen van het coronavirus raakt vele Arnhemmers. We verwachten meer werkloosheid en een toenemende instroom in de bijstand. Dit raakt de Arnhemmers die al kwetsbaar waren. Het raakt ook nieuwe groepen: mensen die ineens hun baan kwijt raakten, een inkomensval maken, hun onderneming kwijt raken of ernstige zorgen hebben over een dreigend faillissement. De afgelopen maanden zijn diverse acties ondernomen. Het college zet ook de komende periode extra in op de aanpak van dit vraagstuk door extra te investeren in betaald werk en op onderdelen de financiële ondersteuning van inwoners met een risico op armoede nog meer te versterken.

Financiële basis op orde

Arnhem kent een ruimhartig pakket aan inkomensondersteunende regelingen en dat blijft zo. Zelfstandig financieel rondkomen, kan alleen als de financiële basis op orde is. Dat betekent een inkomen dat voldoende is om de noodzakelijke kosten om van te leven te kunnen betalen, zonder geldstress en zonder dat hiervoor schulden gemaakt moeten worden. Ons grootste streven is armoedesituaties en problematische schulden voorkomen en inwoners ondersteunen bij activering, waar mogelijk tot (meer) betaald werk. Een tijdelijk goed vangnet blijft echter hard nodig. Door omstandigheden kan de financiële basis (tijdelijk) niet op orde zijn. Deze situatie mag geen reden zijn om niet mee te doen. Daarom zetten we ons ervoor in dat alle Arnhemmers met een laag inkomen op alle leefdoelgebieden voldoende kunnen meedoen. Arnhemmers die tijdelijk of structureel afhankelijk zijn van hulp bieden we een basis voor hun levensonderhoud.

Vergroten toegang tot en gebruik van (inkomens)ondersteuning en voorzieningen

We vereenvoudigen de toegang en het gebruik van de Arnhemse voorzieningen. We zorgen ervoor dat ook de landelijke regelingen bij inwoners goed in beeld zijn. Inkomensondersteuning wordt namelijk als ingewikkeld en versnipperd ervaren.

GelrePas 2.0

Met ingang van begin 2021 is er een nieuwe GelrePas. Het gebruik en de uitvoering van de pas is hiermee grotendeels gedigitaliseerd en geautomatiseerd. Tegelijkertijd laten we het aanbod op de GelrePas meer aansluiten op de behoefte van onze inwoners. We hebben daarbij ook specifiek oog voor kinderen, jongeren en gezinnen met kinderen. De GelrePas is beschikbaar voor gezinnen met een inkomen tot 130% van de bijstandsnorm en overige inwoners met een inkomen tot 120% van de bijstandsnorm. We willen meer gebruik van de pas en optimale efficiency. We onderzoeken ook welke regelingen voor participatie we kunnen onderbrengen in de pas. Dat maakt het geheel van regelingen voor de inwoner overzichtelijker.

Inzet op resultaten van het convenant Beschermingsbewind

We hebben inmiddels een samenwerkingsconvenant opgesteld en zijn dit aangegaan met een aantal bewindvoerders waarmee we de kwaliteit, continuïteit en samenwerking van beschermingsbewind naar een hoger niveau tillen. Daarnaast zijn samenwerkingsafspraken gemaakt over verwijzing richting schulddienstverlening bij schuldenbewinden. Wij verstrekken de verwijzers in de stad een lijst met onze convenantpartners en doen een dringend beroep op hen om deze kantoren onder de aandacht te brengen bij de inwoners, in geval dat beschermingsbewind geïndiceerd is. We bereiden ons voor op de uitvoering van het adviesrecht dat waarschijnlijk vanaf januari 2021 wordt ingevoerd.

Verlagen van de vaste lasten

Naast het verlagen van de kosten voor de afvalstoffenheffing, richten we ons op de kosten voor de energierekening. Het zijn vanuit de opgave van energietransitie vaak juist de groepen met een lager inkomen die minder snel de stappen (kunnen) zetten naar verduurzamingsmaatregelen. Voor de aanpak energie-armoede richten we op huishoudens die meer dan 10% van hun inkomen kwijt zijn aan de energierekening.

Pilot: ondersteuning op maat

We maken, zoals in de Herstelagenda aangegeven, middelen vrij voor een pilot voor inkomensondersteuning op maat, gericht op tijdelijke extra ondersteuning bij bepaalde levensgebeurtenissen. Een belangrijke gebeurtenis ook in relatie tot de economische en financiële gevolgen van de coronacrisis, is het aangaan van (meer) betaald werk, waarbij in sommige situaties een armoedeval optreedt. Met de maatwerkvoorziening zorgen we er onder andere voor dat werken loont. Inwoners kunnen te maken krijgen met gebeurtenissen die een grote verandering met zich meebrengen en (tijdelijk) impact hebben op hun financiële situatie. Juist op die momenten is het belangrijk om inwoners gericht te ondersteunen, te zorgen voor financiële rust, zodat de inwoner zijn of haar financiële situatie (zo nodig met hulp) aan kan passen aan de nieuwe omstandigheden.

Gerichte aanvulling voor gezinnen met kinderen in het VO

We gaan gezinnen met kinderen op het Voortgezet onderwijs en met een laag inkomen van 3 jaar of langer extra compenseren via de Individuele Inkomens Toelage (IIT) zoals in de Herstelagenda is opgenomen. Voor veel gezinnen die langdurig een laag inkomen hebben, brengt de coronacrisis veel onzekerheid en financiële onrust met zich mee. Uit de Arnhemse Minimaeffectrapportage (Nibud) blijkt dat tweoudergezinnen met een laag inkomen en met kinderen in het voortgezet onderwijs, vaak te maken met een langdurig maandelijks financieel tekort, waardoor een zeer kwetsbare situatie ontstaat. Via een individuele inkomens toeslag voor gezinnen gaan we deze gezinnen extra ondersteunen, zodat ook het risico op verdere schulden kleiner wordt.

Voorkomen en beperken (langdurige) armoede

Steeds meer Arnhemmers leven langdurig in armoede (4 jaar of langer). Een lang tekort werkt door op alle leefgebieden en op het hebben van beperkte financiële reserves. In Arnhem zetten we in op een verkorting van de periode waarin onze inwoners langdurig moeten rondkomen van een laag inkomen door inwoners perspectief te bieden. Om langdurige armoede te doorbreken, zetten we vol in om onze inwoners richting (betaald) werk te krijgen; mee te laten doen in de samenleving (sociale activering); schulden te voorkomen en te bestrijden; en de samenhang met andere vraagstukken in beeld te krijgen en op te lossen (bijvoorbeeld zorg).

Inkomensondersteuning gericht op perspectief en activering

Ons grootste streven is armoedesituaties voorkomen dan wel doorbreken. We doen voorstellen hoe we inkomensondersteuning meer flexibel, op maat en gericht in kunnen zetten en beter afgestemd op de situatie en ambitie van de inwoner. Om Arnhemmers met een laag inkomen meer perspectief te bieden is versterking van de inkomensondersteunende regelingen nodig. We willen dat onze regelingen naast een vangnet ook zoveel als mogelijk een weg uit armoede gaan stimuleren.

Gebiedsgerichte sturing en wijkgerichte integrale aanpak

Onze wijken zijn erg belangrijk in de aanpak van de armoedevraagstukken. Werk en Inkomen, Sociale wijkteams en teams Leefomgeving vormen gezamenlijk de eerste schil in onze armoedeaanpak. We gaan de samenwerking tussen hen verder versterken. Zij kunnen inwoners op diverse leergebieden integraal ondersteunen. De ondersteuning richt zich op het borgen van de financiële basis én op het activeren van inwoners. Op gebiedsniveau worden doelstellingen, die aansluiten bij wat Arnhem wil bereiken, geformuleerd en vertaald naar de wijkgerichte aanpak. Op deze wijze zetten wij in op een integrale dienstverlening voor inwoners waarin we de verbinding leggen tussen armoede, schulden, zorg en werk.

Vergroten van de gezamenlijke kracht met onze maatschappelijke partners

We zetten ons actief in om de samenwerking in de stad bij de bestrijding van armoede en schulden te versterken. Zo spelen wij een inhoudelijke en adviserende rol bij het verder ontwikkelen van de Arnhemse Dialoog, met als kern het betrekken van het bedrijfsleven bij de aanpak van de problematiek. Ook kijken we naar de toekomst van de rol van het Armoedepact in het licht van het actuele beleid en beleidsvoornemens.

Een inwonerspanel (met jong en oud) als belangrijke voedingsbron voor koers

We ontwikkelen een inwonerspanel zodat inwoners structureel meer ruimte krijgen om samen de beste oplossingen te vinden. Op die manier wegen we praktijkervaring in onze keuzes.

Doorbreken Generatiearmoede

Ouders geven armoede ongemerkt en onbedoeld door op hun kinderen. Door armoede in gezinnen aan te pakken, maar bovenal kinderen een kans te geven om zich persoonlijk en vrij te ontwikkelen op hetzelfde niveau als andere kinderen, kunnen we latere (financiële) problemen voorkomen. Extra aandacht voor kinderen/jeugdigen die in armoede opgroeien is essentieel bij het bestrijden dan wel voorkomen van armoede in de toekomst. Daarom streven we ernaar dat ook Arnhemse kinderen en jeugdigen die in armoede opgroeien voldoende ontwikkelkansen hebben binnen onderwijs, gezin, in hun vrije tijd en op het gebied van gezondheid. We zetten in op het realiseren van minder maatschappelijke achterstand en een betere uitgangspositie voor participatie voor kinderen die in een armoedesituatie opgroeien.

Doorontwikkeling Kansrijk Opgroeien bij inzet op gelijke kansen

We blijven investeren in onze wijkgerichte aanpak Kansrijk Opgroeien. We gaan verkennen of programma-onderdelen die zich op wijkniveau bewezen hebben zich lenen voor een bredere wijkoverstijgende inzet. We zetten in op het realiseren van minder maatschappelijke achterstand en een betere uitgangspositie voor participatie voor kinderen die in een armoedesituatie opgroeien. Meer onderwijskansen voor kinderen en jongeren; stimuleren van een gezonde leefstijl; investeren in laagdrempelig aanbod sport en cultuur; begeleiding van ouders waar nodig.

Aanpassen Schoolkostenregeling

We gaan de huidige schoolkostenregeling omvormen naar een meer individuele regeling binnen de mogelijkheden van de nieuwe GelrePas (met ingang van het schooljaar 2021-2022). Op deze manier krijgen ouders meer keuzevrijheid waar ze het budget voor de schoolkosten aan uit kunnen geven. Het budget van de huidige Schoolkostenregeling voegen wij toe aan het budget GelrePas. Waar nodig adviseren wij gezinnen in samenwerking met Stichting Leergeld om een goede keuze te maken bij de inzet. Tegelijkertijd gaan we in gesprek met de schoolbesturen over het thema armoede en de gevolgen voor gelijke kansen in het onderwijs.

Gerichte aanvulling voor gezinnen met kinderen in het VO

We gaan gezinnen met kinderen op het Voortgezet onderwijs en met een laag inkomen van 3 jaar of langer extra compenseren via de Individuele Inkomens Toelage (IIT). Zie Inkomensondersteuning.

Inkomen en uitgaven in balans: minder financiële problemen en problematische schulden bij inwoners

Armoede en schulden hangen sterk met elkaar samen. We willen bereiken dat meer Arnhemmers uit kunnen komen met hun inkomen; uitgaven hebben die in balans zijn met hun inkomsten. Alle inwoners die dat nodig hebben, krijgen de passende ondersteuning. We willen financiële problemen en problematische schulden zoveel mogelijk voorkomen of in een zo vroeg mogelijk stadium signaleren en aanpakken. Inwoners die te maken hebben met problematische schulden willen we zo snel en effectief mogelijk helpen.

Intensiveren van preventie; voorkomen van financiële problemen

Door corona krijgen meer inwoners financiële problemen. Daarom blijven we zeker nu, zoals ook in de Herstelagenda staat opgenomen, ons inzetten op het vroegtijdig signaleren van financiële problemen en schulden. Dit doen we onder andere door het continueren van Vroeg Eropaf en Erop Af en het uitwerken van een passend (preventie) aanbod. Met een gericht communicatieplan benaderen we onze inwoners actief met ons hulpaanbod. Om inwoners beter en sneller te vinden en bereiken maken we gebruik van vindplaatsen en ervaringsdeskundigen. We zetten daarbij alle middelen in die mogelijk zijn en maken scherp wanneer preventiebudgetten niet toereikend zijn (zie motie 20M179 Ruim budget voor preventie programma 'Nog vroeger eropaf'). Daarnaast bekijken we de mogelijkheden tot een betere verbinding en inzet van de algemene voorzieningen.

Versterken activerende schulddienstverlening, hulp bij financiële problemen

Het blijft noodzakelijk om inwoners met problematische schulden zo goed mogelijk te bereiken en zo effectief mogelijk te helpen. Dit doen we met onze nieuwe schulddienstverlening en samenwerking met ketenpartners. Het belang van inwoners staat hierbij voorop. Al onze inzet op preventie en schulddienstverlening hebben we in concrete acties vertaald in onze Uitvoeringsagenda 2020-2021.

Slim monitoren en sturen

Wij willen doen wat nodig is. Wij willen instroom voorkomen en uitstroom bevorderen, inwoners ondersteunen in hun arbeidsontwikkeling, hen naar vermogen (en loonwaarde) aan werk helpen of hen ondersteunen bij activering en participatie en hen tijdig de juiste ondersteuning bieden bij vragen rondom inkomen, schulden en armoede. Wij willen ook weten wat werkt. Wij willen deze kerntaken binnen het domein Werk en Inkomen dan ook beter monitoren en er slimmer op bijsturen en handhaven. Daarom zetten wij in op een beweging van sturen op input naar sturen op (maatschappelijke) impact, toetsen wij onze inspanningen voortdurend op 'bedoeling' en 'eenvoud' en investeren wij, parallel aan de transformatie van het cluster Werk en Inkomen en het zorgdomein, in handhaving.

Inrichten monitor programma Doorbraak Naar Werk

Wij willen de rechtmatigheid, rechtvaardigheid, doelmatigheid en doeltreffendheid van de gemeentelijke inzet in het kader van het programma Doorbraak Naar Werk goed kunnen volgen. Daarom hebben we per 2020 de monitoring van het programma in de vorm van een project ingericht. Jaarlijks brengen we op drie momenten een bestuursrapportage uit. Op de volle breedte van resultaten en inspanningen op werk, schulddienstverlening en straks ook armoedebestrijding. De rapportages brengen we parallel uit aan die van Zorg Dichterbij. Om op die manier steeds meer naar samenhang toe te werken. Op inhoud en kwaliteit blijven we schaven aan de resultaten. Dit wordt de komende jaren doorontwikkeld. We streven naar de best bruikbare informatie om onze inspanningen te kunnen meten en te sturen. De komende tijd zal daarbij de nadruk liggen op het digitaliseren van interne processen, maar ook op het genereren van input van onze ketenpartners. Zo komen we steeds dichterbij onze gezamenlijke ambitie.

In 2021 komen we na het eerste kwartaal met een extra moment. Geen compleet nieuwe bestuursrapportage maar vooral ook focus op doelen, resultaten en inspanningen in het perspectief van corona. Goed om, mede op basis van aanvullende informatie zoals ook de nieuwste CPB-prognoses, inzet voor de komende tijd te bespreken. We komen daarmee tegemoet aan motie 20M184g Eerst feiten, dan financiën.

Doorontwikkelen Kritische Prestatie-indicatoren (KPI's)

Voor de verschillende niveaus (beleid en uitvoering) en perspectieven (kandidaat werknemers, werkgevers, financieel, methodisch en organisatorisch) worden daarbij passende KPI's ontwikkeld. In lijn met de gefaseerde ontwikkeling van de monitor worden de KPI's doorontwikkeld en aangescherpt.

Doelen, portefeuilleonderdelen en budgetten

Hieronder geven we een eerste inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten zoals in de doorontwikkeling P&C-cyclus is aangegeven⁽⁷⁾.

Begroting 2021 per ambitie en doel	Port. ond.	Lasten	Baten	Toevoegingen	Onttrekkingen
<i>Bedragen x € 1.000</i>					
Doorbraak naar werk		166.881	111.553	554	1.344
Investeren in voorkomen	WD01	166.881	111.553	554	1.344
Dichtbij de Arnhemmer en integraal	WD01				
Perspectief bieden	WD01				
Inclusief werk	WD01				
Samen sterk	WD01				
Slim monitoren en sturen	WD01				
Meer Arnhemmers zijn financieel zelfredzaam		6.514	780	0	0
Financiële basis op orde	WE03	5.604	760	0	0
Voorkomen en beperken (langdurige) armoede	WE03				
Doorbreken Generatiearmoede	WE03				
Inkomen en uitgaven in balans: minder financiële problemen en problematische schulden bij inwoners	WD03	910	20	0	0
Overig		0	0	0	0
Totaal		173.395	112.333	554	1.344

7 In deze tabel is te zien welke doelen zijn gekoppeld aan welke portefeuilleonderdelen. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. Hierdoor is er op dit moment nog geen sluitende koppeling tussen doelen en budgetten. Daarnaast vallen sommige doelen onder hetzelfde portefeuilleonderdeel. In dat geval is het totaal van het portefeuilleonderdeel één keer in de tabel opgenomen. Zie voor een overzicht van de portefeuilleonderdelen bijlage 3.

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2020		Begroting	Meerjarenraming		
	2019	Geamendeerd	Juli	2021	2022	2023	2024
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	168.119	169.996	188.570	173.395	173.159	170.429	167.469
Baten	108.935	110.722	125.218	112.333	115.408	116.754	116.754
Saldo lasten en baten	-59.184	-59.273	-63.353	-61.062	-57.751	-53.675	-50.716
Toevoegingen aan reserves	3.971	290	2.706	554	554	554	0
Onttrekkingen aan reserves	3.126	2.142	8.709	1.344	554	554	0
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	-845	1.852	6.003	790	0	0	0
Gerealiseerd resultaat	-60.028	-57.421	-57.350	-60.272	-57.751	-53.675	-50.716

Toelichting

Lasten

De begrote lasten bedragen in 2021 € 173,4 miljoen, onderverdeeld in de volgende onderwerpen:

- Bijstandsverstrekking (waaronder BUIG en uitvoeringskosten): € 128,0 miljoen;
- Participatie (waaronder, WSW, re-integratiebudget en uitvoeringskosten): € 38,9 miljoen.
- Armoedebeleid: € 5,6 miljoen;
- Schulddienstverlening: € 0,9 miljoen.

De totale lasten van programma S06 Participatie en armoedebestrijding zijn in 2021 € 15,2 miljoen lager dan in 2020. Dit komt door:

- De lasten van de reorganisatie Werk en Inkomen die grotendeels in 2020 zijn begroot (€ 4,5 miljoen in 2020 ten opzichte van € 0,5 miljoen in 2021);
- De begroting van circa € 1,0 miljoen aan incidentele lasten in het kader van regionale samenwerking in 2020;
- Per saldo zijn er € 12,1 miljoen minder uitkeringsverstrekkingen begroot in 2021 dan in 2020. Dit komt grotendeels doordat de begrote lasten in 2021 € 16,1 miljoen lager zijn dan in 2020 omdat er geen Tozo uitkeringen zijn begroot. Daarnaast zijn de begrote lasten in 2021 € 3,8 miljoen hoger dan in 2020 door een verwachte stijging van de overige uitkeringslasten (landelijke ontwikkeling).
- Er is per saldo in 2021 € 0,3 miljoen aan overige lasten minder begroot dan in 2020.
- Tot slot is er een stijging in 2021 begroot van € 2,2 miljoen aan investering in werk, in het kader van de Herstelagenda. Deze investering is geormerkt voor de groep inwoners die tijdens de coronacrisis hun baan is verloren of dreigen te verliezen.

De lasten in 2022 zijn vergelijkbaar met 2021. Vanaf 2023 zijn de lasten lager doordat de investeringen in het kader van de herstelagenda voor het merendeel plaatsvinden in 2021 en 2022.

Baten

De begrote baten van programma S06 Participatie en armoedebestrijding zijn in 2021 € 112,3 miljoen, onderverdeeld in de volgende onderwerpen:

- Bijstandsverstrekking: € 111,5 miljoen;
- Armoedebeleid: € 0,8 miljoen;
- Schulddienstverlening: € 20 duizend.

In totaal zijn de begrote baten in 2021 circa € 12,9 miljoen lager dan in 2020. Dit wordt hoofdzakelijk veroorzaakt door de incidentele bijdrage 2020 van het Rijk voor de Tozo uitkering, begroot voor € 16,1 miljoen. Daar tegenover wordt de komende jaren een stijging van de bijdrage van de gebundelde uitkering (BUIG) verwacht van € 3,4 miljoen in 2021 ten opzichte van 2020, € 2,4 miljoen in 2022 ten opzichte van 2021 en € 1,7 miljoen in 2023 ten opzichte van 2022.

Toevoegingen aan reserves

In 2021 zijn de begrote toevoegingen aan reserves € 0,6 miljoen ten opzichte van € 2,7 miljoen in 2020. Dit komt hoofdzakelijk door de begrote toevoeging van € 2,4 miljoen in 2020 en € 0,6 miljoen in 2021 aan de bestemmingsreserve (BR) Bedrijfsvoering in het kader van de reorganisatie Werk en Inkomen. De daaropvolgende jaren tot en met 2023 blijft de begrote toevoeging aan de BR Bedrijfsvoering € 0,6 miljoen.

Onttrekkingen aan reserves

In 2021 zijn de begrote onttrekkingen aan reserves € 1,3 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- BR Bedrijfsvoering in het kader van de reorganisatie Werk en Inkomen: € 0,6 miljoen;
- BR Transitie Presikhaaf Scalabor voor de transitie Presikhaaf bedrijven / Scalabor: € 0,8 miljoen.

De onttrekkingen zijn € 7,4 miljoen lager dan in 2020. Dit komt door:

- Een € 4,0 miljoen lagere onttrekking uit de BR Bedrijfsvoering voor de reorganisatie Werk en Inkomen;
- In 2020 is € 2,9 miljoen onttrekking begroot aan de BR Taakmutaties Overloop in verband met de budgetoverheveling vanuit 2019. Voor 2021 is nog geen onttrekking begroot.
- Een € 0,3 miljoen lagere onttrekking aan de BR Transitie Presikhaaf Scalabor;
- € 0,2 miljoen onttrekkingen op overige reserves.

In 2022 en 2023 worden alleen de onttrekkingen aan de BR Bedrijfsvoering van € 0,6 miljoen gedaan.

Indicatoren

In de bestuursrapportage Doorbraak naar Werk zijn de indicatoren opgenomen die bij dit programma gemonitord worden.

Om de gevolgen van het Covid-19 virus voor de gemeente Arnhem in kaart te brengen, zijn de meest relevante indicatoren van verschillende onderdelen samengevat in een [dashboard](#). Hierbij zijn ook indicatoren opgenomen die een relatie hebben met dit programma.

Er zijn indicatoren vanuit het Rijk (Besluit Begroten en Verantwoorden) die verplicht moeten worden opgenomen in de begroting. De verplichte indicatoren zijn hieronder opgenomen. Zie voor meer informatie de website [waarstaatjegemeente](#). Op de webversie van de begroting zijn ook de trends van deze indicatoren voor Arnhem te zien ([financien.arnhem.nl](#)).

Indicator	Jaar	Score Arnhem	Score Nederland	Toelichting	Bron
Netto arbeidsparticipatie	2019	66,4	68,8	Het percentage van de werkzame beroepsbevolking ten opzichte van de (potentiële) beroepsbevolking.	CBS - Arbeidsdeelname
Personen met een bijstandsuitkering	2e halfjaar 2019	750,9	373,9	Het aantal personen met een bijstandsuitkering, per 10.000 inwoners.	CBS - Participatiewet
Lopende re-integratievoorzieningen	1e halfjaar 2018	71,9	305,2	Het aantal re-integratievoorzieningen, per 10.000 inwoners in de leeftijd van 15-64 jaar	CBS - Participatiewet
Werkloze jongeren	2018	3	2	Het percentage werkloze jongeren (16-22 jaar).	Verwey Jonker Instituut - Kinderen in Tel
Kinderen in uitkeringsgezin	2018	11	7	Het percentage kinderen tot 18 jaar dat in een gezin leeft dat van een bijstandsuitkering moet rondkomen.	Verwey Jonker Instituut - Kinderen in Tel

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

MGR Sociaal Domein Centraal Gelderland
Scalabor B.V.

Werkvoorziening Midden-Gelderland (Presikhaaf Bedrijven)

Voor meer informatie wordt verwezen naar de [paragraaf Verbonden partijen](#).

Partners

Participatie

- Werkgeversorganisaties;
- Werknemersorganisaties;
- Onderwijsorganisaties;
- Regionaal Werkbedrijf;
- Economic Board;
- Regiogemeenten;
- UWV;
- Stichting Inclusief Midden Gelderland;
- Inclusief Werkgeven Midden Gelderland;
- Woningbouwcorporaties;
- Leerwerkloket Midden Gelderland;
- Werkgeversservicepunt Midden Gelderland;
- Scalabor;
- Centrum voor Activerend Werk;
- Stichting Sociale wijkteams Arnhem.

Armoede en schulddienstverlening

- Dullertsstichting;
- Arnhemse Dialoog;
- Partners van Vroeg Erop Af (woningcorporaties, energiebedrijven, zorgverzekeraars, waterbedrijven);
- Stichting Sociale wijkteams Arnhem;
- Stichting Rijnstad, Humanitas, SWOA;
- PLANgroep;
- Oprécht;
- Bewindvoerders aangesloten bij het convenant;
- Stichting Leergeld en andere partners Armoedepact;
- Zuidweg en Partners;
- Overrood;
- Landelijke partners (Schuldenlab, Schouders Eronder).

Subsidies

Hieronder zijn de partijen opgenomen die in 2021 meer dan €100.000 subsidie ontvangen vanuit dit programma:

- Stichting Leergeld Arnhem;
- Stichting Rijnstad.

Het volledige overzicht van de subsidies is te vinden in de [paragraaf Subsidies](#).

Risicobeheersing

Hieronder zijn de risico's genoemd met de grootste financiële impact op de begroting komend vanuit het programma Participatie en armoedebestrijding. Er wordt onderscheid gemaakt tussen de reeds bestaande risico's en de risico's als gevolg van de coronacrisis. In de paragraaf risicomanagement en weerstandsvermogen wordt een integraal beeld van de risico's gegeven.

Gemeentebrede risico's

Scalabor Afwaarderingsrisico

Participatiebudget - Beschut werk en banenafpraak

Inkomensregelingen (BUIG); verhoogde instroom, vertraagde uitstroom

Volumegroei Armoederegelingen

BUIG: Budgetbijstelling door het Rijk

Volumegroei aantal inwoners met schuldregeling

Corona risico's

Omzetzendering Scalabor

Schulddienstverlening

Invordering (W&I)

Armoede; toename gebruik inkomensondersteunende maatregelen

Beleidskaders

Participatie

- [Programmaplan Doorbraak Naar Werk](#).

Armoede en schulddienstverlening

- [Doorontwikkeling Armoedeagenda en schulddienstverlening](#);
- [Zij aan zij: schuldenvrij De Arnhemse visie op schulddienstverlening](#).

S07 Zorg

Wanneer inwoners door een beperking of chronische ziekte er (tijdelijk) niet in slagen zichzelf te redden in het dagelijks leven biedt de gemeente Arnhem hen ondersteuning, begeleiding en zorg. Deze zorg willen we zo dicht mogelijk bij huis in de eigen woonomgeving of zo thuis mogelijk aanbieden. Om dit te bereiken werken we intensief samen met de Sociale wijkteams, zorgaanbieders, huisartsen en welzijnsorganisaties.

Tijdens de coronaperiode hebben aanbieders veel aandacht gegeven aan het voortzetten van de ondersteuning en zorg aan onze inwoners en zijn alternatieven gevonden om de zorg zoveel mogelijk te continueren. In veel gevallen is gebruik gemaakt van digitale vormen van ondersteuning. Zo kregen inwoners bijvoorbeeld begeleiding via beeldbellen. Digitale zorgverlening zal, los van corona, in de toekomst meer worden ingezet omdat het een waardevolle aanvulling is gebleken op de al bestaande zorg en ondersteuning en door veel inwoners wordt gewaardeerd.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen
----------	--------	--------------

Arnhem is een inclusieve stad waarin alle inwoners, ook met een beperking of chronische ziekte, zo zelfstandig als mogelijk leven in de wijk en meedoen aan de samenleving

Wij vinden het belangrijk dat alle Arnhemmers zo zelfstandig mogelijk kunnen leven, ook wanneer zij daarbij, vanwege beperkingen of chronische ziekte, een steuntje in de rug nodig hebben. We richten ons op een 'Inclusieve stad'. We bieden passende zorg en ondersteuning, zodat inwoners zoveel mogelijk zelf regie houden over hun leven en de kwaliteit daarvan kunnen verbeteren of op peil kunnen houden. Daarbij zetten we in op het versterken van de eigen kracht, het sociaal netwerk van inwoners en het benutten van algemene voorzieningen in de wijken. We werken preventief en normaliseren de zorg waar dat kan. Inwoners met zorg, jong en oud, blijven zoveel mogelijk thuis wonen met de nodige begeleiding, of maken eerder de stap van een instelling naar zelfstandig wonen in de wijk. Wanneer inwoners zorg met verblijf nodig hebben zoeken we naar oplossingen die zoveel mogelijk op de thuissituatie lijken; uit huis maar zo thuis mogelijk. Zo bieden we onze inwoners duurzame, passende, effectieve en efficiënte ondersteuning op maat, zo tijdig mogelijk en zo dicht mogelijk bij huis. Ook stimuleren we daarmee de actieve deelname van inwoners aan de Arnhemse samenleving.

We zorgen ervoor dat de toegang naar ondersteuning en zorg transparant en laagdrempelig is ingericht. Om kwalitatief goede zorg beschikbaar te hebben en te houden zetten we, met name in de jeugdzorg, extra maatregelen in.

Alle inwoners die hulp nodig hebben om zelfstandig te leven ontvangen de nodige zorg en ondersteuning tijdig, op maat en dicht bij huis

Wanneer inwoners door een beperking of chronische ziekte er (tijdelijk) niet in slagen zichzelf te redden in het dagelijks leven bieden we hen ondersteuning, begeleiding en zorg. We bereiken steeds meer Arnhemmers en uit het inwonerservaringsonderzoek blijkt dat veel Arnhemmers tevreden zijn over de geboden zorg. Tegelijkertijd is de ervaring van met name wijkteams dat inwoners vaak langdurig afhankelijk blijven van deze zorg en ondersteuning. We gaan ons inspannen om deze inwoners zo zelfredzaam mogelijk te maken, zodat zijzelf de regie over hun leven hebben, waarmee de kwaliteit van leven verbetert. We zetten in op het versterken van de eigen kracht en het sociaal netwerk van inwoners en stimuleren het gebruik van algemene voorzieningen in de wijken. Daarbij streven we ernaar dat inwoners weer zelfstandig verder kunnen en niet afhankelijk worden van zorg en ondersteuning.

We versterken de (veer)kracht van onze inwoners thuis en in instellingen met een integrale aanpak

We lichten onze inwoners beter voor hoe ze hun zelfstandigheid kunnen behouden; dit met inzet van het eigen netwerk en een betere benutting van algemene voorzieningen in de wijk. We stimuleren het gebruik van algemene voorzieningen en we zorgen dat het aanbod bekend is. Er is een website ontwikkeld waarop de algemene voorzieningen staan vermeld. Deze website ontwikkelen we verder door.

Er is veel samenhang in de opgaven waarvoor we staan. In de jeugdzorg bijvoorbeeld, zien we relaties tussen het opgroeien in armoede, schulden, schooluitval en de inzet van jeugdzorg. Daarnaast heeft een groot deel van de zwerfjongeren een verleden in de jeugdzorg. Redenen om een goed samenhangend jeugdbeleid te ontwikkelen, als onderdeel van een integrale visie op het sociaal domein.

Ook gaan we gezinnen waar meerdere problemen bestaan helpen vanuit de doorbraakmethode, dit samen met het Instituut voor Publieke Waarden. Deze methode houdt in dat we de problemen in samenhang benaderen. Hiermee hopen we tot duurzamere oplossingen te komen voor alle gezinsleden. We starten met die gezinnen, waarbij de jeugdigen veel zorg nodig hebben.

Voor jeugdigen en volwassenen die vanuit een zorginstelling zelfstandig gaan wonen, moeten voldoende, passende en betaalbare woningen beschikbaar zijn. Om dit te bereiken leggen we verbinding met andere programma's en werken we samen om voor verschillende doelgroepen een eigen woonruimte te realiseren.

We versterken de zorgtoewijzing

De Sociale wijkteams vormen de toegang naar de Wmo en Jeugdzorg. Wijkcoaches beoordelen welke ondersteuning onze Arnhemmers nodig hebben om zelfstandig te kunnen wonen en participeren. Daarbij wordt altijd gekozen voor de meest passende, effectieve en efficiënte zorg, vanuit de gedachte dat inwoners zoveel mogelijk zelf de regie houden over hun eigen leven.

We hebben beleidsregels opgesteld die de wijkcoaches gebruiken om te kunnen bepalen welke vorm van ondersteuning of zorg passend is. In 2021 evalueren we de beleidsregels, die deels in februari 2020 en deels medio 2020 zijn ingegaan. Waar nodig passen we deze beleidsregels aan om nog beter passende, effectieve en efficiënte zorg te kunnen bieden.

Bij de toegang naar de Jeugdzorg richten we ons op samenwerking met geautoriseerde verwijzers en aanbieders. We zetten de Praktijk Ondersteuner Huisartsen Jeugd (POH-Jeugd) in bij huisartspraktijken om de samenwerking tussen Sociale wijkteams, huisartsen (geautoriseerde verwijzers) en aanbieders te versterken. Afhankelijk van het succes van deze maatregelen breiden we in 2021 deze werkwijze uit naar meer huisartspraktijken.

We verbeteren de samenhang tussen het onderwijs- en het zorgdomein door betere afstemming te realiseren tussen wijkteams, onderwijs en het samenwerkingsverband.

We bakenen de inzet van de Wmo en Jeugdwet beter af door vaker te kijken naar de inzet van voorliggende voorzieningen zoals de Wet langdurige zorg (Wlz), Zorgverzekeringswet (Zvw) en Passend Onderwijs.

We sturen op kwaliteit en resultaat

In 2020 zijn via de aanbesteding de kwaliteitseisen voor zorgaanbieders verhoogd. Er zijn minder aanbieders en er is een overzichtelijker aantal producten. Gecontracteerde aanbieders kennen het lokale speelveld, waardoor zij zorg kunnen afschalen naar voorzieningen dicht bij de inwoner. Aanbieders die bijdragen aan de transformatie van zorg en kwalitatief goede zorg leveren, krijgen meer toewijzingen dan aanbieders die dit niet doen. Uiteraard houden we rekening met de keuzevrijheid van onze inwoners. We stimuleren preventief werken, samenwerking tussen aanbieders en bevorderen innovatie.

In samenwerking met de regionale inkooporganisatie (Inkoop-SDCG) en Sociale wijkteams zullen we monitoren of aanbieders goede kwaliteit van zorg leveren en de gewenste resultaten realiseren. Het toezicht op rechtmatigheid en kwaliteit van de geleverde zorg wordt verder geïntensiveerd. Niet alleen op basis van signalen, maar ook via een steekproef zullen aanbieders worden getoetst. Daarbij werken we nauw samen met de Inkoop-SDCG, VGGM (toezicht op kwaliteit), afdeling Handhaving (toezicht rechtmatigheid) en de partners in het RIEC (Regionale Informatie- en Expertise Centra, gericht op bestrijding ondermijnende criminaliteit).

We vergroten het inzicht of passende zorg wordt ingezet (monitoring)

We verbeteren het inzicht in de ontwikkeling van de zorg. We gebruiken een goed ontsloten zorgmonitor waarin we de ingezette zorg lokaal en op wijkniveau kunnen volgen. Periodiek leveren we rapportages op, om de gewenste transformatie van zorg te monitoren. Dit biedt mogelijkheden om, waar nodig, bij te sturen. Op wijkniveau ondersteunen we sociale wijkteams bij het analyseren van de ontwikkelingen in toegewezen zorg en het uitzetten van acties.

We voeren het inwonerservaringsonderzoek uit om meer inzicht te krijgen in het resultaat van en tevredenheid met de geleverde zorg. Met de verbeterde monitoring kunnen we volgen of aanbieders met de ingezette zorg de doelen van de inwoner halen.

We ontschotten zorgsystemen en verkrijgen toereikend Rijksbudget

We dragen via de G-40, VNG en de NDSD (Netwerk directeuren sociaal domein) bij aan een actieve lobby om voldoende rijksmiddelen te krijgen om de Wmo en Jeugdwet goed uit te kunnen voeren.

We agenderen bestuurlijk de ontoereikende middelen voor de jeugdzorg, doen mee aan landelijk onderzoek naar de kosten van jeugdzorg dat de basis vormt voor het mogelijk compenseren van de tekorten.

Landelijk wordt gewerkt aan een nieuw verdeelmodel voor beschermd wonen, maatschappelijke opvang (voorlopig uitgesloten) en begeleiding uit de Wmo. Inzet is een verdeelmodel van middelen op basis van objectieve criteria. De implementatie van het nieuwe model gaat naar verwachting in per 2022. De effecten zijn nog onduidelijk maar we verwachten dat onze regio Centraal Gelderland een 'nadeelregio' is. Wij monitoren deze ontwikkeling en lobbyen voor een redelijke uitkomst.

We werken met de zorgverzekeraar aan een meer gezamenlijk beleid voor de GGZ-doelgroep.

We onderzoeken hoe we een betere aansluiting kunnen realiseren tussen de forensische zorg en de Wmo-zorg. Dit doen we samen met het Sociaal wijkteam, het Veiligheidshuis, de reclasseringsorganisaties en de Dienst Justitiële Inrichtingen.

We werken aan het krijgen van meer inzicht in de herkomst van inwoners die in onze regio een beroep doen op beschermd wonen. Dat is van belang om bij het Rijk aan te kunnen tonen hoeveel budget Arnhem in de toekomst nodig heeft.

Meer kwetsbare Arnhemmers nemen actief deel aan de maatschappij

We bieden Arnhemmers die niet participeren als gevolg van persoonlijke omstandigheden de mogelijkheid om deel te nemen aan de maatschappij, bij voorkeur via betaald werk, maar als dit niet haalbaar blijkt via vrijwilligerswerk of activerend werk. Steeds meer Arnhemmers participeren via activerend werk. We bevorderen de doorstroming vanuit activerend werk richting betaald werk/opleidingen of vrijwilligerswerk. Hier ligt een nauwe samenhang en samenwerking met het programma Doorbraak naar werk.

Zie de inspanningen benoemd bij het doel 'Alle inwoners die hulp nodig hebben om zelfstandig te leven ontvangen de nodige zorg en ondersteuning tijdig, op maat en dicht bij huis'

Meer jeugdigen ontwikkelen zich naar zelfredzaamheid en ontvangen waar nodig passende zorg

We willen een beweging inzetten van problematiseren en specialiseren naar normaliseren en zo regulier mogelijk. 'Wat past bij normaal opgroeien en opvoeden?' en 'Wanneer zetten we specialistische zorg in om de ontwikkeling van een kind te ondersteunen?'. We leggen daarbij meer verbinding met preventieve-, welzijns- en onderwijsactiviteiten.

We willen opname in verblijfsinstellingen zoveel mogelijk voorkomen en, in plaats daarvan, alternatieven inzetten zoals pleegzorg, groepswonen of passende, ambulante ondersteuning van kind en verzorgers in de eigen woon- en leefomgeving. De woon- en leefomgeving van het kind moet meer centraal komen te staan bij het bieden van oplossingen.

Meer jeugdigen kunnen meedoen aan het dagelijks leven

Als kinderen of gezinnen ondersteuning nodig hebben, is het in het belang van het kind dat deze dichtbij, zo vroeg mogelijk en zo thuis mogelijk wordt geboden.

Versterken eigen kracht van jeugdigen, sociaal netwerk en inzet algemene voorzieningen

Samen met onze inwoners en met professionals uit onderwijs, zorg en welzijn ontwikkelen we een samenhangend beleid en aanbod aan voorzieningen dat past bij de fases die kinderen (en hun ouders) doorlopen bij het opgroeien en opvoeden.

We stimuleren een passend aanbod van algemene voorzieningen dat preventief op, of in combinatie met specialistische jeugdzorg ingezet kan worden. Denk bijvoorbeeld aan 'steungezinnen', waarbij ouders een kind tijdelijk opvangen zodat de biologische ouders op adem kunnen komen of een ondersteuningsplan waarin interventies in onderwijs en zorg logisch samenhangen.

De Sociale wijkteams gaan zelf kinderen en hun ouders begeleiden en, waar nodig, wordt aanvullend specialistische jeugdzorg ingezet.

Meer kwetsbare jeugdigen wonen veilig thuis

Veel jeugdigen hebben helaas te maken met een onveilige thuissituatie. Dit komt onder andere voort uit vechtscheidingen of andere huiselijke problemen. We willen onveilige situaties sneller signaleren (vroegsignalering) en meer jeugdigen in een kwetsbare situatie een veilige woon- en leefomgeving bieden.

- We werken mee aan de uitvoering van de Gelderse verbeteragenda Jeugdbescherming, gericht op het verbeteren van de veiligheid van kinderen in kwetsbare, onveilige gezinssituaties.
- Samen met de wijkteams werken we aan een beter perspectief voor gezinnen met meervoudige problematiek en veiligheidsproblemen.
- We willen uithuisplaatsing vaker voorkomen, door de inzet van een multidisciplinair team, dat snel en flexibel bij kwetsbare gezinnen ingezet kan worden en escalatie helpt te voorkomen.
- We verminderen het aantal jongeren in verblijf, door casuïstiek tijdig te bespreken op het Perspectiefoverleg en tijdig ambulante zorg in te zetten om zo uithuisplaatsing te voorkomen.
- We werven ouders voor pleegzorg en zetten groepswonen in als alternatieven voor verblijf.
- We sturen op integrale samenwerking tussen wijkteams, Veilig Thuis, jeugdbescherming en Raad voor de Kinderbescherming, waardoor we de veiligheidsketen inkorten waar dat kan.
- We dragen bij aan de regionale transformatieagenda Jeugdzorg en zetten activiteiten in ter ondersteuning van jeugdigen in complexe echtscheidingssituaties. We bieden informatie via een website en bieden ondersteuning met een lokale vraagbaak waarin verschillende zorg- en welzijnsaanbieders samenwerken. Ook het onderwijs wordt hierbij betrokken.

Veilig Thuis

Arnhem is centrumgemeente voor de regio Arnhem-Achterhoek. De prioriteiten uit de regioaanpak zijn gebaseerd op 1) meer inzetten op vroegsignalering en preventie van huiselijk geweld onder andere door het gebruik van de verbeterde meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling 2) huiselijk geweld stoppen en duurzaam oplossen en 3) het hebben van aandacht voor specifieke aanpakken (denk bijvoorbeeld aan eerge relateerd geweld en ouderen mishandeling). Om te kunnen ontwikkelen op deze prioriteiten is samenwerking met regionale en lokale partners cruciaal. Denk hierbij aan regiogemeenten, de Sociale wijkteams, Veilig Thuis, jeugdgezondheidszorg, jeugdzorgaanbieders en Moviera. In de uitvoering van de regioaanpak is de subsidie aan Moviera (vrouwenopvang) daarom van belang. We brengen in kaart welke gevolgen de coronacrisis heeft op huiselijk geweld en zorgen dat we de resultaten verwerken in een passende aanpak (motie 20M205 Meer aandacht voor huiselijk geweld). Daarbij blijven de prioriteiten en acties uit de bestaande regioaanpak huiselijk geweld en kindermishandeling 'Samen Veilig' 2019-2023, zoals vastgesteld op 17 september 2019, van kracht maar wordt de regio aanpak zo nodig aangepast met de uitkomsten van het onderzoek naar de gevolgen van de coronacrisis.

Minder jeugdigen zijn van zorg afhankelijk

- We bakenen de inzet van de Jeugdwet beter af en houden zo de zorg beschikbaar voor de jeugdigen die het nodig hebben.
- De wijkteams gaan zelf begeleiding bieden waardoor minder jeugdigen van specialistische jeugdzorg afhankelijk worden.
- We onderzoeken de mogelijkheden om, in combinatie met bijvoorbeeld onderwijs en kinderopvang, zorg zo vroeg mogelijk en zo licht mogelijk preventief in te zetten.

Zie de inspanningen bij de doelen 'meer jeugdigen kunnen meedoen aan het dagelijks leven' en 'Meer kwetsbare jeugdigen wonen veilig thuis'

Een meer inclusief Arnhem, waarbij meer kwetsbare Arnhemmers (blijven) wonen in de wijk

Arnhemmers die dat nodig hebben bieden we een Beschermd Thuis. Dit doen we lokaal en regionaal, op grond van het Transformatieplan Beschermd Thuis 2019-2021. We zetten in op doorstroom vanuit beschermd woonvormen naar zelfstandig wonen en op goede GGZ-zorg in de wijken. Daarmee voorkomen we zwaardere instellingszorg. Met de inkoop van zorg en ondersteuning hebben we rekening gehouden met de mogelijkheid flexibel op en af te schalen.

De transformatie geven we samen met de regio Centraal Gelderland verder vorm. Alle betrokken gemeenten zorgen voor een breed palet aan (basis)voorzieningen; lichte vormen van zorg voor wie daarmee toe kan en gespecialiseerde opvang en beschermd wonen voor wie dit (tijdelijk) nodig is. We doen dit in nauwe samenwerking met en tussen gemeenten, met woningcorporaties, zorgaanbieders en de zorgverzekeraar.

Er zijn voldoende geschikte en betaalbare woningen voor kwetsbare Arnhemmers

We willen voldoende geschikte en betaalbare woningen voor kwetsbare inwoners, zodat zij kunnen uitstromen uit beschermd wonen, maatschappelijke opvang en jeugdvoorzieningen. Om dit te bereiken intensiveren we de samenwerking met de Arnhemse woningbouwcorporaties.

We koppelen zorg(behoefte) aan wonen

We voeren de woonafspraken met woningcorporaties uit, waarvoor jaarlijks maximaal 120 woningen beschikbaar worden gesteld voor uitstroom uit Beschermd wonen (BW), Maatschappelijke opvang (MO) en intramurale jeugdvoorzieningen. De gemeente coördineert deze aanvragen, zodat Arnhemmers die niet zelfstandig aan een woning kunnen komen, toch uit kunnen stromen. Daarnaast blijven we met corporaties in gesprek over huisvesting van doelgroepen.

We gebruiken daarvoor het doelgroepenonderzoek 'wonen en zorg', waarin de behoefte en het aanbod aan zorggerelateerd wonen in Arnhem gekwantificeerd is. We komen samen met partners in de stad tot een visie op wonen, welzijn en zorg.

Zorggerelateerde woonoverlast wordt minder

We pakken zorggerelateerde overlast in de stad adequaat aan. Het meldpunt woonoverlast is uitgebreid, zodat inwoners hier ook zorggerelateerde woonoverlast kunnen melden. We blijven, mede op basis van deze meldingen, in gesprek met zorgaanbieders over het treffen van maatregelen om woonoverlast door hun bewoners te beperken. Indien nodig treffen we maatregelen bijvoorbeeld via de inkoop en contractering van aanbieders. We werken hierbij samen met de teams Leefomgeving.

Van zorgaanbieders die intensief Beschermd Wonen bieden verwachten we dat zij ook mensen met een intensieve zorgvraag de noodzakelijke zorg kunnen bieden. Daarvoor richten we een casuoverleg in met zorgaanbieders. Zo nodig nemen we maatregelen via de toewijzing, de inkoop en contractering.

Meer bewoners met een kwetsbaarheid kunnen in grotere mate in hun eigen woonomgeving zelfstandig (begeleid) wonen

We gaan meer mensen in staat stellen om met ondersteuning, zelfstandig te wonen en mee te doen in onze samenleving. Uitgangspunt is zoveel mogelijk een beschermd thuis te bieden door zorg en ondersteuning zo flexibel mogelijk op- en af- te kunnen schalen, in plaats van wonen in een instelling. Tegelijkertijd zorgen we ervoor dat er een regionaal vangnet van intramurale zorg in stand blijft voor wie dat toch nodig heeft.

We ontwikkelen meer preventieve activiteiten

Iedere gemeente in de regio Centraal Gelderland werkt aan het op orde brengen van de lokale basisinfrastructuur. We zorgen voor buurtpunten voor ontmoeting en steun (zoveel mogelijk gespreid over de stad), voldoende aanbod voor zinvolle daginvulling en wonen op een passende plek (de woonafspraken met corporaties).

We zorgen voor lokale samenwerking (een inwoner moet zo min mogelijk last hebben van verschillende organisaties of financieringen) en werken samen met andere gemeenten en aanbieders, zorgverzekeraars en woningcorporaties.

We breiden de inzet van Buurtcirkels (wonen met een steuntje in de rug) uit. Hiermee kunnen inwoners met een psychische kwetsbaarheid die vanuit een intramurale instelling zelfstandig gaan wonen, een sociaal netwerk in de wijk opbouwen. Met de inzet van buurtcirkels voorkomen we naar verwachting terugval.

Er zijn regionaal sluitende afspraken Beschermd Thuis

De komende jaren (2022-2031) worden de middelen voor Beschermd Wonen overgeheveld van centrumgemeenten naar de afzonderlijke gemeenten. Daarmee krijgt elke gemeente vanaf 2022 zelf de wettelijke verantwoordelijkheid Beschermd Wonen te regelen voor nieuwe cliënten.

De gemeenten in de regio Centraal Gelderland hebben in 2019 het Transformatieplan Beschermd Thuis (met alle stakeholders) vastgesteld. De ontwikkelijnen hierin zijn:

- preventie,
- toegang,
- wonen en
- de regionale ondersteuningsstructuur inclusief financiële afspraken.

Er zijn gezamenlijke uitgangspunten opgesteld en een uitvoeringsagenda.

Samen met de regio Centraal Gelderland werken we aan een breed palet aan voorzieningen: van lichte vormen van begeleiding tot gespecialiseerde opvang en beschermd wonen.

In 2021 zullen nieuwe regionale afspraken worden gemaakt over de inkoop van Beschermd Wonen vanaf 1-1-2022, de toegang en de regionale ondersteuningsstructuur inclusief financiële afspraken.

Er is een integrale aanpak voor mensen met verward gedrag

- Er wordt een scan gemaakt van de gemeentelijke zorg- en veiligheidsstructuur (Sociale wijkteams, Overlast en Zorg overleggen, Openbare Geestelijke Gezondheidszorg en het Veiligheidshuis). Op basis van aanbevelingen zullen verbeteringen worden doorgevoerd.
- We werken verder aan de aansluiting tussen acute en niet acute zorg: het realiseren van voldoende bereikbare en beschikbare opvolgende Wmo-opvang, zorg en ondersteuning (eventueel 24/7).
- We werken met partners aan het verbeteren van de werkprocessen van de Wet verplichte GGZ en de Wet Zorg & Dwang.
- We voeren een aantal pilots uit met onze partners: Welkom in je wijk! (tegen stigma), Samen voor Herstel (met Menzis, betrekken netwerk bij EPA-doelgroep), ontwikkeling van een noodbed voor mensen met verward gedrag.
- We stimuleren de aansluiting van GGz-behandelzorg op de Sociale wijkteams, doordat we samen met de zorgverzekeraar een FACT-medewerker inzetten die expertise voor en verbinding naar de Sociale wijkteams creëert.

Doelen, portefeuilleonderdelen en budgetten

Hieronder geven we een eerste inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten zoals in de doorontwikkeling P&C-cyclus is aangegeven⁽⁸⁾.

Begroting 2021 per ambitie en doel	Port. ond.	Lasten	Baten	Toevoegingen	Onttrekkingen
<i>Bedragen x € 1.000</i>					
Arnhem is een inclusieve stad waarin alle inwoners, ook met een beperking of chronische ziekte, zo zelfstandig als mogelijk leven in de wijk en meedoen aan de samenleving		42.869	4.940	0	762
Alle inwoners die hulp nodig hebben om zelfstandig te leven ontvangen de nodige zorg en ondersteuning tijdig, op maat en dicht bij huis	WB04	42.869	4.940	0	762
Meer kwetsbare Arnhemmers nemen actief deel aan de maatschappij	WB04				
Een meer inclusief Arnhem, waarbij meer kwetsbare Arnhemmers (blijven) wonen in de wijk					
Er zijn voldoende geschikte en betaalbare woningen voor kwetsbare Arnhemmers	WB04				
Meer bewoners met een kwetsbaarheid kunnen in grotere mate in hun eigen woonomgeving zelfstandig (begeleid) wonen	WB04				
Meer jeugdigen krijgen passende zorg gericht op ontwikkelen van zelfredzaamheid		6.924	0	628	750
Meer jeugdigen kunnen meedoen aan het dagelijks leven	WC03	6.924	0	628	750
Meer kwetsbare jeugdigen wonen veilig thuis	WC03				
Minder jeugdigen zijn van zorg afhankelijk	WC03				
Overig		0	0	0	0
Totaal		49.793	4.940	628	1.512

⁸ In deze tabel is te zien welke doelen zijn gekoppeld aan welke portefeuilleonderdelen. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. Hierdoor is er op dit moment nog geen sluitende koppeling tussen doelen en budgetten. Daarnaast vallen sommige doelen onder hetzelfde portefeuilleonderdeel. In dat geval is het totaal van het portefeuilleonderdeel één keer in de tabel opgenomen. Zie voor een overzicht van de portefeuilleonderdelen bijlage 3.

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2020		Begroting	Meerjarenraming		
	2019	Geamendeerd	Juli	2021	2022	2023	2024
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	57.921	30.808	52.043	49.793	48.702	48.346	47.845
Baten	6.639	918	4.939	4.940	4.940	4.940	4.940
Saldo lasten en baten	-51.282	-29.891	-47.104	-44.853	-43.762	-43.406	-42.905
Toevoegingen aan reserves	4.393	0	678	628	528	528	528
Onttrekkingen aan reserves	2.823	1.100	2.496	1.512	255	0	0
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	-1.569	1.100	1.818	884	-273	-528	-528
Gerealiseerd resultaat	-52.852	-28.791	-45.286	-43.969	-44.035	-43.934	-43.433

Toelichting

Lasten

De totale lasten voor 2021 voor het stedelijk programma zijn begroot op € 49,8 miljoen. De overige lasten voor zorg van € 121,5 miljoen worden vermeld in de wijkbudgetten. De lasten zijn te verdelen in de volgende categorieën:

- € 27,8 miljoen wordt besteed aan zorg in natura en persoonsgebonden budgetten, verdeeld over Beschermd wonen (€ 19,4 miljoen), Jeugdzorg (€ 5,7 miljoen), Wmo (€ 1,5 miljoen) en Huishoudelijke hulp toelage (€ 1,2 miljoen);
- € 18,5 miljoen wordt besteed aan uitbestede taken, zoals Stichting Sociale wijkteams (€ 16,5 miljoen), Zorglokaal (€ 1,1 miljoen) en Inkoop Sociaal Domein Centraal Gelderland (€ 0,5 miljoen) en Sociaal Hospitaal kosten (€ 0,4 miljoen);
- € 1,9 miljoen wordt besteed aan begrote subsidies, zoals aan Stichting Veilig Thuis (€ 1,1 miljoen)
- Hiernaast zijn er € 1,6 miljoen overige lasten.

De begroting is in 2021 ten opzichte van 2020 € 2,2 miljoen lager.

Het budget specialistische zorg daalt met in totaal € 2,6 miljoen. Dat hangt vooral samen met de daling van het budget Beschermd Wonen in verband met de uitname psychische stoornis. De rijksvergoeding voor deze cliënten wordt overgeheveld naar de Wet langdurige zorg (Wlz). Daarnaast daalt het budget Regionaal Transformatieplan Jeugdzorg met € 0,9 miljoen. Deze middelen waren tijdelijk door het Rijk beschikbaar gesteld voor de periode 2018-2020.

Tegenover deze lagere budgetten staat een hoger geraamd budget ten behoeve van het Sociaal Hospitaal (€ 0,25 miljoen) en ten behoeve van uitvoeringskosten Sociale wijkteam (€ 0,7 miljoen) en overige verschillen (€ 0,3 miljoen).

Baten

De totale baten voor 2021 zijn begroot op € 4,9 miljoen. De baten zijn te verdelen in de volgende categorieën:

- € 4,0 miljoen betreft de inning van de eigen bijdrage bij de Wmo en Beschermd wonen.
- € 0,9 miljoen betreft de bijdrage LVB (Licht Verstandelijke Beperkten) die we als centrumgemeente voor Beschermd wonen ontvangen vanuit de regio.

De baten blijven in 2021 gelijk aan 2020.

Toevoegingen aan reserves

De totale toevoegingen aan de reserves 2021 is € 0,6 miljoen. Het betreft hier toevoegingen aan de bestemmingsreserve Transformatie Zorgbudgetten (€ 0,4 miljoen) en de bestemmingsreserve Wmo en Jeugdzorg (€ 0,2 miljoen).

Onttrekkingen aan reserves

In 2021 wordt er aan de bestemmingsreserve Transformatie zorgbudgetten en bestemmingsreserve Wmo en Jeugdzorg € 1,5 miljoen onttrokken. Hiervan wordt € 0,9 miljoen ingezet om de kostenbesparende maatregelen op Jeugdzorg en Stichting Sociale wijkteams Arnhem uit de MJPB 2020-2023 te mitigeren respectievelijk ongedaan te maken. € 0,4 miljoen wordt ingezet om het Sociaal hospitaal (één van de kostenbesparende maatregelen op Jeugdzorg) te realiseren, € 0,2 miljoen wordt ingezet om de samenwerking tussen welzijnsorganisaties in Arnhem te verbeteren.

Indicatoren

Hieronder zijn de specifieke indicatoren behorend bij de doelstellingen in dit programma opgenomen.

Indicator	Score Arnhem 2018	Score Arnhem 2019	Toelichting	Bron
Jeugdwet, aantal inwoners met verblijf	571	606	Aantal inwoners met declaratie in het betreffende jaar, Gezinshuizen, Leef- en behandelgroepen, Pleegzorg en verblijf op eigen terrein.	Afdeling Informatie/F&C
Beschermd wonen, aantal inwoners met verblijf	1071	1013	Aantal inwoners met declaratie in het betreffende jaar, intramuraal	Afdeling Informatie/F&C
Gemiddelde stijging op participatieladder bij activerend werk			Centrum Activerend Werk heeft i.o.v. gemeente Arnhem een systeem ontwikkeld om vanaf aanmelding voor Activerend Werk de stappen op de participatieladder vast te leggen. Vanaf 2021 zal aangegeven kunnen worden hoeveel treden inwoners gemiddeld stijgen op de participatieladder in een periode van een jaar.	Afdeling Informatie/F&C
Gemiddelde zorgkosten per inwoner	€ 829	€ 885	Gedeclareerde zorgkosten m.b.t. het jaar, gedeeld door het aantal inwoners aan het einde van het jaar.	Afdeling Informatie/F&C
Inwonerstevredenheid over kwaliteit geboden ondersteuning		79%	De vraagstelling in het inwonerstevredenheidsonderzoek m.b.t. 2018 was anders dan m.b.t. 2019, daarom is geen score voor 2018 opgenomen.	Inwonerstevredenheidsonderzoek

Om de gevolgen van het Covid-19 virus voor de gemeente Arnhem in kaart te brengen, zijn de meest relevante indicatoren van verschillende onderdelen samengevat in een [dashboard](#). Hierbij zijn ook indicatoren opgenomen die een relatie hebben met dit programma.

Er zijn indicatoren vanuit het Rijk (Besluit Begroten en Verantwoorden) die verplicht moeten worden opgenomen in de begroting. De verplichte indicatoren zijn hieronder opgenomen. Zie voor meer informatie de website [waarstaatjegemeente](#). Op de webversie van de begroting zijn ook de trends van deze indicatoren voor Arnhem te zien ([financien.arnhem.nl](#)).

Indicator	Jaar	Score Arnhem	Score Nederland	Toelichting	Bron
Cliënten met een maatwerkarrangement Wmo	2e halfjaar 2019	720	630	Aantal per 10.000 inwoners in de betreffende bevolkingsgroep. Een maatwerkarrangement is een vorm van specialistische ondersteuning binnen het kader van de Wmo. Voor de Wmo-gegevens geldt dat het referentiegemiddelde gebaseerd is op 327 deelnemende gemeenten.	CBS - Monitor Sociaal Domein Wmo
Jongeren met jeugdhulp	2e halfjaar 2019	11,1	10,5	Het percentage jongeren tot 18 jaar met jeugdhulp ten opzicht van alle jongeren tot 18 jaar.	CBS - Beleidsinformatie Jeugd
Jongeren met jeugdreclassering	2e halfjaar 2019	0,5	0,3	Het percentage jongeren (12-22 jaar) met een jeugdreclasseringsmaatregel ten opzichte van alle jongeren (12-22 jaar).	CBS - Beleidsinformatie Jeugd
Jongeren met jeugdbescherming	2e halfjaar 2019	1,2	1,1	Het percentage jongeren tot 18 jaar met een jeugdbeschermingsmaatregel ten opzichte van alle jongeren tot 18 jaar.	CBS - Beleidsinformatie Jeugd

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

BVO Doelgroepenvervoer Regio Arnhem Nijmegen
MGR Sociaal Domein Centraal Gelderland
Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden
Voor meer informatie wordt verwezen naar de [paragraaf Verbonden partijen](#).

Partners

- Stichting Sociale Wijkteams;
- Aanbieders, die bijdragen aan de transformatie van zorg en kwalitatief goede zorg bieden;
- Adviesraden Sociaal Domein;
- Zorgbelang Gelderland;
- Inkoop Sociaal Domein Centraal Gelderland;
- VGGM;
- BVO Doelgroepenvervoer Regio Arnhem Nijmegen.

Subsidies

Hieronder zijn de vijf grootste subsidieontvangers in 2021 opgenomen, die meer dan €100.000 subsidie ontvangen vanuit dit programma. Het volledige overzicht van de subsidies is te vinden in de [paragraaf Subsidies](#).

- Stichting Veilig Thuis Gelderland Midden;
- Centrum voor Activerend Werk;
- Zorgbelang Inclusief;
- Stichting Vitale Verbindingen;
- Stichting IrisZorg.

Het volledige overzicht van de subsidies is te vinden in de [paragraaf Subsidies](#).

Risicobeheersing

Hieronder zijn de risico's genoemd met de grootste financiële impact op de begroting komend vanuit het programma Zorg. Er wordt onderscheid gemaakt tussen de reeds bestaande risico's en de risico's als gevolg van de coronacrisis. In de paragraaf risicomanagement en weerstandsvermogen wordt een integraal beeld van de risico's gegeven.

Gemeentebrede risico's

Sociaal domein - Maatregelen
Opbrengst Taskforce jeugd
Volumegroei 2021
Woonplaatsbeginsel in de Jeugdwet
Doelgroepenvervoer - volumegroei

Corona risico's

Grotere zorgvraag na crisis
Gevolgen beperktere toetsing nieuwe contracten zorgaanbieders

Beleidskaders

- [Kadernota De veerkrachtige samenleving Arnhem](#);
- Beleidsregels WMO (2019);
- Beleidsregels Jeugd (2019);
- [Beleidsplan Jeugd Wmo](#);
- [Uitvoeringsplan deel Wmo](#);
- [Inrichtingsplan Jeugdhulp](#);
- [Regionaal Transformatieplan Jeugd](#);
- [Verordening maatschappelijke ondersteuning gemeente Arnhem 2019](#);
- [Verordening Jeugdzorg Arnhem 2019](#);
- Verordening doelgroepenvervoer 2020;
- [Raadsbrief Ontwikkelingen zorgdomein \(december 2018\)](#);
- Transformatieplan Beschermd Thuis 2019-2021;
- Raadsbrief bestuurlijke uitgangspunten doordecentralisatie beschermd wonen (maart 2020);
- Raadsbrief kwaliteit, toezicht en handhaving (juni 2019).

S08 Welzijn en inclusie

In Arnhem is iedereen gelijk en krijgt iedereen gelijke kansen. Dat is onze ambitie. We willen een stad zijn waar inwoners kunnen zijn wie ze willen zijn en een ieder zijn identiteit en eigenheid met trots kan uitdragen. In veiligheid en vrijheid. Een stevige sociale basis is nodig. Een sociale basis waarin iedereen gelijkwaardige kansen heeft om zich te ontwikkelen en om mee te doen. We hebben daarbij speciale aandacht voor het voorkomen en tegengaan van discriminatie en willen de positie van inwoners met een beperking versterken. We ondersteunen burgerinitiatieven, zetten in op jeugdpreventie en geven ondersteuning bij opgroei- en opvoedvragen. Mantelzorgers verdienen onze bijzondere aandacht en ondersteuning, net als mensen die informele zorg en vrijwilligerswerk doen. We zorgen voor goede algemene voorzieningen, zoals ontmoetingsplekken. We bieden statushouders en vluchtelingen een nieuw thuis en toekomstperspectief. En zetten stevig in op de beweging van maatschappelijke opvang naar wonen. We stimuleren Arnhemmers om open te staan voor elkaar en elkaar te helpen.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen
----------	--------	--------------

Arnhemmers voelen zich thuis en kunnen meedoen in hun stad

We vinden het belangrijk dat iedere Arnhemmer, ongeacht afkomst, kan meedoen en zich thuis voelt in Arnhem. Dat kinderen zich goed kunnen ontwikkelen. Dat ouderen zo lang mogelijk gezond blijven en actief meedoen. Dat nieuwkomers snel hun plek vinden en hun leven opbouwen. Dat er een vangnet wordt geboden als het even niet vanzelf gaat. We zetten in op jeugdpreventie, ondersteuning en algemene voorzieningen, duurzame inburgering en een passend vangnet.

Meer specifiek zetten we in op het bestrijden van discriminatie en acceptatie van seksuele diversiteit, op Arnhem als toegankelijke gemeente voor mensen met een beperking en op nieuwkomers die hun plek moeten vinden. De gemeente draagt actief uit dat samenleven in diversiteit niet kan zonder gemeenschappelijkheid, wederzijds vertrouwen en respect waarbij eenieder zichzelf moet kunnen zijn. Er wordt ingezet op bewustwording, en activering in de eigen organisatie, de stad en in de wijken.

Veilig en positief opgroeien

Een goede ontwikkeling van kinderen vraagt een veilig, gezond en positief opvoedklimaat, thuis, op de opvang, op school en op straat. Een sterk netwerk waarop ouders en kinderen terug kunnen vallen. Dat ouders en kinderen tijdig handvatten of passende hulp aangeboden krijgen als ze vragen hebben of vastlopen. Opgroeien en opvoeden is een belangrijk inhoudelijk thema binnen de herijking van de welzijnsopgave (een sterke sociale basis).

Sluitende aanpak ketenpartners voor vroegsignalering

Kinderen zijn goed en zo vroeg mogelijk in beeld zodat tijdig een eventuele hulp- of ondersteuningsvraag duidelijk wordt. Met ketenpartners organiseren we een gezamenlijke aanpak om het kind en ouders heen. Ouders hoeven zo niet van de ene naar de andere instantie. We zijn gestart bij de voorschoolse locaties.

Ontwikkelen van voorliggende voorzieningen

De aanwezigheid van een voorliggend aanbod is een onderdeel voor een verandering van inzet van jeugdhulp. De voorliggende voorziening moet van goede kwaliteit zijn om vroegtijdig te signaleren en snel passende hulp of ondersteuning aan te kunnen bieden. Hierop blijven we inzetten en ontwikkelen hiervoor nieuwe of hernieuwde producten.

Meedoen en openstaan voor elkaar

Specifieke aandacht gaat uit naar mensen bij wie 'meedoen' niet vanzelf gaat, zoals mensen die de zorg voor naasten nog amper kunnen dragen, mensen die eenzaam zijn, mensen die kampen met verward gedrag of mensen die hun draai nog niet gevonden hebben in de Arnhemse samenleving. We willen Arnhemmers stimuleren open te staan voor elkaar en elkaar te helpen.

De verbinding en samenwerking die ontstaan is tussen organisaties in de coronacrisis willen we verstevigen.

Netwerkaanpak eenzaamheid

In aansluiting op het landelijke programma 'Een tegen eenzaamheid' hebben we een lokale aanpak van eenzaamheid ontwikkeld, ook versterkt door de gevolgen van de coronacrisis. We zetten in op netwerkverbinding in wijken en pilots in Arnhemse wijken. We gebruiken het landelijk ontwikkelde instrumentarium. In de opdrachten aan onze welzijnspartners hebben we eenzaamheid ook expliciet als thema meegenomen. We werken samen met het Ministerie van VWS en met de organisaties en initiatieven in de wijken.

Bestendigen regenboogaanpak

De bestaande aanpak is in 2020 herzien en geactualiseerd. De vernieuwing van beleid rond seksuele diversiteit hebben we gelijk op laten gaan met de herijking van de totale welzijnsopdracht (een sterke sociale basis). We verbeteren de zichtbaarheid van de gemeente Arnhem bij de doelgroep. We hebben goed zicht op de doelgroep. We versterken de samenwerking met partners in de stad. De tien punten uit de verklaring van Dordrecht bieden een concreet handvat. Hiermee gaan we onder andere samen met de partners in de stad in gesprek over het doorontwikkelen van een transgendervriendelijke werkvloer bij werkgevers en een toegankelijke arbeidsmarkt.

Herformuleren welzijnsopdrachten

De welzijnsopdracht is herijkt, in de richtinggevende notitie 'samen werken aan een sterke sociale basis' zijn de uitgangspunten voor de Arnhemse manier van werken beschreven. De inhoudelijke thema's waarop het welzijnswerk zich in de sociale basis richt zijn:

1. Opgroeien en opvoeden;
2. Maatschappelijke verbinding (ontmoeten, eenzaamheid voorkomen, leefbaarheid, voorkomen overlast, bewonersondersteuning, vrijwilligersondersteuning);
3. Zelf- en samenredzaamheid (lichte vormen van begeleiding en ondersteuning, mantelzorg en informele zorg, langer thuis wonen en financiële kwetsbaarheid);
4. Specifieke thema's en actuele ontwikkelingen. Er moet ruimte blijven voor specifieke thema's waarop door het welzijnswerk moeten worden ingespeeld, zoals seksuele diversiteit, ggz-problematiek en dementie.

Ondersteuning mantelzorgers

Met verschillende partners is een mantelzorgakkoord gesloten. We ondersteunen mantelzorgers op maat, zetten in op (h)erkenning van en bewustwording over mantelzorg en de kwetsbare positie van mantelzorgers bij inwoners, professionals en intermediairs en faciliteren ontmoeting in de wijken tussen mantelzorgers. Arnhemmers zorgen vaak voor hun geliefden, voor familie, voor burens. Deze informele zorg is van groot belang voor de Arnhemmers die hulp nodig hebben en het helpt bij het beperken van het beroep op maatwerkvoorzieningen. Daarom willen wij informele zorg stimuleren en helpen waar dat kan. Niet alleen door informele zorgverleners direct te ondersteunen, maar ook door bijvoorbeeld de professionele zorgverleners en de Sociale wijkteams te helpen bij de manier waarop je het beste met informele zorg om kunt gaan. Mantelzorgers en informele zorg verdienen een expliciete 'plek' aan de zorgtafel.

Duurzame inburgering

Nieuwkomers voelen zich welkom in Arnhem. Ze kunnen zo snel mogelijk een zelfstandig leven opbouwen. Werk wordt gezien als de beste manier om mee te doen in de maatschappij. We combineren begeleiding naar werk met het leren van taal, persoonlijke ontwikkeling en de juiste zorg en ondersteuning.

Vorbereiden op de nieuwe inburgeringswet en ontwikkelen nieuwe werkwijze

Per 1 juli 2021 worden de nieuwe taken uit de Wet Inburgering van kracht. De voorbereidingen zijn in volle gang en per 1 juli staat alles klaar om te starten: de begeleiding, zoals een brede intake en een persoonlijk plan inburgering en participatie. Het nieuwe inburgeringsaanbod, waarbij werken en leren met elkaar gecombineerd wordt. Een belangrijk onderdeel hierbij is nog steeds de maatschappelijke begeleiding bij het huisvesten, het contact in de buurt en de praktische ondersteuning. Daarnaast gaan we de komende periode investeren op de ketensamenwerking tussen de partijen op taalonderwijs, welzijn en werk.

Een passend vangnet

Niemand hoeft op straat te slapen of in een onveilige thuissituatie te leven. Onze focus ligt bij het zoveel mogelijk voorkomen dat opvang nodig is en het bieden van een perspectief. Als opvang nodig is, wordt snel opvang en persoonsgerichte ondersteuning geboden, gericht op duurzame uitstroom. Nazorg is belangrijk om terugval te voorkomen. Dit geldt voor iedereen die opvang behoeft: dak- en thuislozen, slachtoffers van huiselijk en eengerelateerd geweld, uitgeprocedeerde asielzoekers en alleenstaande minderjarige vluchtelingen. De komende jaren zetten we extra in op de transitie van maatschappelijke opvang naar wonen. Voor dak- en thuislozen gaan we extra woonplekken realiseren.

Actieprogramma dak- en thuisloze jongeren

Arnhem is een van de veertien pilotgemeentes in het landelijke Actieprogramma dak- en thuisloze jongeren. De ambitie is om het aantal dak- en thuisloze jongeren eind 2021 te minimaliseren. Als opvang toch nodig is, dan zo kort mogelijk. Om de ambitie te realiseren wordt maximaal gebruik gemaakt van de regelruimte in de wet, en wordt gewerkt met de doorbraakmethode. Knellende regels worden zowel lokaal als op lokaal niveau zoveel mogelijk aangepast. De sleutel ligt bij preventie: het voorkomen van dak- en thuisloosheid.

Uitvoeren regiovisie 2019-2022 huiselijk geweld en kindermishandeling

Arnhem is centrumgemeente voor de regio Arnhem-Achterhoek. De prioriteiten uit de regioaanpak zijn gebaseerd op 1) meer inzetten op vroegsignalering en preventie van huiselijk geweld, 2) huiselijk geweld stoppen en duurzaam oplossen en 3) het hebben van aandacht voor specifieke aanpakken (denk bijvoorbeeld aan eergerelateerd geweld en ouderenmishandeling). Om te kunnen ontwikkelen op deze prioriteiten is samenwerking met regionale en lokale partners cruciaal. Denk hierbij aan regiogemeenten, de Sociale wijkteams, Veilig Thuis, jeugdgezondheidszorg, jeugdzorgaanbieders en Moviera. In de uitvoering van de regioaanpak is de subsidie aan Moviera (vrouwenopvang) daarom van belang.

Versterken ketensamenwerking OGGz-partners

In de OGGz-structuur werken heel veel partners samen. De regie ligt bij VGGM en is gericht op professionele en naadloze samenwerking waarbij de cliënt centraal staat. Doel is het bieden van een passend vangnet.

Aanpak terugdringing dakloosheid

De brede- landelijke- aanpak terugdringing dakloosheid richt zich op drie sporen:

- preventie (voorkomen dakloosheid);
- vernieuwing opvang (afbouw capaciteit opvang; opvang in 1- of 2 persoonskamers);
- zelfstandig wonen (eventueel met begeleiding).

Arnhem zet, met de coronacrisis als versneller en zoals opgenomen in de Herstelagenda, maximaal in op het creëren van woonplekken, uitstroom uit de (nood)opvang en ombouw en afbouw capaciteit van de maatschappelijke opvang. De ombouw en afbouw van de capaciteit van de maatschappelijke opvang is afhankelijk van de realisatie van het aantal woonplekken. Lukt dit niet tijdig of onvoldoende, dan wordt ingezet op tijdelijke en/of permanente uitbreiding van de bestaande opvangcapaciteit.

Verder wordt onverminderd ingezet op preventie. Dit krijgt vorm in en in nauwe samenwerking met het programma Doorbraak naar Werk (armoede en schulden, werk en inkomen), het programma Zorg Dichterbij (voorkomen uitval).

Inclusief Arnhem

Als gemeente hebben we een hoog ambitieniveau op het thema inclusie. Het uitgangspunt is dat Arnhem een stad is van en voor alle inwoners, ongeacht afkomst, religie, beperking, geslacht of geaardheid. We richten ons op een vijftal focuspunten, waarop we zelf en in samenwerking met de stad invloed kunnen uitoefenen om deze te realiseren. We kijken ook nadrukkelijk naar onszelf als gemeente en werkgever: waarop kunnen wij het beter doen en de stad en onze partners inspireren om mee te doen? Wij vatten onze opdracht samen in de volgende focuspunten:

1. Voorkomen en tegengaan van discriminatie;
2. Positie inwoners met beperking versterken;
3. Diversiteit in organisaties;
4. Inclusieve gemeentelijke organisatie;
5. Inclusieve gemeentelijke communicatie.

Voorkomen en tegengaan van discriminatie

Discriminatie keuren wij af en wordt niet getolereerd in Arnhem. Dit dragen we ook actief uit. We zorgen ervoor dat mensen die discriminatie ervaren, zich gehoord voelen en we ondernemen actie tegen instanties die discrimineren. Vizier speelt hierin een centrale rol. De jaarlijkse rapportage van klachten op het terrein van discriminatie geeft ons inzicht op welke terreinen extra actie nodig is.

Positie inwoners met een beperking versterken

Als koplopergemeente VN-verdrag Handicap hebben we ons de opdracht gegeven om passende maatregelen te nemen, zodat personen met een beperking zo zelfstandig en onafhankelijk mogelijk kunnen leven. De Arnhemse Standaard Toegankelijkheid is hiervoor een belangrijk instrument. Uiteraard voeren we aanpassingen en inrichting uit in nauwe samspraak met belanghebbenden en ervaringsdeskundigen (onder wie het Arnhems Platform Chronisch Zieken en Gehandicapt).

Diversiteit in organisaties

Als gemeente gaan we invulling geven aan de rol van 'matchmaker'. Met het delen van goede voorbeelden stimuleren we Arnhemse bedrijven om mensen, die normaal buiten het blikveld blijven, een kans te geven. Zelf hebben we hierin als werkgever een belangrijke voorbeeldrol.

Inclusieve gemeentelijke organisatie

We zetten in op het zijn van een inclusieve organisatie. Een werkplek waar medewerkers zichzelf kunnen zijn, zich gewaardeerd voelen en waar voor alle werknemers een mogelijkheid is om zorgen over uitsluiting of discriminatie op de werkvloer aan te kaarten. Een divers personeelsbestand waar verschillende perspectieven en achtergronden bij elkaar komen, voorkomt dat stereotyperingen en vooroordelen over een specifieke groep (onbewust) leidend zijn in het maken en uitvoeren van beleid.

Inclusieve gemeentelijke communicatie

Communicatie die begrijpelijk is en waarbij iedereen zich gezien en begrepen voelt, is van groot belang. Daarom hebben we ons deze doelen gesteld die ook opgenomen zijn in Uitvoeringsplan Inclusief Arnhem.

Als gemeente spreken we één inclusieve taal en zorgen we voor duidelijke richtlijnen hierin. Dat betekent dat we zorgen voor:

- begrijpelijke taal voor iedereen in onze algemene communicatie. Dit komt tot uiting door de Direct Duidelijk Deal te implementeren. Denk hierbij aan het toepassen van taalniveau B1, meer inzet van afbeeldingen/video's en gesproken tekst. Hierbij gaan we ook een klankbordgroep(en) betrekken. Dit draagt bij aan de uitvoering van de motie 20M115 Begrijpelijke taal voor iedereen.

Ook extern gaan we meer inclusief communiceren en daarmee in de communicatie niemand uitsluiten. Hierbij gaan we:

- onderzoek uitvoeren hoe de huidige communicatie vanuit de gemeente bij inwoners overkomt en aan de hand van de resultaten bekijken welke acties nodig zijn om dit eventueel te verbeteren;
- onderzoeken hoe we genderneutraliteit kunnen toepassen bij het aanspreken van inwoners in brieven;
- bekijken we hoe we onze gemeentelijke websites digitaal toegankelijker kunnen maken en zetten we daar acties op uit.

Doelen, portefeuilleonderdelen en budgetten

Hieronder geven we een eerste inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten zoals in de doorontwikkeling P&C-cyclus is aangegeven⁽⁹⁾.

Begroting 2021 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoegingen	Onttrekkingen	
<i>Bedragen x € 1.000</i>					
Arnhemmers voelen zich thuis en kunnen meedoen in hun stad	19.859	754	0	200	
Veilig en positief opgroeien	WD04, WD05	18.981	754	0	200
Meedoen en openstaan voor elkaar	WD04, WD05				
Een passend vangnet	WD04, WD05				
Inclusief Arnhem	WD04, WD05				
Duurzame inburgering	WA05	878	0	0	0
Overig		0	0	0	0
Totaal		19.859	755	0	200

⁹ In deze tabel is te zien welke doelen zijn gekoppeld aan welke portefeuilleonderdelen. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. Hierdoor is er op dit moment nog geen sluitende koppeling tussen doelen en budgetten. Daarnaast vallen sommige doelen onder hetzelfde portefeuilleonderdeel. In dat geval is het totaal van het portefeuilleonderdeel één keer in de tabel opgenomen. Zie voor een overzicht van de portefeuilleonderdelen bijlage 3.

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2020		Begroting	Meerjarenraming		
	2019	Geamendeerd	Juli	2021	2022	2023	2024
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	17.700	18.236	19.572	19.859	19.514	19.564	19.366
Baten	1.230	755	755	755	755	755	755
Saldo lasten en baten	-16.470	-17.481	-18.817	-19.105	-18.759	-18.810	-18.612
Toevoegingen aan reserves	1.744	0	0	0	0	0	0
Onttrekkingen aan reserves	362	1.100	2.351	200	200	200	0
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	-1.382	1.100	2.351	200	200	200	0
Gerealiseerd resultaat	-17.852	-16.381	-16.466	-18.905	-18.559	-18.610	-18.612

Toelichting

Lasten

De lasten voor 2021 zijn totaal begroot op € 19,9 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- uitgaven en subsidies voor maatschappelijke opvang/verslavingszorg/OGGz: € 10,5 miljoen;
- uitgaven en subsidies voor vrouwenopvang en huiselijk geweld incl. Veilig Thuis: € 6,1 miljoen;
- uitgaven en subsidies voor welzijn incl. preventief jeugdbeleid: € 1,9 miljoen;
- uitgaven en subsidies voor asiel-vluchtelingenzaken: € 0,9 miljoen;
- uitgaven en subsidies voor integratie, anti-discriminatie en inclusie: € 0,3 miljoen;
- extra subsidie ten bate van de huisvesting van daklozen in het kader van de Herstelagenda: € 0,2 miljoen.

De totale lasten stijgen ten opzichte van 2020 met € 0,3 miljoen. Dat is grotendeels als volgt te verklaren:

- In het kader van de herijkingsopgave Welzijn dalen de kosten op Welzijn met € 0,2 miljoen. In 2020 is ter voorbereiding een eenmalig budget van € 0,2 miljoen beschikbaar gesteld.
- De uitgaven voor de Maatschappelijke opvang-daklozen stijgen per saldo met € 0,3 miljoen. Behalve de huisvesting van daklozen in het kader van de Herstelagenda, betreft dat meer budget voor de centrale toegang MO en voor de reguliere opvang;
- De uitgaven voor Vrouwenopvang/huiselijk geweld stijgen met € 0,2 miljoen. Het betreft hier onder andere hogere rijksmiddelen die aan het budget zijn toegevoegd in verband met de verbeterde meldcode Veilig Thuis.

Baten

De totale baten voor 2021 zijn begroot op € 0,8 miljoen. Deze baten hebben grotendeels betrekking op de Maatschappelijke opvang/verslavingszorg en betreffen de specifieke rijksvergoeding voor de Heroïne-unit (€ 0,6 miljoen) en overige opbrengsten waaronder eigen bijdragen (€ 0,1 miljoen).

Onttrekkingen aan reserves

In 2021 (en voor 2022 en 2023) is een onttrekking aan de bestemmingsreserve Transformatie Zorg begroot van € 0,2 miljoen in het kader van de herijkingsopgave Welzijn.

Indicatoren

Hieronder zijn de specifieke indicatoren behorend bij de doelstellingen in dit programma opgenomen.

Indicator	Jaar	Score Arnhem	Toelichting	Bron
Kengetal sociale cohesie	2019	5,7	Het kengetal sociale cohesie geeft aan in hoeverre er sprake is van binding met de buurt en buurtbewoners.	L&V monitor gemeente
% Actief als vrijwilligers	2019	33%	Aandeel inwoners Arnhem actief als vrijwilliger	L&V monitor gemeente
% Mantelzorg	2019	15%	Aandeel inwoners actief als mantelzorger	L&V monitor gemeente
% Eenzaamheid	2019	14%	Inwoners die van mening zijn dat zij te weinig contacten hebben	L&V monitor gemeente
% Eens met de stelling voldoende voorzieningen voor ouderen	2019	27%	Het percentage inwoners dat (helemaal) eens is met de stelling: in de buurt zijn voldoende voorzieningen voor ouderen (55+)	L&V monitor gemeente
% Eens met de stelling voldoende voorzieningen voor jongeren	2019	22%	Het percentage inwoners dat (helemaal) eens is met de stelling: in de buurt zijn goede voorzieningen voor jongeren	L&V monitor gemeente

Om de gevolgen van het Covid-19 virus voor de gemeente Arnhem in kaart te brengen, zijn de meest relevante indicatoren van verschillende onderdelen samengevat in een [dashboard](#). Hierbij zijn ook indicatoren opgenomen die een relatie hebben met dit programma.

Er zijn indicatoren vanuit het Rijk (Besluit Begroten en Verantwoorden) die verplicht moeten worden opgenomen in de begroting. Er zijn voor dit programma geen verplichte indicatoren. Zie voor meer informatie de website [waarstaatjegemeente](#). Op de webversie van de begroting zijn ook de trends van de indicatoren voor Arnhem te zien ([financien.arnhem.nl](#)).

Met wie werken we samen

Partners

Passend Vangnet: Naast subsidiepartners werken we vooral samen met VGGM, Veilig Thuis, COA en Sociale Wijkteams, woningcorporaties

Subsidies

Hieronder zijn de vijf grootste subsidieontvangers in 2021 opgenomen, die meer dan €100.000 subsidie ontvangen vanuit dit programma:

- Stichting IrisZorg;
- Stichting Moviera;
- Stichting Veilig Thuis Gelderland Midden;
- Pactum;
- Stichting Rijnstad.

Het volledige overzicht van de subsidies is te vinden in de [paragraaf Subsidies](#).

Risicobeheersing

Hieronder zijn de risico's genoemd met de grootste financiële impact op de begroting komend vanuit het programma Welzijn en inclusie. Er wordt onderscheid gemaakt tussen de reeds bestaande risico's en de risico's als gevolg van de coronacrisis. In de paragraaf risicomanagement en weerstandsvermogen wordt een integraal beeld van de risico's gegeven.

Corona risico's

Extra locaties beschermd wonen en maatschappelijke opvang voor inwoners zonder corona.

Beleidskaders

- [Eindevaluatie Minder Opvang Beter Leven](#);
- [Actieprogramma Dak- en thuisloze jongeren](#);
- [Kamerbrief over Een \(t\)huis, een toekomst, De aanpak van dak- en thuisloosheid](#);
- Herijking welzijnsopdracht. Samen werken aan een sterke sociale basis. Richtinggevende notitie;
- Meedoen en Thuis voelen, een nieuw bestaan in Arnhem;
- [Arnhemse standaard toegankelijkheid](#).

S09 Gezondheid en sport

Er zijn tientallen redenen waarom je gezonder wilt leven. Je voelt je fitter, je zit lekkerder in je vel en samen sporten levert je sociale contacten op. Maar de gezondheidsverschillen in onze stad zijn groot. Dat komt met name door ongezond gedrag, zoals roken, te weinig bewegen, ongezonde voeding en problematisch alcoholgebruik. Deze verschillen hangen vaak samen met de sociaaleconomische status en de omgeving waarin het moeilijk is gezonde keuzes te maken. Dat willen we veranderen. Met verschillende programma's helpen we onze inwoners een gezonde leefstijl eigen te maken. We stimuleren bewegen voor iedereen, bijvoorbeeld door activiteiten te organiseren en sportaccommodaties te realiseren.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen
----------	--------	--------------

Arnhemmers gezonder en fitter

Een goede gezondheid vormt de basis voor een gelukkig leven en is daarmee ook de basis voor deelname van inwoners aan onze samenleving. We vinden het belangrijk dat kinderen een goede en gezonde start maken en daar hun leven lang profijt van hebben en dat ouderen zo lang mogelijk gezond en actief blijven.

Alle Arnhemmers moeten gelijke kansen krijgen om hun gezondheidspotentieel optimaal te benutten, zeker ook in tijden van corona. Een gezonde leefstijl en een goed ingerichte woonomgeving, met oog voor gezondheid en bewegen, zijn daarvoor belangrijke voorwaarden.

Dit is de kern van het plan 'Gezond en Fit; Aanpak voor een gezonde leefstijl in Arnhem' (mei 2020) waarin we als gemeente Arnhem onze ambities voor gezondere en fittere Arnhemmers presenteren. De aandacht gaat daarbij vooral uit naar die inwoners voor wie een goede gezondheid niet vanzelfsprekend is.

De coronacrisis heeft gevolgen voor de gezondheid van Arnhemmers en heeft gevolgen voor verenigingen. Tijdens de coronacrisis geven we, samen met onze partners, expliciet aandacht aan de gevolgen van de crisis op de gezondheid van de meest kwetsbare Arnhemmers en bieden we waar nodig extra ondersteuning (20M181, Samen de coronacrisis door). Daarnaast zijn verenigingen het cement van onze samenleving, we houden vinger aan de pols, handelen proactief en leveren maatwerk als verenigingen in acute financiële problemen komen als gevolg van de coronacrisis. Gezond blijven betekent ook voldoende testcapaciteit, als er een tekort ontstaat dan treden we in overleg met VGGM om testcapaciteit voor cruciale beroepen te borgen (20M187, Geef maatschappelijke beroepen voorrang bij corona-test). We houden de raad op de hoogte van de ontwikkelingen en interventies zodat we samen de coronacrisis doorkomen.

Met de acties en maatregelen beschreven in het plan Gezond en Fit willen we bewerkstelligen dat:

1. kinderen rond en na hun geboorte een kansrijke start hebben;
2. minder inwoners overgewicht hebben;
3. meer Arnhemmers voldoen aan de beweegnorm;
4. problematisch alcohol- en middelengebruik worden teruggedrongen;
5. kinderen en jongeren rookvrij kunnen opgroeien.

De gezondheidsverschillen in onze stad zijn groot. Veelal is ongezond gedrag - zoals roken, te weinig bewegen, ongezonde voeding en problematisch alcoholgebruik - verantwoordelijk voor deze verschillen. De verschillen hangen doorgaans ook samen met de sociaaleconomische status en de omgeving waarin het moeilijk is gezonde keuzes te maken.

Achter een verminderde gezondheid van (groepen) inwoners gaan vaak problemen schuil die zich manifesteren buiten het gezondheidsdomein. Armoede en schulden, problemen rondom huisvesting, een lage opleiding, werkloosheid en ook de kwaliteit en inrichting van de woonomgeving kunnen van invloed zijn op de gezondheid. Dit vraagt om een aanpak die beleidsdomeinen overstijgt. Om die reden betrekken we bij onze plannen diverse partijen in de stad: beheerders openbare ruimte, zorginstellingen, het Sportbedrijf en sportaanbieders, wijkteams, onderwijs en het bedrijfsleven.

We sluiten aan bij het Nationaal Preventieakkoord (2018) en kiezen ervoor te investeren vooral in preventieve maatregelen, ook omdat dit op lange termijn ertoe kan bijdragen dat minder inwoners gebruik (moeten) maken van zorg. We bouwen voort op de stappen die in het verleden al zijn gezet en continueren de interventies op het vlak van bewegen en publieke gezondheid die effectief zijn gebleken in het bevorderen van een gezonde leefstijl van onze inwoners.

Met het sluiten van het Arnhems Lokaal Sportakkoord zetten we in op samenwerking met betrokken partijen om bewegen te stimuleren en toegankelijk blijft voor alle Arnhemmers. De uitvoeringsfase loopt door in de komende jaren.

Daarnaast blijven we inzetten op Urban Sports. Breder dan voor de doelgroep die Urban Sport interessant vindt (10-30 jaar), zetten we in op het beter benutten van de openbare ruimte voor bewegen. Een voorbeeld hiervan zijn de beweegroutes die in de Arnhemse parken gerealiseerd gaan worden.

Gezonde levensstijl

Iedere Arnhemmer moet in staat zijn zichzelf een gezonde leefstijl eigen te maken en zich deze vaardigheden zo jong mogelijk aan te leren, zoals gezond eten en drinken. Onze focus ligt op een rookvrije generatie, het voorkomen en verminderen van overgewicht en problematisch alcoholgebruik tegengaan. *Om een gezonde levensstijl laagdrempelig en toegankelijk te maken voor iedereen komt er een 'actieplan voetganger', met als doel wandelen en joggen door de gehele stad veiliger en aantrekkelijker te maken (amendement 20A74 Actieplan voetganger).*

Kinderen hebben rond en na hun geboorte een kansrijke start

Voor een gezonde en veilige start van kinderen zijn de eerste 1000 dagen cruciaal. Met een sluitende aanpak rondom die eerste 1000 dagen zetten we in op het vroegtijdig signaleren van sociale risicofactoren en het tijdig bieden van passende ondersteuning aan (jonge) ouders en gezinnen. Dit is essentieel om kinderen in de eerste fase van hun bestaan, ook al tijdens de zwangerschap van de moeder, een optimale kans op een goede toekomst te geven. De aanpak omvat onder meer prenatale huisbezoeken en programma's als Samen Starten, Voorzorg, Stevig Ouderschap en Nu Niet Zwanger. In de Herstelagenda is hiervoor extra inzet opgenomen.

Minder inwoners hebben overgewicht

Het programma GO! (Gezond Onderweg), een wijkgericht behandelprogramma met als component een passend sport- en beweegaanbod voor de doelgroep, is effectief gebleken in de aanpak van overgewicht bij kinderen. Het programma wordt, na een pilot in de wijken Malburgen en Presikhaaf, uitgebreid naar nog drie aandachtswijken: Geitenkamp, Klarendal en het Arnhemse Broek.

Het programma JOGG richt de aandacht op een gezonde leefstijl bij kinderen in het algemeen en een gezond gewicht in het bijzonder. Het programma stimuleert gezonder eten en drinken in de omgeving waarin kinderen dagelijks verkeren, zoals op scholen, in kindercentra, bij sportverenigingen, en bevordert een leefomgeving die uitnodigt tot activiteit en tot sportief bewegen.

Meer (jonge) Arnhemmers voldoen aan de beweegnorm

De grootste bijdrage die de gemeente levert aan dit doel is nog steeds door middel van het faciliteren van bewegen. Dit gebeurt door middel van subsidie aan het Sportbedrijf Arnhem, dat voor de gemeente de sportparken, wijkvoorzieningen en zwembaden beheert en exploiteert.

Daarnaast volgen uit het plan Gezond en Fit de volgende speerpunten:

In samenspraak met het primair onderwijs in Arnhem is de 2+1+2 aanpak ontwikkeld, met het oogmerk dat meer kinderen in de leeftijd van de basisschool gaan voldoen aan de landelijke beweegnorm, namelijk 5 uur per week bewegen. De aanpak behelst dat kinderen 2 uur per week bewegingsonderwijs ontvangen op school, 1 uur per week onder schooltijd bewegen op en rond school en 2 uur bewegen direct na school, bijvoorbeeld in de naschoolse opvang of bij een sportvereniging.

De afgelopen twee jaar heeft de gemeente meer aandacht voor Urban Sport gehad. Door middel van de pilot 'Urban Sports Coalition' is de doelgroep en haar behoeften in kaart gebracht. Dit heeft onder andere geleid tot een 'Urban Sports hal' in Klarendal, waar meer dan tien verschillende urban sport initiatieven verenigd zijn op één locatie. In de nabije toekomst zullen twee BMX pumptracks gerealiseerd worden als ook een nieuwe skatebaan. Ten slotte werken we aan een app die de doelgroep, de voorzieningen en de behoeften beter in beeld brengt.

Problematisch alcohol- en druggebruik terugdringen/ Kinderen en jongeren kunnen rookvrij opgroeien

We sluiten aan op de landelijke campagne NIX-18, en willen voorkomen dat jongeren onder 18 jaar gaan roken en alcohol drinken. Bij jongeren ouder dan 18 jaar en volwassenen willen we alcohol- en middelengebruik ontmoedigen. Hiervoor maken we afspraken met onze contractpartners over niet-roken bij jeugdactiviteiten en het beperken van de zichtbaarheid van alcoholmarketing en de schenktijden tijdens dagen dat de jeugd sport. We willen bevorderen dat kinderen opgroeien in een rookvrije omgeving: sportaccommodaties in Arnhem zijn rookvrij. We geven voorlichting aan zwangere vrouwen en jongeren in het voortgezet onderwijs over de risico's van roken. Met relevante partijen sluiten we een convenant voor een rookvrije generatie. Zo willen we het vanzelfsprekend maken dat kinderen en jongeren geheel rookvrij kunnen opgroeien.

Voor zover in het voorgaande nog niet benoemd, gaan we in 2021 ook aan de slag met de opgaven en de ambities die het Rijk formuleert in de recent verschenen Nota Gezondheidsbeleid 2020-2024 'Gezondheid breed op de agenda' (mei 2020), die het kabinet in de komende beleidsperiode met voorrang wil aanpakken:

- gezondheid in de fysieke en sociale leefomgeving;
- gezondheidsachterstanden verkleinen;
- druk op het dagelijks leven bij jeugd en jongvolwassenen;
- vitaal ouder worden.

Wij geven uitvoering aan het vastgestelde Initiatiefvoorstel Arnhem's preventieplan mondzorg voor kinderen in onze rol als aanjager en verbinder tussen betrokken partijen, onder meer VGGM, Sociale wijkteams, scholen en zorgverzekeraar.

Doelen, portefeuilleonderdelen en budgetten

Hieronder geven we een eerste inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten zoals in de doorontwikkeling P&C-cyclus is aangegeven⁽¹⁰⁾.

Begroting 2021 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoegingen	Onttrekkingen
<i>Bedragen x € 1.000</i>				
Arnhemmers gezonder en fitter	20.157	2.674	354	260
Gezonde levensstijl	20.157	2.674	354	260
Overig	0	0	0	0
Totaal	20.157	2.674	354	260

---

10 In deze tabel is te zien welke doelen zijn gekoppeld aan welke portefeuilleonderdelen. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. Hierdoor is er op dit moment nog geen sluitende koppeling tussen doelen en budgetten. Daarnaast vallen sommige doelen onder hetzelfde portefeuilleonderdeel. In dat geval is het totaal van het portefeuilleonderdeel één keer in de tabel opgenomen. Zie voor een overzicht van de portefeuilleonderdelen bijlage 3.

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2020		Begroting	Meerjarenraming		
	2019	Geamendeerd	Juli	2021	2022	2023	2024
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	21.728	18.141	19.963	20.157	20.852	20.936	20.708
Baten	5.003	2.161	2.674	2.674	2.674	2.674	2.674
Saldo lasten en baten	-16.725	-15.980	-17.289	-17.483	-18.178	-18.262	-18.034
Toevoegingen aan reserves	1.271	693	354	354	354	354	354
Onttrekkingen aan reserves	2.013	528	589	260	398	246	311
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	742	-164	234	-94	44	-109	-43
Gerealiseerd resultaat	-15.983	-16.144	-17.055	-17.577	-18.134	-18.370	-18.077

Toelichting

Lasten

De lasten voor 2021 zijn totaal begroot op € 20,2 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- Subsidie Sportbedrijf: € 10,7 miljoen;
- Kosten voor collectieve preventie volksgezondheid: € 2,6 miljoen;
- Uitgaven aan het uniforme deel van de jeugdgezondheidszorg: € 2,1 miljoen;
- Kapitaallasten: € 1,2 miljoen;
- Overige subsidies sport: € 0,9 miljoen;
- Uitgaven aan Prenatale zorg in het kader van de Herstelagenda: € 0,1 miljoen;
- Overige lasten: € 2,6 miljoen.

De totale lasten stijgen ten opzichte van 2020 met € 0,2 miljoen.

Baten

De baten voor 2021 zijn totaal begroot op € 2,7 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- Verhuur panden en accommodaties: € 2,6 miljoen;
- Overige opbrengsten: € 0,1 miljoen.

De opbrengsten blijven in 2021 gelijk ten opzichte van 2020.

Toevoegingen aan reserves

In 2021 wordt voor totaal € 0,4 miljoen toegevoegd aan de reserves.

- € 0,3 miljoen wordt toegevoegd aan de bestemmingsreserve Onderhoud Vastgoed;
- € 15 duizend wordt toegevoegd aan de Algemene Reserve.

Onttrekkingen aan reserves

In 2021 wordt voor totaal € 0,3 miljoen onttrokken aan de reserves.

- € 0,2 miljoen wordt onttrokken aan de bestemmingsreserve Kapitaallasten;
- € 0,1 miljoen wordt onttrokken aan de bestemmingsreserve Onderhoud Vastgoed.

Indicatoren

Hieronder zijn de specifieke indicatoren behorend bij de doelstellingen in dit programma opgenomen.

Indicator	Jaar	Score Arnhem	Score Nederland	Toelichting	Bron
% voldoet aan de Nederlandse Norm Gezond Bewegen	2016	51	52	Percentage volwassenen dat voldoet aan de beweegrichtlijnen van de Gezondheidsraad	GGDmonitor
% roken	2016	25,3	20,5	Zie hierboven.	GGDmonitor
% voldoet aan alcoholrichtlijn	2016	42	40	Percentage dat voldoet aan de alcohol richtlijn (drink niet of maximaal 1 glas per dag)	GGDmonitor
% kinderen eet minstens elke dag fruit	2017	70	Niet bekend	Percentage kinderen (0 t/m 11 jaar) dat elke dag fruit eet	GGDmonitor
% lid van sportvereniging	2018	19,7	24,9	Het aantal inwoners in een gemeente dat een lidmaatschap heeft bij één of meer sportbonden	KISS
% eens met de stelling: in de buurt zijn voldoende sportvoorzieningen	2019	61%	Niet bekend	Het percentage inwoners dat (helemaal) eens is met de stelling: in de buurt zijn voldoende sportvoorzieningen	L&V monitor gemeente
% eens met de stelling: in de buurt zijn voldoende speelplekken voor kinderen	2019	60%	Niet bekend	Het percentage inwoners dat (helemaal) eens is met de stelling: in de buurt zijn voldoende speelplekken voor kinderen	L&V monitor gemeente
% eens met de stelling: in de buurt zijn voldoende mogelijkheden om te bewegen	2019	73%	Niet bekend	Het percentage inwoners dat (helemaal) eens is met de stelling: Mijn buurt biedt voldoende mogelijkheden om te bewegen in de openbare ruimte.	L&V monitor gemeente

Er zijn indicatoren vanuit het Rijk (Besluit Begroten en Verantwoorden) die verplicht moeten worden opgenomen in de begroting. De verplichte indicatoren zijn hieronder opgenomen. Zie voor meer informatie de website [waarstaatjegemeente.nl](http://www.waarstaatjegemeente.nl). Op de webversie van de begroting zijn ook de trends van deze indicatoren voor Arnhem te zien (financien.arnhem.nl).

Indicator	Jaar	Score Arnhem	Score Nederland	Toelichting	Bron
Niet-sporters	2016	47,2	48,7	Het percentage niet-wekelijks sporters t.o.v. bevolking van 19 jaar en ouder. Bevolking van 19 jaar en ouder dat niet minstens één keer per week aan sport doet.	Gezondheidsmonitor volwassenen (en ouderen), GGD's, CBS en RIVM

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

Sportbedrijf Arnhem

Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden

Voor meer informatie wordt verwezen naar de [paragraaf Verbonden partijen](#).

Partners

- Sportbedrijf Arnhem;
- Eerstelijnsgezondheidszorg (onder andere huisartsen);
- Rijnstate;
- Onderwijsinstellingen;
- Sociale Wijkteams;
- Menzis;
- Iriszorg verslavingspreventie;
- Indigo;
- Provincie Gelderland;
- Sportaanbieders;
- Partners uit het Verloskundig Samenwerkingsverband Kracht (Arnhem e.o.).

Daarnaast zijn er nog een aantal kleinere partijen die een preventief aanbod hebben in Arnhem.

Subsidies

Hieronder zijn de partijen opgenomen die in 2021 meer dan €100.000 subsidie ontvangen vanuit dit programma:

- Sportbedrijf Arnhem BV;
- Stichting Sportcentrum Rijkerswoerd;
- Stichting Zwembad Klarenbeek;
- VGGM.

Het volledige overzicht van de subsidies is te vinden in de [paragraaf Subsidies](#).

Risicobeheersing

Hieronder zijn de risico's genoemd met de grootste financiële impact op de begroting komend vanuit het programma Gezondheid en sport. Er wordt onderscheid gemaakt tussen de reeds bestaande risico's en de risico's als gevolg van de coronacrisis. In de paragraaf risicomanagement en weerstandsvermogen wordt een integraal beeld van de risico's gegeven.

Corona risico's

Wegvallen inkomsten sportverenigingen

Beleidskaders

- Landelijke Nota Gezondheidsbeleid 2020-2024 'Gezondheid breed op de agenda' (mei 2020);
- [Nationaal Preventieakkoord](#);
- Sport- en beweegakkoord Gemeente Arnhem (juni 2020);
- Sportvisie (2011) , in afwachting behandeling visie 'Gezond en fit' (2020) door gemeenteraad.

S10 Klimaat en energie

Arnhem heeft de ambitie om in 2050 een klimaatneutrale gemeente te zijn. Hoe we dat gaan doen, hebben we vastgelegd in het programma New Energy Made in Arnhem. We streven naar een fikse CO2-reductie en energiebesparing in de bebouwde omgeving en bij bedrijven, aardgasvrije wijken en steeds meer zonnepanelen. Maar ook schone mobiliteit zoals zero emissie openbaar vervoer en elektrische deelauto's en fietsen. Bewustwording en gedrag spelen daarbij een belangrijke rol. Met 'Arnhem Aan' willen we mensen enthousiasmeren en motiveren om aan de slag te gaan met energie besparen en hernieuwbare energie opwekken.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen
----------	--------	--------------

In 2030 61% CO2-reductie t.o.v. 2017, dit is 572 kT CO2, verdeeld: 130 kT autonome ontwikkelingen, 191 kT (in)direct binnen actieprogramma NemiA, 5 kT (in)direct binnen andere programma's Arnhem en 246 kT buiten de gemeentegrens (in de regio)

Arnhem volgt in haar ambities internationale afspraken, het klimaatakkoord en het Gelders Energieakkoord. Arnhem werkt toe naar een klimaatneutrale gemeente in 2050. Om dit te bereiken moet de komende jaren veel gebeuren. De doelstelling van het actieprogramma New energy made in Arnhem (NemiA) 2020-2030 is 61% CO2-reductie ten opzichte van 2017, met als tussendoelstelling 25% in 2023. Deze reductie wordt grotendeels gerealiseerd door het actieprogramma NemiA 2030 en overige programma's binnen de gemeente. Een deel van de reductie komt van autonome ontwikkeling, de resterende opgave zullen wij van buiten de gemeentegrens moeten halen of hier in de komende jaren aanvullende ambities op formuleren.

Gebouwde omgeving: 77 kT CO2-reductie in 2030

Binnen de gebouwde omgeving werken wij met een wijkgerichte aanpak aan het transitiegereed maken van woningen en overige gebouwen. We gaan werken aan besparing door energiebewustwording en door bewoners aan te zetten om te isoleren. Hiernaast stimuleren wij woningeigenaren met collectieve inkoopacties voor het plaatsen van zonnepanelen. Met corporaties maken wij in de Prestatieafspraken wederom afspraken over de opwek met zonnepanelen op daken van corporatiebezit. In de kansrijke wijken en buurten gaan wij samen met bewoners onderzoek doen naar de kansen om voor 2030 van het aardgas af te gaan door middel van duurzame decentrale bronnen met restwarmte of een all-electric oplossing.

Transitievisie Warmte opgesteld in 2021, elke 5 jaar herijken

Tot medio 2021 worden in alle wijken gesprekken gevoerd over energie besparen, opwekken van hernieuwbare energie en wanneer we verwachten dat die wijk van het aardgas af gaat. De ideeën, vragen en zorgen die we ophalen bij inwoners en ondernemers in de wijk vormen input voor de Transitievisie Warmte. Na de zomer van 2021 zal de Transitievisie Warmte worden voorgelegd aan de raad. Hierin komt te staan welke wijken als eerste aan bod komen om de transitie naar een duurzame warmteoplossing te maken. Dit zijn de wijken waar technisch de meeste kansen liggen, slimme koppelingen gelegd kunnen worden met andere opgaven in de wijk en waar bewoners bereid zijn om aan de slag te gaan. Voor de wijken die vóór 2030 van het aardgas af gaan, moeten in 2021 ook de potentiële energiebronnen en -infrastructuren bekend zijn.

Uitvoeringsplan per wijk opstellen (8 jaar voor aardgasvrij)

In 2021 gaat het onderzoek naar het meest aannemelijke alternatief voor aardgas/energieconcept door in de kansrijke wijken/buurten. Bewoners worden hierbij betrokken. In een tweetal wijken/buurten, Elderveld-Noord en Vredenburg/Kronenburg, zal dit leiden tot een integrale businesscase waarin de verschillende investeringen die gedaan moeten worden vanuit de diverse stakeholders (corporaties, provincie/BZK, gemeente, netbeheerder en bewoners) samen komen. Het participatieproces is een essentieel onderdeel van het uitvoeringsplan. De eerste uitvoeringsplannen worden naar verwachting medio 2022 ter vaststelling aangeboden aan de raad.

15% energiebesparing in gebouwde omgeving in 2030

In 2021 worden in vervolg op 2020 op diverse manieren gesprekken gevoerd in alle wijken over verduurzaming en wat bewoners zelf kunnen doen om energie te besparen. Om bewoners hiertoe aan te zetten zijn verschillende financiële, adviserende en actie-instrumenten beschikbaar, zoals het Aanjaagfonds om duurzame wijkinitiatieven te ondersteunen, een duurzaamheidslening en het energieloket. We dragen goede voorbeelden uit die een grote groep Arnhemmers inspireren om aan de slag te gaan om energie te besparen en op te wekken. In de kansrijke wijken werken wij aan de aardgasvrije opgave waarbij het 'transitiegereed' maken van de woningen en gebouwen een belangrijk onderdeel is.

250.000 zonnepanelen op daken in 2030

In 2021 worden er gesprekken gevoerd in de wijken over onder andere het opwekken van hernieuwbare energie, en stimuleren we met instrumenten waardoor het voor bewoners en ondernemers makkelijker en aantrekkelijker wordt om zonnepanelen te plaatsen. Ook met corporaties zijn er doorlopende prestatieafspraken rondom de opwek van energie op daken van corporatiebezit.

6.500 woningen en publieke gebouwen aardgasvrij in 2030

Naar aanleiding van de warmteverkenning hebben wij 12 wijken/buurten benoemd die wij kansrijk achten om voor 2030 van het aardgas af te gaan. De onderzoeken en het participatieproces in deze wijken is in 2021 in volle gang. Op basis hiervan wordt een wijk wel of niet opgenomen in de Transitievisie Warmte, als wijk die voor 2030 van het aardgas af kan. Voor de wijken waarvan de conclusie is dat dit kan, wordt een uitvoeringsplan uitgewerkt en voorgelegd aan de raad.

1.000 huishoudens in energiearmoede geholpen

Met de Arnhemse aanpak energiearmoede, die in 2020 aan de raad wordt voorgelegd, zullen in 3 jaar tijd minimaal 2.500 huishoudens in energiearmoede worden geholpen om hun energierekening te verlagen. Een netwerk van partijen, waaronder de Energiebank, zal gaan helpen om dit doel te halen.

10 Arnhemse innovaties in wijken getest

In het traject 'om Arnhemse innovaties naar de wijken te brengen' maken we onderscheid tussen het proces ernaartoe en daadwerkelijke projecten.

Het proces van 'de weg ernaartoe' heeft in 2020 vorm gekregen. Er is inzicht verkregen in wat er al is en het bouwen van een netwerk waarin kennis wordt gedeeld.

De voorbereidingen voor het eerste project 'Buurtbatterijen in Arnhem' zullen in 2021 hun vervolg krijgen. Dit project kent twee mijlpalen 1) het opleveren van een set randvoorwaarden voor de inzet van een buurtbatterij en 2) het plaatsen van een buurtbatterij in een daarvoor geschikte wijk.

Bedrijven en Industrie: 38kT CO2-reductie in 2030

De doelstelling bij bedrijven en industrie is reductie van minimaal 38kT CO2 uitstoot tot 2030. Om tot deze reductie te komen, wordt gewerkt in twee sporen: stimuleren en handhaven. Bedrijven worden aangespoord om vanuit maatschappelijke verantwoordelijkheid en/of kostenbesparing duurzaamheidsmaatregelen door te voeren. Voor bedrijven gelden al enkele verplichtingen. Door inzet van (extra) handhaving wordt hierop gecontroleerd en worden bedrijven aangespoord om actie te ondernemen.

Communicatie en bewustwording intensiveren: 100% van bedrijven bekend met verduurzamingsmaatregelen

In 2021 voeren we het communicatieplan verder uit, waarbij we ons richten op communicatie over energie besparen en energie opwek, en stimuleren we met behulp van financiële en adviserende instrumenten.

Energiebesparing bevorderen: 15% energiebesparing bij bedrijven en industrie

- Project energiescans wordt voortgezet in 2021.
- Verkennen en opzetten financieringsconstructie voor financiering verduurzamingsmaatregelen bij bedrijven.
- Voortzetten extra handhaving energiecontroles bij bedrijven.
- Communicatie starten over label C voor kantoren, Split incentive en Open winkeldeuren binnenstad.
- Starten Green Deal scholen, naast lopende Green Deal zorg 2.0.
- Samen met de ODRA verkennen en uitvoeren wat mogelijkheden zijn voor 'afdwingen' duurzaamheidsmaatregelen bij (gedeeltelijk)nieuwbouw van bedrijfspanden en tevens bij actualisatie milieuvergunning.

Opwek en hergebruik van energie bevorderen: 75.000 zonnepanelen op daken bij bedrijven en industrie en 2 pilots met gebruik restwarmte

- Benaderen bedrijven met toegekende en nog niet benutte SDE+-subsidie ten behoeve van zon op dak.
- Stimuleren zon op bedrijfsdaken door verkennen van behoeften bij ondernemers en pandeigenaren en hiervoor aanbod opstellen.
- Voorbereiden van een pilot restwarmte.
- Met Arnhemse bedrijven die in de RES benoemd zijn als kansrijk qua restwarmte, in gesprek treden over hun mogelijkheden.

Meer bedrijven en industrie aardgasvrij maken: 500 extra bedrijven aardgasvrij

Met Arnhemse bedrijven die in de RES benoemd zijn als kansrijk qua restwarmte, in gesprek over mogelijkheden voor deze bedrijven om van aardgas af te gaan. Bijvoorbeeld door slim gebruik van restwarmte en andere innovaties.

Grootschalige opwek: 34 KT CO2-reductie in 2030

Zon op dak is niet voldoende om aan de Arnhemse elektriciteitsvraag te voldoen. We hebben daarom ook grootschalige opwek op land nodig. De focus hierbij ligt, in ieder geval voor de komende 10 tot 20 jaar, op grondgebonden zonnevelden en windmolens. Dit zijn bewezen technologieën die binnen een afzienbare termijn veel elektriciteit kunnen opwekken. Doel is dus het realiseren van windmolens en zonnevelden. Voor een deel van de elektriciteitsopwekking die we nodig hebben, zijn we afhankelijk van de regio, omdat we een gemeente zijn met een stedelijk karakter en een beperkte beschikbare ruimte in het buitengebied.

5 windmolens in Arnhem in 2030 gerealiseerd

In 2021:

- Verwachte oplevering en start exploitatie van windpark Koningspleij noord - 4 windmolens (circa 12 kT CO2 reductie).
- Voorbereiding windmolen Drielsedijk met stakeholders.

42 MWp (circa 45 ha) zonnevelden gerealiseerd

In 2021:

- Verwachte oplevering en start exploitatie van zonneveld Koningspleij noord - 8,5 ha (circa 4 kT CO2-reductie).
- Voorbereiding diverse zonneveld/zonnecarport locaties.
- Uitwerking haalbaarheid zoeklocatie zon Deelen.

Definitief bod Regionale energiestrategie en structuur warmte in juli 2021

Oplevering definitief bod Regionale energiestrategie 1.0 en vaststelling door de raad.

Duurzame mobiliteit: reductie van 42 kT CO2 in 2030

De focus van de CO2-reductie bij duurzame mobiliteit ligt op twee vlakken: gedragsverandering en zero emissie voertuigen. Gedragsverandering speelt een rol bij de werkgeversaanpak, aanpak mobiliteitsbewegingen stadslogistiek en het stimuleren van deelvervoer. Daarnaast zet Arnhem in op zero emissie mobiliteit op een breed vlak: van opladen en tanken van waterstof tot en met de nul emissie OV-concessie. Met name op het gebied van laden en tanken wordt in de eerste jaren veel vooruitgang geboekt.

Werkgevers aanpak modalshift: doelstelling voor 2023 25 % minder autogebruik bij 10 bedrijven

In 2021 worden ondernemers benaderd: we starten met de bedrijven die al hebben aangegeven hieraan te willen meewerken (netwerk NEmiA). De voorzieningen die in 2020 al geïnstalleerd zijn in het kader van het eHubs-project (elektrische deelfietsen bij station Arnhem-Zuid, GelreDome en Arnhem Centraal) worden in 2021 uitgebreid met stallingen bij station Velperpoort en station Arnhem Presikhaaf, en bij de bedrijventerreinen Gelderse Poort, IJsseloord I en IJsseloord II.

Uitbreiden gebruik zero emissie deelmobiliteit: in 2030 1000 deelauto's en 2000 deelfietsen

In 2021 wordt de plaatsing van elektrische deelauto's en elektrische deelfietsen verder uitgebreid, conform de Visie deelvervoer en plaatsingsplan. In 2021 worden elektrische bakfietsen geplaatst en op verschillende locaties elektrische deelscooters.

Vergroten aandeel elektrische voertuigen: in 2023 1000 laadpunten en 20 snelladers

In 2020 is een begin gemaakt met de plaatsing van laadvoorzieningen volgens het strategische laadplan (aanbodgestuurd plaatsen). In 2021 wordt deze aanpak toegepast in de wijken die in 2020 nog niet aan de beurt zijn geweest en wordt het aantal nieuwe snelladers vastgesteld en de locaties gekozen, nu 5 snellaadstations (stand eind 2020).

Verduurzamen/verminderen mobiliteitsbewegingen stadslogistiek: doel 2025 100 % zero emissie bestelvoertuigen in de binnenstad en 25 % minder stadslogistieke bewegingen.

Op basis van het besluit in 2020 over de zero emissie zone (binnenstad), wordt in 2021 een begin gemaakt met de voorbereiding van de handhavingstechniek (camera's met kentekenherkenning). Ook wordt in 2021 in samenwerking met de HAN Logistiek, de provincie Gelderland, de Rechtbank en de politie gezocht naar een samenwerking in de vorm van een goederenhub voor deze launching customers.

Taxibeleid verduurzamen: doel 2030 is 100 % zero emissie taxi's in de binnenstad

In 2021 wordt gewerkt aan een plan van aanpak.

Zero emissie concessie doelgroepenvervoer: doel in 2030 is 100 % zero emissie doelgroepenvervoer

In 2021 wordt de nieuwe aanbesteding voorbereid. Dit betekent het uitvoeren van een marktonderzoek en gesprekken voeren met alle potentiële aanbieders.

Vergroten aandeel zero emissie voertuigen leveranciers gemeente: doel 2023 is 100 % van nieuw in te zetten bestel- en personenauto's moet zero emissie zijn.

In 2021 bepalen we bij welke aanbestedingen we zero emissie vervoer kunnen eisen. Deze actie sluit aan bij de stadslogistieke aanpak (launching customer goederenhub).

Zero emissie openbaar vervoer concessie: doel in 2023 is een volledig zero emissie OV concessie

In overleg met de provincie Gelderland zorgen we in 2021 voor een pakket van eisen voor de volgende concessie, waarin de zero emissie eisen zijn opgenomen. Dit doen we samen met de andere regiogemeenten en op basis van een haalbaarheidsonderzoek.

Stimulering waterstofmobiliteit: in 2022 90 waterstof-elektrische personenwagens in Arnhem

In 2020 ronden we de aanpak af voor het werven van de inzet van waterstof-elektrische voertuigen, waaronder de subsidieregeling die in 2020 gestart is. In 2021 verkennen we de mogelijkheden voor aanvullende voertuigen (bussen, huisvuiltrucks) en zetten we onze ondersteuning bij het Interreg NWE project HECTOR voort.

Meer bewustwording en gedragsverandering

Energie besparen, het opwekken van hernieuwbare energie en het afkoppelen van het aardgas zijn grote opgaven. Het zijn opgaven die we alleen maar succesvol kunnen uitvoeren als we dit samen doen met alle Arnhemmers: inwoners, ondernemers, instellingen, overheden en bezoekers. Met de communicatiecampagne Arnhem Aan bieden we zoveel mogelijk handelingsperspectief voor al deze doelgroepen.

Voortzetten communicatiecampagne Arnhems AAN

Arnhem Aan is de communicatie-campagne voor het programma New energy made in Arnhem. Met Arnhem Aan willen we mensen enthousiasmeren en motiveren om aan de slag te gaan met energie besparen en hernieuwbare energie opwekken. Dit doen wij doelgroep gericht met een aanpak voor bedrijven, woningeigenaren en -huurders waaronder ook specifiek voor huishoudens met (energie)armoede en huishoudens met een migratieachtergrond. In de Arnhem Aan campagne gaan we in 2021 twee grote acties en meerdere kleinere acties uitvoeren, goede voorbeelden uitdragen, aanhaken op natuurlijke momenten en samenwerken met diverse partijen. De campagne Arnhem Aan zal in navolging op de lancering van de nieuwe website na de zomer van 2020 verder geladen worden en bij de Arnhemmers onder de aandacht worden gebracht.

Communicatie en bewustwordingsactiviteiten per thema

Bij alle thema's van het programma New energy made in Arnhem (gebouwde omgeving, duurzame mobiliteit, bedrijven en industrie, en grootschalige opwek) zijn communicatie- en bewustwordingsacties en inspanningen nodig. Al deze communicatie activiteiten worden onder de vlag van Arnhem AAN gelanceerd.

Doelen, portefeuilleonderdelen en budgetten

Hieronder geven we een eerste inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten zoals in de doorontwikkeling P&C-cyclus is aangegeven⁽¹⁾.

Begroting 2021 per ambitie en doel		Lasten	Baten	Toevoegingen	Onttrekkingen
<i>Bedragen x € 1.000</i>					
In 2030 61% CO2-reductie t.o.v. 2017, dit is 572 kT CO2, verdeeld: 130 kT autonome ontwikkelingen, 191 kT (in)direct binnen actieprogramma NemiA, 5 kT (in)direct binnen andere programma's Arnhem en 246 kT buiten de gemeentegrens (in de regio)		5.495	473	0	3.200
Gebouwde omgeving: 77 kT CO2-reductie in 2030	WA01	5.495	473	0	3.200
Bedrijven en Industrie: 38kT CO2-reductie in 2030	WA01				
Grootschalige opwek: 34 KT CO2-reductie in 2030	WA01				
Duurzame mobiliteit: reductie van 42 kT CO2 in 2030	WA01				
Meer bewustwording en gedragsverandering	WA01				
Overig		0	0	0	0
Totaal		5.495	473	0	3.200

11 In deze tabel is te zien welke doelen zijn gekoppeld aan welke portefeuilleonderdelen. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. Hierdoor is er op dit moment nog geen sluitende koppeling tussen doelen en budgetten. Daarnaast vallen sommige doelen onder hetzelfde portefeuilleonderdeel. In dat geval is het totaal van het portefeuilleonderdeel één keer in de tabel opgenomen. Zie voor een overzicht van de portefeuilleonderdelen bijlage 3.

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2020		Begroting	Meerjarenraming		
	2019	Geamendeerd	Juli	2021	2022	2023	2024
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	5.046	6.124	7.593	5.495	4.976	1.902	1.859
Baten	1.807	974	1.809	473	13	13	0
Saldo lasten en baten	-3.239	-5.150	-5.784	-5.022	-4.963	-1.889	-1.859
Onttrekkingen aan reserves	1.149	3.063	4.255	3.200	3.108	34	9
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	1.149	3.063	4.255	3.200	3.108	34	9
Gerealiseerd resultaat	-2.090	-2.087	-1.529	-1.823	-1.855	-1.855	-1.850

Toelichting

Lasten

De lasten voor 2021 zijn totaal begroot op € 5,5 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- Uitgaven in het kader van het klimaatfonds: € 3,0 miljoen;
- Lasten voor reguliere werkzaamheden New Energy Made in Arnhem: € 1,3 miljoen;
- Uitgaven voor meerjarige project CleanMobilEnergy: € 0,4 miljoen;
- Overige kosten: € 0,8 miljoen.

De totale lasten dalen ten opzichte van 2020 met € 2,1 miljoen. Dit komt onder andere doordat het budget met betrekking tot het amendement Prioriteit geven aan duurzaamheid een looptijd heeft tot en met 2020 (€ 0,4 miljoen) en door het aflopen van een aantal incidentele projecten in 2020 (€ 1,1 miljoen).

Baten

De baten voor 2021 zijn totaal begroot op € 0,5 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- Europese subsidie CleanMobilEnergy: € 0,4 miljoen;
- Provinciale subsidie: € 0,1 miljoen.

De totale opbrengsten dalen ten opzichte van 2021 met € 1,3 miljoen. Dit komt door lager bedrag aan te ontvangen subsidies.

Onttrekkingen aan reserves

In 2021 wordt voor totaal € 3,2 miljoen onttrokken aan de reserves.

- € 3,0 miljoen wordt onttrokken aan de bestemmingsreserve Duurzaam Arnhem (Klimaatfonds);
- € 0,2 miljoen wordt onttrokken aan de bestemmingsreserve Klimaat en Energie.

Indicatoren

In het programmaplan New energy made in Arnhem zijn in deel 2 per inspanning indicatoren opgenomen, die worden gemonitord.

Er zijn indicatoren vanuit het Rijk (Besluit Begroten en Verantwoorden) die verplicht moeten worden opgenomen in de begroting. De verplichte indicatoren zijn hieronder opgenomen. Zie voor meer informatie de website [waarstaatjegemeente.nl](http://www.waarstaatjegemeente.nl). Op de webversie van de begroting zijn ook de trends van deze indicatoren voor Arnhem te zien (financien.arnhem.nl).

Indicator	Jaar	Score Arnhem	Score Nederland	Toelichting	Bron
Hernieuwbare elektriciteit	2018	2,90%	18,50%	Deel van de energie die afkomstig is uit natuurlijke hulpbronnen die constant worden aangevuld, zoals uit wind, zon en waterkracht (%)	Rijkswaterstaat - Klimaatmonitor

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

BVO De Connectie

Dataland

Euregio Rijn-Waal

GO Arnhem Nijmegen City Region

NV Bank Nederlandse Gemeenten

Voor meer informatie wordt verwezen naar de [paragraaf Verbonden partijen](#).

Partners

Triple helix partners uit het netwerk Energy made in Arnhem, zoals: woningbouwcorporaties, Alliander, Firan, Vattenfall, Provincie Gelderland, Rijkswaterstaat, Waterschappen, Rijksvastgoedbedrijf, Rijn- en IJssel energiecoöperatie, VNO/NCW, HAN, RijnIJssel College, wijkinitiatieven, Clean Mobility Centre, Stichting KiemT, Ondernemersverenigingen, Allego, stichting E-laad, Oost Nederland Energiek, Natuur- en Milieu Gelderland, regiogemeenten, G40 gemeenten.

Subsidies

Binnen dit programma zijn geen partijen die in 2021 meer dan €100.000 subsidie ontvangen vanuit dit programma. Het volledige overzicht van de subsidies is te vinden in de [paragraaf Subsidies](#).

Risicobeheersing

Vanuit het programma Klimaat en energie zijn geen risico's met een grote financiële impact op de begroting. In de paragraaf risicomanagement en weerstandsvermogen wordt een integraal beeld van de risico's gegeven.

Beleidskaders

- [Luchtagenda gemeente Arnhem](#);
- [De Arnhemse aanpak van de wijkgerichte energietransitie](#);
- [Kaders voor besteding van het klimaatfonds](#);
- [Concept startnotitie RES Regio Arnhem Nijmegen](#);
- [Programmaplan New Energy Made in Arnhem 2020-2030](#).

S11 Ruimtelijke ontwikkeling

De regio Arnhem Nijmegen groeit sterk. Vooral de steden Arnhem en Nijmegen zijn relatief sneller gegroeid dan andere steden in het land. Daarom hebben Rijk, provincie en deze regio een woondeal gesloten. Het doel daarvan is het structureel verbeteren van de woningmarkt, op een duurzame en circulaire manier. De regio Arnhem-Nijmegen en regio Foodvalley vormen samen de groenste metropoolregio van het land. Om naast de groei van deze regio ook het groene profiel te versterken zijn er met het Rijk en provincie eveneens afspraken gemaakt om een verstedelijkingsstrategie op te stellen met als doel een integrale visie op de relatie tussen leefomgeving, wonen, economie en bereikbaarheid. De verstedelijkingsstrategie geeft richting aan de ruimtelijke ontwikkeling in breder regionaal verband en wordt voor Arnhem vertaald in onder andere de Omgevingsvisie en gebiedsgerichte ontwikkelperspectieven voor versnellingslocaties zoals benoemd in de woondeal. De wetgeving, en het bijbehorende instrumentarium in het ruimtelijke domein gaat met de invoering van de Omgevingswet (per 1 januari 2022) veranderen.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen
----------	--------	--------------

Voor een stad die ruimte geeft aan nieuwe initiatieven en waarden in stand houdt of verbetert

Het motto van de Omgevingswet is: 'ruimte voor ontwikkeling, waarborgen van kwaliteit'. We grijpen de toekomstige Omgevingswet aan om onze leefomgeving te verbeteren, de dienstverlening aan Arnhemmers te verbeteren en bij te dragen aan het behoud van een leefbare en groene stad. We zorgen dat Arnhemmers van het begin af aan kunnen meedenken in de ontwikkeling van onze ruimtelijke plannen en dat deze gemakkelijk digitaal raadpleegbaar zijn.

Conform het plan van aanpak werken we aan de invoering van de Omgevingswet langs 5 lijnen:

- ontwikkelen Omgevingsvisie en - programma's;
- ontwikkelen Omgevingsplan;
- wat mag waar digitaal;
- verandering organiseren;
- het gesprek voeren.

Door met ketenpartners stappen te zetten op deze lijnen geven we samen invulling aan het motto van de wet en zijn we klaar voor de implementatie van de Omgevingswet.

Er ligt een belangrijke verbinding tussen de Herstelagenda en de invoering van de Omgevingswet. Met de omgevingsvisie en het omgevingsplan brengen we meer samenhang en focus in ons beleid voor de fysieke leefomgeving. Samen met een sterkere "ja, mits" houding draagt dit bij aan betere en snellere besluitvorming en ondersteuning van onze ondernemers en initiatiefnemers in de stad. Omdat we vergunningen straks sneller kunnen verlenen kunnen de fysieke investeringen in de stad voor onder andere wonen, mobiliteit, energie en klimaat eerder realiseren.

Arnhem geeft richting

We willen ruimte bieden aan de ontwikkeling van de stad vanuit de unieke kwaliteiten van Arnhem. We bepalen kaders en geven richting aan grote stedelijke opgaven, gebiedsontwikkelingen en initiatieven vanuit de stad. Dit doen we door het opstellen van de Omgevingsvisie 2040 en gebiedsgerichte ontwikkelperspectieven die richting geven aan de ontwikkeling en versterking van deze gebieden waar belangrijke transities samen komen. Denk aan: duurzame mobiliteit, circulaire economie, energietransitie en klimaatadaptatie.

Door in te zetten op een integrale gebiedsgerichte aanpak voor de versnellingslocaties bundelen we onze doelen, inspanningen en investeringsmogelijkheden met die van het Rijk, provincie en andere partners in de stad. Daarmee versnellen we de gewenste stedelijke ontwikkeling in het licht van onze ambities.

We bepalen een streefbeeld voor Arnhem 2040, waar we samen met de stad naartoe willen ontwikkelen. Dit is een strategische langetermijnvisie, waar opgaven en ambities voor de fysieke leefomgeving samenkomen. In dit streefbeeld wordt aangegeven waar de stad zich verder kan ontwikkelen waarbij functiemenging en het bijdragen aan een gezonde, veilige en groene leefomgeving voorop staat.

De Omgevingsvisie stellen we vast voor een langere periode maar het is geen statisch verhaal, want deze maakt onderdeel uit van de beleidscyclus en kan periodiek worden aangepast. De visie omvat de koers voor Arnhem 2040. Tempo, (politiek) accent, en factoren als conjunctuur en (technologische) ontwikkelingen bepalen de exacte invulling bij de uitvoering. Bij het opstellen van de omgevingsvisie wordt de stad intensief betrokken.

Ontwikkelen omgevingsvisie

De Omgevingsvisie Arnhem 2040 omvat het integrale toekomstbeeld voor Arnhem 2040 en de koers ernaartoe. De visie kan gezien worden als een integrale kop op sectoraal beleid en als kader voor toekomstige ruimtelijke ontwikkelingen en initiatieven.

De omgevingsvisie voor Arnhem wordt inhoudelijk opgebouwd vanuit:

1. de ruimtelijke kwaliteiten van Arnhem, ook wel DNA genoemd,
2. de opgaven en ambities voor de leefomgeving, samengebracht in kansenkaarten per thema,
3. een globaal wenselijk toekomstbeeld, verkregen uit de 2 bovengenoemde bouwstenen,
4. input vanuit het participatieproces.

Gesprek met de stad

In het gesprek proberen we aan de hand van het koersdocument aan te sluiten bij wat Arnhemmers belangrijk vinden voor de toekomst van hun stad: Hoe ziet Arnhem er dan uit?

In het koersdocument, dat voor de zomer ter informatie naar de raad is opgestuurd, zijn scenario's opgenomen die prikkelend bedoeld zijn en helpen een gesprek te voeren over keuzes en prioriteiten voor Arnhem 2040. De uitkomsten van het gesprek nemen we mee bij het opstellen van de omgevingsvisie, als advies aan het bestuur. De omgevingsvisie is alleen bindend voor het eigen bestuur.

Gebiedsgerichte Ontwikkelperspectieven

Dit betreffen kaderstellende ambitienota's welke richting geven en ontwikkelingen mogelijk maken. Het kan gaan om strategische gebieden of beeldbepalende locaties. Door vooraf ambities te bepalen willen we met de ontwikkeling bijdragen aan een gezonde en aantrekkelijke leefomgeving voor iedereen. Dit gaat altijd gepaard met participatie door de directe omgeving.

De recent gesloten Woondeal met Rijk en provincie betekent een extra impuls. Door de gebiedsgerichte aanpak willen we niet alleen fysieke verbeteringen (kwalitatief en kwantitatief) realiseren maar ook maatschappelijke problematiek aan pakken. Deze visies worden in nauwe samenwerking met de directe bewoners, eventuele eigenaren en onze partners in de stad ontwikkeld. Dit zijn voorbeelden van een integrale gebiedsgerichte aanpak in de gedachte van de Omgevingswet en waarvoor de Omgevingsvisie het kader biedt, de Omgevingsprogramma's de uitwerking en het omgevingsplan het juridisch direct bindend instrument is.

Arnhem is fysiek op orde

We werken de komende jaren toe naar één integraal omgevingsplan voor het hele grondgebied van de gemeente. Het omgevingsplan bevat alle regels over de fysieke leefomgeving en geeft invulling aan de maatschappelijke opgaven uit de omgevingsvisie. Het omgevingsplan richt zich niet alleen op functies en bouwmogelijkheden maar ook op andere aspecten van de fysieke leefomgeving, zoals welstand, erfgoed, milieu, duurzaamheid en grote delen van de APV. Naast onze eigen regels bevat het omgevingsplan regels die het Rijk overhevelt naar gemeenten, zoals bijvoorbeeld vergunningsvrij bouwen en delen van het Activiteitenbesluit.

De samenhangende en gebiedsgerichte benadering van het omgevingsplan gaat bijdragen aan het verbeteren van onze dienstverlening. Inwoners, ondernemers en maatschappelijke partners kunnen regelgeving, die nu nog verspreid is over verschillende plannen en verordeningen, straks op één digitale locatie raadplegen. Op die manier geven we sneller inzicht in de haalbaarheid van een initiatief. We bieden meer maatwerk en ruimte in onze regels zodat initiatieven die bijdragen aan onze maatschappelijke doelen sneller gerealiseerd kunnen worden.

Toewerken naar integraal omgevingsplan

De ontwikkeling van het Arnhemse omgevingsplan beschouwen we als een transitieproces waarin we gefaseerd onze bestemmingsplannen en andere regels die zich richten op de fysieke leefomgeving omvormen tot één omgevingsplan voor het hele gemeentelijke grondgebied.

Bestaande plannen en verordeningen gereedmaken voor het omgevingsplan (2019-2021)

In 2019 en 2020 brengen we het totaal aantal (beheergerichte) plannen terug tot een behapbaar aantal met een hoge(re) mate van uniformiteit. Daarnaast doen we ervaring op met het maken van een integraal omgevingsplan. Dit door met toepassing van de Crisis- en herstellwet regels uit verordeningen nu al toe te voegen aan onze bestemmingsplannen. Een ander belangrijk onderdeel van de voorbereidingsfase is het gebiedsgericht digitaliseren van alle regels zodat we deze straks eenvoudig in het omgevingsplan kunnen integreren.

Integreren van regels en vertalen omgevingsvisie in het omgevingsplan (vanaf 2021)

Op 1 januari 2022 treedt de Omgevingswet in werking en gaan we verder met het integreren van verordeningen en Rijksregels in het omgevingsplan. Daarnaast geven we sturing aan onze doelen door de ambities uit de omgevingsvisie te vertalen in het omgevingsplan.

Arnhem maakt mogelijk

Een initiatiefnemer vindt op één (digitale) plek snel en makkelijk duidelijkheid. Waar overleg noodzakelijk is, vindt dit integraal en met de initiatiefnemer aan tafel plaats, vanuit het credo: ja, mits...

We gaan de dienstverlening aan inwoners en bedrijven verbeteren. Dit doen we door het inrichten van één digitaal loket. Hierdoor is de informatie over de wettelijke kaders en besluiten met betrekking tot fysieke leefomgeving digitaal goed vindbaar, betrouwbaar en volledig, voor een initiatiefnemer en het desbetreffende bevoegd gezag. De digitale werkwijze met betrekking tot de omgevingswet is geborgd in de organisatie en de mogelijkheid is gecreëerd dat ketenpartners kunnen samenwerken.

Inrichting van de aansluiting op de Landelijke voorziening Digitaal Stelsel Omgevingswet

We werken stapsgewijs aan de Arnhemse aansluiting op de Landelijke voorziening Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO) met de volgende inspanningen:

- we richten onze aansluiting op het DSO verder in;
- het inrichten van onze softwaresystemen;
- we organiseren overleg en afstemming met ketenpartners om elkaar beter te leren kennen om ons voor te bereiden op de komst van de Omgevingswet, onder andere ook met de ODRA;
- de processen onder de omgevingswet brengen we in kaart en implementeren we;
- het doorontwikkelen van het initiatievenproces (onder andere door het in stand houden van de werkwijze van het transformatieteam);
- we passen de Arnhemse website aan zodat de inwoners snel en makkelijk hun nieuwe weg kunnen vinden.

Milieubeheer en -handhaving leveren een bijdrage aan gezonde leefbare wijken en openbare ruimte

Milieubeheer en -handhaving (externe veiligheid, duurzaamheid, lucht, bodem en grondwater, geluid, geur, energie en klimaat) leveren een bijdrage aan gezonde leefbare wijken en openbare ruimte.

Activiteiten energie, duurzaamheid en luchtkwaliteit uitvoeren

De ambities voor energie, duurzaamheid en luchtkwaliteit zijn vastgelegd in het programmaplan New energy made in Arnhem 2015-2020 (september 2015). De focus hierin ligt primair op versterking van de Energie- en Milieutechnologiesector (EMT), energiebesparing, een toename van het aandeel duurzame energie en de voorbeeldige gemeente.

Een nieuw programmaplan New energy made in Arnhem 2020-2030 is in januari 2020 door de raad vastgesteld. Zie voor meer informatie het programma S10 Klimaat en Energie.

In februari 2019 is de uitvoeringsagenda luchtkwaliteit (Luchtagenda) door de raad vastgesteld. De Luchtagenda geeft invulling aan het verlagen van stikstof en fijnstof in de stad, en heeft impact op de uitstoot van CO₂, met onder andere een milieuzone, het stimuleren van elektrisch (deel)vervoer en duurzame stadslogistiek.

Activiteiten bodem en ondergrond uitvoeren

Het is een gemeentelijke taak vanuit de Wet bodembescherming (Wbb) en de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo) te zorgen voor de instandhouding en het verbeteren van een bodem die geschikt is om op te wonen en om op te werken. Ook draagt de Wbb bij aan de bescherming van kwetsbare gebieden in verband met natuur en drinkwaterwinning. Arnhem is bevoegd gezag Wbb en voert namens het Rijk de wettelijke taken uit (onderzoek, beschikkingen, toezicht en handhaving). We acteren op nieuwe ontwikkelingen in lood- en PFAS-regelgeving door de verontreinigingssituatie binnen de gemeente in kaart te brengen, lokaal beleid op te stellen en indien nodig te saneren. Naast deze wettelijke taken is er de ambitie om de ondergrond in te zetten bij de klimaatadaptatie en als duurzame bron van energie.

Activiteiten externe veiligheid uitvoeren

Externe veiligheid gaat over het beheersen van risico's die mensen lopen door opslag, productie, gebruik en vervoer van gevaarlijke stoffen in hun omgeving. Arnhem heeft de risicovolle activiteiten in beeld en bij ruimtelijke ontwikkelingen wordt er rekening gehouden met het aspect externe veiligheid.

Activiteiten geluidshinder uitvoeren

Geluidshinder wordt steeds meer via een programmatische aanpak onder controle gehouden. Het lopende Actieplan Omgevingslawaaier voor bestaande woningen en wegen was daar de eerste stap in. De volgende stap is het aanpassen van het geluidbeleid aan deze aanpak en het veranderen van de saneringsopdracht aan de ODRA. De aanpak van nieuwe situaties bestaat uit het voorkomen van nieuwe geluidgehinderden, door maatregelen te nemen zoals aanleg stil asfalt. Deze maatregelen worden nu uit incidentele middelen gedekt.

Activiteiten milieuhandhaving uitvoeren

Vergunningverlening en handhaving dragen bij aan het behalen van de landelijke doelstellingen op het gebied van milieu en gezondheid. Deze taken worden uitgevoerd door de ODRA. De prioriteit ligt op een actueel vergunningbestand en goed naleefgedrag van bedrijven. Het handhavingsbeleid voor de fysieke leefomgeving wordt in 2020 geactualiseerd en in 2021 verwerkt in het werkprogramma van de ODRA.

Doelen, portefeuilleonderdelen en budgetten

Hieronder geven we een eerste inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten zoals in de doorontwikkeling P&C-cyclus is aangegeven⁽¹²⁾.

Begroting 2021 per ambitie en doel		Lasten	Baten	Toevoegingen	Onttrekkingen
<i>Bedragen x € 1.000</i>					
Voor een stad die ruimte geeft aan nieuwe initiatieven en waarden in stand houdt of verbetert		8.551	4.156	0	0
Arnhem geeft richting	WA03	8.551	4.156	0	0
Arnhem is fysiek op orde	WA03				
Arnhem maakt mogelijk	WA03				
Milieubeheer en -handhaving leveren een bijdrage aan gezonde leefbare wijken en openbare ruimte	WA03				
Overig	WB02	29.050	32.575	2.758	0
Totaal		37.600	36.731	2.758	0

12 In deze tabel is te zien welke doelen zijn gekoppeld aan welke portefeuilleonderdelen. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. Hierdoor is er op dit moment nog geen sluitende koppeling tussen doelen en budgetten. Daarnaast vallen sommige doelen onder hetzelfde portefeuilleonderdeel. In dat geval is het totaal van het portefeuilleonderdeel één keer in de tabel opgenomen. Zie voor een overzicht van de portefeuilleonderdelen bijlage 3.

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2020		Begroting	Meerjarenraming		
	2019	Geamendeerd	Juli	2021	2022	2023	2024
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	44.166	41.514	47.947	37.600	36.010	32.027	31.254
Baten	48.219	36.790	38.026	36.731	32.564	28.507	28.552
Saldo lasten en baten	4.053	-4.725	-9.920	-869	-3.446	-3.520	-2.702
Toevoegingen aan reserves	5.620	814	-1.265	2.758	178	14	2
Onttrekkingen aan reserves	3.922	30	2.603	0	0	0	0
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	-1.698	-784	3.868	-2.758	-178	-14	-2
Gerealiseerd resultaat	2.355	-5.509	-6.053	-3.627	-3.624	-3.534	-2.704

Toelichting

Lasten

De lasten voor 2021 zijn totaal begroot op € 37,6 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- kosten voor bouwgronden in ontwikkeling, waaronder civiele werken, plankosten, verwerving- en rentekosten: € 25,0 miljoen (inclusief overboeking van het onderhanden werk ultimo 2021 naar de balans);
- kosten van de gemeenschappelijke regelingen waaronder ODRA: € 6,3 miljoen;
- kosten civiele werken en plankosten van jaarschijf 2021 op de overige meerjarige projecten € 3,7 miljoen;
- kosten voor schadeloosstellen woonbooteigenaren De Nieuwe Haven € 0,8 miljoen. De totale begrote kosten van € 3,5 miljoen zijn als volgt in de begroting opgenomen € 1,15 miljoen in 2020, € 0,8 miljoen in 2021, € 0,8 miljoen in 2021 en € 0,75 miljoen in 2022;
- resultaat afgesloten grondexploitatieprojecten +/- € 2,7 (voordeel begroot als negatieve last);
- overige lasten € 4,5 miljoen.

De lasten dalen in 2021 ten opzichte van 2020 met € 10,3 miljoen. Dit bestaat voornamelijk uit een daling op de uitgaven 2021 in de grondexploitatieprojecten van € 5,3 miljoen. Dit heeft te maken met de fasering binnen de projecten, waarbij de uitgaven de planning binnen de projecten volgen. Daarnaast stond in 2020 een eenmalig budget geraamd voor de sanering van het woonwagenveld Bethaniënstraat. Dit geeft een daling van 3,8 miljoen.

Baten

De baten voor 2021 zijn in totaal begroot op € 36,7 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- verkopen en bijdragen voor bouwgronden in ontwikkeling: € 25,0 miljoen (inclusief overboeking van het onderhanden werk ultimo 2021 naar de balans);
- bijdragen en overige baten op de overige meerjarige projecten; € 3,7 miljoen (inclusief overboeking van het onderhanden werk ultimo 2021 naar de balans);
- baten uit bouwvergunningen en andere leges € 4,2 miljoen;
- canons erfpachten € 1,5 miljoen;
- overige baten € 2,3 miljoen.

De baten dalen in 2021 ten opzichte van 2020 met € 1,3 miljoen. Het grootste deel hiervan wordt veroorzaakt omdat de baten 2021 in de grondexploitatie als overige projecten hoger zijn dan in 2020. Dit heeft te maken met de fasering binnen de projecten.

Toevoegingen aan reserves

In 2021 wordt € 2,7 gedoteerd aan de BR Grondexploitatie. Dit is het resultaat van de in 2021 af te sluiten grondexploitatieprojecten (BIE)

Indicatoren

Op dit moment zijn er geen specifieke Arnhemse indicatoren behorend bij de doelstellingen in dit programma. Er zijn indicatoren vanuit het Rijk (Besluit Begroten en Verantwoorden) die verplicht moeten worden opgenomen in de begroting. Er zijn voor dit programma geen verplichte indicatoren. Zie voor meer informatie de website [waarstaatjegemeente](#). Op de webversie van de begroting zijn ook de trends van de indicatoren voor Arnhem te zien ([financien.arnhem.nl](#)).

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

Omgevingsdienst Regio Arnhem (ODRA)

Voor meer informatie wordt verwezen naar de [paragraaf Verbonden partijen](#).

Partners

Ruimte

- ODRA;
- Provincie Gelderland;
- regio gemeenten;
- Veiligheid- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden(VGGM);
- VNG (Vereniging Nederlandse gemeenten);
- Ministerie van BZK;
- CASA;
- Groenforum.

Milieu

- Omgevingsdienst Regio Arnhem (ODRA);
- Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden.

Subsidies

Binnen dit programma zijn geen partijen die in 2021 meer dan €100.000 subsidie ontvangen vanuit dit programma. Het volledige overzicht van de subsidies is te vinden in de [paragraaf Subsidies](#).

Risicobeheersing

Vanuit het programma Ruimtelijke ontwikkeling zijn geen risico's met een grote financiële impact op de begroting. In de paragraaf risicomanagement en weerstandsvermogen wordt een integraal beeld van de risico's gegeven.

Beleidskaders

Ruimte

- [Structuurvisie Arnhem 2020](#);
- [Groenvisie 2017-2035](#);
- [Welstandsnota](#);
- [De Arnhemse aanpak van de wijkgerichte energietransitie](#).

Milieu

- [Luchtagenda gemeente Arnhem](#);
- [Actieplan Omgevingslawaaï](#);
- [Rapportage geluidskaarten](#);
- [Beleidsnota bodem 2012, Provincie Gelderland, gemeente Arnhem en gemeente Nijmegen](#);
- [Nota Bodembeheer](#);
- [Actualisatie Nota Bodembeheer](#);
- [Beleidsplan externe veiligheid](#).

S12 Wonen en leefomgeving

Onze stad is een groene, levendige, ondernemende en inclusieve stad waar Arnhemmers fijn en betaalbaar kunnen wonen. Grote 'nieuwe' overstijgende opgaven, zoals de energietransitie, klimaatadaptatie en levensloopbestendigheid, zijn uitdagingen waar Arnhem voor staat. In de Arnhemse woonprincipes 2016-2025 wil Arnhem haar positie als aantrekkelijke woonstad, onderscheidend in de regio, versterken. Arnhem is een groene stad met een unieke ligging aan de Rijn. Zij geeft prioriteit aan ontmoetingsruimte in stadsparken, wijkparken en buurtgroen. Dit programma omvat de volgende onderdelen: wonen en een aantal aspecten van de openbare ruimte, zoals water, havenbeheer, stadsreiniging, bossen, parken en ecologie, stedelijk groen, spelen, dierenwelzijn, afval en riolering. Daarbij is klimaatadaptatie een belangrijk aandachtspunt. Met klimaatadaptatie bereiden we Arnhem voor op de effecten van de klimaatverandering, op heviger weer. We passen de stad aan zodat deze minder kwetsbaar is voor hoog en laag water, extreme regenval, hitte en langdurige droogte. We willen het Arnhemse groen versterken. Dat levert een prettige buurt op, maar draagt bijvoorbeeld met verkoeling en wateropname bij aan klimaatadaptatie.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen
----------	--------	--------------

Arnhem biedt woonruimte

De regio Arnhem-Nijmegen groeit op dit moment snel. Sneller dan andere steden in het land. Mocht de groei doorzetten, dan moeten we zorgen dat we daarvoor klaar zijn. Alle inspanningen die hiervoor nodig zijn, staan in het Plan van Aanpak Woningbouwontwikkeling. Dat is onder meer de woondeal die we in de regio Arnhem Nijmegen samen met het Rijk hebben gesloten. We weten niet of deze groei zich op eenzelfde manier zal doorzetten. De impact van de coronacrisis onderzoeken we samen met onze partners in de stad. Daarbij kijken wij ook naar het effect van de coronacrisis op de woningbehoefte. In het woonbehoefteonderzoek staat bijvoorbeeld een berekening bij de economische groei zoals die was voordat de crisis startte en een berekening bij een lagere groei. We verwachten dat de behoefte niet zal afnemen, mogelijk heeft de situatie wel effect op het type woningen dat wij moeten realiseren.

Prioriteit geven wij aan acties en initiatieven die niet alleen woningbouw mogelijk maken, maar die ook verbonden zijn met de sociale opgaven in onze wijken, die de leefomgeving verbeteren, die bijdragen aan lokale werkgelegenheid en de economische kracht van onze stad versterken. Wij zien daarbij mogelijkheden voor 'stadsvernieuwing 3.0'. Dat is meer dan alleen maar sneller meer woningen bouwen. We willen daarmee vooral de leefbaarheid van de wijken en de kansen van de inwoners vergroten. Dat doen we door in te zetten op het bouwen van betaalbare, duurzame en energiezuinige woningen. Daarnaast streven we naar een zo circulair mogelijke woningbouw, kijken we hoe we de leefomgeving groen houden of groener maken en hoe we de sociale structuur van wijken kunnen verbeteren. Daarbij is goede bereikbaarheid belangrijk.

Beschikbare en betaalbare woningen

Iedereen moet goed kunnen wonen in onze stad. Om beschikbaarheid en betaalbaarheid van woningen in Arnhem op peil te houden moeten er meer woningen worden gerealiseerd in de komende jaren. Dit geldt voor alle soorten woningen. In de woningbouwplannen wordt rekening gehouden met de werkelijke vraag en behoefte van de Arnhemse woonconsument. Dat betekent: aantrekkelijke, levensloopbestendige woningen voor ouderen, woningen voor kleine huishoudens, sociale woningbouw en koopwoningen in de verschillende segmenten. Het vergt een inspanning van de gemeente om samen met de ontwikkelaars en corporaties te zorgen voor een evenwichtig aanbod dat enerzijds aansluit bij de woningbehoefte de komende jaren en anderzijds bij het streefbeeld en de gewenste ruimtelijke kwaliteiten uit de omgevingsvisie. Wij kunnen dit niet alleen.

Versnellen en doorprogrammeren van (betaalbare) woningen

De woningmarkt van Arnhem staat onder druk. Versnellen van productie en meer woningen programmeren is daarom noodzakelijk. Het Plan van Aanpak woningbouwontwikkeling dat in juli 2020 is vastgesteld in de Raad is hierbij het vertrekpunt. We sturen op een evenwichtig aanbod van woningen. Belangrijk daarbij is dat we streven naar meer gemengde wijken, waarbij er meer spreiding ontstaat van kwetsbare mensen over de stad. We doen dit door:

1. Stimuleren van het realiseren van koop- en huurwoningen in de verschillende categorieën: hierbij zal 50% van de zachte plancapaciteit uit betaalbare woningen moeten bestaan (sociale huurwoningen, middenhuurwoningen tot € 1000 en koopwoningen tot de NHG grens). We sturen daarbij op minimaal 30% sociale huurwoningen over de te realiseren projecten waarbij gekeken wordt naar differentiatie in de wijken en monitoren de nieuwbouw en de behoefte.
2. We onderzoeken de mogelijkheden om projecten te versnellen en zoeken naar locaties voor doorprogrammeren. We nemen deel aan de regionale versnellingstafel. Binnen het thema versnellen en realiseren van de bestaande woningbouwprogramma's, gaan we actief op zoek te gaan naar - maatschappelijke - partners en buurgemeenten, om dit te verbreden (motie 20M180 Versnellen en realiseren van Woningbouw met partners).
3. We onderzoeken de mogelijkheden van een stadsakkoord met ontwikkelaars en corporaties.
4. We stellen een uitvoerbaar plan op voor passende huisvesting voor arbeidsmigranten.

Uitbreiden woonwagenlocaties

We geven uitwerking aan het plan van aanpak uitbreiden woonwagenlocaties (juli 2020). Na het opdoen van ervaringen uit de pilot voor uitbreiding(en) en de uitwerking van toewijzingsregels, kan de aanvulling van woonwagenbeleid op de Woonvisie in 2021 aan de raad worden voorgelegd.

Voldoende woningen voor alle Arnhemmers

Met corporaties en andere stakeholders maken we afspraken over woningen voor mensen die nu gebruik maken van daklozenopvang, van beschermd wonen, jongeren en alleenstaanden. Inzet is dat we meer dan 40 woonplekken realiseren.

Collectieven, zelfbouw en flexwonen bevorderen

Er is een vraag naar collectieven, zelfbouw en flexwonen. Voor deze concepten pakt de markt nieuwbouwontwikkeling niet automatisch op. Het vergt een inspanning van de gemeente om samen met ontwikkelaars en corporaties te komen tot aanbod voor deze groepen en praktische belemmeringen voor wooninitiatieven zoveel mogelijk weg te nemen. In 2021 bevorderen we de realisatie van twee CPO-locaties. Dit levert een bijdrage aan leefbare en heterogene wijken. We organiseren in samenwerking met de provincie en CPO-groepen een bijeenkomst over samenbouw.

Duurzame en levensloopgeschikte woningen

Naast de betaalbaarheid van de woning is de juiste kwaliteit belangrijk voor de woonbeleving van de inwoners van Arnhem. Onder woonkwaliteit verstaan we een duurzame woning die levensloopgeschikt is en de juiste omvang heeft voor de doelgroep die erin woont en voor de plek waar de woning staat.

Woningen verduurzamen

Met woningcorporaties maken we afspraken over verduurzamen van woningen en het aansluiten bij de aanpak van de wijkgerichte energietransitie.

Levensloopgeschikte woningen ontwikkelen en bestaande woningen levensloopgeschikter maken

Bij nieuwbouwontwikkelingen maken we afspraken over levensloopgeschikte woningen in een levensloopgeschikte omgeving. Samen met corporaties proberen we doorstroming te bevorderen en maken we afspraken over de juiste portefeuille in de stad die aansluit bij de doelgroep.

Leefbare woonomgeving

Arnhem staat voor het versterken van identiteit van wijken en het vergroten van de verscheidenheid binnen wijken. Een zekere differentiatie en variatie in huishoudens, inkomens en woningen biedt ruimte aan het maken van een wooncarrière in de wijken. Onze focus ligt op verminderen van de druk op de kwetsbare wijken en voorkomen dat wijken afnemen in leefbaarheid.

Uitvoeringsplan Arnhem Oost

We stimuleren gedifferentieerde wijkopbouw door woonbeleid. In 2021 geven we uitvoering aan het Uitvoeringsplan Arnhem Oost uit de woondeal waarin wonen onderdeel is van de totaal opgave op het verbeteren van de leefbaarheid in de wijken in Arnhem Oost.

Beleid op splitsen en verkameren van woningen

Om beter te kunnen sturen op de effecten van woningsplitsing en verkamering en om de leefbaarheid in de wijken te beschermen en grip te houden op de drukte in wijken, geven we uitvoering aan de activiteiten uit het Plan van Aanpak woningsplitsing en verkamering.

Een schone, groene én klimaatbestendige openbare ruimte

Een aantrekkelijke openbare ruimte vormt een belangrijke basis voor een leefbare stad waarin je prettig kunt wonen, werken en recreëren. Vanwege de mooie landschappelijke ligging en de ontstaansgeschiedenis van de stad beschikt Arnhem over fraaie openbare ruimtes waarvan de vele parken natuurlijk toonaangevend zijn. Tijdens de coronacrisis en de hittegolf van augustus 2020 is opnieuw duidelijk geworden dat het vele groen essentieel is om de stad ook in moeilijke tijden leefbaar te houden.

Vertrekpunt voor de openbare ruimte is dat deze in ieder geval schoon, heel en veilig moet zijn. Het onderhoud is daar in de eerste plaats op gericht. Maar ook toezicht, controle en handhaving leveren daaraan een belangrijke bijdrage. Daarnaast zijn leefbaarheid, klimaatadaptatie en groen leidende thema's voor inrichting en beheer van de openbare ruimte.

We zien dat in sommige wijken de leefbaarheid onder druk staat. Dit uit zich onder andere in een sleetse openbare ruimte. Daarnaast lopen we er tegen aan dat het aanleggen van extra groen ook leidt tot jaarlijks terugkerende hogere beheerkosten. Om deze problemen het hoofd te bieden zijn extra middelen vanuit de Herstelagenda in de begroting opgenomen. Hiermee kan het dagelijks onderhoud op sleetse plekken worden geïntensiveerd en kan extra groen op een gewenst niveau in stand worden gehouden. Daarnaast is er incidenteel budget beschikbaar gesteld voor 'extra' is in de openbare ruimte die kunnen bijdragen aan het vergroten van de leefbaarheid en beleving. Hiermee onderzoeken we hoe we op een creatieve manier kwaliteit kunnen toevoegen aan de openbare ruimte, naast schoon, heel en veilig. Het kan bijvoorbeeld gaan om extra groen, kunst of een spelaanleiding.

Met klimaatadaptatie bereiden we Arnhem voor op de effecten van de klimaatverandering, op meer en heviger weersextremen. Het gaat dan om het (ruimtelijk) aanpassen van de stad en het dusdanig ontwerpen van nieuw stedelijk gebied dat dit minder kwetsbaar is voor hoog en laag water, extreme regenval, hitte en langdurige droogte. Dit is verwoord in de strategie Klimaatadaptatie die we onlangs hebben opgesteld. In samenhang met de klimaatadaptatie hebben we de ambitie om het Arnhemse groen te versterken. Deze ambitie is verder uitgewerkt in de groenvisie.

Voor de openbare ruimte geldt dat de gemeente direct invloed kan uitoefenen op inrichting en beheer. De ambities die we daarbij nastreven verschillen per type gebied en per aspect. Een nadere uitwerking daarvan is terug te vinden in de paragraaf Onderhoud kapitaalgoederen.

Naar een klimaatadaptieve stad

Ook in 2020 heeft Arnhem de gevolgen van de klimaatverandering ondervonden. Waren het in het verleden vooral de wolkbreuken die opvielen, de laatste jaren werd duidelijk dat ook droogte een ernstig probleem kan vormen. Daarnaast beleefden we opnieuw een hittegolf met daarin de heetste week ooit gemeten en op enkele dagen temperaturen van meer dan 35 graden. Gedurende de zomer is de 'Strategie Klimaatadaptatie' afgerond. Deze strategie beschrijft op welke manier we Arnhem willen aanpassen aan het veranderende klimaat. De strategie omvat een groot aantal acties waarbij een belangrijk uitgangspunt is dat de gemeente de klimaatadaptatie samen met haar partners realiseert.

Actualisatie van de stresstest

Er is een redelijk compleet beeld van de gevolgen die de klimaatverandering in Arnhem kan hebben en waar aanpassingen nodig zijn. Op het gebied van droogte is dit inzicht nog niet volledig, daarnaast vragen ook andere aspecten (hitte, wateroverlast en waterveiligheid) om een actualisatie. In een actualisatie van de stresstest gaan we een compleet en actueel beeld geven van de risico's en knelpunten voor Arnhem.

Gezamenlijke uitvoeringsagenda voor Arnhem

De gemeente intensiveert het overleg met belangrijke partners zoals corporaties, ontwikkelaars, onderwijsinstellingen, waterschappen. We streven naar één gemeenschappelijke uitvoeringsagenda voor klimaatadaptatie waarin we alle maatregelen van gemeente en partners samenvoegen en afstemmen.

Stimuleren en faciliteren

De gemeente stimuleert particuliere partijen bij het nemen van maatregelen. Dit gebeurt door voorlichting, het beschikbaar stellen van kennis en de subsidieregeling klimaatadaptatie. Het platform Arnhem Klimaatbestendig vervult daarin een belangrijke rol. De subsidieregeling is met ingang van de zomer fors uitgebreid en vereenvoudigd.

Gebiedsgerichte maatregelen

Klimaatadaptatie moet een vast onderdeel gaan vormen van gebiedsontwikkelingen en aanpassingen van de openbare ruimte. We streven daarbij naar meer groen en waterberging en minder verharding.

Ook worden vanuit klimaatadaptatie enkele projecten geïnitieerd. Voor de Van Muijlwijkstraat en de omgeving van Kronenburg liggen voorstellen die de komende tijd uitgewerkt zullen worden. Daarbij wordt ook gezocht naar aanvullende financieringsmogelijkheden.

Meer bomen

Bomen vormen een belangrijk middel om de hitte in de stad te matigen. In het kader van het Bomenplan zullen we daarom extra bomen planten, met bijzondere aandacht voor de zogenaamde 'hitteplekken'. Dit is ook van belang voor de diversiteit van de stad.

Minder verharding

Veel verharding leidt tot een grotere opwarming en meer wateroverlast. In de Strategie Klimaatadaptatie is daarom de ambitie afgesproken om de hoeveelheid verharding in Arnhem met 10% terug te dringen. Bij maatregelen aan de hoofdinfrastructuur en woonomgeving zullen we daarom steeds kijken welke mogelijkheden er zijn om de hoeveelheid verharding terug te dringen.

Arnhems groen versterken

Arnhem is één van de groenste steden van Nederland en dat willen we ook zo houden. Meer dan ooit blijkt hoe belangrijk het groen is om de stad leefbaar en aantrekkelijk te houden. Het beleid voor het Arnhemse groen is geformuleerd in de Groenvisie. Het beleid voor bomen is onlangs uitgewerkt in het Bomenplan. De komende jaren zullen we ons vooral richten op de volgende thema's:

Herkenbare stad: Vergroten van de waarden van bossen en parken

Kenmerkend voor Arnhem zijn de bossen, de natuurterreinen en de vele parken. En ook de lanen en de grote groenzones in en om de wijken, bijvoorbeeld moeraszone Schuytgraaf, ecozones Presikhaaf of de Huissensedijk.

Natuurvriendelijke stad: Vergroten van de biodiversiteit

Onze stad is ook een natuurvriendelijke stad. Sinds 2019 zijn we bijvriendelijke gemeente. Door een natuurlijke manier inrichting en het beheer van het groen houden we rekening met dier- en plantensoorten die kenmerkend zijn voor Arnhem. Het verbinden van groengebieden is eveneens belangrijk voor de migratie van dieren en ook van planten. Natuurinclusief bouwen hoort daar ook bij. Zo komt de natuur tot diep in de stad en vergroten we de biodiversiteit en verbeteren we de ecosystemen in de stad (bijvoorbeeld bos, bloemrijk grasland, poel, moeras en tuin).

In 2020 werken we aan een uitvoeringsagenda Biodiversiteit, om specifieke opgaven te benoemen die nodig zijn om de biodiversiteit in de stad te meten en vandaar uit te vergroten.

Groene gezonde stad: Vergroenen van de stad

Groen zorgt ervoor dat bewoners zich prettiger en gezonder voelen. Het nodigt ook uit tot bewegen en sporten. Dit voorkomt wateroverlast, hittestress en zorgt voor een schonere lucht. En zorgt voor meer biodiversiteit.

Duurzaam beheerde stad: Toekomstbestendig beheer

Ons groen wordt toekomstbestendig beheerd. We willen het groen langdurig in stand te houden. Bomen moeten vitaal oud kunnen worden. Ook het beperken en voorkomen van verspreiding van soorten die de biodiversiteit verstoren (onder andere Japanse duizendknoop) hoort daar bij.

Samenwerkende stad: Samen de stad vergroenen

Het vergroenen van de stad kunnen we niet alleen. We doen dat samen met onze groene partners in de stad en ook onze inwoners.

Herkenbare stad: Verhogen kwaliteit van onze bossen, natuurterreinen, parken en boomstructuren

We willen de kwaliteit van onze waardevolle landschappen op orde houden en verbeteren. Jaarlijks wordt groot onderhoud uitgevoerd aan parken op basis van de beheervisies parken, bossen en natuurterreinen. Maatregelen die we niet in het kader van groot onderhoud kunnen uitvoeren, financieren we met het groenfonds.

Herkenbare stad: Alle (verpachte) agrarische gronden in eigendom van gemeente Arnhem kennen biologische landbouw / veeteelt, met een SKAL certificering

We willen dat onze verpachte agrarische gronden biologische landbouw en veeteelt kennen. Dat vergroot de waarde van het landschap voor mens (gezondheid), dier en plant (biodiversiteit). En het draagt bij aan het toekomstbestendig houden van de stad op het gebied van klimaat: verbeteren van de ecosystemen (bijvoorbeeld bos, heide, hooiland, beek, poel), voorkomen van wateroverlast, hittestress en vervuilde lucht.

Herkenbare stad: Verhogen aandeel bomen en bos in Arnhem

We gaan meer bomen, bomenlanen en bos aanplanten, met voldoende ondergrondse en bovengrondse groeiruimte op basis van Bomenplan Arnhem. Dit wordt verder uitgewerkt via de uitvoeringsagenda van het Bomenplan Arnhem.

Natuurvriendelijke stad: Bij ruimtelijke project is natuurinclusief bouwen en ontwerpen de norm

Natuurinclusief bouwen en ontwerpen wordt nu standaard meegenomen in projecten. Dit is ook benoemd in de woondeal. Op welke wijze en in welke mate dat moet, wordt nu onderzocht.

Natuurvriendelijke stad: Kennis van de biodiversiteit en verbeteren leefgebieden kenmerkende soorten

Of het goed gaat met de biodiversiteit kunnen we meten aan de hand van voorkomen van kenmerkende diersoorten (doelsoorten), benoemd in de Groenvisie. Ook kunnen we specifieke groengebieden (bos, natuur, park) volgen op basis van 'Meetlat biodiversiteit' van IPC. Hiervoor wordt een biodiversiteitsagenda ontwikkeld. Wanneer we weten hoe het staat met de biodiversiteit, weten we gericht welke maatregelen we moeten uitvoeren.

Natuurvriendelijke stad: Verbeteren van het natuurvriendelijke beheer en inrichting ons van groen

Arnhem heeft ten opzichte van veel andere gemeenten een koppositie op het gebied van ecologisch beheer. Bij de inrichting van onze terreinen gebruiken we inheemse en biologische zaaimengsels en inheemse bomen en struiken. En ook soorten die dracht- en waardplant zijn voor insecten, waaronder vlinders en bijen. We willen deze koppositie behouden. Daarom zijn we continue bezig om ons te verbeteren, door ons natuurvriendelijk beheer uit te breiden, te versterken en te verfijnen. Denk aan meer maatwerk in het gefaseerd maai-beheer van de bermen, graslanden en het gebruik van duurzaam materieel en materiaal. En we zoeken kansen om nog meer terreinen natuurvriendelijk te beheren. Zo zullen we de mogelijkheden en effecten voor het plaatselijk toepassen van duurzame verkeersborden (bijvoorbeeld bamboe verkeersborden met insectenhôtels, motie 20M174 Groene verkeersborden) onderzoeken. Daarbij werken we samen met stichting Arnhem Zoemt en de Imkersvereniging Arnhem, Velp.

Groene en gezonde stad: Verhogen aandeel bomen en bos in Arnhem

We gaan meer bomen, bomenlanen en bos aanplanten, met voldoende ondergrondse en bovengrondse groeiruimte op basis van Bomenplan Arnhem. Dit wordt gecombineerd met maatregelen op het gebied van klimaatadaptatie.

Samenwerkende stad: Het vergroten van het bewustzijn onder de inwoners voor groen en vergroenen (onder andere tuinen)

Samen met onze groene partners in de stad willen we de inwoners van Arnhem kennis en ervaring op laten doen over de waarden van ons groen. Er wordt ingezet op beleving. Dit maakt de kans groter dat inwoners meer zorg hebben voor hun eigen groene omgeving en hun tuin willen gaan vergroenen. Stichting Natuurcentrum Arnhem, inclusief de Molenplaats, en Arnhem Klimaatbestendig spelen daarbij een belangrijke rol.

Samenwerkende stad: Stimuleren van inwoners om hun eigen terrein en omgeving te vergroenen

Middels subsidie-regelingen en bijzondere acties voor particulieren gaan we stimuleren dan zij hun eigen terrein vergroenen.

Aandacht voor dierenwelzijn

In onze stad leven ook dieren. Wij vinden dierenwelzijn belangrijk. Als gemeente zijn wij medeverantwoordelijk voor dieren in Arnhem. Daarnaast verhogen dieren het welzijn van inwoners. We hebben daarom een visie en uitvoeringsagenda opgesteld.

Het voorkomen van dierenleed en waar nodig het verbeteren van de leefomstandigheden van zowel huisdieren als in het wild levende dieren

In sommige situaties is sprake van leefomstandigheden voor dieren die we niet voldoende vinden en in een enkel geval is zelfs sprake van dierenleed. In de uitvoeringsagenda dierenwelzijn hebben we de belangrijkste knelpunten geïnventariseerd. Hieruit vloeien een aantal inspanningen voort die erop gericht zijn om de leefomstandigheden van dieren te verbeteren en dierenleed te voorkomen (zowel op stad als op wijkniveau). Daarbij vinden we het ook belangrijk dat dieren geen overlast veroorzaken.

De opvang van huisdieren waarvoor niet (meer) wordt gezorgd goed regelen

Voor de opvang van zwerfdieren hebben we een overeenkomst met de Stichting Dierentehuis Arnhem e.o. Het asielgebouw is echter verouderd en bouwkundig slecht. Wij ondersteunen het Dierentehuis bij het vinden van een betere oplossing. Daarnaast willen we de pilot 'Arnhemse minimaregeling dierenartskosten' voortzetten. In deze begroting is hier € 60.000 per jaar voor gereserveerd. Verder willen we huisdiereigenaren met een kleine beurs, die door omstandigheden tijdelijk de zorg voor het huisdier niet of niet volledig zelf aankunnen, helpen. We gaan hiertoe netwerken, die mensen ondersteunen bij de tijdelijke opvang van hun huisdier, onder de aandacht brengen. En we gaan in gesprek met zorginstellingen en maatschappelijke organisaties om samen naar oplossingen te zoeken voor de huisdieren van ouderen wanneer ouderen naar een zorginstelling verhuizen.

Dierenwelzijn van op onze grond gehouden dieren bevorderen

Wij vinden het welzijn van op gemeentegrond door derden gehouden dieren (denk aan paardenweides en landbouwgrond) belangrijk. Wij gaan onderzoeken of de paarden op onze paardenweides voldoende ruimte hebben. Wij willen verder het welzijn van de dieren op onze verpachte landbouwgronden waarborgen. We hebben een aantal pachters gevraagd om in het najaar 2020 met gezamenlijke plannen te komen voor verduurzaming van de bedrijven en de bedrijfsvoering en wij bieden ondersteuning bij het opstellen van de plannen. Voor onze kuddes Konikpaarden en Galloway-koeien op Meinerswijk is het belangrijk dat zij door bezoekers met rust worden gelaten. We bekijken of de recent bij de ingangen geplaatste informatieborden voldoende effect hebben. Zo niet dan overwegen wij andere middelen om dit doel te realiseren.

Op diervriendelijke wijze voorkomen of bestrijden van schade, overlast en gevaar door dieren

Gehouden dieren, zoals honden, maar ook in het wild levende dieren, zoals ganzen, ratten en duiven kunnen schade, gevaar en overlast opleveren. Dit willen wij op een zo diervriendelijke wijze voorkomen.

Zoveel mogelijk voorkomen, beperken en bestraffen van door mensen toegebracht dierenleed

Problemen met dierenwelzijn komen vooral voort uit onwetendheid. Daarom gaan we de voorlichting over dierenwelzijn op arnhem.nl verbeteren. Daarnaast gaan we in gesprek met maatschappelijke organisaties om stichtingen als Blijf van mijn Dier onder de aandacht te brengen bij zorgverleners.

Natuurlijk gedrag van en een gezonde leefomgeving voor in het wild levende dieren bevorderen

We blijven voortdurend kijken wat we kunnen doen om een gezonde leefomgeving te waarborgen voor in het wild levende dieren. Zo hebben we in het buitengebied bijvoorbeeld poelen aangelegd waarvan vele diersoorten, insecten tot aan grofwild, profiteren, blijven we meewerken aan het realiseren van een gezonde populatie grofwild en hebben we ruitpaden ingezaaid met bloemrijke kruidenmengsels.

Een milieu- en gebruiksvriendelijke afvalinzameling

Een milieu- en gebruiksvriendelijke afvalinzameling is een essentieel onderdeel van een duurzame woon- en leefomgeving. De ambitie is om afval zoveel mogelijk te hergebruiken en de hoeveelheid restafval verder te verkleinen, dit in combinatie met gebruiksvriendelijkheid en aanvaardbare kosten.

Minder restafval

Het is de ambitie om de hoeveelheid restafval die verbrand moet worden naar beneden te brengen. Deze doelstelling sluit aan bij de landelijke doelstellingen. Dit willen we in Arnhem bereiken met een betere afvalscheiding door inwoners en het voorkomen van import van afval van bedrijven en inwoners uit andere gemeenten. Daarnaast hebben we ook een financiële prikkel ingevoerd die de inwoners stimuleert om hun afval zoveel mogelijk te scheiden.

Implementatie Diftar

Met de invoering van Diftar per 1 juli 2020 brengen we de kosten voor afvalinzameling meer in rekening bij de gebruikers: als je meer restafval aanbiedt, ga je ook meer betalen. Daarnaast zet deze financiële prikkel inwoners aan tot betere afvalscheiding van herbruikbare fracties zoals papier, GFT-afval en plastic, blik en drankenverpakkingen (PBD). De voorzieningen die nodig zijn voor optimale afvalscheiding van de overige fracties zijn op peil gebracht.

De invoering van Diftar ondersteunen we met communicatie en waar nodig handhaving. Met communicatie informeren en motiveren we de bewoners om hun afval zoveel mogelijk te scheiden. Daarnaast is soms handhaving nodig om het verkeerd aanbieden van afval tegen te gaan.

Doelen, portefeuilleonderdelen en budgetten

Hieronder geven we een eerste inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten zoals in de doorontwikkeling P&C-cyclus is aangegeven⁽¹³⁾.

Begroting 2021 per ambitie en doel		Lasten	Baten	Toevoegingen	Onttrekkingen
<i>Bedragen x € 1.000</i>					
Arnhem biedt woonruimte		1.162	353	43	301
Beschikbare en betaalbare woningen	WE02	1.162	353	43	301
Duurzame en levensloopgeschikte woningen	WE02				
Leefbare woonomgeving	WE02				
Een schone, groene én klimaatbestendige openbare ruimte		7.660	692	0	687
Naar een klimaatadaptieve stad	WA02	7.660	692	0	687
Arnhems groen versterken	WA02				
Aandacht voor dierenwelzijn		212	0	0	0
het voorkomen van dierenleed en waar nodig het verbeteren van de leefomstandigheden van zowel huisdieren als in het wild levende dieren	WA07	212	0	0	0
Een milieu- en gebruiksvriendelijke afvalinzameling					
Minder restafval					
Overig	WA04	27.024	38.768	327	810
Totaal		36.058	39.814	371	1.799

13 In deze tabel is te zien welke doelen zijn gekoppeld aan welke portefeuilleonderdelen. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. Hierdoor is er op dit moment nog geen sluitende koppeling tussen doelen en budgetten. Daarnaast vallen sommige doelen onder hetzelfde portefeuilleonderdeel. In dat geval is het totaal van het portefeuilleonderdeel één keer in de tabel opgenomen. Zie voor een overzicht van de portefeuilleonderdelen bijlage 3.

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2020		Begroting	Meerjarenraming		
	2019	Geamendeerd	Juli	2021	2022	2023	2024
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	31.806	32.478	34.835	36.058	35.658	34.399	34.463
Baten	39.109	37.873	39.147	39.814	39.742	39.561	39.530
Saldo lasten en baten	7.302	5.395	4.312	3.756	4.084	5.161	5.067
Toevoegingen aan reserves	2.284	200	247	371	3.680	584	585
Onttrekkingen aan reserves	934	1.286	2.864	1.799	4.750	687	892
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	-1.350	1.085	2.617	1.428	1.070	103	307
Gerealiseerd resultaat	5.952	6.480	6.929	5.184	5.154	5.264	5.374

Toelichting

Lasten

De lasten voor 2021 zijn in totaal begroot op € 36,1 miljoen. Dit is opgebouwd uit de volgende onderwerpen:

- Riolering: € 13,3 miljoen;
- Afval: € 11,7 miljoen;
- Stedelijk groen: € 4,5 miljoen;
- Parken, bossen en ecologie: € 2,4 miljoen;
- Wonen: € 1,2 miljoen;
- Overige lasten: € 3,0 miljoen.

De totale begrote lasten zijn in 2021 € 1,2 miljoen hoger dan in 2020. Vanuit de Herstelagenda wordt in 2021 € 0,4 miljoen geïnvesteerd in de kwaliteit van de openbare ruimte. En daarnaast € 40 duizend in 2021 om de openbare ruimte aantrekkelijker te maken met bijvoorbeeld kunst en groen (motie 20M117 Merlijn Schrijvers). Ten opzichte van 2020 zijn er extra middelen begroot voor het plan van aanpak woonwagencollocaties (€ 0,2 miljoen in 2021 en € 0,1 miljoen in 2022) welke gedekt worden uit de bestemmingsreserves op gebied van wonen. En er zijn extra middelen begroot voor de woondeal (€ 0,2 miljoen in 2021 en 2022). Tevens zijn de lasten voor dierenwelzijn met ruim € 0,1 miljoen toegenomen.

Baten

De begrote baten bedragen in 2021 € 39,8 miljoen. Dit is opgebouwd uit de volgende onderwerpen:

- Afval: € 20,6 miljoen;
- Riolering: € 17,2 miljoen;
- Parken, bossen en ecologie: € 0,7 miljoen;
- Havenbeheer: € 0,5 miljoen;
- Kabels en leidingen: € 0,4 miljoen;
- Wonen: € 0,4 miljoen.

Toevoegingen aan reserves

De toevoeging aan de reserves bedraagt in 2021 € 0,3 miljoen, verdeeld over de reserves BR Groot onderhoud en vervanging openbare ruimte, BR Onderhoud vastgoed en BR Volkshuisvesting.

Onttrekkingen aan reserves

De onttrekkingen aan reserves voor 2021 zijn totaal begroot op € 1,9 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- BR Groot onderhoud en vervanging openbare ruimte: € 1,3 miljoen;
- BR Groenfonds: € 0,2 miljoen;
- BR Volkshuisvesting: € 0,1 miljoen voor het plan van aanpak woonwagencollocaties;
- BR Stimulering woningbouw: € 0,1 miljoen voor het plan van aanpak woonwagencollocaties;
- Overig: € 0,2 miljoen totaal aan de Algemene reserve, BR startersleningen en BR Onderhoud vastgoed.

De onttrekkingen zijn in 2021 € 1,0 miljoen lager dan in 2020. Dit heeft voornamelijk te maken met een verschuiving van werkzaamheden over de jaargrenzen heen.

Indicatoren

Hieronder zijn de specifieke indicatoren behorend bij de doelstellingen in dit programma opgenomen.

Indicator	Jaar	Score Arnhem	Toelichting	Bron
Leefbaarheid in eigen buurt	2019	7,2		L&V monitor gemeente
Woonomgeving	2019	7,4		L&V monitor gemeente

Er zijn indicatoren vanuit het Rijk (Besluit Begroten en Verantwoorden) die verplicht moeten worden opgenomen in de begroting. De verplichte indicatoren zijn hieronder opgenomen. Zie voor meer informatie de website [waarstaatjegemeente](#). Op de webversie van de begroting zijn ook de trends van deze indicatoren voor Arnhem te zien ([financien.arnhem.nl](#)).

Indicator	Jaar	Score Arnhem	Score Nederland	Toelichting	Bron
Nieuw gebouwde woningen	2018	11,1	8,6	Het aantal nieuwbouwwoningen, per 1.000 woningen.	ABF - Systeem Woningvoorraad
Omvang huishoudelijk restafval	2018	210	172	Niet gescheiden ingezameld huishoudelijk afval (kg per inwoner).	CBS - Statistiek Huishoudelijk afval

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

GO Arnhem Nijmegen City Region

Lingezegen

Voor meer informatie wordt verwezen naar de [paragraaf Verbonden partijen](#).

Partners

Wonen

- Woningcorporaties;
- Particuliere verhuurders;
- Beleggers/ontwikkelaars;
- Zorgpartijen.

Openbare ruimte

- Wijkteams;
- Schouwgroepen en belangengroepen;
- Waterschappen;
- Grondeigenaren (onder andere woningcorporaties, Provincie, Hoge Veluwe, Gelders Landschap, Staatsbosbeheer);
- Groen Forum;
- Klimaatbestendig Arnhem;
- Triple Helix partners.

Subsidies

Hieronder is de partij opgenomen die in 2021 meer dan €100.000 subsidie ontvangen vanuit dit programma:

- Stichting Natuurcentrum Arnhem.

Het volledige overzicht van de subsidies is te vinden in de [paragraaf Subsidies](#).

Risicobeheersing

Hieronder zijn de risico's genoemd met de grootste financiële impact op de begroting komend vanuit het programma Gezondheid en sport. Er wordt onderscheid gemaakt tussen de reeds bestaande risico's en de risico's als gevolg van de coronacrisis. In de paragraaf risicomanagement en weerstandsvermogen wordt een integraal beeld van de risico's gegeven.

Gemeentebrede risico's

Planschade plan van aanpak woningsplitsing en verkamering

Beleidskaders

Wonen

- [Arnhemse woonprincipes \(Woonvisie\)](#);
- [Volkshuisvestelijk kader](#);
- [Volkshuisvestelijk kader 2019-2022](#);
- [Huisvestingsverordening](#).

Openbare ruimte

- [Structuurvisie 2020-2040](#);
- [Groenvisie 2017-2035](#);
- [Uitvoeringsagenda Dierenwelzijn 2016-2020](#);
- Nota Ruimte voor de Jeugd (Spellennota) 2010 - 2020;
- [Initiatiefvoorstel Groene Speelplaatsen](#);
- [Aanpak wateroverlast Arnhem Noord 2015](#);
- [Bomenplan Arnhem](#);
- De Visie en Uitvoeringsagenda Dierenwelzijn 2021-2030 (voorstel aangeboden aan de gemeenteraad);
- Strategie klimaatadaptatie Arnhem 2020 - 2030 (voorstel aangeboden aan de gemeenteraad).

Paragrafen

De paragrafen vormen een 'dwarsdoorsnede' van de begroting, gezien vanuit een bepaald perspectief. Een aantal paragrafen is in het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) verplicht voorgeschreven.

In de paragrafen worden kaderstellende beleidslijnen vastgelegd met betrekking tot relevante beheersmatige aspecten. De paragrafen geven daarmee belangrijke aanvullende informatie over de meerjarige financiële positie van de gemeente. De wijze waarop invulling wordt gegeven aan de paragrafen verschilt per onderwerp.

De volgende paragrafen zijn opgenomen:

1. Lokale heffingen
2. Risicomanagement en weerstandsvermogen
3. Onderhoud kapitaalgoederen
4. Financiering
5. Bedrijfsvoering
6. Verbonden partijen
7. Grondbeleid
8. Investerings
9. Subsidies

Lokale heffingen

Uitgangspunten van beleid

Afspraken uit het Coalitieakkoord 2018-2022

In het Coalitieakkoord 2018-2022 is de afspraak gemaakt dat alle belastingen, heffingen, leges en parkeertarieven met ingang van 2019 niet verhoogd zullen worden. In 2019 zijn aanvullende afspraken op dit coalitieakkoord gemaakt. Hierbij is afgesproken om in 2020 de OZB eenmalig te verhogen met 1,25% (Amendement 19A66). Voor de begroting van 2021 wijzigen deze afspraken niet. Als algemene regel is afgesproken dat alle belastingen, heffingen, leges en parkeertarieven niet verhoogd zullen worden.

Aanvullend op deze afspraken geldt voor de OZB dat ieder jaar een herwaarderingsjaar is. Dat betekent dat de WOZ-waarden gebaseerd worden op een nieuwe waardepeildatum (in 2021 is dat 1 januari 2020). Het gemiddelde herwaarderingscijfer leidt tot een tariefaanpassing zodat de herwaarderingscijfer geen lastenontwikkeling tot gevolg heeft. Om te voorkomen dat de opbrengst OZB te hoog of te laag wordt, wordt de gemiddelde waarde-ontwikkeling gecompenseerd door een tariefswijziging. Uiteraard kan de werkelijke waardeverandering per individueel object afwijken van de gemiddelde waardeverandering, met als gevolg een andere individuele ontwikkeling van de lasten dan hier gepresenteerd.

Afvalstoffenheffing/ invoering Diftar

Met ingang van 1 juli 2020 is in de gemeente Arnhem Diftar ingevoerd. Met een Diftar-systeem krijgen inwoners meer invloed op de hoogte van hun afvalstoffenheffing. De financiële prikkel die hiermee gegeven wordt, zal leiden tot betere afvalscheiding, minder restafval en past daarmee volledig in het duurzaamheidsbeleid van de gemeente Arnhem.

Parkeerbelasting

Het betaald parkeergebied zal de komende jaren alleen worden vergroot, wanneer hier draagvlak voor bestaat binnen de buurt/wijk. De verwachting is dat in de wijken initiatieven worden ontwikkeld om betaald parkeren te gaan invoeren. Wanneer het betaald parkeergebied wordt vergroot, dan zal dat een positief effect hebben op de belastinginkomsten.

Bedrijveninvesteringszones

Hoogstwaarschijnlijk zal de gemeenteraad nog voor januari 2021 een verordening vaststellen, waarmee het voor ondernemers van het Korenkwartier mogelijk wordt om een Bedrijveninvesteringszone (BIZ) op te richten. Een BIZ betreft een afgebakend gebied binnen de gemeente, waarin ondernemers samen zorgen voor een veilige en leefbare bedrijfsomgeving. De gemeente int van de ondernemers in de BIZ een bijdrage en keert deze vervolgens als subsidie uit aan de BIZ als uitvoeringsorganisatie. In de verordening kan worden opgenomen dat de perceptiekosten op de subsidie in mindering worden gebracht; in dat geval is de BIZ-bijdrage voor de gemeente volledig budgetneutraal.

De verordening treedt pas in werking bij voldoende draagvlak onder de ondernemers in de BIZ. Plannen voor oprichten van een BIZ zijn er voor de Korenmarkt (Korenkwartier). De verwachting is dat de draagvlakmeting in februari 2021 zal plaatsvinden.

Ontwikkelingen gemeentelijk belastinggebied

Er zijn op dit moment landelijk beleidsvoorstellen in ontwikkeling met betrekking tot verbetering van het belastingstelsel, inclusief de lokale belastingen. Het is echter op dit moment nog te prematuur om daarover te kunnen rapporteren.

Geraamde inkomsten en een overzicht op hoofdlijnen

	2020	2021
<i>Bedragen x € 1.000</i>		
Belastingsoorten		
Onroerend zaakbelasting	54.905	55.190
Afvalstoffenheffing	17.511	17.554
Rioolheffing	16.864	17.117
Toeristenbelasting	625	625
	89.905	90.486
Overige heffingssoorten		
Parkeerbelasting	7.649	8.186
Leges burgerlijke stand	2.113	2.115
Bouw- en sloopvergunningen (Wabo)	3.933	4.037
	13.695	14.338
Totaal	103.600	104.824

Lokale lastendruk en kwijtscheldingsbeleid

Ontwikkeling lokale lastendruk in Arnhem

Gemiddelde lastenontwikkeling per woning (eigenaar)	2020	2021	%
Onroerend zaakbelasting	€ 342	€ 342	0,00%
Rioolheffing	€ 174	€ 177	1,5%
Afvalstoffenheffing	€ 242	€ 241	-0,1%
	€ 758	€ 760	0,31%
Gemiddelde lastenontwikkeling per woning (gebruiker/huurder)			
Onroerend zaakbelasting	€ 0	€ 0	0,0%
Rioolheffing	€ 87	€ 89	1,5%
Afvalstoffenheffing	€ 242	€ 241	-0,1%
	€ 329	€ 330	0,32%

Ontwikkelingen lokale lastendruk in landelijk perspectief

Het Centrum voor onderzoek van de economie van de lagere overheden (Coelo) meet jaarlijks de lokale lastendruk van de Nederlandse gemeenten. De indicator 'Woonlasten meerpersoonshuishouden' geeft inzicht in de ontwikkeling van de Arnhemse woonlasten in relatie tot die van de overige gemeenten. De indicator bestaat uit de OZB, de afvalstoffenheffing en de rioolheffing.

Uit een analyse is gebleken dat bij de berekening van de waarde van een gemiddelde woning in Arnhem andere aannames worden gehanteerd dan waarmee door het Coelo wordt gerekend. Bij de berekening van de gemiddelde WOZ-waarde van een woning in Arnhem wordt ook de categorie recreatiewoningen en overige woningen betrokken, terwijl deze categorie bij de berekening van het Coelo buiten beschouwing blijft. Omdat deze categorie een lagere gemiddelde WOZ-waarde heeft dan de overige categorieën, heeft dit een verlagend effect op de berekende gemiddelde WOZ-waarde voor een woning in Arnhem. Een vergelijking met de gegevens van het Coelo levert hierdoor een afwijking op.

Kwijtscheldingsbeleid

Inwoners van Arnhem komen in aanmerking voor kwijtschelding als onder andere het zogenaamde gecorrigeerde inkomen lager uitvalt dan 100% van het bijstandsniveau. Arnhem kiest met het hanteren van een bovengrens van 100% van het bijstandsniveau voor de maximale invulling van het kwijtscheldingsbeleid die de wet biedt.

Kostendekkendheid leges en heffingen

Afvalstoffenheffing

Ten opzichte 2020 zijn de volgende ontwikkelingen van invloed op het tarief voor de afvalstoffenheffing in 2021:

- een verwachte daling van de lasten voor restafval en hogere inkomsten door inzameling van herbruikbaar afvalstromen, totaal circa € 0,5 miljoen (al verwerkt in de begroting 2020 als effect op de resultaten voor 2021 van invoering Diftar);
- extra kosten inzameling (€ 0,4 miljoen) oud-papier als gevolg van ongunstige marktontwikkelingen voor oud papier en de nieuwe aanbesteding voor het ophalen;
- verwachting stijging van kosten als gevolg van loon- en prijsindexaties (€ 0,2 miljoen);
- groei van het aantal huishoudens.

De hierboven genoemde kostenstijgingen kunnen in voldoende mate opvangen worden door de verwachte positieve effecten van Diftar en door de groei van het aantal huishoudens. Op basis van bovenstaande ontwikkelingen blijft zowel het vaste als variabele tarief van de afvalstoffenheffing voor 2021 gelijk aan het tarief dat vanaf 1/7/2020 gehanteerd wordt. In lijn met voorgaande jaren is het tarief niet volledig kostendekkend.

Berekening kostendekkenheid t.b.v. Afvalstoffenheffing	
<i>Bedragen x € 1.000</i>	
Kosten Taakveld(en),incl. (omslag) rente	20.486
Inkomsten taakveld(en), excl. heffingen	-2.949
Netto kosten taakvelden	17.537
Toe te rekenen kosten:	
Overhead incl. (omslag)rente	644
BTW	2.775
Totale kosten	20.956
Opbrengst heffingen	17.554
Dekkingspercentage	84%

Rioolheffing

Beleidsuitgangspunten:

In het Coalitieakkoord 2018-2022 is afgesproken om de heffingen kostendekkend te maken. Dit betekent voor de rioolheffing een jaarlijkse groei van 1,5%.

Berekening kostendekkenheid t.b.v. Rioolheffing	
<i>Bedragen x € 1.000</i>	
Kosten Taakveld(en),incl. (omslag) rente	15.120
Inkomsten taakveld(en), excl. heffingen	-
Netto kosten taakvelden	15.120
Toe te rekenen kosten:	
Overhead incl. (omslag)rente	1013
BTW	1.566
Totale kosten	17.699
Opbrengst heffingen	17.161
Dekkingspercentage	97%

Leges

Legesverordening	Lasten 2021	Baten 2021	Kosten-dekkendheid
<i>Bedragen x € 1.000</i>			
Algemene dienstverlening			
PD-Burgerlijke stand	3.415	2.115	62%
Parkeren	106	88	83%
Overige APV	100	97	97%
Subtotaal Algemene dienstverlening	3.621	2.300	64%
Dienstverlening vallend onder fysieke leefomgeving/omgevingsvergunning			
Huisvesting en Wabo	4.581	4.037	88%
Kabels/leidingen	413	352	85%
Subtotaal Dienstverlening vallend onder fysieke leefomgeving/omgevingsvergunning	4.994	4.389	88%
Dienstverlening vallend onder Europese dienstenrichtlijn			
Drank- en Horeca	218	191	88%
Prostitutiebedrijven	8	7	88%
Winkeltijden	-	-	0%
Subtotaal Dienstverlening vallend onder Europese dienstenrichtlijn	417	328	79%
Totaal	9.032	7.017	78%

Overzicht lokale heffingen

Onroerendzaakbelasting

2020	Tarieven			WOZ-waarde		Begroot 2019	
	gebruiker	eigenaar	totaal	totaal	gebruiker	eigenaar	totaal
<i>Bedragen x € 1.000</i>							
Woningen		0,1587%	0,1587%	16.275.846		26.122	26.122
Niet-woningen	0,1963%	0,5890%	0,7853%	3.664.103	7.193	21.582	28.774
Totaal				19.939.949	7.193	47.703	54.896

2021	Tarieven			Stijgings- perc. tarief	WOZ-waarde totaal	Begroot 2021		
	gebruiker	eigenaar	totaal			gebruiker	eigenaar	totaal
<i>Bedragen x € 1.000</i>								
Woningen		0,1466%	0,1466%	-7,65%	17.820.596		26.122	26.122
Niet-woningen	0,2060%	0,6180%	0,8240%	4,93%	3.527.414	7.267	21.801	29.067
Totaal					21.348.009	7.267	47.923	55.190

Onroerend zaakbelasting		gemiddelde woning	gemiddelde niet-woning
Lasten 2020		342	4.856
	<i>Indexatie 0%</i>	0	0
Lasten 2021		342	4.856

Afvalstoffenheffing

	Vast tarief	Vast	Aantal huishoudens		Begroot	
	per 1-7-2020	Tarief 2021	2020	2021	2020	2021
<i>Bedragen x € 1.000</i>						
Afvalstoffenheffing vast	81,30	162,60	72.226	72.766	17.511	11.832
Afvalstoffenheffing variabel*		78,64				5.722
Totaal		241,24	-	-	17.511	17.554

Variabel tarief per 30-liter zak 0,80 0,80

Afvalstoffenheffing	Gemiddeld per huishouden
Lasten 2020	€ 242
<i>waarvan vast</i>	€ 163
<i>waarvan variabel*</i>	€ 79
<i>ontwikkeling tarief</i>	€ -
Lasten vast tarief 2021	€ 241

Variabel tarief per 30-liter zak 0,80

* op basis van het gebruik van een gemiddeld huishouden

Rioolheffing

Rioolheffing 2020	Tarieven		Totaal	aansluiting op riool		Begroot 2020	
	eigenaar	gebruiker		totaal	gebruiker	eigenaar	totaal
<i>Bedragen x € 1.000</i>							
Woningen	0,0384%	0,0384%	0,0767%	16.225.846	6.225	6.225	12.449
Niet-woningen	0,0615%	0,0615%	0,1230%	3.589.103	2.208	2.208	4.415
Totaal				19.814.949	8.432	8.432	16.864

Rioolheffing 2021	Tarieven		Totaal	Stijgings- perc. tarief	Aansluiting op riool		Begroot 2021	
	eigenaar	gebruiker			totaal	gebruiker	eigenaar	totaal
<i>Bedragen x € 1.000</i>								
Woningen	0,0356%	0,0356%	0,0711%	-7,32%	17.770.596	6.318	6.318	12.636
Niet-woningen	0,0644%	0,0644%	0,1289%	4,76%	3.477.414	2.241	2.241	4.481
Totaal					21.248.009	8.559	8.559	17.117

Rioolheffing	gemiddelde woning		gemiddelde niet-woning	
Lasten 2020		€ 174		€ 779
	<i>Indexatie 1,5%</i>	€ 2,6	1,50%	€ 11,69
Lasten 2021		€ 176,99		€ 791

De opgenomen tarieven OZB en rioolheffing zijn gebaseerd op de waardeontwikkeling zoals die bij het opstellen van de Begroting bekend was. Medio oktober vindt een verbijzondering van de verwachte waardeontwikkeling plaats ten aanzien van de lokale markt. Indien dit gevolgen heeft voor de opgenomen tarieven, zullen deze tarieven worden bijgesteld. Een wijziging van de tarieven heeft echter geen gevolgen voor de belastingopbrengsten en de te betalen lasten, die blijven ongewijzigd. De tarieven worden ter vaststelling aan de gemeenteraad aangeboden in de betreffende verordeningen.

Risicomanagement en weerstandsvermogen

Samenvatting financiële positie

In hoofdstuk 1 van deze begroting zijn de hoofdlijnen van beleid en financiën voor de begroting 2021 en volgende jaren opgenomen. In deze paragraaf staan we uitgebreider stil bij de financiële positie van onze gemeente. In vorige begrotingen was de vergelijking opgenomen hoe iemand naar zijn of haar eigen financiële positie kijkt. Als iemand bijvoorbeeld een goed en zeker inkomen heeft om zijn huur of hypotheek te betalen, verder geen grote schulden heeft en ook nog over een spaarsaldo beschikt kan worden geconcludeerd dat de financiële positie robuust en solide is.

Zo is het ook bij gemeenten. Heeft de gemeente Arnhem geen of weinig schulden, een goed gevulde 'bankrekening' (algemene reserve) en zijn de baten vrijwel ieder jaar even hoog of iets hoger dan de lasten, dan staat Arnhem er over het algemeen goed voor.

Het weerstandsvermogen geeft daarnaast aan in welke mate de gemeente Arnhem in staat is om de gevolgen van risico's op te vangen zonder dat het beleid of de uitvoering hiervan in gevaar komt. Door in samenhang te kijken naar een aantal kengetallen kunnen we de financiële positie van de gemeente Arnhem beoordelen. Dat is ook wat in deze paragraaf gebeurt.

Sinds maart 2020 ziet de wereld er door de coronacrisis heel anders uit. De lockdown en aansluitende beperkingen hebben grote impact op de samenleving en de overheidsfinanciën. Om de economische en maatschappelijke gevolgen te beperken kwam er een omvangrijk pakket steunmaatregelen van het Rijk, deels ook uitgevoerd door gemeenten. Arnhem trof ook zelf als gemeente tal van maatregelen. Ook besprak de raad de Arnhemse Herstelagenda Coronacrisis met een heel pakket aan stimuleringsmaatregelen voor onze stad, waarvoor geld wordt vrijgemaakt.

Vanaf het begin van de crisis werd steeds nagegaan wat de financiële impact voor Arnhem is. Zo was en is 2020 een jaar met niet of nauwelijks te voorziene ontwikkelingen. Maar hoe gaat het nu verder? Wat voor consequenties heeft dit voor de financiële positie van de stad? Hoe kijken we vanuit deze ontwikkelingen naar de kengetallen die belangrijk zijn voor de financiële positie van onze stad? Wat betekent het voor de mate van financiële robuustheid van de gemeente?

Kenmerk van de situatie van de afgelopen maanden is geweest dat er sprake is van grote onzekerheid. De onzekerheid over het verdere verloop van de crisis duurt voort. Er is niemand die echt goed kan voorspellen hoe de komende maanden en jaren er precies uit gaan zien. Komen er nieuwe beperkende maatregelen of worden maatregelen na enige tijd weer versoepeld? Hebben die een landelijk of vooral regionaal karakter? Komt er een vaccin en wanneer dan?

Omdat dit soort vragen niet te beantwoorden zijn wordt voor de impact zoveel mogelijk aangesloten bij inschattingen en scenario's die door het Centraal Plan Bureau (CPB) worden opgesteld. Eerder waren dat de ramingen van het CPB van maart en juni 2020. Op het moment dat deze begroting wordt opgesteld is de augustusraming 2020 beschikbaar. In grote lijnen komen de twee basisramingen van juni en augustus overeen. De augustusraming is iets positiever. Wel presenteert het CPB een zgn. tweede-golfscenario met substantiële herinvoering van contact beperkende maatregelen, vraaguitval en verder oplopende werkloosheid. In dit tweede-golf scenario loopt de overheidsschuld verder op, maar blijft onder de niveaus die als riskant worden gezien, zo geeft het CPB aan. Gezien de conjuncturele situatie is het advies van het CPB om ook dan geen maatregelen te treffen om het tekort te beperken. Het advies is dus om niet te bezuinigen of lasten te verhogen. Op het moment dat deze begroting wordt opgesteld is de verwerking van de adviezen in de Rijksbegroting nog niet bekend. De komende maanden en wellicht jaren wordt het zaak de ontwikkelingen zo goed mogelijk te blijven volgen en daarop in te spelen en wanneer dat mogelijk en noodzakelijk is maatregelen te nemen. Wanneer daartoe aanleiding is zal de raad hierover geïnformeerd worden.

Gemeenten zijn voor hun financiële positie voor hun inkomsten in grote mate afhankelijk van het Rijk. Gemeenten hebben een relatief klein eigen belastinggebied en kunnen beperkt eigen inkomsten verwerven. Ook om die reden kon het niet anders dan dat het Rijk gemeenten in belangrijke mate compensatie biedt voor de gevolgen van de coronacrisis.

De 'grenzen' van het financieel speelveld voor de gemeente en de manier waarop de gemeente daarin opereert liggen vast in de gemeentewet en de begrotingsvoorschriften (BBV). Anders dan het Rijk moet het gemeentelijke huishoudboekje van de gemeente altijd in evenwicht zijn. De raad moet erop toezien dat de begroting 'structureel en reëel in evenwicht is' dan wel er voor zorgen dat dit evenwicht in de daarop volgende jaren wordt vastgesteld (art. 189 lid 2 gemeentewet). De begroting moet vervolgens worden goedgekeurd door Gedeputeerde Staten

(GS). Is de begroting niet sluitend dan komt een gemeente onder toezicht van GS en moet de gemeente maatregelen nemen om de begroting sluitend te maken.

In voorgaande begrotingen en in de nieuwe Nota Risicomanagement en weerstandsvermogen zijn de mate van robuustheid van de begroting, de mate van robuustheid van de buffers om risico's op te vangen als die zich voordoen en de mate van robuustheid van de balans genoemd als beoordelingspunten voor onze financiële positie. Bij het samenstellen van de begroting geeft dit het volgende beeld:

1. De robuustheid van de begroting. De begroting is over de jaren 2021-2024 in evenwicht. Daarbij is uitgegaan van de laatst beschikbare informatie over de inkomsten van het Rijk op basis van de meicirculaire. In de begroting is rekening gehouden met de lasten van de Herstelagenda.
2. De mate van robuustheid om risico's op te vangen. De gevolgen voor het gemeentelijk risicoprofiel zijn geïventariseerd en hebben geleid tot een verhoging van de benodigde buffers voor risico's. Om ruimte te maken om investeringen in de stad via de Herstelagenda mogelijk te maken, zijn de bestemmingsreserves onderzocht waardoor ruimte hieruit is vrijgemaakt. Dit zorgt ervoor dat de algemene reserve als belangrijkste onderdeel van de buffers om risico's op te vangen maar in beperkte mate daalde. Dit zorgt er voor dat ondanks de coronacrisis de weerstandsfactor nog steeds voldoet aan de minimumnorm van 1,0.
3. De mate van robuustheid van de balans. Hierbij gaat het onder andere om de omvang van de schulden van de gemeente. De verhouding tussen eigen en vreemd vermogen. Door de vorige economische crisis kwam de robuustheid van de balans onder druk te staan. Door de afspraken die zijn vastgelegd in art. 11, lid 6 van de verordening Financieel beleid en beheer worden jaarlijks bedragen toegevoegd aan de bestemmingsreserve solvabiliteit, waardoor deze meerjarig toeneemt. De BR solvabiliteit is een extra buffer voor onvoorziene tegenvallers. Het kengetal met betrekking tot solvabiliteit is lager dan de norm die de provincie hanteert en is afgenomen ten opzichte van het jaarverslag 2019. Dit wordt vooral veroorzaakt door de onttrekkingen uit de bestemmingsreserves en de hogere investeringen in 2021 en 2022.

Op basis van de begroting die nu voorligt en de informatie die daaraan ten grondslag ligt, is de gemeente Arnhem er in geslaagd is om op dit moment een begroting te presenteren die zowel voorziet in het uitvoeren van de Herstelagenda zonder al te zeer op de robuustheid van de begroting in te leveren. Robuustheid van de begroting is uiteraard in tijden van crisis geen hoofddoel van de gemeente. Maar dat de gemeente op dit moment redelijk robuust is, kan helpen de stad de komende jaren door de crisis heen te loodsen. Ook als er nieuwe ontwikkelingen op de stad afkomen.

Zoals aangegeven is de onzekerheid groot en zijn de verdere effecten van de crisis voor de financiële positie onzeker. Belangrijk is daarbij vooral hoe het Rijk om zal gaan met de uitkeringen aan de gemeenten. Van grote invloed kan ook zijn hoe het Rijk in september van dit jaar besluit over de verdeling van de middelen Buig (bijstand). Om het financieel effect voor gemeenten te beperken is er een zgn. vangnetregeling. Niet duidelijk is ook of de verschillende mate van impact van corona voor wat betreft aantallen bijstandsccliënten tussen gemeenten invloed gaat hebben op de omvang van de middelen die Arnhem hiervoor van het Rijk ontvangt. Los van de coronacrisis kunnen ook twee mogelijke herverdeeleffecten van middelen die de gemeente Arnhem van het Rijk ontvangt van invloed zijn op de financiële positie. Een positief effect kan optreden door een andere verdeling van de algemene uitkering uit het gemeentefonds waarbij de grotere gemeenten, zoals Arnhem, meer middelen ontvangen. In negatieve zin door een andere verdeling van de middelen voor beschermd wonen. Over deze herverdelingen van middelen over gemeenten is nog geen besluit genomen.

Tot op dit moment heeft het Rijk er voor gekozen met maatregelen de economie en het op peil houden van de werkgelegenheid te steunen. De belastingen zijn niet verhoogd en ook aanvullende bezuinigingen op het gemeentefonds zijn op dit moment niet bekend. Mocht het Rijk besluiten dit wel te gaan doen dan zullen daar ook de gemeenten de negatieve gevolgen van ondervinden. De gemeente Arnhem zou in die situatie tegenvallers tijdelijk nog op kunnen vangen via de aanwezige buffers. Als eventuele bezuinigingen van het Rijk een structureel karakter zouden dragen zouden ook in Arnhem bezuinigingen noodzakelijk zijn.

Hoe de uitkeringen van het Rijk zich op de wat langere termijn zullen ontwikkelen is onduidelijk. Meer zicht hierop komt wellicht pas na de Tweede Kamer verkiezingen in maart 2021, de vorming van een nieuw Kabinet en een nieuw regeerakkoord.

De vaste financiële adviseurs van de minister van Financiën, de Studiegroep Begrotingsruimte, hebben in juli 2020 een advies uitgebracht over de begrotingssystematiek tijdens een volgende kabinetsperiode 2021-2025. Daarin is aangegeven dat het op korte termijn te risicovol zou zijn om, zolang er sprake is van economische neergang, te bezuinigen of lasten te verhogen. Dat zou de economie verder afremmen en de crisis verdiepen.

Door het huidige beleid met een pakket aan steunmaatregelen kan er sprake zijn van tijdelijk effect op de schulden, waarna deze weer worden afgebouwd. De Studiegroep benoemt ook een andere situatie, waarbij er geen sprake is van een tijdelijk effect. In dat geval heeft het Rijk ook na deze crisis maatregelen op zich genomen, waardoor de schulden van het Rijk blijven oplopen. Dit negatieve scenario zou op termijn geen houdbare situatie opleveren, waardoor de budgettaire opgaven op lange termijn zouden worden vergroot, zo geven ze aan. Ze bepleiten ook een beleid gericht op de lange termijn met structurele oplossingen op het gebied van economie, duurzaamheid, ecologie en het welzijn van mensen. De Arnhemse Herstelagenda met daarin opgenomen maatregelen sluit aan bij de deze laatste denklijn.

Al met al een onzekere situatie, zowel voor wat betreft het verloop van de coronacrisis als voor de uitkeringen van het Rijk voor de begrotingsjaren 2021-2024 van de gemeente. College en raad zullen hierin hun weg moeten vinden en steeds weer anticiperen op nieuwe ontwikkelingen. Vinger aan de pols houden en sturen en bijsturen zal naar verwachting de komende periode van groot belang blijven. Zoals aangegeven zal ook de raad daarover steeds worden geïnformeerd en betrokken.

Slotconclusie van onze financiële positie is dat deze nog gezond is en voldoende robuust is. De gemeente bezit nog buffers die, mocht de crisis langer duren, incidenteel ruimte bieden om tegenvallers op te vangen. Onze gemeente is kwetsbaar wanneer de crisis langer duurt en dit zou leiden tot bezuinigingen op inkomsten van het Rijk. Daarnaast zijn we kwetsbaar voor mogelijke herverdeeleeffecten van middelen van het Rijk.

Samenvatting financiële kengetallen

Voor de beoordeling van de financiële positie van gemeenten worden kengetallen gebruikt. Door deze kengetallen in onderlinge samenhang te bekijken is het mogelijk het beeld van de financiële positie te verdiepen. In onderstaand plaatje zijn deze opgenomen:

Deze financiële kengetallen geven het volgende beeld:

Netto schuldquote	Rekening 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022	Begroting 2023	Begroting 2024
	89%	88%	107%	108%	104%	100%

Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen	Rekening 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022	Begroting 2023	Begroting 2024
	78%	80%	98%	99%	97%	93%

Solvabiliteitsratio	Rekening 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022	Begroting 2023	Begroting 2024
	17%	15%	12%	12%	13%	14%

Weerstandsvermogen (factor)	Rekening 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022	Begroting 2023	Begroting 2024
	1,2	1,0	1,0	1,0	1,1	1,2

Kengetal grondexploitatie	Rekening 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022	Begroting 2023	Begroting 2024
	7%	6%	7%	6%	6%	5%

Structurele exploitatieruimte	Rekening 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022	Begroting 2023	Begroting 2024
	2%	-3%	-3%	-1%	1%	2%

Woonlasten meerpersoonshuishouden	Rekening 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022	Begroting 2023	Begroting 2024
	104%	102%	98%	98%	98%	98%

De uitkomsten van deze kengetallen sluiten aan bij de ontwikkelingen, zoals ook in de jaarstukken 2019 uitvoerig toegelicht. De ervaring leert dat de uitkomsten van deze kengetallen bij de jaarrekening een betrouwbaarder beeld geven dan bij de begroting. De onzekerheden rondom de financiële positie versterken dit gegeven nog. Met inachtneming daarvan is mogelijk een aantal kanttekeningen te plaatsen en conclusies te trekken:

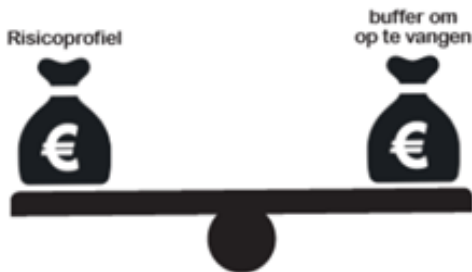
- De omvang van de schulden en solvabiliteit hadden zich tijdens de vorige economische crisis negatief ontwikkeld. Sinds die tijd is herstel opgetreden ook door de maatregelen tijdens de vorige en deze raadsperiode. De solvabiliteit laat nu een verslechtering zien tot 2021 als gevolg van de onttrekkingen uit de bestemmingsreserves en de hogere investeringen in 2021 en 2022. Dit heeft ook een negatief effect op de ontwikkeling van de netto schuldquote.
- De gemeente valt volgens de norm voor de solvabiliteit van de provincie nog steeds in de meest risicovolle categorie. De provincie hanteert voor de solvabiliteit een grens van 20%. De solvabiliteitsratio is bij de Jaarrekening aanmerkelijk hoger dan in de komende jaren. Dit is mede het gevolg van de budgetoverhevelingen van 2019 naar 2020 inclusief gemeentefondsmiddelen uit de decembercirculaire. Bij de jaarrekening zijn deze budgetten toegevoegd aan de reserve taakmutaties gemeentefonds - overloop. Hierdoor stijgt het eigen vermogen en daarmee de solvabiliteitsratio. In 2020 zijn deze budgetten onttrokken aan de reserves en aan de betreffende programma's toegevoegd.
- De weerstandsfactor bevindt zich voor de begroting 2020-2024 nog in de afgesproken bandbreedte van 1,0-1,4. Daarnaast is als extra buffer de BR solvabiliteit aanwezig.
- Tijdens de vorige raadsperiode moesten door de vorige economische crisis grote verliezen worden genomen bij de grondexploitaties. Doordat Arnhem de problemen van het grondbedrijf niet voor zich heeft uitgeschoven, maar opgevangen heeft uit reserves en door te bezuinigen, staat de gemeente er op dit onderdeel ten opzichte van een aantal andere gemeenten goed voor. De afboekingen in het grondbedrijf moeten ook worden meegewogen bij de beoordeling van de solvabiliteit.
- Voor alle jaren is er sprake van een structureel sluitende begroting wat wil zeggen dat de langjarige lasten worden gedekt door langjarige inkomsten.

- De woonlasten voor een gemiddeld Arnhemse gezin stijgen minder snel dan het Nederlands gemiddelde. Hierbij gaat het om de OZB-lasten, rioolheffing en afvalstoffenheffing. Het gemiddelde Arnhemse gezin is vanaf 2021 minder aan deze lasten kwijt dan een gemiddeld Nederlands gezin.

In aansluiting op de bovenstaande samenvatting worden in het vervolg van deze paragraaf nog aantal onderdelen nader toegelicht.

Uitgangspunten van beleid bepaling weerstandsvermogen voor risico's

Na de robuustheid van de begroting zelf vormen de buffers voor risico's de tweede vorm van zekerheid. Het centrale uitgangspunt van het gemeentelijk beleid voor risico's is dat de gemeente voldoende buffers heeft om risico's die financiële impact kunnen hebben als die zich voordoen op te kunnen vangen. Het doel is daarbij om niet iedere tegenvaller direct van invloed te laten zijn op het lopende beleid, waardoor de reguliere dienstverlening niet meteen in het gedrang komt. Dat we als gemeente risico's moeten inventariseren en een buffer moeten aanhouden is vastgelegd in art. 11 van de begrotingsvoorschriften van het Rijk (BBV). Het onderstaande plaatje laat zien wat we daarbij feitelijk aan het doen zijn. De omvang van de buffers moeten voldoende groot zijn om het risicoprofiel te kunnen dekken.

De benodigde weerstandscapaciteit wordt twee keer per jaar bepaald door de omvang en impact van de risico's te bepalen. Het gemeentelijk risicoprofiel voor de Begroting 2021 is opnieuw geïnventariseerd, waarbij ook de risico's van corona zijn betrokken. Tijdens de corona crisis monitoren we de risico's vaker en houden zo de vinger aan de pols.

Onder de beschikbare weerstandscapaciteit wordt verstaan de middelen en mogelijkheden waarover de gemeente beschikt om risico's te kunnen dekken. De hoogte van de beschikbare weerstandscapaciteit wordt bepaald door de reserves van de gemeente, de algemene reserve en de bestemmingsreserves grondexploitatie. De weerstandsfactor is de verhouding tussen het beschikbare weerstandsvermogen en de benodigde weerstandscapaciteit. In de verordening Financieel beleid en beheer is hierover het volgende vastgelegd: 'Voor een robuuste financiële positie mag de weerstandsfactor niet lager zijn dan 1. Indien de weerstandsfactor lager is dan 1 is aanzuivering van de algemene reserve vereist. Indien de factor hoger is dan 1,4 dan kunnen reserves worden aangewend voor (nieuw) beleid.'

In Arnhem is de oorsprong voor het beleid op dit punt de nota 'Weerstandsvermogen en risicomanagement 2006'. Wijzigingen in het beleid sinds 2006 zijn steeds in dit deel van de begroting/jaarrekening opgenomen. Beleidswijzigingen zijn ook steeds verwerkt in de verordening door middel van besluitvorming van de gemeenteraad.

Beleidsnota Risicomanagement en weerstandsvermogen

In 2019 en 2020 is een aantal keren met de auditcommissie gesproken over het thema risicomanagement en weerstandsvermogen. Inmiddels is het concept van een nieuwe nota Risicomanagement en weerstandsvermogen in de eerste helft van 2020 met de auditcommissie besproken. Naar aanleiding daarvan heeft het college van B&W een raadsvoorstel met daarbij de nieuwe nota ter behandeling aan de raad voorgelegd. In de nota wordt het weerstandsvermogen gepresenteerd in de samenhang van de financiële robuustheid van de financiële positie van de gemeente als geheel samen met de robuustheid van de begroting en de robuustheid van de balans. Voor wat betreft de spelregels voor de berekening van het weerstandsvermogen sluiten deze aan bij de spelregels, zoals al vastgelegd in de Verordening Financieel Beleid en Beheer. Voor meer informatie over de werking risicomanagement, spelregels weerstandsvermogen e.d. verwijzen wij naar deze nota.

Bij de voorbereiding van de nota Risicomanagement, onder andere tijdens een onderzoek waar ook raadsleden bij betrokken waren, is onderkend dat niet alle risico's voorspeld kunnen worden. Tegenvallers kunnen een veel

grotere en niet te voorspellen impact hebben op de financiële positie dan in het risicoprofiel voorzien. Dit worden ook wel de zogenaamde 'zwarte zwanen' genoemd. Om de 'zwarte zwanen' het hoofd te kunnen bieden wordt de solvabiliteit van de gemeente Arnhem versterkt. Hiervoor zijn afspraken gemaakt over de vorming en voeding van de bestemmingsreserve solvabiliteit die zijn verwerkt in de verordening.

Aanvullende financiële kengetallen

In de samenvatting van deze paragraaf zijn de voorgeschreven kengetallen vanuit de begrotingsvoorschriften van het Rijk opgenomen. Als aanvulling op de hiervoor genoemde vijf financiële kengetallen heeft de gemeente Arnhem in aansluiting op de zogenaamde stresstesten van de 100.000+ gemeenten op vijf aandachtsvelden nog een aantal andere kengetallen doorgerekend. Bij elk kengetal wordt door middel van een kleur aangegeven hoe hierop wordt gescoord: rood is kwetsbaar, oranje is punt van aandacht en groen is voldoende:

Aanvullende Arnhemse kengetallen tav schuldquote	Rekening 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
a Netto schuld per inwoner	€ 3.615	€ 3.967	€ 4.316
b Schuldevolutie	-20%	10%	9%
c Netto rentelasten/exploitatie	1,73%	1,67%	1,61%
d Aanwezigheid rentereserve/buffer	ja	ja	ja
e Zekerheden leningen, garantstellingen en waarborgen	94,57%	94,91%	94,9%

Aanvullende Arnhemse kengetallen tav solvabiliteit	Rekening 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
a Weerstandsfactor	1,2	1,0	1,0
b Mogelijkheden om weerstandscapaciteit te verbeteren	ja	ja	ja

Aanvullende Arnhemse kengetallen tav grondexploitatie	Rekening 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
a Afhankelijkheid van grondexploitatie voor sluitende begroting	nee	nee	nee
b Winstverwachting grondexploitatie	14.084	14.084	13.868
c Toekomstig nog te realiseren baten en lasten in relatie tot de BIE	1,9	1,9	1,5

Aanvullende Arnhemse kengetallen tav structurele exploitatieruimte	Rekening 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
a Toereikendheid onderhoudsbudgetten openbare ruimte	0,34%	0,36%	0,30%
b Ombuigingen, taakstellingen	0%	0,05%	0,05%
c Meerjarig sluitende begroting	ja	ja	ja

Aanvullende Arnhemse kengetallen tav woonlasten	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
a Onbenutte belastingcapaciteit OZB	0,25%	0,24%	0,21%
b Derving OZB i.v.m. leegstand	2,03%	1,77%	2,06%

Uit deze kengetallen blijkt dat Arnhem op veel onderdelen goed scoort (in groen weergegeven). De eerste rode score wordt zichtbaar op de indicator 'netto schuld per inwoner'. Deze hoge score was mede aanleiding om afspraken te maken over de verbetering van de solvabiliteit die een positief effect hebben op dit kengetal.

Risicoprofiel en weerstandsvermogen

Benodigde- en beschikbare weerstandscapaciteit - totaalbeeld

In dit deel van de paragraaf is in onderstaande tabel het totaal beeld opgenomen van de benodigde en beschikbare weerstandscapaciteit. De benodigde weerstandscapaciteit bestaat uit de omvang van de statistische berekeningen met het risicoprofiel.

De beschikbare weerstandscapaciteit bestaat uit de reserves waarover is afgesproken dat deze als risicobuffer dienen. Zoals gebruikelijk wordt hiervan ook een meerjarig beeld gegeven van de benodigde en beschikbare weerstandscapaciteit. Gelet op alle onzekerheden zal duidelijk zijn dat de betekenis hiervan beperkt is.

In onderstaande tabel is het totaalbeeld opgenomen:

Benodigd versus beschikbare weerstandscapaciteit	MJPB 2020-2023	JV 2019	Prognose 2020	Begroting 2021-2024	2022	2023	2024
	90%	90%	90%	90%	90%	90%	90%

Bedragen x € 1.000

Benodigde weerstandscapaciteit							
1. Gemeentebrede risico's	25.550	26.266	26.417	26.417	26.417	26.417	26.417
2. Corona risico's			4.834	4.834	2.864	0	0
Gemeentebrede risico's totaal	25.550	26.266	31.251	31.251	29.281	26.417	26.417
3.. Risico's grondexploitatie	4.880	11.420	11.420	11.420	11.420	11.420	11.420
Totaal	30.430	37.686	42.671	42.671	40.701	37.837	37.837
Beschikbare weerstandscapaciteit							
1. Algemene reserve	22.767	29.878	27.301	25.139	23.952	23.382	28.423
2. Weerstandscapaciteit Grondbedrijf	6.868	14.345	13.688	16.445	16.520	16.530	16.532
3. Onvoorzien en strikt onvermijdbaar	1.039			1.039	1.039	1.039	1.039
Totaal	30.674	44.223	40.989	42.623	41.511	40.951	45.994
Benodigd versus beschikbaar ruimte irt aanzuivering	244	6.537	-1.682	-48	810	3.114	8.157
Verschil (> factor 1,4)	-11.928	-8.537	-18.750	-17.116	-15.471	-12.021	-6.978
Weerstandsfactor	1,0	1,2	1,0	1,0	1,0	1,1	1,2

De weerstandsfactor bevindt zich daarmee binnen de bandbreedte van 1,0 - 1,4, zoals die in de verordening is opgenomen. Wel is de weerstandsfactor lager dan de 1,2 die in het jaarverslag 2019 was opgenomen. Zowel de noodzaak om op grond van de verordening de algemene reserve aan te vullen omdat de weerstandsfactor beneden de 1,0 is als de mogelijkheid financiële ruimte boven een weerstandsfactor van 1,4 aan te wenden voor nieuw beleid zijn niet aan de orde.

De toelichting op de verschillende onderdelen die de weerstandsfactor bepalen is opgenomen in volgende onderdelen van deze paragraaf.

Zoals al in de Herstelagenda aangegeven is het risicoprofiel verzaamd door het extra opnemen van risico's voor corona. Dit heeft uiteraard een dempend effect op de weerstandsfactor. Het risicoprofiel is ten gevolge van de coronacrisis hoger. Daarnaast heeft de coronacrisis op andere onderdelen impact gehad op het financieel beeld. Wanneer alleen de ontwikkeling op de weerstandsfactor met of zonder de risico's van corona wordt vergeleken geeft dit het volgende beeld:

Benodigd versus beschikbare weerstandscapaciteit	Prognose 2020	Begroting 2021-2024	2022	2023	2024
	90%	90%	90%	90%	90%
Weerstandsfactor	1,0	1,0	1,0	1,1	1,2
Weerstandsfactor zonder coronarisico's	1,1	1,1	1,1	1,1	1,2

Toelichting benodigde weerstandscapaciteit (risicoprofiel)

Het risicoprofiel wordt bepaald door te inventariseren welke risico's, wanneer ze zich voor zouden doen, nadelige financiële effecten voor onze gemeente zouden kunnen hebben. Om te kunnen bepalen wat de financieel nadelige gevolgen van deze risico's zijn, wordt van ieder risico een schatting gemaakt van de kans dat een risico zich voordoet en van het mogelijk financieel gevolg. Daarbij wordt voor de risico's in de exploitatie gebruik gemaakt van de volgende indeling:

Risicoscore				
Klasse	Kans		Klasse	Geldgevolg
1	< of 1 x per 10 jaar	10%	1	< € 50.000
2	1 x per 5-10 jaar	30%	2	€ 50.000 - € 200.000
3	1 x per 2-5 jaar	50%	3	€ 200.000 - € 500.000
4	1 x per 1-2 jaar	70%	4	€ 500.000 - € 1.000.000
5	1 x per jaar of >	90%	5	> € 1.000.000

Door voor alle risico's een kans en een mogelijk financieel gevolg in te schatten wordt het mogelijk met behulp van statistische kansberekeningen een inschatting te maken van de mogelijke financiële gevolgen van het risicoprofiel van de gemeenten in totaliteit. Die kansberekeningen zijn een hulpmiddel om te bepalen wat de benodigde weerstandscapaciteit is. Met andere woorden welk bedrag moeten we als buffer aanhouden om onze risico's te kunnen afdekken.

Het grote voordeel van deze rekenmethodiek is dat gebruik gemaakt kan worden van het gegeven dat niet alle risico's zich tegelijkertijd voor zullen doen. Daardoor is het bedrag aan benodigde weerstandscapaciteit lager dan de optelsom van alle risicobedragen bij elkaar. Deze berekeningen zijn in combinatie met de beschikbare weerstandscapaciteit (de buffers voor risico's) de basis voor de hoogte van de weerstandsfactor.

Bij de bespreking van de begroting is het de gewoonte om grote betekenis toe te kennen aan de hoogte van de weerstandsfactor. Dat is ook logisch, omdat het een belangrijke indicator vormt voor de financiële positie. Hierbij past wel een duidelijk kanttekening. Het inschatten van risico's met daarbij behorende bedragen en kansen is per definitie geen exacte wetenschap. Ook de berekeningen die op basis daarvan plaats vinden zijn dat dus niet. Ze zijn een hulpmiddel om in totaliteit een bedrag te bepalen om als buffer voor risico's aan te houden. Enige relativisering van de waarde van dit gegeven zeker tijdens deze coronacrisis is op zijn plaats.

Dat neemt niet weg dat ook voor deze begroting de risico's zijn geïnventariseerd om op die manier een beeld te krijgen van het risicoprofiel en benodigde buffer. In aanvulling op de gemeentebrede risico's en risico's van het grondbedrijf is daaraan een extra categorie toegevoegd namelijk de risico's die samenhangen met corona.

In de volgende tabel is het totale beeld van de benodigde weerstandscapaciteit opgenomen:

Benodigde weerstandscapaciteit	MJPB 2020-2023	JV 2019	Prognose 2020	Begroting 2021-2024
	90%	90%	90%	90%
<i>Bedragen x € 1.000</i>				
Benodigde weerstandscapaciteit				
1. Gemeentebrede risico's	25.550	26.266	26.417	26.417
2. Corona risico's			4.834	4.834
Gemeentebrede risico's totaal	25.550	26.266	31.251	31.251
Conjuncturele (marktrisico) en project specifieke risico's grondexploitatie		9.810	9.810	9.810
Strategisch bezit (mva)		1.480	1.480	1.480
Anterieure overeenkomsten		130	130	130
3. Risico's grondexploitatie	4.880	11.420	11.420	11.420
Totaal	30.430	37.686	42.671	42.671

Onderstaand worden deze drie onderdelen van het risicoprofiel doorgelopen.

Gemeentebrede risico's

De gemeentebrede risico's zijn ter voorbereiding van de begroting 2021 opnieuw geïnventariseerd en geactualiseerd ten opzichte van het risicoprofiel uit het Jaarverslag 2019. Dit leverde het volgende beeld op:

- het risicoprofiel voor de begroting 2021 bestaat uit 90 risico's;
- het risicoprofiel in het Jaarverslag 2019 bestond uit 98 risico's;
- de verschillen zijn daarbij als volgt:
  - er is 1 nieuw risico;
  - 8 risico's zijn vervallen;
  - 1 risico is als corona risico meegenomen.
- voor de begroting 2021 zijn er 66 financiële risico's die een effect hebben op de omvang van het weerstandsvermogen;
- van 21 risico's is geen financieel gevolg ingeschat, omdat dit nog niet duidelijk is of omdat beheersmaatregelen ervoor zorgen dat het financieel effect 0 is;
- 23 risico's hebben op basis van de inschatting van de kansklasse en financiële risicoscore en risicoscore van 15 of hoger en/of een invloedpercentage van minimaal 2% op de benodigde weerstandscapaciteit van de gemeentebrede risico's;
- een overzicht van de grootste risico's die met name bepalend zijn voor de financiële omvang van de benodigde weerstandscapaciteit is opgenomen aan het einde van deze paragraaf.

Coronarisiko's

Bij de Perspectiefnota was een overzicht opgenomen van de impact van de coronacrisis. Ter voorbereiding van de Arnhemse Herstelagenda Coronacrisis en deze begroting is nagegaan op welke onderdelen in het risicoprofiel rekening gehouden moet worden met extra risico's ten gevolge van corona. Een geactualiseerd overzicht van de financiële impact van corona is op 20 augustus 2020 aan de raad toegestuurd.

Naast de directe financiële impact voor 2020 en 2021 is ook via het risicoprofiel rekening gehouden met de financiële impact van corona. Het gemeentelijk risicoprofiel wordt hierdoor hoger. Het risicoprofiel bestaat uit 37 risico's. Een overzicht van de grootste coronarisiko's is aan het einde van deze paragraaf opgenomen.

Van deze risico's is ingeschat dat deze zich naar alle waarschijnlijkheid incidenteel zullen voordoen. Om die reden is het berekende risicobedrag alleen voor 2021 in het risicoprofiel opgenomen. Daar waar deze risico's mogelijk een meer structureel karakter hebben zijn deze zekerheidshalve ook voor 2022 in de berekening van de benodigde weerstandscapaciteit opgenomen.

Het zal duidelijk zijn dat de onzekerheden rondom het verdere verloop van de corona crisis ook de inschatting van een meerjarig risicoprofiel voor corona lastig maken.

Grondexploitatie risico's

In het Jaarverslag 2019 en de Financiële Jaarrapportage Projecten (FJP) 2019 is ingegaan op de wijzigingen in de regelgeving voor de grondexploitaties mede in relatie tot de verplichte tussentijdse winstnemingen. Dit zorgt ervoor dat er een onderscheid moet worden gemaakt tussen conjuncturele risico's (marktrisico's) en specifieke risico's per project. Om dit op een verantwoorde manier te doen wordt gebruik gemaakt van een checklist die aansluit bij de landelijke regelgeving van de Commissie BBV en het Handboek van de accountant.

Zoals gebruikelijk wordt het risicoprofiel van de grondexploitaties geactualiseerd bij de voorbereiding van het Jaarverslag 2020 en de FJP 2020. Het risicoprofiel, zoals opgenomen in deze begroting sluit aan bij het Jaarverslag 2019.

In relatie tot corona zijn er geen signalen dat er negatieve gevolgen zijn voor reeds gesloten overeenkomsten. Mochten zich tegenvallers voordoen dan is er voldoende weerstandsvermogen om deze daaruit op te vangen. Voor een uitgebreidere omschrijving en verklaring van de risico's, de financiële positie, de ontwikkeling van de benodigde weerstandscapaciteit en scenario's van het grondbedrijf wordt verwezen naar de paragraaf Grondbeleid.

Conclusies gemeentelijk risicoprofiel

Als onderdeel van de voorbereiding van de begroting 2021 zijn de risico's opnieuw geïnventariseerd en is het risicoprofiel aangevuld met risico's die betrekking hebben op corona. Aan de hand van inschattingen van mogelijke financiële gevolgen van deze risico's en de kans dat deze zich voor zullen doen is de benodigde weerstandscapaciteit met behulp van statistische berekeningen bepaald. De onzekerheden zijn op dit moment groot, waardoor ook de waarde van de meerjarige presentatie van het risicoprofiel beperkt is.

Toelichting beschikbare weerstandscapaciteit

Na de toelichting op de benodigde weerstandscapaciteit is in dit onderdeel van de paragraaf een korte toelichting opgenomen op de beschikbare weerstandscapaciteit. Met andere woorden onze buffers die beschikbaar zijn voor risico's met financiële impact, om als deze zich voordoen op te kunnen vangen.

Beschikbare weerstandscapaciteit	MJPB 2020-2023	JV 2019	Prognose 2020	Begroting 2021-2024
	90%	90%	90%	90%

Bedragen x € 1.000

Beschikbare weerstandscapaciteit				
Stand Algemene reserve per 1-1	27.543	41.738	29.878	27.301
+ Toevoegingen	7.473	23.049	11.300	9.807
- Onttrekkingen	-7.790	-27.570	-13.877	-11.968
FJP 2018 verwerking	-34			
- Resultaat 2019		-7.339		
Financieel beeld	-4.425		0	0
1. Algemene reserve per 31-12	22.767	29.878	27.301	25.139
BR Grondexploitatie	5.368	12.562	11.905	14.662
BR Strategische posities	1.500	1.500	1.500	1.500
BR Voorstudies	0	283	283	283
2. Weerstandscapaciteit Grondbedrijf	6.868	14.345	13.688	16.445
3. Onvoorzien en strikt onvermijdbaar	1.039			1.039
Totaal	30.674	44.223	40.989	42.623

Algemene reserve

Bij de verwachte stand van de algemene reserve is de prognose van de uitkomst van het jaarresultaat voor 2020, zoals opgenomen in Turap-2 verwerkt.

De verwachte stand van de algemene reserve is in 2020 afgenomen met € -2,6 miljoen.

De afname van de AR is tot stand gekomen door een veelheid aan mutaties van toevoegingen en onttrekkingen aan de AR. De totale afname is voornamelijk tot stand gekomen door:

- De algemene reserve is afgenomen met € -4,8 miljoen door de meerjarige doorwerking van besluitvorming uit vorige begrotingsjaren.
- De verwachte financiële afwijking in Turap-2 komt uit op een voordeel voor de algemene reserve van € 4,6 miljoen; Voor het totale beeld van alle afwijkingen binnen de programma's en wijken wordt verwezen naar Turap-2.

In dit beeld van de financiële afwijking zijn de onder andere de volgende onderdelen verwerkt:

Programma's:

- de nadelen van de gevolgen van de financiële impactanalyse van de coronacrisis;
- een voordeel op de uitkering uit het Gemeentefonds;
- een voordeel door compensatie coronacrisis van het Rijk via gemeentefonds;
- een nadeel bij Werk en Inkomen betreffende de BUIG uitkeringen;
- een nadeel ten aanzien van kostenbeperkende maatregelen zorgdomein en vertraging voorgenomen zorgmaatregelen Jeugdwet.

Wijken:

- een nadeel door tekorten op de jeugdzorg.
- Door het verwerken van begrotingswijzigingen en verzamelbesluiten: een onttrekking uit de algemene reserve voor de Grondwal en uitbreiding woonwagencamp Bethaniënstraat met € -1,7 miljoen; en een onttrekking voor de Herziening GREX 20-26 in de FJP 2019 met € -0,7 miljoen.

De verwachte stand van de algemene reserve neemt in 2021 af met € -2,2 miljoen door meerjarige doorwerking van besluitvorming uit vorige begrotingsjaren en het sluitend maken van de begroting.

Reserves grondexploitaties

In het verloop van de BR grondexploitatie zijn herziene ramingen van de grondexploitaties conform de Financiële Jaarrapportage Projecten verwerkt.

Onvoorzien en strikt onvermijdbaar

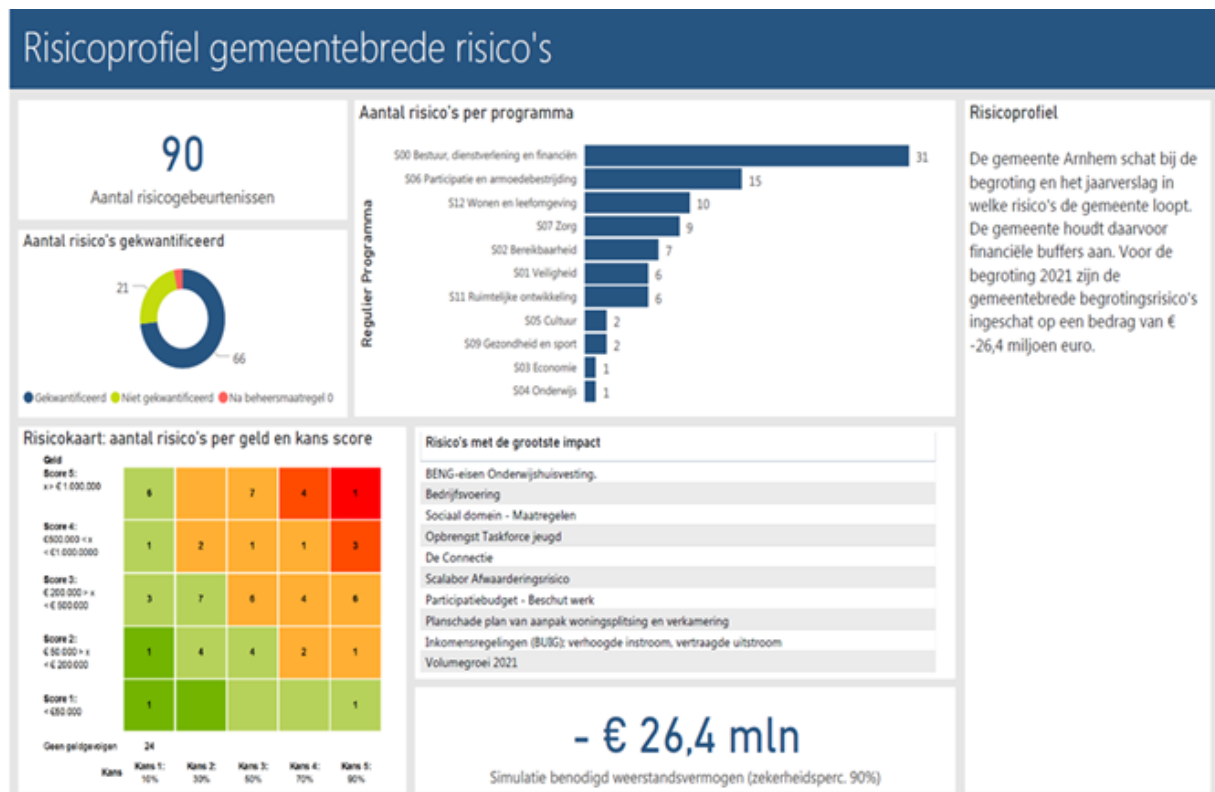
De post onvoorzien en strikt onvermijdbaar van € 1,0 miljoen is in 2020 ingezet als dekking voor de Bethaniënstraat/Grondwal.

Conclusies beschikbare weerstandscapaciteit

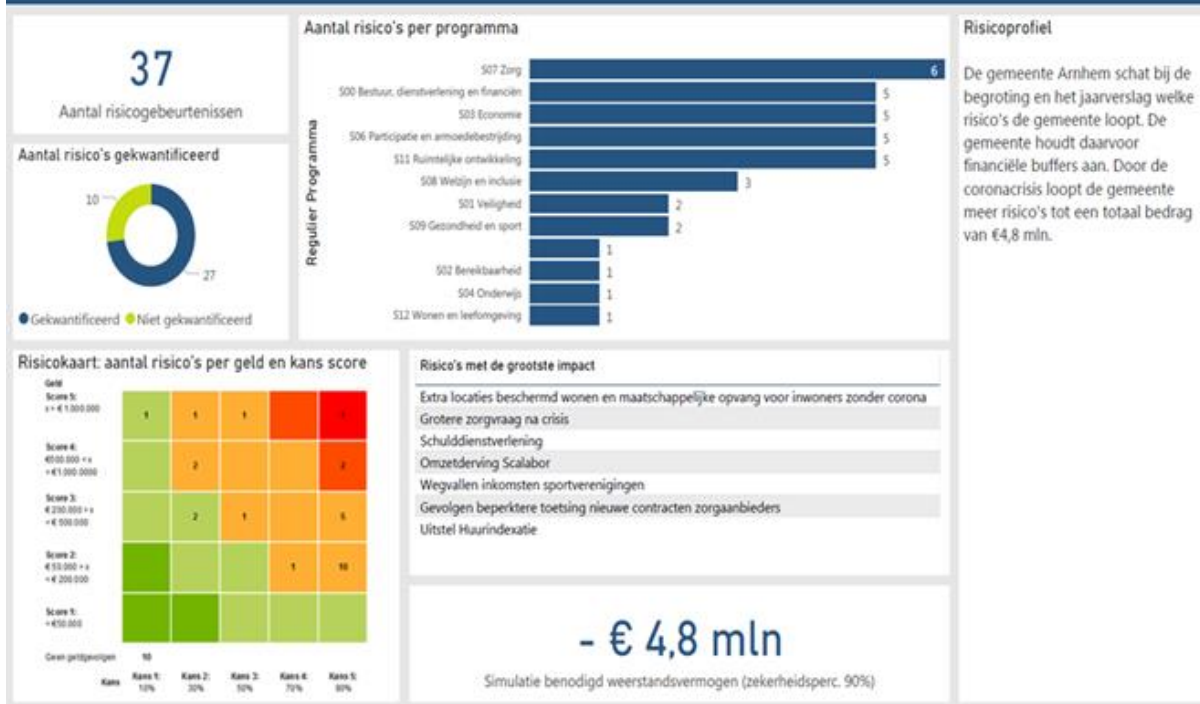
De totale beschikbare weerstandscapaciteit is bij deze begroting licht gedaald ten opzichte van de vorige stand bij het jaarverslag maar is voldoende om het gestegen risicoprofiel mee op te vangen.

Overzicht belangrijke risico's

In onderstaande afbeeldingen worden de gegevens van het gemeentebrede risicoprofiel en het risicoprofiel coronacrisis samengevat weergegeven:

Risicoprofiel coronacrisis

Hieronder worden de belangrijkste risico's gepresenteerd en toegelicht, die samen ongeveer 70% uitmaken van de totale omvang van de benodigde weerstandscapaciteit van € 31,3 miljoen voor het risicoprofiel.

Er wordt een onderverdeling gemaakt van de belangrijkste risico's per programma:

Risicogebeurtenis	Kans	Geld	Geld (Max)	Risico score	Involed (%)	Gewijzigd t.o.v. Jaarverslag 2019
S00 Bestuur, dienstverlening en financiën						
Bedrijfsvoering						

begrotingsrisico:

Voor het opvangen van resultaten in de Bedrijfsvoering is de BR Bedrijfsvoering ingericht. Met deze BR moeten incidentele afwijkingen op personeel worden opgevangen. Het risico bestaat dat onvoorziene tegenvallers binnen bedrijfsvoering niet kunnen worden opgevangen binnen de BR Bedrijfsvoering. Daarnaast doet het risico zich voor dat de reeds ingeboekte taakstelling op De Connectie niet wordt gerealiseerd.

3	5	€ 5.000.000	15	7,6%	Ongewijzigd
---	---	-------------	----	------	-------------

De Connectie

begrotingsrisico:

De begroting van de BVO De Connectie kent een aantal onzekerheden dat een risico vormt:

- overige risico's die samenhangen met de Connectie (maximaal financieel gevolg € 2.000.000);
- BTW: het risico op kostprijverhogende BTW als gevolg van de verzelfstandiging van De Connectie (maximaal financieel gevolg €170.000);
- frictie: risico op frictiekosten als gevolg van: boventaligheid; wegvallen dienstverlening aan De Connectie; afbouw formatie door harmonisering (ongekwantificeerd);
- desintegratie huisvesting: risico als gevolg van leegstaande panden doordat De Connectie een andere vestigingsplaats kiest (ongekwantificeerd);
- outputfinanciering: risico dat de invoering van outputfinanciering een hogere bijdrage voor Arnhem tot gevolg heeft. (ongekwantificeerd)

4	5	€ 2.200.000	20	3,8%	Gewijzigd (-)
---	---	-------------	----	------	---------------

Overhead-dekking

begrotingsrisico:

Minder overhead-dekking als gevolg van marktconforme tarieven voor verzelfstandigde onderdelen en derden.

5	3	€ 480.000	15	1,7%	Gewijzigd (-)
---	---	-----------	----	------	---------------

S01 Veiligheid						
Experiment gesloten Coffeeshopketen						
<i>begrotingsrisico:</i>						
Het Rijk experimenteert met een aantal gemeenten waaronder Arnhem met een gesloten coffeeshopketen, nog niet duidelijk is of de middelen van het Rijk toereikend zijn.						
	5	3	€ 500.000	15	1,2%	Ongewijzigd
S03 Economie						
Uitstel Huurindexatie						
<i>coronarisiko:</i>						
Normaal gesproken worden de meeste huurcontracten per 1 mei geïndexeerd. Uitstel van de indexering met een half jaar naar 1 november kost € 138.000. Het risico bestaat dat ook per 1 november niet kan worden geïndexeerd. Dat zou betekenen dat de huuropbrengsten structureel met rond de € 280.000 worden verlaagd.						
	5	3	€ 280.000	15	0,5%	Nieuw
S04 Onderwijs						
BENG-eisen Onderwijshuisvesting						
<i>begrotingsrisico:</i>						
Vanuit het rijk is aangegeven dat per 1-1-2021 het bouwbesluit zal worden aangepast met daarin de definitieve BENG-eisen. De verwachting is dat hierdoor de bouwkosten van schoolgebouwen zullen gaan toenemen. Een eerste grove schatting is dat dit een stijging van de investeringsbedragen vanaf 2022 met circa 10% betekent. Dat betekent een stijging van het investeringsvolume met ongeveer € 5 miljoen. Eind juni zal er een exactere berekening beschikbaar komen.						
	5	5	€ 5.000.000	25	15,3%	Gewijzigd (+)
S05 Cultuur						
Stadstheater/Lauwersgracht alliantie						
<i>begrotingsrisico:</i>						
Mogelijk extra kosten van onderhoud om de Schouwburg langer in de lucht te houden zolang nog niet is gebouwd, en/of eventuele financiële gevolgen in de exploitatie indien voorstellingen door slechte staat van onderhoud gebouw geannuleerd moeten worden.						
	4	5	€ 1.500.000	20	2,1%	Gewijzigd (+)
S06 Participatie en armoedebestrijding						
Scalabor Afwaarderingsrisico						
<i>begrotingsrisico:</i>						
Het risico bestaat dat de gemeente de deelneming Scalabor als gevolg van een toekomstig negatief resultaat zal moeten afwaarderen. Mogelijke oorzaken:						
<ul style="list-style-type: none"> •onvoldoende verandervermogen binnen het werkbedrijf leidt tot onvoldoende resultaten op het punt van arbeidsontwikkeling, doorstroming naar werk en financiële resultaten; •onvoldoende benutting SW-werkplekken en onvoldoende rendabel maken van een SW-werkplek; •onvoldoende inkoop P-wet trajecten (inwoners met een bijstandsuitkering) door gemeenten. Het bedrijfsplan Scalabor biedt arbeidsontwikkelingsdiensten aan voor inwoners die een beroep doen op ondersteuning vanuit de Participatiewet; •onvoldoende aanbod van werk, oorzaken: 1. gemeente koopt groen en schoonmaak liever elders in, 2. mogelijke beperkingen in het aanbestedingsrecht; •overige gemeenten zouden ervoor kunnen kiezen om na 5 jaar geteld vanaf de start in 2018 geen nieuwe DVO af te sluiten met Scalabor. Ook op dit onderdeel zal de gemeente de feitelijke ontwikkelingen volgen. 						
	3	5	€ 3.500.000	15	3,5%	Ongewijzigd

Re-integratiebudget - Beschut werk en banenafpraak

begrotingsrisico:

In de afgelopen jaren heeft het rijk de gemeenten verplicht om een faciliteit beschut werk aan te bieden. Arnhem voert deze wet uit, echter er is voor gekozen om hier niet actief op in te zetten (we hebben een alternatief: activerend werk). Het risico is dat Arnhem meer toekenningen beschut werk ontvangt en/of dat de keuze wordt gemaakt om actief in te zetten op beschut werk. Hiervoor is momenteel geen ruimte binnen het re-integratiebudget. Volledig meebewegen met de theoretische taakstelling van het Rijk betekent:

2020: taakstelling 156; gerealiseerd circa 30. Een risico van 126 beschut werkers voor € 16.500 per beschut werker resulteert in een risico van ongeveer € 2 miljoen. Taakstelling neemt de komende jaren toe.

Daarnaast is er een banenafpraak met het rijk. De realisatie hiervan staat onder druk. De komende jaren zal het aantal mensen dat hiervoor in aanmerking komt toenemen om de afgesproken doelstelling te halen. Het risico is dat ook hiervoor geen ruimte is in het re-integratiebudget. Op dit moment nog een pro memorie post maar het zal zeer waarschijnlijk de komende jaren oplopen.

4	5	€ 2.000.000	20	2,9%	Gewijzigd (-)
---	---	-------------	----	------	---------------

Inkomensregelingen (BUIG); verhoogde instroom, vertraagde uitstroom

begrotingsrisico:

We zien het aantal bijstandsaanvragen fors toenemen. Samen met een vertraging in de uitstroom leidt dit tot een hoger bijstandsbestand. Dit leidt, afhankelijk van wat het Rijk doet met de financiering, mogelijk tot een groter tekort op de BUIG. Het oplopen van het bestand komt zowel voort uit een verhoging van de instroom (Jongeren/Schoolverlaters; instroom vanuit WW; ondernemers die na het gebruik van de Tozo regeling structureel afhankelijk worden van bijstand) als op dit moment een vertraging van de uitstroom (minder geschikt werk; vertraging in werkfit maken inwoners; op afstand werken waardoor onder andere minder fysieke handhavingscontroles kunnen worden uitgevoerd).

Op de langere termijn is onduidelijk wat de effecten zullen zijn. Wat zijn de gevolgen van het virus voor de economie en daarmee werkgelegenheid? In hoeverre zijn bedrijven bereid mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt aan te nemen? Moeten we vanuit de gemeente het beleid aanpassen?

De hoogte van het risico is onzeker. Op BUIG geldt, middels de vangnetregeling, wel een maximaal eigen risico van 10% (gekoppeld aan de hoogte van het budget). Op basis van het huidige BUIG budget bedraagt het maximaal eigen risico voor 2020 € 10,5 miljoen. Omdat in de begroting reeds rekening wordt gehouden met een tekort bestaat er nog een financieel risico van € 1,8 miljoen.

4	5	€ 1.800.000	20	2,6%	Gewijzigd (-)
---	---	-------------	----	------	---------------

Omzetzerving Scalabor

coronarisiko:

Door de huidige ontwikkelingen staat het resultaat en daarmee de dividuutkeringen van Scalabor de komende jaren onder druk. Hiervoor kan de compensatie van het rijk gebruikt worden (€ 1,3 mln). Daarnaast staat Arnhem garant voor een krediet van Scalabor van € 750 duizend. Mogelijk wordt hierop in komende jaren een beroep gedaan.

3	5	€ 1.350.000	15	1,4%	Gewijzigd (+)
---	---	-------------	----	------	---------------

Schulddienstverlening

coronarisiko:

Er waren nog geen signalen dat er meer inwoners in de schulden zijn gekomen door Corona. Het aantal aanvragen was zelfs door Corona afgenomen, omdat gesprekken nu telefonisch gaan i.p.v. "live".

Verwacht wordt dat komende periode meer aanvragen zullen komen, onder andere vanuit ondernemers. De kosten van mogelijke trajecten vallen niet allemaal in 2020, daarom is een risico opgenomen van 0 tot € 250.000. Voor 2021 bedraagt het risico € 500.000, omdat we verwachten dat het merendeel van de kosten pas in 2021 zal komen.

5	4	€ 750.000	20	1,4%	Nieuw
---	---	-----------	----	------	-------

Invordering (W&I)

coronarisiko:

Doordat er een groter beroep wordt gedaan op onze (bestaande) regelingen en we ook "makkelijker" verstrekken, neemt het risico op oninbaarheid toe. Aanvullend kunnen als gevolg van het verstrekken van de (voorschotten voor) Tijdelijke Overbruggingsregeling Zelfstandige Ondernemers (Tozo) ook vorderingen ontstaan.

Op basis van bovenstaande neemt de kans op oninbaarheid toe. Wat de omvang hiervan is, is nog niet goed in te schatten (mede omdat voor de Tozo regeling nog niet bekend is of dit voor risico van de gemeenten komt of van het Rijk). Tevens is voor 2020 een nieuwe vorm van debiteurenbeleid ingesteld met nieuwe kwijtscheldingstermijnen. Ook dit effect zal invloed hebben, waardoor het maken van een inschatting lastig is.

5	3	€ 250.000	15	0,5%	Nieuw
---	---	-----------	----	------	-------

Armoede; toename gebruik inkomensondersteunende maatregelen*coronarisiko:*

Aangezien de coronacrisis tot economische teruggang leidt, neemt het aantal bijstandsuitkeringen, de instroom vanuit WW en dus ook het gebruik van armoederegelingen toe. De omvang van de toename is zeer afhankelijk van de verdere economische ontwikkelingen. De scenario's lopen hierin uiteen. Effecten zullen zich voor doen vanaf de tweede helft van 2020, met een doorwerking in 2021. Er zijn nog geen signalen dat er al meer aanvragen voor armoederegelingen binnenkomen. In het risicoprofiel hebben we opgenomen dat er wel een grotere vraag wordt verwacht, impact voor 2020 en 2021 tot € 250.000.

5	3	€ 250.000	15	0,5%	Nieuw
---	---	-----------	----	------	-------

S07 Zorg**Sociaal domein - Maatregelen***begrotingsrisico:*

Er zijn maatregelen vastgesteld om de oplopende zorgkosten te beperken en waar mogelijk terug te dringen. Deze maatregelen gaan als vanzelfsprekend gepaard met een bepaalde mate van onzekerheid. Daarbij is de implementatiedatum vertraagd van 1 januari naar 1 februari, dit heeft effect op de realisatie van de taakstelling.

3	5	€ 4.900.000	15	5,0%	Ongewijzigd
---	---	-------------	----	------	-------------

Opbrengst Taskforce jeugd*begrotingsrisico:*

Ondanks de maatregelen die genomen zijn, stijgen de kosten van de jeugdzorg meer dan we hadden voorzien. Om deze reden is een taskforce opgericht die de opdracht heeft om aanvullende maatregelen te formuleren ter hoogte van € 5 miljoen. Er is echter een risico dat dit bedrag niet wordt gehaald. Dit komt doordat er bestuurlijk nog geen besluitvorming is over de maatregelen en de maatregelen nog niet volledig zijn uitgewerkt, o.a. wat betreft financiële effecten. Daarnaast weten we niet of de effecten van de maatregelen worden gerealiseerd.

3	5	€ 4.000.000	15	4,1%	Ongewijzigd
---	---	-------------	----	------	-------------

Volume groei 2021*begrotingsrisico:*

Alhoewel we beter in staat zijn de volume ontwikkeling te monitoren en te prognosticeren, gaan prognoses altijd gepaard met een bepaalde onzekerheid. Gelet op deze onzekerheid wordt de volumestijging zorg als risico verdisconteerd in het weerstandsvermogen.

5	4	€ 1.000.000	20	2,4%	Ongewijzigd
---	---	-------------	----	------	-------------

Woonplaatsbeginsel in de Jeugdwet*begrotingsrisico:*

Het Rijk bereidt een aanpassing van het huidige woonplaatsbeginsel in de Jeugdwet voor per 1 januari 2022. Het woonplaatsbeginsel bepaalt welke gemeente inhoudelijk en financieel verantwoordelijk is voor de jeugdzorg van een jeugdige. Uitgangspunt in de nieuwe definitie van het woonplaatsbeginsel wordt de gemeente waar de jeugdige zijn woonadres heeft volgens de Basisregistratie Personen (de BRP). Dit vervangt het huidige woonplaatsbeginsel, waarbij verblijfsregistratie van het (ouderlijk) gezag incl. voogdij bepalend is voor de verantwoordelijke gemeente.

De nieuwe definitie wordt van toepassing op jeugdhulp zonder verblijf. Bij jeugdhulp met verblijf wordt het uitgangspunt dat als woonplaats geldt de gemeente waar de jeugdige onmiddellijk voorafgaande aan zijn verblijf zijn woonadres in de zin van de Wet basisregistratie personen had. De gemeente waar de jeugdige vandaan komt, blijft daardoor verantwoordelijk voor de jeugdige en voor de kosten van de jeugdhulp voor deze jeugdige.

Deze aanpassing heeft een omvangrijke eenmalige (administratieve) overdracht van jeugdige cliënten tussen gemeenten tot gevolg, benevens financiële herverdeel-effecten, zowel qua verdeelmodel als qua zorglasten. Eerste en voorlopige doorrekeningen van het CBS van de herverdeel-effecten van deze zorgbudgetten en -lasten zijn voor gemeenten beschikbaar gekomen. Arnhem zou er op basis van deze eerste berekeningen per saldo (dus budgettaire en zorgeffecten tezamen genomen) afgerond € 1,7 miljoen op achteruit gaan.

3	5	€ 1.700.000	15	1,7%	Ongewijzigd
---	---	-------------	----	------	-------------

Doelgroepenvervoer - volumegroei

begrotingsrisico:

Er is sprake van een volumegroei binnen het doelgroepenvervoer. Analyses van dit gebruik laten vanaf de start van AVAN over de gehele lijn een toename zien. Uit landelijke analyses volgt de verwachting dat deze toename zich vanaf 2020 door blijft zetten. Gelet op de resultaten in 2019 volgt AVAN deze landelijke ontwikkelingen.

Ter bepaling van de hoeveelheid wordt door de BVO DRAN als basis het gemiddelde genomen van de laatste 4 maanden van het voorgaande jaar. De ervaring leert dat dit gemiddelde een goede indicatie is voor de eerste 6 maanden van het nieuwe jaar. Vanaf de 7e maand van het nieuwe jaar wordt rekening gehouden met een verdere toename ten opzichte van het eerste half jaar van het gebruik van vervoer in het kader van Jeugdwet (+15%), Dagbesteding (+5%), Leerlingenvervoer (+5%) en Vraagafhankelijk vervoer (+10%). Ondanks de genomen beleidsmaatregelen wordt verwacht dat ook in Arnhem het volume blijft stijgen en daarom moet er rekening gehouden worden met een stijging van de vervoerskosten.

5	4	€ 800.000	20	1,5%	Ongewijzigd
---	---	-----------	----	------	-------------

Grotere zorgvraag na crisis

coronarisiko:

Na de coronacrisis ontstaat mogelijk een toename in zorgvraag. Bv. door verergering van hulpvragen die niet konden worden opgepakt, een stuwmeer aan achterstallige hulpvragen, maar ook terugval van cliënten. Conform het advies van de VNG worden de zorgaanbieders doorbetaald, maar dat betekent niet dat de zorgvraag minder wordt of verdwijnt. Mogelijk wordt deze dus nog 'ingehaald' na deze crisis, waardoor de totale kosten alsnog hoger uitkomen.

Compensatie hiervoor wordt nog nader uitgewerkt en is onzeker. Het genoemde bedrag gaat uit van een tijdelijke toename van 10% van ambulante zorgproducten (begeleiding Wmo en Jeugdwet en behandeling Jeugdwet) in de drie tot zes maanden vanaf juni. We kunnen nog niet voorzien welke periode reëel is. Het kan ook langer zijn.

5	5	€ 2.100.000	20	1,1%	Nieuw
---	---	-------------	----	------	-------

Gevolgen beperkte toetsing nieuwe contracten zorgaanbieders

coronarisiko:

Er loopt een inkooptraject om tot een nieuwe contractering van zorgaanbieders per 1 juli 2020 te komen. Producteisen en -omschrijvingen zijn aangescherpt en het is de bedoeling dat er minder aanbieders dan nu worden gecontracteerd. Dit moet leiden tot een overzichtelijker aanbiederlandschap en lagere kosten. Het lijkt erop dat het inkooptraject geen vertraging oploopt. Er vinden wel discussies plaats over de mate waarin onder de huidige coronamaatregelen aanbieders voldoende kwalitatief getoetst kunnen worden. Dit kan een negatieve impact hebben op de voorziene besparing.

5	3	€ 300.000	15	0,5%	Nieuw
---	---	-----------	----	------	-------

S08 Welzijn en inclusie

Extra locaties beschermd wonen en maatschappelijke opvang voor inwoners zonder corona

coronarisiko:

Naast de huidige voorzieningen zijn andere locaties geopend om opvang en hulpverlening conform de richtlijnen van RIVM te verlenen en extra locatie geopend voor de opvang van daklozen met ziekteverschijnselen. Het gaat om opvang in een passagiersschip en het klooster in Huissen. Het Rijk heeft toegezegd gemeenten hiervoor te compenseren voor 2020. Het is nog onduidelijk welke kosten doorlopen naar 2021. Opvang moet anders georganiseerd worden, zodat afstand 1,5 meter handhaven en 1 of 2 persoonskamers voor daklozen mogelijk is. Inzet is op het versneld realiseren van geschikte woningen voor daklozen, zodat met minder opvangcapaciteit (maar ruimer opgezet) volstaan kan worden. Lukt dit niet tijdig of helemaal niet, dan is - tijdelijk of permanent - uitbreiding van de bestaande opvangcapaciteit nodig.

5	5	€ 2.000.000	25	3,7%	Nieuw
---	---	-------------	----	------	-------

S09 Gezondheid en sport

Wegvallen inkomsten Sportverenigingen

coronarisiko:

Sportverenigingen met een eigen accommodatie zien hun inkomsten sterk teruglopen. De helft van de inkomsten zoals onder andere baromzet, ophalen oud papier en sponsorgeld valt weg.

Om een goed beeld van de consequenties te krijgen is de Arnhemse Sportfederatie gevraagd een inventarisatie te doen bij de Arnhemse verenigingen en sportaanbieders.

Sportverenigingen die bij de gemeente (bij ons Sportbedrijf) hun accommodatie huren, krijgen kwietschelding vanaf moment sluiting tot 1 juni.

Hiervoor is door minister Van Rijn een compensatieregeling in het leven geroepen. Deze compensatieregeling voorziet ook in een tegemoetkoming voor sportverenigingen met een eigen accommodatie. Doordat de huisvestingskosten (deels) worden gecompenseerd voor de tijd van sluiting, zal de druk op de exploitatie van de sportverenigingen er grotendeels af zijn

5	3	€ 300.000	15	0,7%	Nieuw
---	---	-----------	----	------	-------

S12 Wonen en leefomgeving

Planschade plan van aanpak woningsplitsing en verkamering

begrotingsrisico:

Het college heeft een voorbereidingsbesluit genomen voor het spijkerkwartier.

Het onderhavige voorbereidingsbesluit loopt vooruit op het facetbestemmingsplan.

Dit facetbestemmingsplan zal de in het huidige bestemmingsplan geldende bouw- en gebruiksmogelijkheden van eigenaren beperken. Dit kan na het onherroepelijk worden van het bestemmingsplan leiden tot planschadeclaims van eigenaren en andere rechthebbenden.

3	5	€ 2.700.000	15	2,7%	Ongewijzigd
---	---	-------------	----	------	-------------

Onderhoud kapitaalgoederen

De kapitaalgoederen bestaan uit wegen en civiele kunstwerken (bruggen, tunnels en viaducten), de openbare verlichting, de verkeersregelininstallaties en -voorzieningen, de riolering, het water en het groen in de stad gemeentelijk vastgoed. Met het onderhoud van deze kapitaalgoederen is een aanzienlijke deel van de begroting gemeoid. De kosten worden deels gedekt uit exploitatiebudgetten en deels uit investeringsbudgetten.

Samenvattend beeld

De paragraaf geeft voor de verschillende kapitaalgoederen inzicht in geldende kaders, ambitieniveau van het onderhoud, feitelijke onderhoudssituatie en geplande inzet voor de komende jaren.

Met uitzondering van het centrum en de winkelcentra is het onderhoud sober en doelmatig te noemen waarbij met zo weinig mogelijk middelen de stad schoon heel en veilig wordt gehouden.

Er is sprake van toename van het te onderhouden areaal, waarvoor extra onderhoudsmiddelen noodzakelijk zijn. Daarom wordt in deze begroting een bedrag gereserveerd voor areaal-ontwikkeling.

Bij het uitvoeren van groot onderhoud is er steeds meer aandacht voor klimaatadaptatie, duurzaamheid en circulair inkopen. Hoe dit wordt ingevuld is te vinden in het stedelijk programma Wonen en leefomgeving (S12).

De beleidsmatige invulling voor de kapitaalgoederen die een relatie hebben met mobiliteit (zoals verhardingen, verkeersvoorzieningen openbare verlichting en kunstwerken) is te vinden in programma Bereikbaarheid (S02).

Met gerichte en integrale programmering van het groot onderhoud en vervanging in de openbare ruimte worden de beschikbare middelen zo goed, duurzaam en efficiënt mogelijk ingezet.

Door het organiseren van ontwerpdeliers bij nieuwe ontwikkelingen, waarbij beheerders meedenken over de te realiseren inrichting, komt er op een zo vroeg mogelijk moment zicht op de kosten van het beheer en onderhoud van de (ver)nieuw(d)e openbare ruimte (beheerbewust ontwerpen).

In 2021 zullen alle beheerplannen die betrekking hebben op de openbare ruimte volgens een nieuwe uniforme systematiek worden geactualiseerd.

Overzicht basisniveaus onderhoudsobjecten

	<i>centrum</i>	<i>winkel centra</i>	<i>wijken</i>	<i>bedrijfs terreinen</i>	<i>bossen/ parken</i>	<i>hoofdinfra</i>	<i>fietspaden</i>
<i>groen</i>	A	A	B/C	B/C	B		
<i>speelvoorzieningen</i>	B	B	B	B	B		
<i>recreatievoorzieningen</i>	A	A	B	B	B		
<i>verhardingen</i>	A	A	C/D *	B	B	B	A/B
<i>verkeersvoorzieningen</i>	B	B	B	B	B	B	B
<i>kunstwerken</i>	B	B	B	B	B	B	B
<i>beeldende kunst</i>	B	B	B	B	B	B	B
<i>zwerfvuil en onkruid</i>	A	A	C	C	B	C	C
<i>overige stadsreiniging</i>	A	A	C	C	B	C	C
<i>openbare verlichting</i>	B	B	B	B	B	B	B
<i>riolering</i>	B	B	B	B	B	B	B
<i>water</i>	B	B	B	B	B		

In deze begroting zijn structureel middelen gereserveerd om lokaal van deze tabel af te kunnen wijken wanneer daarmee kansen gepakt kunnen worden om de leefbaarheid, klimaatadaptatie en biodiversiteit te verbeteren.

Herstelagenda coronacrisis

Gezien de grote impact van de coronacrisis is in deze begroting ruimte gezocht om gericht een aantal herstel- en versterkingsinvesteringen mogelijk te maken die de verwachte effecten van de coronacrisis kunnen verzachten, vermijden of tegengaan. Eén van deze maatregelen is het anticyclisch investeren. Hierbij worden de gemeentelijke investeringen die bijdragen aan grote opgaven, zoals energietransitie en klimaatadaptatie, in deze periode van economische recessie juist vergroot. Dit geeft ook sturing aan het inzetten van middelen voor de reguliere onderhoudsopgaven.

Wegen

Actuele beleidskaders

- Beleidsnota Wegenonderhoud (raadsbesluit 2008);
- Besluitvorming bezuinigingen (raadsbesluiten 2012, 2013);
- Beheerplan wegen 2017/18, actualisatie gepland voor najaar 2020

Ambitie

De huidige ambities liggen na verschillende bezuinigingen op het volgende niveau:

- niveau A voor vrij liggende fietspaden;
- niveau B voor hoofdwegen (hoofdwegen zijn gedefinieerd in de structuurvisie 2020, doorkijk 2040), fietsstroken die onderdeel uitmaken van de hoofdrijbaan en busbanen;
- niveau C voor wijkwegen, met parkeervakken op niveau D.

Uitgangssituatie

In de afgelopen jaren is steeds aangegeven dat extra middelen voor wegenonderhoud nodig zijn om hoge meerkosten in de toekomst te voorkomen. Hier is in de actuele begroting ten dele in voorzien. Dit betekent dat het wegenonderhoud wordt geprogrammeerd binnen het huidige financiële kader waarbij kapitaalvernietiging zo veel mogelijk wordt voorkomen door als eerste die wegen aan te pakken waar dit dreigt. Het zorgen voor goede fietsvoorzieningen heeft hoge prioriteit. Het ambitieniveau voor het onderhoud van fietspaden ligt daarom op het hoogste niveau.

Planning

Het beheerplan, dat wordt opgesteld op basis van jaarlijkse weg inspecties, is qua planning bepalend voor het groot onderhoud. Waar mogelijk wordt samenloop gecreëerd met ander groot onderhoud en de uitvoering van het Gemeentelijk Rioleringsplan (GRP). Het onderhoud van wijkwegen gebeurt in samenspraak met de teams Leefomgeving.

Voor 2021 staat onder andere onderhoud op de planning voor: Oude Zevenaarseweg, Velperweg, Westervoortsedijk, Dr. C. Lelyweg. Waar zinvol en (financieel) mogelijk worden kansen voor het beperken van wateroverlast meegenomen in het groot onderhoud.

Openbare Verlichting

Actuele beleidskaders

Nota uitrol LED-verlichting (2015) - Alle openbare verlichting zal in LED-verlichting worden uitgevoerd (nieuwe aanleg en groot onderhoud).

Ambitie

Met het oog op de sociale veiligheid en verkeersveiligheid voldoet de openbare verlichting in het algemeen aan de verlichtingsklassen van de Nederlandse Stichting Voor Verlichtingskunde (NSVV). Voor de kwaliteit van de verlichting in woonwijken gaat het om de laagste verlichtingsklassen van de NSVV, die overeenkomen met het Politiekeurmerk Veilig Wonen).

Uit duurzaamheidsoverwegingen wordt bij vervanging of nieuwe aanleg voor LED-verlichting gekozen. Met behulp van LED-verlichtingsarmaturen wordt gestreefd naar een reductie van 50% op de energiekosten. Hiermee wordt bijgedragen aan de duurzaamheidsambities.

Uitgangssituatie

Vervangingen worden gefinancierd uit een investeringsbudget. De in de Meerjareninvesteringsplanning (MIP) gereserveerde budgetten zijn toereikend voor de verwachte vervangingen.

De vervanging van masten, armaturen en kabels vindt planmatig plaats, omdat uitstel van planmatige vervanging na enige jaren leidt tot incidentele vervanging tegen hogere vervangingskosten. De vervanging van armaturen met elektronische apparatuur vindt plaats aan het einde van hun (elektronisch) technische levensduur van 20 jaar. Voor masten wordt een technische levensduur van 40 jaar aangehouden. De vervanging van oude kabels vindt plaats bij de vervanging van masten of bij het herstel van verhardingen.

Planning

De planning voor de vervanging van de masten, armaturen en kabels wordt zo mogelijk afgestemd op samenloop met overige werkzaamheden voor groot onderhoud in de openbare ruimte.

Volgens het huidige investeringsschema loopt de uitrol van LED- armaturen nog 10 jaar door. In het kader van anticyclisch investeren is in deze begroting een versnelling hiervan opgenomen. Hierbij is uitgegaan van een uitrol in de komende 3 jaar (2021, 2022 en 2023). Hierdoor worden de huidige armaturen voor het einde van de

levensduur vervangen maar kan eerder bespaard worden op energie en onderhoudskosten. De extra kapitaallasten die dit met zich mee brengt zijn in deze begroting verwerkt.

Verkeersinstallaties

Actuele beleidskaders

- Licht op groen' / over de exploitatie (raadsbesluit 2004);
- 'Het Groen Goed Verdeeld' (collegebesluit 2006).

Ambitie

- Doelmatige inzet en beheer van verkeersregelinstallaties (VRI) en andere verkeersmanagementinstallaties zoals het parkeerverwijssysteem en het DBSA (Dynamisch Busstation Systeem Arnhem).
- Een goede technische staat en functionaliteit, vooral gericht op het handhaven van de verkeersveiligheid en doorstroming.
- Bijdrage aan leefbaarheid en bereikbaarheid, met een nadruk op het bevorderen van het gebruik van de fiets en het openbaar vervoer.

Uitgangssituatie

Het huidige areaal is zowel technisch als functioneel (verkeerskundig) op orde. Vervangingen worden gefinancierd uit een investeringsbudget. De in de Meerjareninvesteringsplanning (MIP) gereserveerde budgetten zijn toereikend voor de verwachte vervangingen. Bij vervangingen wordt direct gekozen voor de laatste technologie (iVRI) om voorbereid te zijn op verdergaande data uitwisseling tussen verkeerslicht en voertuigen.

Planning

Bij reguliere vervangingen worden vanaf 2018 altijd verkeersregelautomaten geplaatst die via de landelijke standaard kunnen communiceren met voertuigen en smartphones.

Vooralsnog staan voor 2021 de volgende locaties op het programma:

- Burg. Matsersingel - station Arnhem Zuid;
- Burg. Matsersingel - Hollandweg;
- Burg. Matsersingel - Rotterdamsingel;
- Burg. Matsersingel - Batavierenweg;
- Burg. Matsersingel - Mr. Stickerstraat;
- Burg. Matsersingel - Rijksweg-West;
- Burg. Matsersingel - A325;
- Westervoortsedijk - Driepoortenweg (3 jaar vervroegd afgeschreven in verband met reconstructie Westervoortsedijk);
- Westervoortsedijk - Simon Stevinweg (3 jaar vervroegd afgeschreven in verband met reconstructie Westervoortsedijk).

Civieltechnische kunstwerken

Actuele beleidskaders

- Beheerplan civieltechnische kunstwerken 2018-2019;
- Beheerplan beeldende kunstwerken 2017-2021.

Ambitie

Ambitie is de civieltechnische kunstwerken op basisniveau (kwaliteitsniveau B) te brengen en te houden.

Uitgangssituatie

Alle kunstwerken worden jaarlijks functioneel geïnspecteerd (schoon en netjes, heel en veilig). Elke vijf jaar worden alle kunstwerken vervolgens technisch geïnspecteerd. Uit deze inspecties blijkt dat de objecten een redelijke staat van onderhoud hebben.

Er zijn op dit moment ruim 1450 civieltechnische kunstwerken (bijvoorbeeld trappartijen, bruggen, tunnels en viaducten). Door stadsuitbreiding neemt dit aantal verder toe.

Het onderhoud wordt deels gefinancierd uit een investeringsbudget en deels uit een exploitatiebudget.

Het meerjarig investeringsbudget (MIP) voor het groot onderhoud Civiele Kunstwerken voor de periode 2019-2029 is op basis van de nu bekende opgaven voldoende om op basis van de huidige ramingen het groot onderhoud te kunnen uitvoeren.

Planning

In het najaar 2020 zal worden gestart met de technische inspectie van het gehele areaal. Op basis hiervan zal in 2021 een nieuw beheerplan worden opgesteld. In voorbereiding is groot onderhoud viaduct Cattepoelseweg

waarvan de werkzaamheden doorlopen in 2021. Daarnaast staat groot onderhoud aan de Matsertaverse, viaduct Wagnerslaan en wellicht aan de brug over de groene rivier (Eldenseweg) in de planning.

Riolering

Actuele beleidskaders

- Het in de MJPB 2018-2022 verlengde Gemeentelijk Rioleringsplan (GRP5) 2014-2018 en aanpak wateroverlast Arnhem-Noord (raadsbesluit 2015).
- Strategie Klimaatadaptatie 2020-2030.

Ambitie

De kwaliteit van het rioolstelsel wordt bepaald aan de hand van rioolinspecties. Jaarlijks wordt een deel van het riool geïnspecteerd.

Het herstel- en vervangingsprogramma is er op gericht de risico's van bezwijkende riolen te minimaliseren. Alleen riolen met een levensduur van minder dan vijf jaar worden vervangen. Riolen met een levensduur minder dan 10 jaar worden alleen vervangen als ze in een projectgebied liggen.

Naar aanleiding van de wateroverlast in de zomer van 2014 is de aanpak wateroverlast Arnhem-Noord opgesteld en door de raad vastgesteld (2015). De aanpak van wateroverlast maakt ook onderdeel uit van de strategie Klimaatadaptatie 2020-2030. De aanpak is nadrukkelijk een gedeelde verantwoordelijkheid van de overheid (gemeente en waterschap) en de particulieren (bewoners, bedrijven, instellingen). Daarbij geldt als uitgangspunt dat de opgave ten aanzien van wateroverlast in de openbare ruimte en op particulier terrein moet worden opgelost en niet in het rioolstelsel. Binnen het in de begroting beschikbare budget zijn middelen beschikbaar voor het optimaal mee koppelen van klimaatadaptatie bij het uitvoeren van groot onderhoud en het concreet verminderen van de gevolgen van extreme wateroverlast.

Uitgangssituatie

De rioolvervangings wordt gefinancierd uit een investeringsbudget en het dagelijks onderhoud en de reiniging en inspecties uit een exploitatiebudget. Over een groot deel van het gehele rioolstelsel zijn inspectiegegevens beschikbaar.

Bij de uitvoering wordt gestreefd naar zoveel mogelijk samenloop met noodzakelijke bovengrondse werkzaamheden. Dit vraagt om een goede samenwerking met de teams Leefomgeving per gebied.

Planning

In 2021 t/m 2023 loopt de grootschalige rioolvervangings in de Geitenkamp en het Spijkerkwartier nog door. Daarnaast zal een start gemaakt worden met de rioolvervangings in Sterrenberg en de Kroonsewal. Verder worden op verschillende plekken in de stad kleine rioolrenovaties uitgevoerd.

Water

Actuele beleidskaders

- Aanpak Wateroverlast Arnhem-Noord (2015);
- Fonteinenvisie;
- Gemeentelijke Rioleringsplan 2014-2018 (in 2018 verlengd);
- Waterbeheerplannen van beide Waterschappen;

Ambitie

Het beleidsveld 'Water' omvat onder meer beheer en onderhoud van afkoppelvoorzieningen (deze voorzieningen zorgen er voor dat regenwater niet in het riool terecht komt maar in de bodem zakt), ecozones, moerassen, sloten, paddenpoelen én oppervlaktewater(bodems) zoals de Immerlooplas, Nieuwe haven, Defensiehaven, haven van Coers, Rijnkade, Nieuwe kade en de dijkdoorbraakkolken. Ook het onderhoud aan civieltechnische watergerelateerde werken, zoals beekriolen, duikers, beschoeiingen en fontein en hoort in deze categorie. De ambitie is:

- het watersysteem op orde brengen en houden;
- met de (water)partners de watergerelateerde opgaven oplossen door zoveel mogelijk voor ruimtelijke oplossingen te kiezen waarbij het water tegelijk een rol kan spelen in het vergroenen en verkoelen van de stad.

Uitgangssituatie

In de afgelopen periode is veel energie gestoken in het controleren en waar nodig corrigeren van de bestaande beheergegevens van de duikers en beekriolen. De locatie, de ouderdom en de onderhoudstoestand van bijna alle duikers en beekriolen onder de hoofdstructuur zijn de afgelopen jaren in kaart gebracht. Daar waar nodig is inmiddels ook groot onderhoud uitgevoerd. Het beheer van de waterbodems wordt nu nog projectgewijs vormgegeven en wordt, na deze inhaalslag, omgevormd tot een systematische aanpak.

Aan de fonteinen op het Willemsplein (AKU) en het Roermondsplein (Blauwe golven) is geen groot onderhoud geprogrammeerd en gebudgetteerd gezien de verwachte herinrichting van deze locaties.

Planning

In de periode 2021-2022 zullen alle nog niet gebaggerde havens uitgebaggerd worden.

Het baggeren van Onderlangs wat voor 2020 op de planning stond heeft vertraging opgelopen en zal doorschuiven naar 2021. Vervolgens zullen in 2021/2022 de Praets en Rosandapolder worden aangepakt. Bij de uitvoering van de baggerwerkzaamheden in de Praets zal aansluiting gezocht worden bij de te graven nevengeul als gevolg van werkzaamheden inzake de ontwikkeling van Meinerswijk.

Het benodigde onderhoud zoals hierboven omschreven wordt gefinancierd uit het exploitatiebudget.

Na deze baggerwerkzaamheden zijn de havens weer op orde voor de komende 20 jaar en kan het jaarlijks baggeronderhoud worden gerealiseerd uit het regulier beschikbare jaarlijkse budget.

Wijkgroen

Actuele beleidskaders

- Groenvisie 2017-2035 (raadsbesluit 2018);
- Bomenplan;
- Stadslandbouw.

Ambitie

De Groenvisie bevat een visie op ontwikkeling, inrichting en beheer van al het grote groen in en om de stad en geeft kaders mee voor het groen in en om Arnhem.

Wijkgroenbeheer is gericht op instandhouding van de gewenste streefbeelden en de gebruiksfunctie van een groengebied. Op de ene plaats leidt dit tot natuurlijk groen en op een andere tot meer cultureel groen. De onderhoudsniveaus zijn als volgt:

- wijkgroen: technisch beheer (snoeien e.d.) op B niveau en onkruidbeheersing op minimaal C-niveau, er kan lokaal hiervan afgeweken worden als dit bijdraagt aan de verbetering van de leefbaarheid, klimaatadaptatie en biodiversiteit;
- groen in de binnenstad en winkelcentra: A-niveau.

Daarnaast streven we er naar het areaal reuzenbalsemien, reuzenbereklauw en Japanse duizendknoop terug te dringen conform het plan van aanpak Bestrijding invasieve exoten 2019 - 2021.

Uitgangssituatie

Voor het onderhoud van het wijkgroen zijn per wijk exploitatiebudgetten gereserveerd. De teams Leefomgeving hebben een sturende rol bij de inzet van deze middelen.

Het dagelijks onderhoud van het groen in en om de wijken resulteert in een beeld op C- niveau. Het gaat dan om het onderhoud van heesters, hagen, boomspiegels, struwelen en gazons. Het onderhoud van het groen in de binnenstad en winkelcentra gebeurt op A-niveau. De droge zomers van 2018, 2019 en 2020 hebben een negatief effect op de instandhouding van de heesterbeplanting. Er gaat meer dood en er moet meer vervangen worden. Waar nodig wordt het reguliere vervangingsbudget ingezet om de schade te herstellen (inboet).

De bestrijding van de invasieve exoten loopt goed, er is een afname zichtbaar.

Planning

- Dagelijks onderhoud wordt uitgevoerd op het vastgestelde onderhoudsniveau.
- Vervangingen: er staan enkele kleinschalige vervangingen in verschillende wijken op de planning. Waar mogelijk worden deze integraal opgepakt met andere projecten. Vervangingen worden in overleg met de teams Leefomgeving uitgevoerd.
- Invasieve exoten: doelstelling is om deze zeer terug te dringen. Op basis van het bestrijdingsplan wordt in 2021 de bestrijding voortgezet.

Speelvoorzieningen

Actuele beleidskaders

- Nota Ruimte voor de Jeugd (Spelennota) 2010-2020 (raadsbesluit 2009);
- Initiatiefvoorstel Groene Speelplaatsen (raadsbesluit 2013);
- Speelvoorzieningen in de (semi-) openbare ruimte moeten voldoen aan de normen van het Warenwetbesluit Attractie- en Speeltoestellen (WAS).

Ambitie

De ambitie die binnen de huidige kaders nagestreefd wordt is:

- behoud van de 10% (groene) veilige gebruiksruimte;
- waar mogelijk grote natuurlijke speel- en ontmoetingsruimtes voor alle leeftijden in de wijken;
- de onderhoudsambitie voor speelvoorzieningen is niveau B.

Uitgangssituatie

Voor speelvoorzieningen zijn per wijk exploitatiebudgetten gereserveerd. De teams Leefomgeving hebben een sturende rol bij de inzet van deze middelen. Uitgangspunt hierbij is:

- Vervangingen: versleten speeltoestellen worden verwijderd of in afstemming met de teams Leefomgeving vervangen of anders ingevuld naar de wensen van de wijk.
- Dagelijks onderhoud: wordt uitgevoerd om de huidige speeltoestellen in stand en veilig bespeelbaar te houden. Het wordt grotendeels op B-niveau uitgevoerd, behalve voor het onderdeel beplakking en graffiti dat op C-niveau wordt uitgevoerd.
- Inspectie: alle speelvoorzieningen in de openbare ruimte worden 2 keer per jaar op functionaliteit geïnspecteerd en 1 keer per jaar op technische kwaliteit. Dit is conform de normen van het Warenwetbesluit Attractie- en Speeltoestellen (WAS). Geconstateerde gebreken worden hersteld of anderszins opgelost.

Planning

- Versleten speeltoestellen en speeltoestellen die niet meer veilig bespeelbaar zijn worden verwijderd.
- Vervangen of plaatsen van speeltoestellen wordt afgestemd met de teams Leefomgeving.
- Dagelijks onderhoud en inspectie worden uitgevoerd op vastgesteld onderhoudsniveau.
- In 2021 zal een grote natuurlijke speel- en ontmoetingsplek worden ingericht in de Laar-West in samenwerking met teams Leefomgeving en de buurt.

Bomen

Actuele beleidskaders

- Groenvisie 2017-2035 (raadsbesluit 2018);
- Bomenplan 2019 (raadsbesluit februari 2020).

Ambitie

Beheer- en onderhoudsmaatregelen zijn gericht op duurzame instandhouding van een gezond bomenbestand en bomenstructuur. We willen meer bomen en meer groenmassa in onze stad, daarvoor moeten de bomen voldoende plek hebben om te kunnen groeien. Samen met goed beheer en onderhoud kunnen de bomen uitgroeien tot volwassen bomen. De oude bomen krijgen extra aandacht in beheer en onderhoud zodat ze langer kunnen blijven staan. Bijzondere bomen worden waar nodig extra beschermd. Vervanging van bomen in lanen is maatwerk. In 2021 zal een lijst met lanen die in aanmerking komen voor vervanging worden opgesteld samen met het Boom Kwaliteitsteam Arnhem. Het ambitieniveau voor het onderhoud aan vrijstaande (straat)bomen is B.

Uitgangssituatie

- Voor het onderhoud aan bomen is een exploitatiebudget gereserveerd dat deels op wijkniveau is begroot. Met het vaststellen van het nieuwe bomenplan is ook het budget voor bomenbeheer aangepast.
- Dagelijks onderhoud: de vrijstaande (straat)bomen worden op B-niveau onderhouden.
- Zorgplicht: alle bomen in de openbare ruimte worden periodiek vooral op veiligheid gecontroleerd door visuele boomcontrole.
- Zieke en dode bomen worden vervangen, waardevolle bomen krijgen extra zorg, ziektes worden gemonitord en preventief bestreden.

Planning

Dagelijks onderhoud van de vrijstaande bomen wordt op het vastgestelde onderhoudsniveau uitgevoerd. De visuele boomcontrole en de daaruit voortvloeiende maatregelen worden uitgevoerd. Dode en zieke bomen zijn waar nodig verwijderd en vervangen. Ziektes en plagen zijn bestreden.

In 2021 krijgen een aantal bijzondere bomen extra bescherming en krijgen een aantal oude bomen extra aandacht in beheer en onderhoud (levensduur verlengend onderhoud). In de periode tot en met 2021 wordt samen met het Boom Kwaliteitsteam Arnhem de vervangingslijst met lanen opgesteld.

Parken en bossen

Actuele beleidskaders

- Bomenplan 2019 (raadsbesluit 2020);
- Groenvisie 2018-2035(raadsbesluit 2018);
- Beheervisie uiterwaarden Neder Rijn Arnhem 2019- 2029/2039;
- Gebiedsvisie Moscowa 2007-2030 (raadsbesluit 2007);
- Beheervisie Park Angerenstein 2006 -2016 (2005);
- Beheervisie Park Klarenbeek, Braamberg en 't Hazegrietje 2007-2017 (2007);
- Beheervisie Sonsbeek, Zijpendaal en Gulden Bodem 2008-2018(2008);
- Beheervisie Park Sacre Coeur 2008-2018 (2008);
- Beheervisie Park Presikhaaf 2010-2019 (2010);
- Beheervisie Polderlinten (dijken, oude lintwegen en zeegen) 2011-2020 (2012);
- Beheervisie Park Immerloo- De Wheme 2014 -2023 (2013);
- Beheervisie Arnhem Veluwe 2015-2024 (2015).

Ambitie

Wij streven er naar om:

- voor alle parken een actuele beheervisie te hebben;
- ruimte te bieden voor recreatie, sport en samenleven in combinatie met de instandhouding en verbetering van erfgoed en ecologische systemen. Dit is onder meer aan de orde bij de instandhouding van de rijksmonumenten Moscowa, Sonsbeek, Zijpendaal en Gulden Bodem;
- onderhoud gebeurt tenminste op B-kwaliteitsniveau.

Daarnaast streven we er naar het areaal reuzenbalsemien, reuzenbereklauw en Japanse duizendknoop terug te dringen conform het plan van aanpak Bestrijding invasieve exoten 2019 - 2021.

Uitgangssituatie

Voor het onderhoud aan bossen en parken is er een exploitatiebudget en een klein investeringsbudget (zie tabel onder aan deze paragraaf).

De bossen en parken hebben een robuuste basis. Desalniettemin zijn er ontwikkelingen op gebied van klimaat, verzuring en gebruik die aandacht vragen. Vooral de droogtes van 2018, 2019 en 2020 zorgden en zorgen voor meer sterfte van bomen en beplantingen op de drogere gronden. Met name naalddhout, eiken en Rhododendrons gaan achteruit in conditie of sterven af. Of deze trend zich doorzet is onzeker, maar waarschijnlijk.

Het ouder wordend bomenbestand vraagt meer zorg en aandacht op gebied van veiligheid en onderhoud.

Verschillende parken van Arnhem waaronder Park Sonsbeek en Musispark worden intensief gebruikt er is ook een veelheid aan evenementen. Intensiever gebruik leidt tot meer slijtage van de beplanting en inrichting van de parken.

Planning

- De actualisering van de beheervisie Sonsbeek/ Zijpendaal en Gulden Bodem. Bij het beheer van de parken wordt ieder jaar een aantal parken systematisch op alle beheeronderdelen beoordeeld en uitvoering binnen de beschikbare middelen aangepakt.
- De bestrijding invasieve exoten voortzetten.
- Verbinden grote eenheden natuur van Meinerswijk met de Bakenhof: fase 2 verbinden natuurgebied Meinerswijk met de natuurgebied van de Groene Rivier in 2021 (fase 1 beheer Groene Rivier en de Bakenhof omzetten naar jaarrond begrazing is gereed).
- Uitvoeren onderzoek om de weerbaarheid van de bossen en parken op de huidige veranderingen te vergroten en maatregelen te formuleren om de negatieve effecten van klimaat en verzuring tegen te gaan.
- Migratieroutes voor het wild vergroten.

Inzamelvoorzieningen voor afval- en grondstoffen

Actuele beleidskaders

- Afvalplan 2012-2020 (raadsbesluit 2012);
- Uitrol omgekeerd inzamelen (raadsbesluit juni 2015);
- Overeenkomst voor het Ondergronds Afval Transportsysteem bij Arnhem Centraal (OAT);
- Raadsbesluit invoering van Diftar (systeem met gedifferentieerde tarieven, waarbij de hoogte van de afvalstoffenheffing is gekoppeld aan de hoeveelheid aangeboden restafval) en aangenomen amendement 'Kaders voor uitwerking van Diftar' (september 2017);
- Raadsbesluit "Begrotingswijziging Diftar 1-7-2020" (november 2019);
- Raadsbesluit "Verordening afvalstoffenheffing 2020" (november 2019).

Ambitie

In het Afvalplan is de ambitie opgenomen om in 2020 te komen tot meer hergebruik van het huishoudelijk afval. Arnhem heeft daarvoor de systeemkeuze van Omgekeerd Inzamelen gemaakt in 2015. Om een extra impuls aan afvalscheiding te geven is besloten om door middel van een heffingssysteem van gedifferentieerde tarieven, ook een prijsprikkel te gaan geven.

Met betrekking tot de inzamelvoorzieningen geldt:

- Zorg voor een geborgde functionaliteit (geen storingen aan de voorzieningen).
- Te allen tijde een veilige situatie bij de inzamelvoorzieningen voor gebruikers en passanten.
- Hoogwaardige infrastructuur van inzamelmiddelen, collectief en individueel, waarmee afvalscheiding op elke locatie in Arnhem mogelijk is.

Uitgangssituatie

- Omgekeerd Inzamelen is ingevoerd in de hele stad. De toegangscontrole is 2019 weer operationeel gemaakt na het laten vervallen van de ongeoorloofde registratie van persoonsgegevens.
- Zowel preventief als correctief onderhoud zijn uitbesteed.
- Staat van onderhoud van de ondergrondse containers is voldoende tot goed.
- Systemen zijn voorzien van een veiligheidskeurmerk. Er worden periodiek controles uitgevoerd.

Planning

- Jaarlijkse beoordeling op basis van de controles of de onderhoudsovereenkomst nog voldoende actueel is of aangevuld moet worden.
- Noodzakelijk onderhoud aan het OAT zijn voorzien in de exploitatie en worden in 2021 opnieuw beoordeeld.
- Noodzakelijke infrastructurele aanpassingen op de afvalbrengstations in Noord en Zuid worden in 2021 opnieuw beoordeeld.

Vastgoed

Actuele beleidskaders

- Het uitvoeringsbeleid vastgoedbedrijf.
- Voor alle panden in permanent beheer zijn er 40-jarige onderhoudsplannen die jaarlijks worden geactualiseerd en opgenomen in de meerjarenprogrammabegroting.
- Bij het vastgoed gelden als deelpartefeuilles onderwijsgebouwen, culturele-, erfgoed- en sportvoorzieningen, welzijnsvoorzieningen, gemeentelijke huisvesting, bijzonder vastgoed en vastgoed in de openbare ruimte.

Ambitie

De ambitie voor de technische staat van het vastgoed is een NEN2767-conditie score van 3 of beter. NEN 2767 is een methode voor het objectief en uniform meten van de fysieke kwaliteit van bouw- en installatiedelen van gebouwen en/of infrastructuur. De score loopt van 1 tot 6, daarbij is 1 zeer goed en 6 zeer slecht. Conditie score 3 staat gelijk aan een redelijke conditie. Het door de gemeente aangekochte vastgoed voor stedelijke ontwikkelingsprojecten wordt niet op een conditiegerichte manier onderhouden, omdat deze panden tijdelijk in beheer zijn.

Het gemeentelijk vastgoed wordt fasegewijs verduurzaamd met de Trias Energetica (eerst energie besparen, restbehoefte zoveel mogelijk duurzaam invullen) als kompas.

Uitgangssituatie

Het gemeentelijk vastgoed voldoet aan het gewenste kwaliteitsniveau, met uitzondering van gebouwen die op korte termijn hun functie verliezen of gebouwen die op korte termijn gerenoveerd worden.

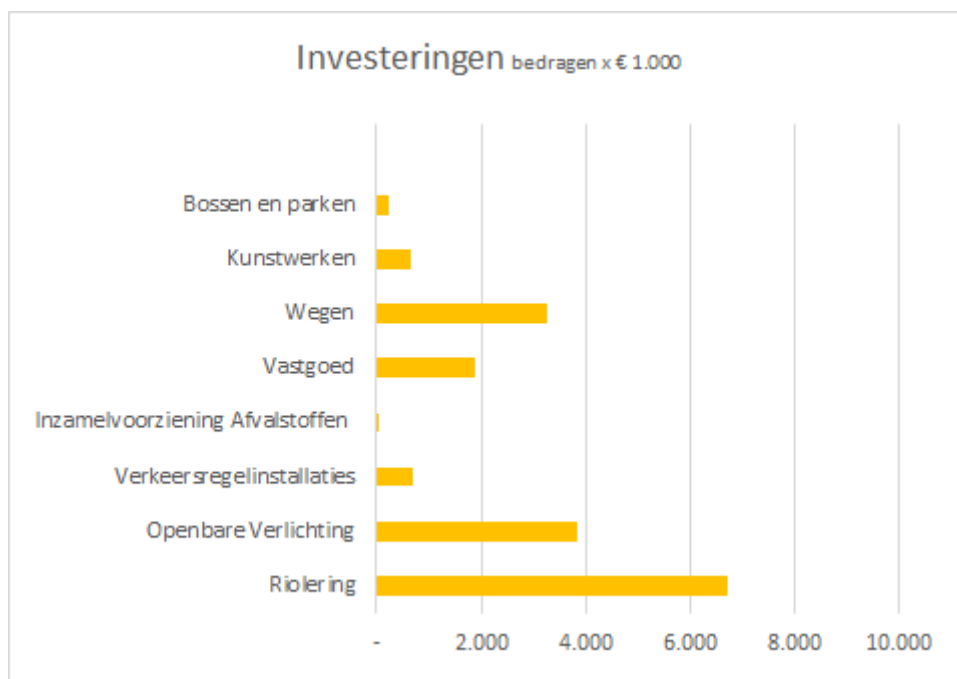
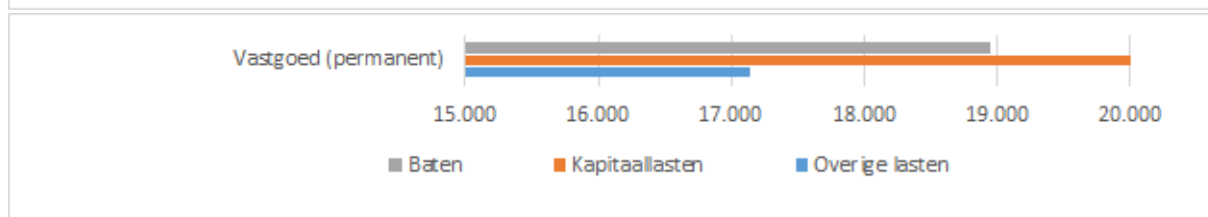
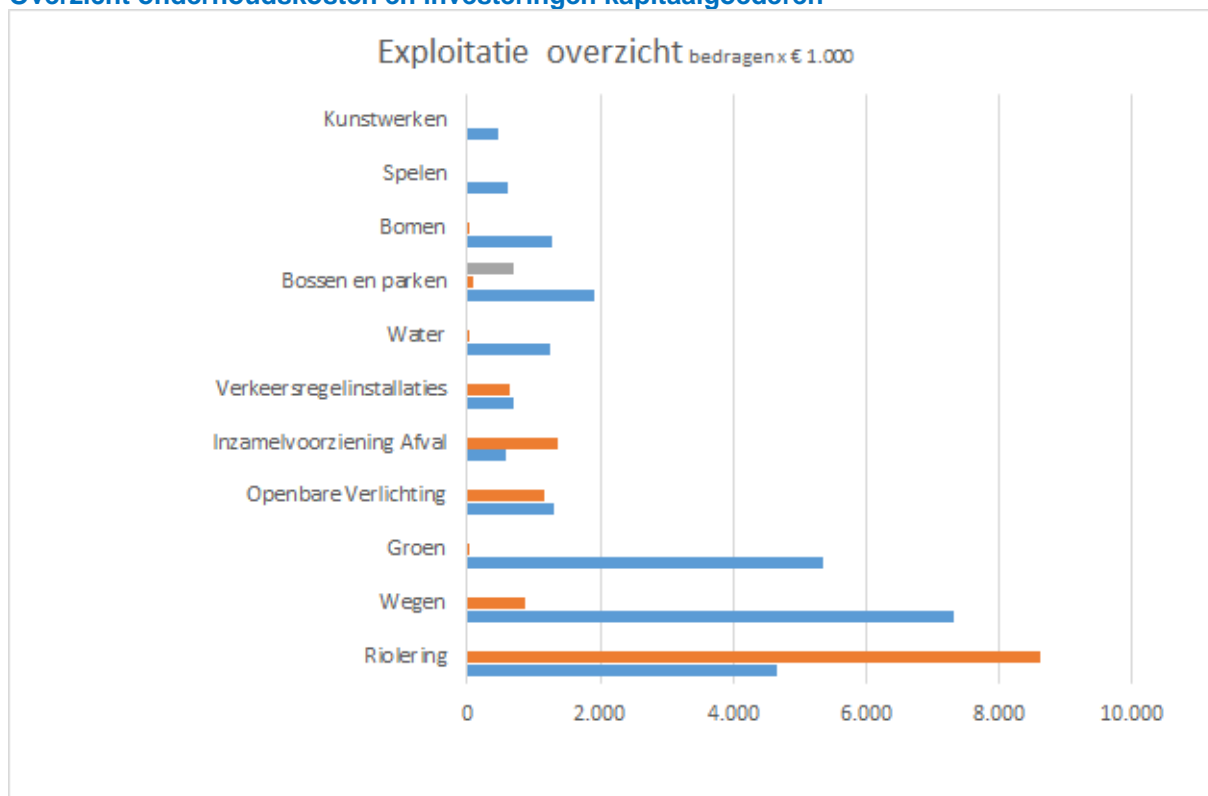
Planning

Lasten en baten voor beheer en onderhoud van het permanente vastgoed maken onderdeel uit van diverse programma's in de gemeentebegroting. Jaarlijks wordt er gemiddeld € 1,4 miljoen geïnvesteerd in vervangingsonderhoud en verduurzaming van het gemeentelijk vastgoed.

Daarnaast staat er een investeringsbedrag van jaarlijks € 800.000 begroot voor het verduurzamen van het gemeentelijke vastgoed welke volledig moeten worden terugverdiend door een besparing te realiseren op de energielasten. De praktijk is echter dat veel van dergelijke investeringen niet volledig kunnen worden terugverdiend met als gevolg dat de investeringen in duurzaamheid dan niet plaatsvinden. Vanaf de begroting van 2021 is het de bedoeling dat in het kader van de Arnhemse Herstelagenda Coronacrisis deze investeringen niet meer volledig hoeven worden terugverdiend maar slechts voor 60%. Daarmee worden ze een stuk haalbaarder en zullen ze sneller worden uitgevoerd. De klimaatdoelstelling wordt eveneens eerder bereikt.

Daarnaast wordt er in de periode 2021-2024 gemiddeld € 4,6 miljoen uitgegeven aan planmatig en storingsonderhoud. Met ingang van 2020 wordt er jaarlijks een bedrag van € 15.000 aan toegevoegd om kleinere aanpassingen in het kader van AST(Arnhemse Standaard Toegankelijkheid) in bestaande gebouwen te kunnen doorvoeren.

Overzicht onderhoudskosten en investeringen kapitaalgoederen

Financiering

Voor de financieringsfunctie worden de missie en de doelstellingen beschreven in het treasurystatuut gemeente Arnhem. In dit statuut wordt ingegaan op de kaderstelling van de werkorganisatie (taken, bevoegdheden, verantwoordelijkheden, mandatering) en op het instrumentarium om de doelstellingen te realiseren.

Deze paragraaf richt zich op de uitwerking van het treasurystatuut naar de begroting voor 2021 en te hanteren normeringen. Hierbij komen de onderstaande onderwerpen aan de orde:

- Risicomanagement financiering;
- Financieringsvolume (inclusief delegatie / mandatering);
- Kasgeldlimiet;
- Renterisiconorm;
- Overige risico's.

Risicomanagement financiering

Voor wat betreft de financiering wordt onderscheid gemaakt tussen:

- a. Eigen gemeentelijke financieringsbehoefte;
- b. Financiering van de sociale woningbouw;
- c. Financiering van aan de gemeente gelieerde instellingen.

Eigen gemeentelijke financieringsbehoefte (a)

Bij de eigen gemeentelijke financieringsbehoefte gaat het om de financiering van de investeringen van de gemeente Arnhem, de financiering van geprivatiseerde onderdelen van de gemeente en de exploitatie van lasten en baten. Bij de investeringen moet naast de reguliere financieringen van de gemeentelijke taken worden gedacht aan grote stedelijke projecten, zoals Arnhem Centraal, stadsvernieuwing in de binnenstad, grondexploitatie en onderhoud in de infrastructurele sfeer. Als 'inkoop' van geld (de funding) wordt gebruik gemaakt van de volgende financieringsmiddelen (stand per 31-12-2021):

- de kapitaalmarkt voor langlopende financieringsmiddelen: € 763,5 miljoen. Het betreft hier de leningenportefeuille opgenomen gelden (O/G);
- de geldmarkt voor kortlopende financiering (< 1 jaar): Naar verwachting zal per ultimo 2021 maar voor een bedrag van € 6,6 miljoen een beroep op kasgeld nodig zijn voor de financiering van investeringen en projecten. Het grootste deel van de ruimte binnen het beschikbare kasgeld kan worden aangewend voor de (goedkope) financiering van de dagelijkse activiteiten van de gemeente: het werkkapitaal;
- de binnen Arnhem beschikbare reserves en voorzieningen met een volume van € 134,1 miljoen.

Binnen de gemeente wordt voor de financiering een omslagrente van 1,7% in rekening gebracht bij de investeringen en de projecten.

De portefeuille door de financieringsfunctie uitgezette gelden (U/G), heeft per 31-12-2021 een volume van € 46,9 miljoen. Het betreft hier leningen aan instellingen en verzelfstandigde organisatie-onderdelen.

Arnhem en de wereldeconomie

Nadat Nederland en Noord-Europa de recessie na de kredietcrisis achter zich hadden gelaten en de economie zich herstelde is de wereld getroffen door een nieuwe crisis, de COVID-19 pandemie. De onzekerheden en angsten voor de economische gevolgen hebben ertoe geleid dat in april en mei de rente op de kapitaalmarkt is gestegen, maar deze stijging was maar kortstondig. De rente ligt inmiddels weer op het (lage) niveau van voor de pandemie.

De verwachting van velen is dat de economie mogelijk al in 2020 en verder in 2021 zich weer zal versterken. Waar een aantrekkende economie normaal gesproken ervoor zorgt dat de rente gaat oplopen, is dat nu geen zekerheid. Naast een toename in de vraag naar nieuwe leningen, wat de rente kan opdrijven, zien we de verruiming van het opkoopprogramma van staatsobligaties door de ECB (de zogeheten kwantitatieve verruiming) sinds 2019 met een verdere intensivering in mei 2020 ter bestrijding van de coronacrisis. Deze kwantitatieve verruiming zorgt ervoor dat er meer geld beschikbaar komt op de kapitaalmarkt, wat als doel heeft dat de rente gaat dalen. De praktijk zal moeten uitwijzen welke van deze twee factoren de doorslag zal gaan geven. Alle analisten en economen zijn van mening dat het huidige lage renteniveau voor de kapitaalmarkt op termijn onhoudbaar is, maar voor de gemeente betekent dit dat financiering goedkoop blijft.

Financiering van de sociale woningbouw (b)

Voor de financiering van de woningbouw wordt door de corporaties nadrukkelijk gekeken naar het Waarborgfonds Sociale Woningbouw (WSW), waarmee de gemeente Arnhem een achtervangovereenkomst heeft gesloten. Dit landelijke fonds fungeert als waarborg ten aanzien van risico's van wanbetaling en vervult daarmee de garantstellende rol die gemeenten van oudsher hadden. Het bestaan van het WSW samen met ontwikkelingen op het gebied van schaalvergroting en regionalisering van de woningcorporaties verklaart waarom de rol van de gemeente op het terrein van de financiering van woningbouw de afgelopen jaren kleiner is geworden en nu zo goed als uitgespeeld is. In 2021 heeft de gemeente nog maar één lening van € 9.000 aan de woningcorporatie Omnia Wonen op de balans.

Financiering van aan de gemeente gelieerde instellingen (c)

Bij de financiering van aan de gemeente gelieerde instellingen gaat het om activiteiten die nauw grenzen aan het beleid van de gemeente Arnhem. Het gaat hier vooral om instellingen in de sectoren zorg, sport en cultuur. Ook bij deze financiering wordt de laatste jaren een terughoudend beleid gevoerd.

Bij de directe (eigen) financiering van de activiteiten van de instellingen heeft de gemeente Arnhem een gericht toezicht op het reilen en zeilen van de betreffende instellingen. Door aan de te verstrekken leningen waarborgen te verbinden kan bij calamiteiten direct worden gereageerd (voorbeeld: executie bij recht van eerste hypotheek). Tevens bestaan er bij de sectoren zorg en sport waarborgfondsen. Met borgstelling door deze waarborgfondsen kunnen instellingen bij banken een lagere rente bedingen en hoeft de gemeente zelf geen lening te verstrekken. Het waarborgfonds voor de sport (SWS) garandeert maximaal de helft van de lening en eist een garantie van de gemeente voor het resterende deel van de lening.

In 2020 heeft de economie harde klappen gekregen, maar zal naar verwachting in 2021 weer aantrekken. Dat zal niet op alle fronten in een gelijk tempo gebeuren, waardoor het mogelijk is dat de ene instelling langer geconfronteerd zal worden met de gevolgen van de recessie dan de andere en alsnog in moeilijkheden komt en bij de gemeente aan moet kloppen voor ondersteuning. Dat risico wordt substantieel verkleind door de garanties van de waarborgfondsen.

Financieringsvolume (delegatie/mandaat)

Bij het vaststellen van de Begroting neemt de gemeenteraad een besluit over de omvang van de gemeentelijke activiteiten en daarmee over het financieringsvolume. Afgezien van de eigen middelen in reserves en voorzieningen wordt in de financieringsbehoefte voorzien door middel van leningen voor de lange termijn (vaste financiering) en voor de korte termijn (vlottende financiering).

Lange termijn financiering (vaste financiering)

Zoals reeds toegelicht gaat het hier om de benodigde geldmiddelen voor de eigen gemeentelijke investeringen en projecten; de financiering van sociale woningbouw en de verstrekking van geldleningen aan instellingen, gelieerd aan het beleid van de gemeente Arnhem.

Korte termijn financiering (vlottende financiering)

Bij de kortlopende financiering gaat het om de financiering van de lopende activiteiten en werkzaamheden van de gemeente. Hiervoor wordt geld geleend of (in geval van een tijdelijk overschot) uitgezet bij de schatkist voor een periode van maximaal een jaar. Als een extra zekerheid, bijvoorbeeld voor het opvangen van onverwachte fluctuaties in de behoefte aan kasgeld, is een arrangement afgesloten met de Bank Nederlandse Gemeenten waarbij tot een beperkt bedrag (€ 4 miljoen) de gemeente een negatief saldo mag hebben. Insteek is hiervan zo weinig mogelijk gebruik te maken, een kasgeldlening is goedkoper dan rood staan bij de bank.

In voorkomende situaties zal een deel van de opgenomen kas-/callgelden (O/G) worden omgezet in langlopende financiering, de zogenoemde consolidatie. Een en ander past binnen de regels, zoals vastgelegd in het treasurystatuut.

Financieringsbehoefte per 31-12-2021

Onderstaand schema geeft inzicht in de benodigde geldmiddelen voor de langlopende financiering en de manier waarop deze beschikbaar komen (de funding).

Het totaalvolume van de benodigde financieringen bedraagt € 907 miljoen. Vanuit de beschikbare aanwezige middelen (reserves en voorzieningen en obligo's en waarborgsommen) en de leningenportefeuille voor de vaste financiering is een bedrag van € 902,8 miljoen beschikbaar. Dit betekent dat per ultimo 2021 voor een bedrag van € 4,2 miljoen een beroep moet worden gedaan op kortlopende leningen op de geldmarkt.

De financieringsfunctie is ruimschoots in staat om voldoende middelen aan te trekken en beschikbaar te stellen voor dekking van de reeds gepleegde investeringen, de kosten in de grondexploitatie en voor de in 2021 begrote investeringen.

Benodigd voor	Bedrag	Financiering middels	Bedrag
<i>Bedragen x € 1.000</i>			
Activa gemeente Arnhem en grondexploitatie	826.524	Reserves en voorzieningen	136.546
Uitgezette gelden aan gelieerde instellingen en woningcorporaties (kapitaalverstrekking en leningen u/g)	45.089	Opgenomen gelden in de kapitaalmarkt (leningen o/g)	763.479
		Obligo's en waarborgsommen	2.831
Overige uitgezette middelen (o.a. nog te ontvangen erfpacht en bijdragen aan activa van derden)	35.395	Rekening courant BNG en kasgeldleningen	4.152
Totaal langlopend te financieren	907.008	Totaal financiering	907.008

Leningenportefeuille 2021

Onderstaand schema geeft inzicht in de samenstelling van de volumes in het jaar 2021 van de huidige leningenportefeuille van de financieringsfunctie. Het betreft leningen opgenomen gelden (O/G) en leningen uitgezette gelden (U/G).

Leningen portefeuille	Stand		Aflossing	Stand
	01.01.2021	Opname		31.12.2021
<i>Bedragen x € 1.000</i>				
Leningen O/G				
Leningen portefeuille	670.421	106.567	-48.892	728.096
Nog aan te trekken financiering in 2020	35.375			35.375
Leningen t.b.v. woningcorporaties	9		-1	8
Totaal leningen O/G	705.805	106.567	-48.893	763.479
Leningen U/G				
Vaste leningen uitstaand	46.522		-6.183	40.339
Woningcorporaties	9		-1	8
Totaal leningen U/G	46.531	0	-6.184	40.347

Rentevisie

In recente jaren is als gevolg van de lage rentestand de gemiddeld te betalen rente voor de gemeente gestaag gedaald. Als gevolg van gewijzigde wetgeving in het BBV moet de omslagrente binnen marges de gemiddelde marktrente volgen en is de gemeente niet meer vrij in het bepalen van deze intern in rekening te brengen rente. Een omslagrente van 4%, zoals de gemeente hanteerde voor het jaar 2018, is niet meer toegestaan. Deze bedroeg in 2020 2% en daalt in 2021 naar 1,7%.

Om meerjarig gebruik te blijven maken van de lage marktrente kiest de gemeente ervoor om nu en in de komende jaren leningen met lange looptijden aan te trekken waarvan de rente nog steeds laag is (momenteel onder de 1%). Wanneer de rente ook na 2021 zo laag blijft is het bijna een zekerheid dat de omslagrente in 2022 verder verlaagd moeten worden om te voldoen aan de eisen uit het BBV.

De gemeente heeft al een aantal jaren leningen aangetrokken met lange looptijden van 20 à 30 jaar. Hiermee is ruimte gecreëerd om in toekomstige jaren - wanneer de rente voor nieuwe leningen mogelijk weer op een hoger niveau terecht zal komen - met behulp van nieuwe leningen met kortere looptijden toch een lage gemiddelde rente te realiseren binnen de wettelijke mogelijkheden.

Als gevolg van de renterisiconorm (zie hieronder) mag de gemeente geen leningenportefeuille hebben met een gemiddelde looptijd van leningen van korter dan ongeveer vijf jaar. De gemeente zou dan in een jaar meer leningen moeten herfinancieren dan is toegestaan.

Mandaat (voor nieuw aan te trekken financieringsmiddelen)

Met het vaststellen van deze MJPB 2021 – 2024 inclusief de paragraaf financiering mandateert de gemeenteraad het college om voor de financieringsbehoefte per onderscheiden categorie in 2021 leningen aan te gaan tot de volgende maximumtotalen:

Maximaal toegestane leningen 2021	Maximaal
<i>Bedragen x € 1.000</i>	
Eigen gemeentelijke financieringsbehoefte	250.000
Financieringsbehoefte sociale woningbouw	100.000
Financieringsbehoefte aan gemeente gelieerde instellingen	50.000

Kasgeldlimiet

De Wet FIDO geeft concrete richtlijnen voor gemeenten voor het beheersen van het renterisico in verband met de korte termijn financiering. De kasgeldlimiet is een wettelijk maximum (plafond) voor het volume geldleningen in de vorm van zogenaamde call- en kasgeldtransacties.

De bovengrens is bij ministeriële regeling voor het jaar 2021 vastgesteld op 8,5 % van het lastentotaal van de gemeentelijke begroting. De begroting van de gemeente Arnhem voor het jaar 2021 heeft een omvang van € 733,3 miljoen en daarmee komt de kasgeldlimiet uit op € 62,3 miljoen.

Het Rijk geeft gemeenten veel ruimte om maximaal gebruik te maken van (goedkope) financiering met kasgeld. Hoewel het gemeenten formeel niet is toegestaan de kasgeldlimiet te overschrijden (Wet FIDO, art. 4, lid 1), hoeven deze pas aan de toezichhouder te rapporteren wanneer de kasgeldlimiet drie kwartalen op rij wordt overschreden (art. 4, lid 2). Hiermee wordt gedoogd de kasgeldlimiet twee kwartalen op rij te overschrijden. De gemeente Arnhem stuurt er desondanks op onder de kasgeldlimiet te blijven en deze niet te overschrijden.

Renterisiconorm

Het renterisico betreft het risico dat de begroting van de gemeente geconfronteerd wordt met een verzwaring van de rentelasten als gevolg van herfinancieringen van bestaande activa of van herziening van rente van bestaande leningen.

Het doel van de renterisiconorm is om dit risico te beperken tot een handelbaar niveau. Bij een gelijkmatig opgebouwde leningenportefeuille blijft het renterisico binnen verantwoorde marges en zullen de renteaanpassingen zich geleidelijk voordoen en binnen de begroting opgevangen kunnen worden.

In de Wet FIDO is vastgelegd dat jaarlijks een volume ter grootte van 20 % van het lastentotaal van de gemeentelijke begroting (peildatum 1 januari) mag worden geherfinancierd of een renteherziening mag ondergaan. Omdat de gemeente voor de eigen financiering geen leningen heeft aangetrokken waarvan periodiek de rente wordt herzien, heeft voor Arnhem de renterisiconorm alleen betrekking op herfinanciering van aflopende leningen. Op basis van het begrote lastentotaal voor 2021 van € 733,3 miljoen mogen leningen tot een bedrag van € 146,7 miljoen worden geherfinancierd.

Voor het jaar 2021 komt de prognose van het renterisico uit op 6,0 %. (vergelijk: JV2019 4,1 %).

Schatkistbankieren

Sinds het najaar van 2013 kennen gemeenten en andere decentrale overheden verplicht schatkistbankieren. Decentrale overheden dienen banktegoeden, die een vooraf bepaalde drempelwaarde te boven gaan, af te storten naar een rekening-courant bij het ministerie van Financiën. Voor de gemeente Arnhem bedraagt de drempelwaarde in 2021 € 4,22 miljoen.

Omdat inkomende en uitgaande kasstromen niet op elkaar zijn afgestemd, kunnen hoge positieve of negatieve kassaldi ontstaan. Om enigszins ruimte te bieden voor zulke bewegingen moet het gemiddelde van de banksaldi van de gemeente in een kwartaal worden afgezet tegen deze drempelwaarde, niet de dagelijkse stand. Het banksaldo hoeft dus niet continu beneden de drempelwaarde te blijven. Een banksaldo boven de drempelwaarde kan binnen het kwartaal worden gecompenseerd met banksaldi, die lager zijn dan de drempelwaarde.

Om de drempelwaarde niet te overschrijden wordt in 2021 beperkt gebankierd bij de schatkist.

Bij de controle van de jaarrekening neemt de accountant de verplichting tot schatkistbankieren mee.

Overige risico's

Gezien de samenstelling van de gemeentelijke leningenportefeuille en de kaderstelling vanuit de wet en het treasurystatuut (leningen worden alleen afgesloten in euro's) is binnen de gemeente Arnhem geen sprake van valutarisico en/of koersrisico.

Bedrijfsvoering

Voor de gemeentelijke bedrijfsvoering zijn bedrijfsmiddelen nodig om de geformuleerde doelen van de verschillende programma's te kunnen bereiken. Het gaat met name om de uitgaven voor personeel en organisatie, informatie en automatisering, auditing en risicomangement.

Personeel en organisatie

Personeel

Het streven naar een divers samengesteld personeelsbestand en een inclusieve organisatie, waar iedereen op gelijkwaardige wijze kan deelnemen, zijn talenten kan inzetten en zich welkom voelt, staat hoog op de agenda. Wij gaan verder op de ingeslagen weg van door het verzorgen van trainingen, workshops, ontmoetingen met diverse doelgroepen (Meet & Greet) en het formuleren van meetbare doelstellingen. De trainingen 'selecteren zonder vooroordelen' is vooral bedoeld voor leidinggevendenden om bij hen meer bewustzijn te creëren over gelijke behandeling en in het selecteren van diverse kandidaten. Met behulp van de Inclusiviteitsmonitor brengen wij in beeld hoe onze inspanningen en resultaten zich verhouden tot die van andere organisaties. Hiernaast blijven wij investeren in arbeidsmarktcommunicatie, social media, versterken van netwerken en het door ontwikkelen van de nieuwe website www.werkenvoorarnhem.nl.

Ondanks de uitstroom door pensionering en instroom van jongeren is de gemiddelde leeftijd in onze organisatie bijna 50 jaar. Dit is voor ons aanleiding om steviger te investeren in strategische personeelsplanning en te zorgen dat op tijd jongere medewerkers worden aangenomen voor vervanging van de uitstroom. Bovendien wordt de aandacht gericht op het binden en boeien van jonge collega's die al bij ons aan het werk zijn. Het Jong Arnhem netwerk (voor en door jonge collega's onder de 35 jaar) speelt daarbij een belangrijke rol, evenals het investeren in opleiden en ontwikkelen van onze medewerkers.

Het verzuimcijfers is, organisatie breed gezien, dalende en het is belangrijk om dit in het komende jaar vast te houden. Verzuimmanagement en verzuimpreventie blijven heel belangrijke instrumenten. De taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden in het verzuimproces gaan we nog beter definiëren en beleggen, zodat tijdig en gericht actie kan worden ondernomen.

De meldingsfrequentie en het kortdurend verzuim zijn prima op orde en zelfs aan de lage kant. Dit duidt op een grote bevoegenheid en betrokkenheid bij medewerkers. Vooral het langdurig, psychisch verzuim in de organisatie blijft het komende jaar onze aandacht houden.

Vitaliteit onder medewerkers verlaagt de kans op burn-out en andere psychische klachten. Van medewerkers wordt hierin een grote mate van eigen verantwoordelijkheid verwacht. Mede door de coronacrisis en signalen uit het medewerkersonderzoek gaan wij acties zetten op een gezonde levensstijl en een goed werk-privébalans. Ook blijven we trainingen en activiteiten voor fysiek en mentaal welzijn aanbieden, waarmee we werknemers handvatten geven om 'de bal' op te pakken.

De coronacrisis heeft laten zien dat diverse aspecten van 'Het Nieuwe Werken' aan urgentie hebben gewonnen. Online samenwerken, hybride vergaderen, flexibel en meer plaats- en tijdonafhankelijk werken zijn noodzakelijk geworden als de 1,5meter organisatie blijft voortbestaan. Vanuit P&O wordt samen met de directie en de andere betrokken organisatie-onderdelen een plan gemaakt. Hierin staat op welke wijze en met welke aanpassingen en ondersteuning medewerkers zo optimaal als mogelijk intern en ook samen met de stad moeten kunnen blijven samenwerken.

De Rijksoverheid laat per 1-1-2020 de stagevergoedingen niet langer afhankelijk zijn van het niveau van de opleiding. De gemeente Arnhem heeft stageplaatsen beschikbaar voor een groot aantal opleidingen in het WO, HBO en MBO. Met ingang van het schooljaar 2020-2021 worden bij de gemeente Arnhem de stagevergoedingen voor MBO, HBO en WO studenten gelijkgetrokken. De stagevergoeding bedraagt met ingang van het nieuwe schooljaar 2020-2021 voor alle stagiaires € 350 per maand.

Totaal aantal FTE Arnhem	Realisatie Bezetting 31.12.2019	Begroting Formatie 2020	Begroting Formatie 2021	Begroting Formatie 2022	Begroting Formatie 2023	Begroting Formatie 2024
Bestuur						
Aantal FTE Raad	42	39	39	39	39	39
Aantal FTE College B&W	7	7	7	7	7	7
Personeel						
Aantal FTE ambtelijke organisatie formatie	908	935	916	912	912	912
Totaal personeel gemeente Arnhem	908	935	916	912	912	912

Verloop formatie

	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022	Begroting 2023	Begroting 2024
Aantal FTE ambtelijke organisatie MJPB 2020-2023	914	903	901	901	901
Bij: sr businesscontroller klimaat en energie en medewerker bedrijfsvoering NEMIA	1	1	0	0	0
Bij: 3,3 fte centraliseren en automatiseren inhuurbalie	3	3	3	3	3
Bij: trainees uit jongerenbudget	9	2	0	0	0
Bij: extra formatie veiligheidshuis, procesregisseur en informatiecoördinatoren	3	4	4	4	4
Bij: toezicht en preventie Diftar, 8,0 fte	8	8	8	8	8
Bij: 6,0 fte, 4,0 fte handhavers en 2,0 fte Bibob, als gevolg van de 4 ton intensivering uit de herstelagenda		6	6	6	6
Af: te realiseren taakstelling 6,0 fte als gevolg van de 4 ton intensivering uit de herstelagenda		-6	-6	-6	-6
Af: reorganisatie W&I, budgetneutraal	-3	-5	-4	-4	-4
Aantal FTE ambtelijke organisatie Begroting 2021	935	916	912	912	912

	Realisatie 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022	Begroting 2023	Begroting 2024
Aantal FTE ambtelijke organisatie	908	935	916	912	912	912

Saldo personeelsbudget loonsom (in € 1.000)	70.545	75.613	75.493	75.181	75.166	75.167
--	---------------	---------------	---------------	---------------	---------------	---------------

Gemiddelde loonsom (in €)	77.671	80.870	82.416	82.435	82.418	82.420
----------------------------------	---------------	---------------	---------------	---------------	---------------	---------------

De formatie van de afdeling Financiën & Control is uitgebreid met een senior businesscontroller voor Klimaat en Energie en de Omgevingswet. In 2020 en 2021 wordt deze formatie uitbreiding gedekt uit programmabudget Klimaat en Energie (0,3 fte), uit programmabudget Omgevingswet (0,3 fte) en uit vacatureruimte op de afdeling (0,4 fte).

In mei 2019 is door de directies van de gemeente Arnhem en De Connectie besloten om de inkoop van inhuur te centraliseren en te automatiseren. Hiervoor is 3,3 fte formatie structureel ter beschikking gesteld.

Gedurende de periode 1 maart 2020 t/m 1 maart 2021 zijn er 11 trainees aan de formatie toegevoegd. Omgerekend op jaarbasis is dit 9 fte in 2020 en 2 fte in 2021. Dekking hiervoor vindt plaats uit het jongerenbudget.

Vanaf 1 april 2020 is de formatie van het Veiligheidshuis verhoogd met 4 fte. Deze capaciteit was al langere tijd aanwezig in de vorm van inhuur. Deze inhuur is nu omgezet naar vaste formatie. Gemiddeld op jaarbasis is dit 3 fte in 2020 en vanaf 2021 is dit 4 fte (1,0 procesregisseur en 3 fte informatiecoördinator).

Conform het raadsbesluit van 25/9/2017 wordt de formatie met in totaal 8,0 fte verhoogd in verband met de invoering van Diftar: 2 fte coördinator toezicht en preventie en 6 fte toezichthouder afval.

Zoals in de Herstelagenda is opgenomen is de druk op handhaving hoog en neemt het aantal beleidsvelden dat een beroep doet op handhaving toe. Om deze reden wordt de handhavingscapaciteit uitgebreid. Daarnaast wordt formatie ingezet om georganiseerde criminaliteit (Bibob) tegen te gaan. Conform motie 20A66 Wel handhaven, maar taakstelling personeel is een taakstelling op de totale personeelslasten daarbij opgenomen (zie ook programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën).

Het nieuwe functiehuis van Werk en Inkomen past binnen het kader van de personeelsbegroting. De hogere salariskosten worden opgevangen door een lagere formatie van 3 fte in 2020 en 4 fte vanaf 2021 (1,0 procesregisseur en 3,0 fte informatiecoördinator).

Organisatie

Er worden deze komende begrotingsperiode geen grote structuurwijzigingen in de organisatie verwacht, maar we zullen ons er vooral op blijven richten om te verbeteren in onze werkwijzen en processen om zo ook op de vragen van de toekomst een antwoord te kunnen geven. Zo is het noodzakelijk om de komende jaren te gaan investeren in de publieke dienstverlening (burgerzaken). De toenemende complexiteit in het werk en de digitalisering vragen om een transformatie en daarmee ook om investeringen in de dienstverlening. Ook de ontwikkelingen en veranderingen bij andere onderdelen die al zijn ingezet, zoals bijvoorbeeld bij Werk en Inkomen, zijn niet klaar en zullen ook het komende jaar om veel aandacht vragen.

Een heel belangrijk speerpunt voor de hele organisatie is om het hybride werken met alle voordelen die dat in zicht heeft, ook na corona voort te zetten.

Dat vraagt om een fundamentele herijking van de manier waarop nu wordt gewerkt. Natuurlijk moeten de randvoorwaarden (zoals huisvesting, ICT) in orde zijn, maar zaken als sturing, werkwijzen en houding en gedrag moeten hierin als de belangrijkste kritische succesfactoren worden gezien.

Informatie en automatisering

Vanuit het vakgebied informatie wordt gewerkt aan drie thema's: informatiegestuurde organisatie, uitbreiding digitale dienstverlening en modernisering van de werkplek. Dit alles vanuit een robuuste basis, met bijzondere aandacht voor informatieveiligheid, privacy en auditing.

Uitbreiding digitale dienstverlening

De gemeentelijke informatievoorziening, een belangrijke basis voor de dienstverlening, wordt blijvend gemonitord en bijgesteld met het oog op continuïteit, kwaliteitsverbetering én meer doelmatigheid. Dit omvat onder andere:

- We werken aan optimale dienstverlening met effectieve processen en informatiestromen.
- Informatiehuishouding met betrekking tot het Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO). Hiermee sorteren we ook voor op de beoogde ondernemers-dienstverlening binnen het Programma Vitale Economie onder de noemer 'van bedrijven weten'.
- Sturing op de kwaliteit van archivering en duurzame bewaring om de preservatie en toegankelijkheid van de analoge en digitale informatie te waarborgen.
- Aangesloten wordt bij landelijke innovaties waaronder de 'Common Ground' van VNG realisatie.
- Om de primaire processen in de toekomst goed en veilig uit te kunnen blijven voeren is het van belang dat de processen bij ICT die de dienstverlening aan de gemeenten vormgeven beter op orde komen. Er worden hierin aanvullende investeringen gedaan. Afdeling Informatie werkt hierin samen met ICT.

Informatiegestuurde organisatie

Er wordt, naast de informatieproducten en onderzoeken die al regulier plaatsvinden zoals Staat van de Stad, gewerkt aan digitale innovaties om maatschappelijke opgaven uit onze veranderprogramma's te realiseren.

- Het leveren, onderhouden en door ontwikkelen van monitoring (door middel van rapportages en dashboards) ten behoeve van sturing in de lijn en programmasturing.
- Meer Open Data.
- Nieuwe methoden en technieken in het kader van onderzoek & statistiek worden verkend; te denken aan kunstmatige intelligentie en geavanceerde analyses.
- Werken met bijvoorbeeld sensoren en de mogelijkheden met betrekking tot het verwerken van grote hoeveelheden gegevens worden verder verkend. Waar zinvol, wordt er mee geëxperimenteerd, bijvoorbeeld op het gebied van duurzame energieproductie, verbetering van de luchtkwaliteit, armoedepreventie en arbeidsstimulering.

Modernisering werkplek

- Tijd- en plaats onafhankelijk en toch samen. Al jaren is het een ambitie. De coronacrisis zorgt voor een acute noodzaak vanuit thuis te kunnen werken en vanaf daar toch alles te kunnen doen, met collega's en met partners van buiten de gemeente. De ontwikkeling van vaste naar geïntegreerde telefonie hoort hier ook bij.
- De inrichting van de vaste plekken zal ook wijzigen: naast de anderhalvemeterwerkplek zal een werkplek gerealiseerd worden die naadloos aansluit op de mobiele werkplek.

Informatieveiligheid, privacy & auditing

De gemeente heeft steeds meer gegevens. Enerzijds gaat het hier om persoonsgegevens. Inwoners mogen erop vertrouwen dat hun privacy bij ons geborgd is: we gaan goed om met gegevens en vragen alleen wat nodig is. Anderzijds hebben we veel informatiestromen die belangrijk zijn voor de continuïteit van onze bedrijfsvoering en dus veilig moeten zijn. De veranderende wetgeving zorgt ook voor aanpassingen in ons informatiebeleid. Met auditing wordt aantoonbaar gemaakt dat de gemeente hierop in control is.

Financiën en control

In 2020 heeft Financiën en Control haar ambitie en koers bepaald in samenspraak met de afdeling en onze stakeholders en dit heeft geleid tot een ambitieus plan voor de toekomst.

" Wij brengen Arnhem verder, met betrokkenheid, onafhankelijk advies en ondersteuning, met kennis en met innovaties."

In 2021 zullen wij verder vormgeven aan de belangrijkste ontwikkelingen uit ons ambitieus plan. Wij zullen blijven investeren in de ontwikkeling van kennis en expertise op gebied van business intelligence zodat we de focus op analyseren leggen en minder op data maken.

Verder zullen wij zichtbaar invulling geven aan soft closure gedurende het jaar voor een actuele en betrouwbare administratie.

Medewerkers ontwikkelen zich door. Leren van en met elkaar door middel van trainingen, casuïstiek behandelingen, feedback en gerichte opleidingen waar gewenst en nodig.

Innovatie en financieel beleid

In 2021 wordt doorgepakt op innovaties en vernieuwingen die in 2020 zijn ingezet. Innovaties die gericht zijn op het optimaliseren van onze processen en verder verbeteren van onze informatievoorziening aan inwoners, bedrijven, raad, college en management. Daarbij kan gedacht worden aan het robotiseren van processen, het doorontwikkelen van de maandelijkse afsluiting (soft closure), het gebruik van de Lokale Lastenmeter en het verbeteren van het inkoop- en betaalproces. Dit alles vanuit onze I-visie (visie op informatievoorziening).

Auditing en risicomanagement

De nieuwe nota Risicomanagement en weerstandsvermogen is als concept in de auditcommissie besproken. Het college heeft deze nota nu na verwerking van de reactie van de auditcommissie aan de raad voorgelegd met het voorstel de uitgangspunten hierin vast te stellen. Vanaf vaststelling is de wijze waarop auditing en risicomanagement werkt voor het grootste deel hier op gebaseerd. Vanaf 2020 wordt er gewerkt aan trainingen, zal het gemeentelijke risicoprofiel doorlopend worden geactualiseerd, zal de nieuwe systematiek voor risico's van het grondbedrijf worden uitgevoerd, wordt de risicogerichte benadering van de Verbonden Partijen begeleid en zullen risicosessies, risicoanalyses en evaluaties worden uitgevoerd.

Rechtmatigheid en financial audits

De financial audits worden in het kader van de jaarrekening uitgevoerd door de externe accountant. Ter ondersteuning hiervan voert de gemeente interne controles (IC) uit zoals opgenomen in het IC-plan. In het IC-plan wordt rekening gehouden met het toekomstig invoeren van de rechtmatigheidsverklaring die het college van B&W gaat afgeven. Hiervoor worden de werkwijzen aangescherpt in afstemming met de externe accountant.

Juridische zaken

Het specifieke terrein van de burgemeestersbevoegdheden Openbare Orde en Veiligheid zal, gezien maatschappelijke ontwikkelingen zoals ondermijning, veel prioriteit vragen. Temeer nu de gemeente Arnhem zal deelnemen aan het Experiment gesloten coffeeshopketen (wietexperiment).

Veel aandacht zal blijven gaan naar de, weliswaar iets vertraagde invoering van de nieuwe Omgevingswet, die in samenwerking met beleidsafdelingen en ICT uitgewerkt wordt. Ook zullen de energietransitie en ondersteuning van wijkinitiatieven de nodige aandacht vragen.

De advisering vanuit Juridische zaken zal op een toegankelijke en verbindende wijze plaatsvinden.

Tenslotte zal de afdeling Juridische zaken een verbeterprogramma Heldere taal opnemen. Daarmee wordt communicatie met onze omgeving waar mogelijk minder formeel en meer toegankelijk voor degenen tot wie wij ons richten.

Communicatie

Inclusieve communicatie

Arnhem is een zeer diverse stad. We staan hoog in de lijst van gemeenten met veel verschillende nationaliteiten. De inkomens-, gezondheids- en opleidingsverschillen zijn groot. In zo'n diverse stad is het belangrijk dat we elkaar begrijpen en dat de inwoners snappen wat de gemeente bedoelt of van hen vraagt. Maar ook vice versa: voelen inwoners zich gehoord? Communicatie waarbij iedereen zich gezien en begrepen voelt, is daarom van groot belang. Zo kunnen we voorkomen dat onbedoeld gevoelens van uitsluiting of het versterken van vooroordelen tussen (groepen) inwoners ontstaan. Taal is constant in ontwikkeling. Woorden evolueren en het gebruik ervan moet meebewegen. Genderneutraal en onbevooroordeeld taalgebruik is een manier om afstand te nemen van verouderde opvattingen over mannen, vrouwen, personen met een handicap en andere groepen in de samenleving. De taal (en het niveau) die je als organisatie 'spreekt' is daarom van groot belang.

Inclusiever communiceren en het kiezen van het juiste medium is een proces dat mogelijk maakt dat belanghebbenden zich erkend, gerespecteerd en deelgenoot voelen van de kwestie waar de communicatie zich op richt.

Inclusieve communicatie binnen de gemeentelijke organisatie

Werken aan een inclusieve organisatie betekent dat we ook naar onze communicatie kijken en bepalen hoe we inclusiever kunnen communiceren als gemeente.

We hebben binnen de ambtelijke organisatie te maken met diverse clusters, programma's, afdelingen en projecten en met een diverse samenstelling van medewerkers. Iedereen communiceert op zijn eigen manier, via de eigen kanalen en vertaalt dat door in documentatie, zoals visie-, project- en programmaplannen, nota's, besluiten, brieven en e-mails. Door medewerkers meer bewust te maken van de wijze waarop je kunt communiceren en de richtlijnen die de organisatie hiervoor hanteert, sluit de communicatie beter aan bij medewerkers en daardoor ook bij inwoners en/of partners.

Inclusieve communicatie naar inwoners

Op dit moment communiceren we op diverse manieren en via verschillende media naar inwoners en andere doelgroepen. Het gaat hierbij om alle vormen van communicatie: online, maar ook in schrift, over de telefoon, via de e-mail en face-to-face.

Een gezonde, inclusieve werkplek begint met een inclusief gebruik van taal en beeldmateriaal waaruit diversiteit spreekt, zonder (onbedoelde) vooroordelen. Via onze woord- en beeldkeuze kunnen we helpen ervoor te zorgen dat geen enkele groep zich uitgesloten, gediscrimineerd of niet welkom voelt.

Verbonden partijen

De gemeente neemt deel in diverse rechtsvormen zowel publiek als privaat. Wanneer de gemeente zowel een bestuurlijk als een financieel belang heeft in een andere partij, is dat voor de gemeente een verbonden partij. Samenwerking met andere partijen is een manier om publieke taken uit te voeren, die bijdragen aan het realiseren van de gemeentelijke doelstellingen. Deelnemingen in andere partijen brengen risico's met zich mee zowel bestuurlijk, maatschappelijk als financieel.

Verbonden partijen twee gemeentelijke rollen

De gemeente vervult twee rollen richting de verbonden partijen: de rol van opdrachtgever en van eigenaar. Tussen beide rollen en de belangen die daaruit voortvloeien, kan een spanningsveld bestaan.

In de eigenaarsrol beslist de gemeente over de oprichting, de missie, de taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden van de verbonden partij. Het gemeentebestuur is mede-eigenaar van de verbonden partij en draagt bestuurlijke verantwoordelijkheid (de gemeente neemt deel aan het bestuur). De eigenaarsrol richt zich vooral op de continuïteit en de levensvatbaarheid van de (samenwerking-)organisatie.

De gemeente is daarnaast ook opdrachtgever van de verbonden partij. De verbonden partij levert diensten of producten of is uitvoerder van gemeentelijk beleid. Veelal in de vorm van een basispakket dat door alle deelnemers in de samenwerking wordt afgenomen met daarnaast een aanvullend (maatwerk-)pakket dat voor afzonderlijke deelnemers op maat wordt afgesproken.

Het financieel belang is gekoppeld aan beide rollen. Als opdrachtgever heeft de gemeente belang bij een zo goed mogelijke prijs-/kwaliteitsverhouding voor de afgesproken dienstverlening en deze moet passen binnen de kaders van de gemeentebegroting. Als eigenaar draagt de gemeente het 'ondernemersrisico' van de samenwerking. Als de financiële resultaten tegenvallen, zal de gemeente afhankelijk van de aard van de samenwerking de tekorten moeten aanvullen.

Actuele kaders

In 2016 is de visie van de gemeente Arnhem op de verbonden partijen vastgelegd in de kadernota Verbonden partijen 2016 gemeente Arnhem met daarin uitvoeringsrichtlijnen over de wijze van sturen en beheersen. Uitgangspunt is om hierbij uit te gaan van een risicogerichte aanpak, onder andere door het instellen van een governance code en het toepassen van een 'risicokompas'.

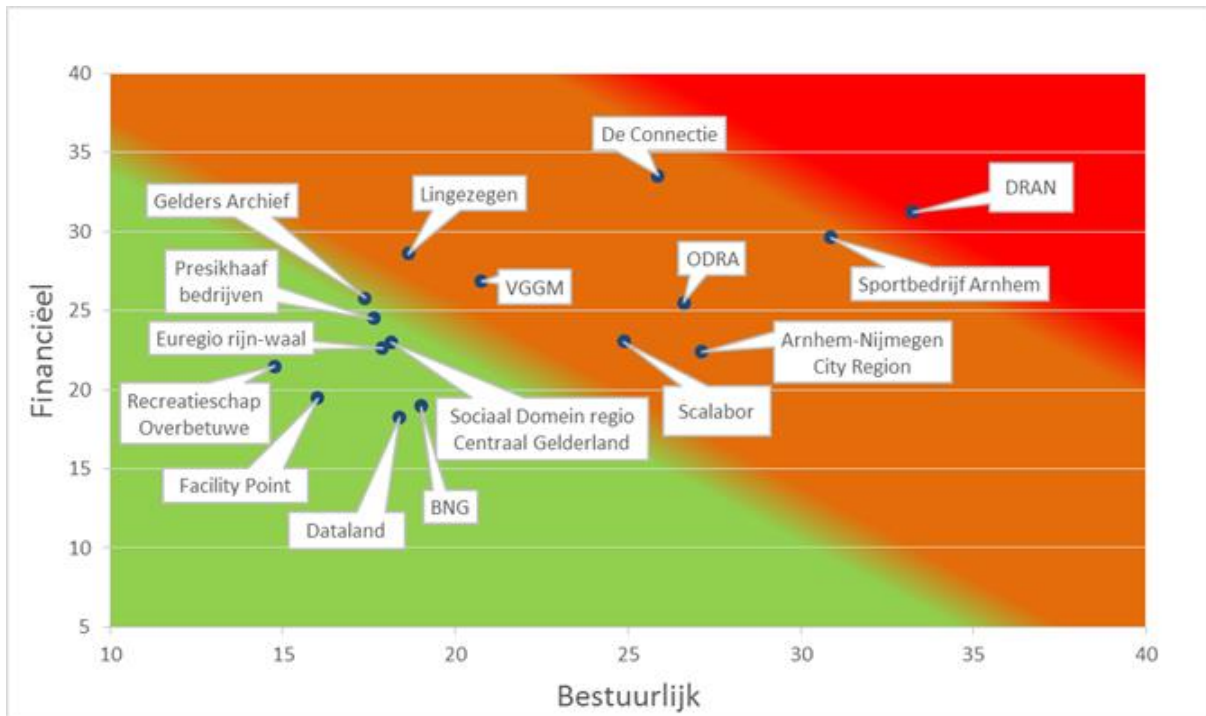
Ook de Notitie verbonden partijen van de Commissie BBV uit oktober 2016 geeft verplichte en aanbevolen kaders ten aanzien van verbonden partijen. In deze notitie wordt uiteengezet wanneer sprake is van een financieel en bestuurlijk belang. Van een financieel belang is sprake als de gemeente de middelen zoals vermogen of leningen, die aan een partij ter beschikking zijn gesteld, niet terugkrijgt bij faillissement van die partij of indien financiële problemen bij de derde partij kunnen worden verhaald bij de gemeente. Bij een bestuurlijk belang gaat het om het hebben van zeggenschap van de gemeente in een derde partij, hetzij omdat de gemeente een zetel in het bestuur heeft, hetzij omdat ze via aandelen mee kan stemmen.

Tenslotte is op 1 januari 2015 de Wet gemeenschappelijke regeling (Wgr) gewijzigd. Hiermee is een aantal wijzigingen doorgevoerd die erop gericht zijn de invloed van de raad op het samenwerkingsverband te versterken.

Ontwikkelingen risicovolle verbonden partijen

Niet alle verbonden partijen vragen om even veel betrokkenheid. Om de aandacht te geven aan die verbonden partijen die voor de gemeente van het grootste belang zijn, dan wel een belangrijk risico vormen (beleidsmatig of financieel) is het risicokompas toegepast. Het risicokompas is een risicoanalyse die bestaat uit de beoordeling op acht maatstaven. Deze acht maatstaven geven vorm aan de bestuurlijke en financiële verbondenheid met de partij. Door alle verbonden partijen op dezelfde wijze te beoordelen, is het mogelijk de verbonden partijen onderling te vergelijken en te bepalen welke verbonden partijen in verhouding tot elkaar een hoog risicoprofiel hebben. In de aanloop naar de Begroting 2021 heeft een actualisatie plaatsgevonden van het risicokompas. Dit heeft geresulteerd in de volgende risicokaart:

Voor de verbonden partijen, die op basis van de risicokaart in onderlinge vergelijking het hoogste scoren is een beheersstrategie opgesteld. Het betreft de volgende vijf partijen:

- BVO DRAN (Bedrijfsvoeringsorganisatie Doelgroepenvervoer Regio Arnhem Nijmegen);
- Sportbedrijf Arnhem B.V.;
- GR Omgevingsdienst Regio Arnhem (ODRA);
- Arnhem-Nijmegen City Region;
- BVO De Connectie.

In het hierna volgende overzicht met verbonden partijen wordt aangegeven in welke verbonden partijen de gemeente Arnhem deelneemt en aan welke programma's hiermee een bijdrage wordt geleverd. De hierboven genoemde partijen maken onderdeel uit van dit overzicht. De beheersstrategie op deze partijen wordt in het overzicht nader toegelicht.

Relatie met paragraaf Weerstandsvermogen

De risico's die samenhangen met de verbonden partijen zijn meegewogen in de bepaling van de gewenste weerstandscapaciteit (zie paragraaf [Weerstandsvermogen en risicobeheersing](#)).

Toelichting bij overzicht verbonden partijen

Hierna wordt per verbonden partij gegevens weergegeven. Naast stamgegevens zijn dit, het bestuurlijke en financiële belang, financiële gegevens over het vermogen en resultaat (indien beschikbaar uit de begroting 2021 van de verbonden partij en anders uit de jaarrekening 2019 van de verbonden partij), actuele ontwikkelingen en de weergave van het risicoprofiel (laag, middel, hoog).

Facility Point

Vestigingsplaats	Arnhem
Rechtsvorm	Besloten Vennootschap
Programma	S03 Economie
Doel verbonden partij	Voor de ontwikkeling van het bedrijvenpark IJsseloord 2 is destijds Facility Point Arnhem opgericht, een onderneming die (al dan niet tijdelijke) kleinschalige huisvesting en facilitaire diensten biedt aan startende en kleine bedrijven.
Deelnemers in samenwerking	Gemeente Arnhem, N.V. Gelderse Ontwikkelingsmaatschappij en Klaassen Vastgoed Ontwikkeling B.V.
Bestuurlijk belang	De concerttreasurer is gemachtigd als aandeelhouder.
Financieel belang	De gemeente bezit 37,5% van de aandelen in Facility Point.
Eigen vermogen	Per 01-01-2020 € 1.998.000 Per 31-12-2020 €
Vreemd vermogen	Per 01-01-2020 € 1.745.000 Per 31-12-2020 €
Financieel resultaat	Begroot voor 2021 €
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2021 €
Ontwikkelingen	
Risico profiel	
Risico's	Laag
Beheersstrategie	Niet van toepassing.

Scalabor B.V.	
Vestigingsplaats	Arnhem
Rechtsvorm	Besloten Vennootschap
Programma	S06 Participatie en armoedebestrijding
Doel verbonden partij	Scalabor B.V. is een arbeidsontwikkelbedrijf dat inwoners met een afstand tot de arbeidsmarkt uit de arbeidsmarktregio Midden-Gelderland ondersteunt bij het overbruggen van die afstand. Scalabor begeleidt inwoners die dat nodig hebben - in opdracht van gemeenten - naar passend en zo regulier mogelijk werk. Scalabor richt zich op het ontdekken en ontwikkelen van talenten van mensen in een werksituatie. Een belangrijke dienstverlening is het begeleiden van SW-medewerkers van de gemeenschappelijke regeling Presikhaaf Bedrijven.
Deelnemers in samenwerking	Gemeente Arnhem is 100% aandeelhouder van Scalabor B.V. De gemeenschappelijke regeling Presikhaaf Bedrijven detacheert SW-medewerkers, in opdracht van de deelnemende gemeenten, bij Scalabor B.V. Daarnaast koopt gemeente Arnhem (als klant) ook ontwikkeltrajecten in bij Scalabor B.V. voor inwoners die een beroep doen op ondersteuning vanuit de Participatiewet.
Bestuurlijk belang	De concerndirecteur van gemeente Arnhem is gemachtigd om namens de gemeente Arnhem stemrecht uit te oefenen in de vergadering van aandeelhouders. De Gemeente Arnhem heeft een borgstelling afgegeven van € 4.000.000 voor een financieringsovereenkomst tussen Scalabor en de Bank Nederlandse Gemeenten lopende tot 26 februari 2021.
Financieel belang	100%
Eigen vermogen	Per 01-01-2020 € 5.202.847 Per 31-12-2020 €
Vreemd vermogen	Per 01-01-2020 € 5.313.153 Per 31-12-2020 €
Financieel resultaat	Begroot voor 2021 €
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2021 €
Ontwikkelingen	Voor 2021 en verder zien wij de volgende ontwikkeling: <ul style="list-style-type: none"> • aflopen van de termijn van het huidige aanwijfsbesluit van gemeenten voor de SW-medewerkers en nieuwe besluitvorming daarop; • snelle terugloop van het aantal SW-medewerkers (door pensionering e.d.); • mogelijke invloed van corona op het behouden van het werk.
Risico profiel	
Risico's	Middel
Beheersstrategie	<p>Bij start van het bedrijf hebben gemeenten Scalabor aangewezen als begeleider van de SW-medewerkers. Het aanwijfsbesluit had een looptijd van 5 jaar, waarbij een jaar voor afloop bekend moet zijn hoe gemeenten verder gaan. Dit is een onzekere factor voor het bedrijf, waarbij eventueel risico in geval van het niet verlengen van de aanwijzing (en de dan benodigde afbouw van het bedrijf) volledig bij het bedrijf / de aandeelhouder ligt.</p> <p>Vanuit de module WGSW van MGR, waar het feitelijk werkgeverschap voor de SW-medewerkers is belegd is reeds nu gestart met de zorgvuldige voorbereiding van het besluitvormingsproces. Om op die manier gemeenten te begeleiden in een tijdig en goed afgewogen besluit, waar mogelijk vanuit een gezamenlijke verantwoordelijkheid.</p> <p>Het aantal SW-medewerkers loopt komende jaren flink terug. Als Arnhem - conform de uitgangspunten bij de oprichting - de werkgelegenheid die het bedrijf biedt zoveel mogelijk wil benutten voor het ondersteunen van mensen die anders niet of moeilijk aan het werk komen, zal een doorontwikkeling gemaakt moeten worden in de samenwerking met Scalabor. Dit betekent naast het inzetten op arbeidsontwikkeltrajecten ook inzetten op het volgens de mogelijkheden van de participatiewet andere vormen van werk. De werkbrigade zoals nu voorgesteld in herstelplan en begroting is een eerste essentiële stap die richting op. Inzet is hiermee werkgelegenheid te behouden en Arnhemmers voor langere tijd perspectief op (doorstroom naar) werk te bieden.</p>

Sportbedrijf Arnhem

Vestigingsplaats	Arnhem
Rechtsvorm	Besloten Vennootschap
Programma	S09 Gezondheid en sport
Doel verbonden partij	Het sportbedrijf voert het sportbeleid uit. Arnhem stimuleert en faciliteert bewegen en sporten en Arnhem benut de kracht van beide, voor een beter welzijn van de stad.
Deelnemers in samenwerking	Gemeente Arnhem
Bestuurlijk belang	De gemeente Arnhem is 100% aandeelhouder van de BV Sportbedrijf Arnhem. Als aandeelhouder is de gemeente Arnhem lid van de Algemene Vergadering van Aandeelhouders. Het mandaat om als aandeelhouder op te treden is door het college neergelegd bij de concerndirecteur.
Financieel belang	De gemeente Arnhem heeft het volledige eigendom.
Eigen vermogen	Per 01-01-2020 € 450.000
	Per 31-12-2020 € 1.800.000
Vreemd vermogen	Per 01-01-2020 € 1.959.000
	Per 31-12-2020 € 1.688.600
Financieel resultaat	Begroot voor 2021 €
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2021 €
Ontwikkelingen	
Risico profiel	
Risico's	Hoog

Beheersstrategie

Het Sportbedrijf is de grootste uitvoerder is van het sportbeleid van de gemeente Arnhem. Bij de verzelfstandiging van het Sportbedrijf, zijn vanuit de gemeente als opdrachtgever en eigenaar van het Sportbedrijf, afspraken gemaakt over de informatie- en stuurmogelijkheden voor de gemeente. Om de verwachtingen over en weer beter in beeld te hebben voeren de gemeente als eigenaar en opdrachtgever en het sportbedrijf gezamenlijk, buiten de kwartaalgesprekken om, gedurende 2021, 4 maal per jaar overleg.

De organisatie van het Sportbedrijf en de samenwerking met de gemeente Arnhem moet de komende jaren nog verder professionaliseren. In navolging van 2020 waar we stappen hebben gezet in werkwijze en gezamenlijk opdrachtgeverschap wordt hier in 2021 vervolg aan gegeven. De afstemming tussen de teams Leefomgeving en het Sportbedrijf komt op gang, het opdrachtgeverschap wordt meer gestroomlijnd. De financiële functie binnen het Sportbedrijf moet zich nog steeds ontwikkelen, het vraagt nog nadere aandacht met betrekking tot de kwartaalrapportages in relatie tot het jaarresultaat. Ook het inzicht in de kostprijs van de producten is nog nihil. Zowel in de beschikking subsidieverlening 2019 als in de kwartaalrapportages is er nadruk gelegd op de financiële functie en rapportages van het sportbedrijf. In het tweede kwartaal 2019 is het sportbedrijf gekomen met een eerste aanzet ten aanzien van de kostprijs van de verschillende producten. Dit is echter nog niet volgens verwachting. In 2020 hebben we helaas weinig voortgang kunnen boeken op dit onderdeel. Voor 2021 zal de focus komen te liggen bij, inhoudelijk logische product/dienstgroepen met bijhorende activiteiten en daaraan gekoppelde financieel inzicht, ter verbetering van de sturing door de opdrachtgever.

Er zijn geen risicomanagement- of kwaliteitssystemen opgezet binnen het Sportbedrijf.

De financiële ratio's van het Sportbedrijf, gebaseerd op de jaarrekeningen waren onvoldoende. Inmiddels is mede door het resultaat van 2018 de algemene reserve van het Sportbedrijf vergroot tot het afgesproken en gewenste niveau. In dit opzicht staat het Sportbedrijf er een stuk beter voor dan voorgaande jaren.

Ondanks dat het financiële resultaat beter is over 2019 dan begroot, is met name inzicht in de financiële ontwikkeling een aandachtspunt. Een groot deel van de verstrekte subsidie zit 'vast' in (meer jaren)contracten. Zoals hiervoor al aangegeven, zijn de financiën een vast punt op de agenda in de onderlinge overleggen.

De informatievoorziening van het Sportbedrijf aan de gemeente Arnhem als opdrachtgever, is in ontwikkeling. Het betreft hier een samenspel van vraagstelling in combinatie met beantwoording van de vragen. Het sportbedrijf heeft in de kwartaalrapportages steeds conform afgesproken format gerapporteerd. Over de kwaliteit en met name over de (on-)mogelijkheden van rapportage over effectiviteit en efficiëntie van interventies in de stad wordt nog met elkaar gesproken, alsmede wensen voor de toekomst op wijkniveau. Dus ook na drie jaar als zelfstandige organisatie, is ook de informatievoorziening nog in ontwikkeling. Dit zal zoals hierboven vermeld, de nadrukkelijke aandacht hebben in 2021.

Er is gebleken dat de verwachtingen en opvattingen van de gemeente en het sportbedrijf op een aantal punten redelijk ver uit elkaar liggen. Ook zijn op een aantal thema's in het verleden onvoldoende duidelijke afspraken gemaakt. In 2019/2020 is van buiten de gemeente Arnhem een tijdelijk opdrachtgever aangetrokken met als opdracht om deze verwachtingen naar elkaar op één lijn te krijgen en waar nodig aanvullende afspraken te maken. Dit proces heeft geleid tot een aantal verbeterpunten en aanbevelingen. In 2021 zetten we dit proces voort.

B.V. Recreatiemaatschappij Overbetuwe

Vestigingsplaats	Kerk - Avezaath		
Rechtsvorm	Besloten Vennootschap		
Programma	S03 Economie		
Doel verbonden partij	Ontwikkeling, exploiteren en onderhouden van toeristische dag recreatieve infrastructuur in het rivierengebied.		
Deelnemers in samenwerking	Natuur- en Recreatieschap Lingengebied, recreatieschap Nederrijn, Lek en Waal, Recreatieschap Overbetuwe en Gemeente Arnhem		
Bestuurlijk belang	Vanuit gemeente Arnhem participeren wethouder De Vroome en raadslid Manders in het Algemeen bestuur van Recreatieschap Overbetuwe		
Financieel belang			
Eigen vermogen	Per 01-01-2020	€	27.000.000
	Per 31-12-2020	€	27.000.000
Vreemd vermogen	Per 01-01-2020	€	
	Per 31-12-2020	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2021	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2021	€	
Ontwikkelingen	In 2021 zijn de belangrijkste ontwikkelingen de volgende: Rijkerswoerdse Plassen: - De lodges; het plan om lodges te plaatsen bij de Rijkerswoerdse Plassen loopt in 2020 en 2021 door. Er is gewerkt aan de wijziging van het bestemmingsplan (Overbetuwe). Dit zal in 2020 vastgesteld moeten worden waarna de ontwikkeling verder kan. Zeegbos: - Het onderhoud wordt op basisniveau gehouden. - Een deel van de erfpacht ligt bij het recreatieschap. Het andere deel ligt bij Staatsbosbeheer. - Vanuit bewoners bestaat de wens om meer betrokken te zijn bij het bos. Risico: bij de verzelfstandiging is er een vermogen meegegeven, waar uit het rendement ervan de jaarlijkse exploitatielasten moeten worden bekostigd. het risico is dat het rendement lager is dan de benodigde gelden voor de exploitatie en dus dat een deel van de exploitatielasten ongedekt blijft.		
Risico profiel			
Risico's	Laag		
Beheersstrategie	Niet van toepassing.		

NV Bank Nederlandse Gemeenten

Vestigingsplaats	Den Haag
Rechtsvorm	Naamloze Vennootschap
Programma	S00 Bestuur, dienstverlening en financiën
Doel verbonden partij	De BNG is de 'bankier ten dienste van overheden', waaronder voor gemeenten.
Deelnemers in samenwerking	De gemeente heeft minder dan 1% van de aandelen. De andere aandeelhouders zijn de Staat der Nederlanden (50%), provincies en gemeenten.
Bestuurlijk belang	De concerttreasurer is gemachtigde voor de aandeelhoudersvergadering.
Financieel belang	De gemeente Arnhem heeft 496.470 aandelen van de BNG in bezit (bijna 1%) en is daarmee een van de grootste gemeentelijke aandeelhouders van de BNG
Eigen vermogen	Per 01-01-2020 € 4.887.000
	Per 31-12-2020 €
Vreemd vermogen	Per 01-01-2020 € 144.801.998
	Per 31-12-2020 €
Financieel resultaat	Begroot voor 2021 €
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2021 € -1.300
Ontwikkelingen	
Risico profiel	
Risico's	Laag
Beheersstrategie	Niet van toepassing

Dataland	
Vestigingsplaats	Gouda
Rechtsvorm	Stichting
Programma	S00 Bestuur, dienstverlening en financiën
Doel verbonden partij	Het ontzorgen, ondersteunen en faciliteren van gemeenten op het gebied van geo-, WOZ- en vastgoedinformatie, oftewel objectinformatie. Deze worden in de komende tijd ondergebracht bij andere overheidsinstellingen zoals kadaster en KOOP.
Deelnemers in samenwerking	(Op 7 na) alle Nederlandse gemeenten. De rol van Dataland neemt toe: bijna alle gemeenten zijn inmiddels toegetreden.
Bestuurlijk belang	Certificaathouders participeren in DataLand en hebben invloed op het beleid van DataLand via het bestuur. Het afdelingshoofd van de afdeling Informatie is gemachtigd voor deze rol.
Financieel belang	De gemeente heeft certificaten van aandelen DataLand B.V. Deze inkomsten worden door DataLand gebruikt om de kerntaken uit te voeren: ontzorgen, ondersteunen en faciliteren van gemeenten.
Eigen vermogen	Per 01-01-2020 € 751.000 Per 31-12-2020 €
Vreemd vermogen	Per 01-01-2020 € 522.000 Per 31-12-2020 €
Financieel resultaat	Begroot voor 2021 €
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2021 €
Ontwikkelingen	Dataland zal zich per 1-1-2022 opheffen. De huidige activiteiten hebben tot doel om de werkzaamheden over te zetten naar andere overheidsinstellingen. Dit vindt in 2020 en 2021 plaats.
Risico profiel	
Risico's	Laag
Beheersstrategie	Niet van toepassing.

BVO De Connectie

Vestigingsplaats	Arnhem
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Programma	S00 Bestuur, dienstverlening en financiën
Doel verbonden partij	De Connectie is een gemeenschappelijke regeling met de gemeenten Rheden en Renkum op het gebied van bedrijfsvoering.
Deelnemers in samenwerking	Gemeente Arnhem, gemeente Renkum en gemeente Rheden
Bestuurlijk belang	Oprichtgever is de concerndirecteur, wethouder Jan van Dellen is lid van het bestuur.
Financieel belang	Het Arnheems aandeel in De Connectie bedraagt 72%
Eigen vermogen	Per 01-01-2020 € 1.102.000 Per 31-12-2020 €
Vreemd vermogen	Per 01-01-2020 € 16.452.000 Per 31-12-2020 €
Financieel resultaat	Begroot voor 2021 € -21.000
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2021 € 28.840.000
Ontwikkelingen	<p>In de 2e helft van 2018 zijn een tweetal onderzoeken uitgevoerd om de stand van zaken binnen De Connectie en de informatievoorzieningsketen als geheel in kaart te brengen. Beide onderzoeken onderschrijven elkaars resultaten en plaatsen de doelen uit het bedrijfsplan in een andere context. Uit onderzoek blijkt onder andere dat bij samenwerking binnen de gemeentelijke context het 3 tot 5 jaar kost (afhankelijk van de beginsituatie) om weer op het startniveau te komen in termen van opbrengsten, klanttevredenheid, organisatievolwassenheid en medewerkertevredenheid. Bij de start van De Connectie is geen rekening gehouden met deze zogenaamde 'servicedip'. In afstemming met de gemeenten Arnhem, Renkum en Rheden heeft De Connectie het ontwikkelperspectief 2020-2024 opgesteld. Het ontwikkelperspectief is vertaald naar de programma's uit deze meerjarenbegroting 2021-2024. Hierdoor wordt het onderdeel van de beleidscyclus van De Connectie. Het ontwikkelperspectief is een stip op de horizon. Het beschrijft de richting en geeft inzicht in welke stappen De Connectie neemt om de komende jaren een volwassen organisatie te worden. Dit gebeurt op basis van drie fases. De eerste fase is de basis op orde krijgen, deze fase is volop bezig. Er zijn bijvoorbeeld al flinke stappen gezet in de verbetering van de ICT-dienstverlening. Dit wordt de komende jaren voortgezet.</p>
Risico profiel	
Risico's	Hoog
Beheersstrategie	<p>De Connectie is een organisatie in die volop in ontwikkeling is en waar de komende jaren veel moet gebeuren. Het is evident dat beheersing en control hierin belangrijk zijn. De beheersing is vooral gericht op het actief verbinden van de gemeentelijke belangen met de belangen van een goede bedrijfsvoeringsorganisatie. Op verschillende niveaus en vanuit verschillende perspectieven wordt er actief samengewerkt. Het bestuur, het OGO (opdrachtgeversoverleg) en de demandorganisatie zijn hierin belangrijke gremia waarin sturing en beheersing nadrukkelijk terugkomen. Het controlleroverleg vervult hierin een belangrijke adviesrol ten aanzien van de P&C-producten van De Connectie.</p> <p>In de verschillende gremia worden ook de risico's die gepaard gaan met de transitie van De Connectie besproken. Arnhem zet in op een actieve betrokkenheid en een open communicatie met De Connectie. Dit om zicht te hebben op het ontstaan van risico's alsmede de beheersing van de risico's door De Connectie zelf.</p> <p>Er wordt in de begroting een aantal risico's beschreven die significant zijn in financiële termen, maar ook voor de dienstverlening. De beschreven risico's hebben voor een deel te maken met de uitgevoerde onderzoeken naar de totale ICT-keten van De Connectie. In samenspraak met de drie gemeenten zijn er negen verbeterpaden opgesteld die ertoe moeten leiden dat: 1. Het gewenste niveau van de informatievoorziening wordt bereikt (basis op orde). 2. De governancestructuur verder wordt ingericht waarbij afspraken worden vastgelegd over rollen, verantwoordelijkheden en de wijze van samenwerking.</p> <p>De in 2020 opgestelde en voor een groot deel ingevoerde verbetermaatregelen hebben een risico verlagend effect tot gevolg, zoals de uitvoering van het programma 1!Connect om de basis bij ICT op orde te krijgen en de herziening van de governancestructuur. In 2021 ligt de focus naast het op orde krijgen van de basis op het doorgroeien naar een servicegerichte organisatie, waarbij de klant centraal staat centraal. Om die reden zijn de welbekende 4K's uitgebreid met een extra K. De 'K' van klant. Alle medewerkers worden de komende jaren professionals die denken en handelen vanuit de klant.</p>

BVO Doelgroepenvervoer Regio Arnhem Nijmegen

Vestigingsplaats	Arnhem
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Programma	S07 Zorg
Doel verbonden partij	Het Doelgroepenvervoer werd voorheen uitgevoerd door de Stadsregio Arnhem Nijmegen die van rechtswege in 2015 is komen te vervallen. In april 2016 is de Vervoersorganisatie regio Arnhem Nijmegen opgericht ten behoeve van het aanvullend vervoer Arnhem Nijmegen (Avan). Het is een gemeenschappelijke regeling, gebaseerd op een bedrijfsvoeringsorganisatie. Eén van de taken van deze Vervoersorganisatie is het regelen van het doelgroepenvervoer, waarbij sprake is van een bundeling van het doelgroepenvervoer (Wmo-vervoer, leerlingenvervoer en instellingsvervoer). Gezamenlijke sturing en (financiële) beheersing van uitvoeringstaken en uitvoering van ondersteunende processen op het gebied van doelgroepenvervoer en aanvullend vervoer voor de deelnemers.
Deelnemers in samenwerking	Regio Arnhem en regio Nijmegen
Bestuurlijk belang	Wethouder R. van der Zee is lid van het bestuur
Financieel belang	De gemeente Arnhem draagt volgens een verdeelsleutel bij aan de exploitatie. De kosten van de bedrijfsvoeringsorganisatie worden bepaald op basis van het inwoneraantal. De vervoerskosten op basis van rekeneenheden van het vervoer.
Eigen vermogen	Per 01-01-2020 € Per 31-12-2020 €
Vreemd vermogen	Per 01-01-2020 € Per 31-12-2020 €
Financieel resultaat	Begroot voor 2021 €
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2021 € 7.037.811
Ontwikkelingen	Eind 2018 heeft er een (regionale) onderzoek naar de toekomst van Avan plaatsgevonden. Daarvan zijn in het eerste en tweede kwartaal van 2019 de resultaten en de adviezen gedeeld met alle gemeenten. Alle gemeenten hebben inmiddels besloten om deel te blijven nemen aan de BVO DRAN en een aantal gemeenten hebben tevens besloten om extra vervoer in te brengen bij de BVO DRAN. Op dit moment zijn de voorbereidingen voor de nieuwe aanbesteding in volle gang en de verwachting is dat in het derde kwartaal van 2019 de aanbesteding gepubliceerd kan worden. In augustus 2020 zullen de nieuwe contracten ingaan.
Risico profiel	
Risico's	Hoog
Beheersstrategie	De risico's waarmee BVO DRAN te maken heeft zijn een veranderende relatie met de Provincie, een zeer dynamische omgeving, kwetsbare burgers en daarmee politieke gevoeligheid, aanbesteding voor vervoer en callcenter en krapte op de arbeidsmarkt. Structureel ontvangen we van de BVO DRAN managementinformatie en zogenaamde rittenbakken. Er is ongeveer tien keer per jaar ambtelijk en 6 keer per jaar bestuurlijk overleg. Het in 2018 verschenen knoppenplan heeft ertoe geleid dat de kostenbesparingen die mogelijk waren in regionaal verband inmiddels zijn doorgevoerd (voor zover de huidige contracten dit ook toelaat), daarnaast is een aantal zaken meegenomen in de huidige aanbesteding. Een aantal knoppen kunnen enkel door de gemeente zelf beleidsmatig worden opgepakt.

Euregio Rijn-Waal	
Vestigingsplaats	Kleve (D)
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Programma	S00 Bestuur, dienstverlening en financiën; S03 Economie
Doel verbonden partij	De Euregio Rijn-Waal is een Nederlands-Duits openbaar lichaam waarbij ca 55 gemeenten en regionale overheden zijn aangesloten. De bevordering van de integratie van Europa en het slechten van nationale grenzen zijn centrale doelen van deze samenwerking (sinds 1 november 1993). De Euregio Rijn-Waal zet in op verbetering en intensiveren van grensoverschrijdende samenwerking op het gebied van economie en maatschappij. In het werkgebied van de Euregio bestaan veel mogelijkheden voor een sterke economische en maatschappelijke ontwikkeling. De Euregio Rijn-Waal brengt partners bij elkaar om gezamenlijke initiatieven te starten en zo gebruik te maken van synergie-effecten. De Euregio verzorgt het programmamanagement voor het EU-programma INTERREG Duitsland-Nederland.
Deelnemers in samenwerking	55 leden, te weten 30 Nederlandse en 20 Duitse gemeenten, 3 regionale instanties en 2 Kamers van Koophandel
Bestuurlijk belang	In de Euregio Raad zitten namens de gemeente Arnhem burgemeester A. Marcouch en raadsleden V. Bouma, mw. K. Kalthoff, Y. Usta en M. Venhoek.
Financieel belang	Beperkt. De leden betalen een (inwoneraantal gerelateerde) contributie.
Eigen vermogen	Per 01-01-2020 € 1.650.555 Per 31-12-2020 €
Vreemd vermogen	Per 01-01-2020 € 3.614.739 Per 31-12-2020 €
Financieel resultaat	Begroot voor 2021 €
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2021 € 28.000
Ontwikkelingen	<p>2020 is het laatste jaar van de strategische Agenda 2020. Het proces is gestart om te komen tot een nieuwe Strategische Agenda 2025 die volgens planning in het 4e kwartaal van 2020 wordt vastgesteld. Vier grensuitdagingen zijn geformuleerd op basis van het interactieve proces:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Economie en klimaatadaptatie, • Arbeidsmarkt en onderwijs, • Leefbaarheid, • Euregionale identiteit. <p>De Euregio levert en actieve bijdrage aan de grensoverschrijdende samenwerking en het ontstaan van sociaaleconomische grensallianties. Dit vraagt een actieve betrokkenheid van alle partners; zowel overheden als kennisinstellingen, maatschappelijke organisaties en bedrijfsleven.</p> <p>Door ondertekening van een 'Memo of Understanding' hebben de burgemeesters van de 6 100.000+ gemeenten binnen de Euregio uitgesproken extra inzet te plegen op grensoverschrijdende en bovenregionale uitdagingen. Dit aantal is door het recente lidmaatschap van Apeldoorn uitgebreid tot 7.</p> <p>De grens overstijgende samenwerking mag zich in toenemende mate verheugen op een actievere betrokkenheid van de Nederlandse regering en de regering van Noordrijn-Westfalen (GROS governance NRW-NL). De Stuurgroep GROS-governance bestaat uit Noordrijn-Westfaalse minister Holthoff-Pförtner, staatsecretaris Knops en gouverneur Bovens. De 2e Grenzlandconferentie vindt plaats op 2 december 2020. De thema's zijn arbeidsmarkt, onderwijs, mobiliteit en veiligheid.</p>
Risico profiel	
Risico's	Laag
Beheersstrategie	Niet van toepassing.

GO Arnhem Nijmegen City Region

Vestigingsplaats	Arnhem
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Programma	S00 Bestuur, dienstverlening en financiën; S02 Bereikbaarheid; S03 Economie; S10 Klimaat en energie; S12 Wonen en leefomgeving
Doel verbonden partij	Binnen het Gemeenschappelijk Orgaan Arnhem - Nijmegen werken 18 gemeenten samen aan goed wonen, werken en leven in de regio Arnhem-Nijmegen. Vanuit de ambitie 'Gezonde groei' zet de regio Arnhem-Nijmegen in op duurzame en gezonde keuzes voor wonen, werken en mobiliteit, op weg naar een circulaire economie. De regio werkt met Bureau Brussel aan belangenbehartiging, lobby en het binnen halen van Europese subsidies in Brussel.
Deelnemers in samenwerking	Arnhem, Berg en Dal, Beuningen, Doesburg, Druten, Duiven, Heumen, Lingewaard, Montferland, Mook en Middelaar, Nijmegen, Overbetuwe, Renkum, Rheden, Rozendaal, Westervoort, Wijchen en Zevenaar
Bestuurlijk belang	Burgemeester Marcouch is voorzitter van het bestuurlijk overleg van de regio Arnhem-Nijmegen. Wethouder Van Dellen is voorzitter van het portefeuillehoudersoverleg Economie. De wethouders van der Zee, Bouwkamp en Paping nemen deel aan respectievelijk de portefeuillehoudersoverleggen Mobiliteit, Duurzaamheid en Wonen.
Financieel belang	De gemeente Arnhem draagt naar rato van inwonertal bij aan de exploitatie van de gemeenschappelijke regeling. In de begroting 2021 van het GO is deze bijdrage gesteld op €1,88. Voor 2019 wordt uitgegaan van 157.243 inwoners.
Eigen vermogen	Per 01-01-2020 € Per 31-12-2020 €
Vreemd vermogen	Per 01-01-2020 € Per 31-12-2020 €
Financieel resultaat	Begroot voor 2021 € 1.470.646
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2021 € 303.300
Ontwikkelingen	<p>In 2019 is door het bestuur van de regio Arnhem-Nijmegen - met instemming van de colleges van de 18 regiogemeenten - een proces ingezet om te komen tot een sterkere regio Arnhem-Nijmegen, met een gedeelde integrale visie en agenda en een bijbehorende besturing en werkwijze. In oktober 2020 wordt over dit proces besluitvorming verwacht in de raden. Ten behoeve van de beoogde nieuwe gemeenschappelijke regeling wordt een verhoging van 1,62 van de inwonersbijdrage voorgesteld. Hiermee zou de Arnhemse bijdrage per jaar voor de regio Arnhem-Nijmegen komen op €3,50 x 161.368 inw. = €564.788. Dit is inclusief de bijdrage van €1 per inwoner voor de Economic Board. Deze financiële gevolgen zijn nu nog niet zeker, immers er moet nog een raadsbesluit komen.</p> <p>De versterkte regionale samenwerking moet enerzijds meer slagkracht opleveren in de aanpak van grote maatschappelijke opgaven (op het gebied van energie en duurzaamheid, wonen, bereikbaarheid en werkgelegenheid), daar waar de regionale schaal en -aanpak meerwaarde biedt. En tegelijkertijd qua besturing meer transparantie en invloed bieden voor lokale colleges en raden.</p> <p>(Stand van zaken juli 2020) De plannen voor de versterkte regionale samenwerking zijn in concept gereed en zijn reeds ter kennis gebracht van de colleges en raden in de regio. Er ligt een conceptvisie Groene metropoolregio; een concept regionale agenda 2021; een concept Gemeenschappelijke Regeling regio Arnhem-Nijmegen met bedrijfsplan. Besluitvorming hierover vindt in oktober/november 2020 plaats. Pas dan zal ook de financiële doorwerking in de MJPB 2021 duidelijk zijn. Ten behoeve van de beoogde nieuwe gemeenschappelijke regeling wordt een verhoging van 1,62 van de inwonersbijdrage voorgesteld. Hiermee zou de Arnhemse bijdrage per jaar voor de regio Arnhem-Nijmegen komen op €3,50 x 161.368 inw. = €564.788. Dit is inclusief de bijdrage van €1 per inwoner voor de Economic Board. Deze financiële gevolgen zijn zoals gezegd nu nog niet zeker, immers er moet nog een raadsbesluit komen.</p>
Risico profiel	
Risico's	Middel
Beheersstrategie	Het versterkingsproces regionale samenwerking kan tot gevolg hebben dat de bijdrage voor de regio hoger wordt. Voorstellen en besluitvorming hierover worden dit najaar verwacht. De ontwikkelingen en de voorbereiding van de besluitvorming hierover worden nauwgezet gevolgd en gemonitord. Als het nu begrote bedrag niet toereikend is om eventuele nieuwe kosten te dekken, dan wordt dit zo spoedig gemeld. Ook zal dan een voorstel worden voorgelegd over hoe hier mee om te gaan.

Lingezege

Vestigingsplaats	Arnhem
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Programma	S12 Wonen en leefomgeving
Doel verbonden partij	De realisatie en coördinatie van het beheer van Park Lingezege op basis van het Masterplan, Intergemeentelijke structuurvisie, het Uitvoeringsprogramma en het AB-besluit 2015-004 over de Afronding van de basisuitrusting en de doorontwikkeling (AB, 04 12 2015).
Deelnemers in samenwerking	Provincie Gelderland, Waterschap Rivierenland, gemeenten Lingewaard, Overbetuwe en Arnhem
Bestuurlijk belang	Wethouder R. Paping is lid van het Algemeen bestuur
Financieel belang	De gemeente Arnhem draagt voor 25% bij aan de gemeenschappelijke regeling
Eigen vermogen	Per 01-01-2020 € 5.176.000 Per 31-12-2020 €
Vreemd vermogen	Per 01-01-2020 € 654.000 Per 31-12-2020 €
Financieel resultaat	Begroot voor 2021 € -217.008
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2021 € 240.000
Ontwikkelingen	In 2020 wordt de realisatiefase van park Lingezege afgerond, de basisuitrusting is gerealiseerd en de laatste investeringen in het park zijn gedaan. De begroting van 2021 is de eerste begroting van het park die volledig is gericht op het beheer van park Lingezege. Vanaf 2020 zal voor het beheer van het park een beroep gedaan worden op het beheerfonds van het park. Het beheerfonds is volgens de laatste berekeningen voldoende gevuld om, met de jaarlijkse bijdrage van de deelnemende gemeenten, het beheer voor de komende 28 jaar te kunnen bekostigen.
Risico profiel	
Risico's	Middel
Beheersstrategie	Niet van toepassing.

MGR Sociaal Domein Centraal Gelderland

Vestigingsplaats	Arnhem
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Programma	S04 Onderwijs; S06 Participatie en armoedebestrijding; S07 Zorg
Doel verbonden partij	De Modulaire Gemeenschappelijke Regeling Regio Centraal Gelderland is opgericht voor de uitvoering van taken op het terrein van het sociaal domein. In 2017 is alleen gebruik gemaakt van de samenwerkingsmodule "Inkoop van specialistische zorg". Dit betreft inkoop (aanbesteding), contractmanagement en -beheer binnen het zorgdomein (Jeugdzorg en WMO). In 2018 zijn hieraan twee modules toegevoegd: Werkgeversservicepunt (samenwerking UWV en regiogemeenten) en Onderwijszaken (grotendeels de voormalige GR Onderwijszaken). Als laatste is hieraan in 2019 de module Werkgeverschap SW toegevoegd.
Deelnemers in samenwerking	Gemeenten Arnhem, Doesburg, Duiven, Lingewaard, Overbetuwe, Renkum, Rheden, Rozendaal, Wageningen, Westervoort en Zevenaar (niet alle gemeenten doen aan alle modules mee).
Bestuurlijk belang	Wethouder R. Paping is lid van het bestuur. In de bestuurscommissies zitten wethouders mw. M. Louwers (Werkgeversservicepunt), R. van der Zee (Inkoop zorg) en H. de Vroome (Onderwijszaken).
Financieel belang	
Eigen vermogen	Per 01-01-2020 € 656.000
	Per 31-12-2020 € 586.000
Vreemd vermogen	Per 01-01-2020 € 3.406.000
	Per 31-12-2020 € 4.514.000
Financieel resultaat	Begroot voor 2021 €
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2021 € 32.466.061
Ontwikkelingen	In 2021 zijn geen nieuwe modules voorzien. De MGR-organisatie werkt aan het verder vormgeven van de toegevoegde waarde onder andere door kennisdeling en samenwerking tussen de modules. Bij de module inkoop vinden kwaliteitsonderzoeken plaats.
Risico profiel	
Risico's	Middel
Beheersstrategie	In de MGR werken 11 gemeenten in Centraal Gelderland sinds 2017 samen in het sociaal domein. Vanaf 2019 bestaat de MGR uit vier modules met daarboven een kleine beheerorganisatie, die efficiënt en kostenbewust opereert. Arnhem neemt deel aan alle modules en is in verhouding een grote 'klant' van de uitvoeringsorganisatie. De arbeidsovereenkomsten van medewerkers met een indicatie voor de WSW zijn per 1-1-2019 bij de module van Werkgeverschap SW ondergebracht. De financiële bijdrage, die eerder via Presikhaaf Bedrijven liep, is toen in de begroting van de MGR ingebracht. In de verschillende bestuurscommissies, waarvan Arnhemse wethouders deel uitmaken, wordt inhoudelijk gesproken en gestuurd op de modules. Ook in het DB en AB van deze gemeenschappelijke regeling heeft Arnhem een stevige stem. De MGR beschikt over een meerjarig uitvoeringsplan 2020-2023, een Meerjarenraming 2022-2024 en een uitvoeringsprogramma 2021. Over de voortgang daarvan wordt bestuurlijk periodiek gerapporteerd waardoor ook de uitvoeringsafspraken, die in dienstverleningsovereenkomsten zijn vastgelegd, kunnen worden gemonitord.

Omgevingsdienst Regio Arnhem (ODRA)

Vestigingsplaats	Arnhem
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Programma	S11 Ruimtelijke ontwikkeling
Doel verbonden partij	Goede en efficiënte vergunningverlening en handhaving op het gebied van milieu, bouwen, natuur en water.
Deelnemers in samenwerking	Gemeenten Arnhem, Doesburg, Duiven, Lingewaard, Overbetuwe, Renkum, Rheden, Rozendaal, Westervoort, Zevenaar en provincie Gelderland.
Bestuurlijk belang	Wethouder Bouwkamp is lid van dagelijks bestuur en algemeen bestuur
Financieel belang	De gemeente Arnhem draagt bij aan de exploitatiebegroting van deze gemeenschappelijke regeling. De jaarlijkse bijdrage afhankelijk van afgesproken werkprogramma. Deze is circa € 5,5 miljoen
Eigen vermogen	Per 01-01-2020 € 711.000 Per 31-12-2020 €
Vreemd vermogen	Per 01-01-2020 € 891.000 Per 31-12-2020 €
Financieel resultaat	Begroot voor 2021 €
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2021 € 5.563.035
Ontwikkelingen	Landelijke ontwikkelingen: invoering omgevingswet, invoering particulier bouwtoezicht. Outputsturing per 2020. Vervanging zaakstelsel in 2020.
Risico profiel	
Risico's	Middel
Beheersstrategie	<p>De impact van de Omgevingswet is nu nog niet in te schatten maar mogelijk groot effect op takenpakket ODRA. Effect van de Wet kwaliteitsborging bouwen lijkt vooralsnog beperkt. De wet heeft een gefaseerde invoering.</p> <p>De invoering outputgericht sturen en betalen per 2020 geeft een risico op onverwachte financiële effecten.</p> <p>De bij omgevingsdienst ODRA onderkende risico's voor gemeente Arnhem worden op de volgende wijzen beheerst. Allereerst is er regelmatig werkoverleg tussen de accounthouders van beide partijen. Relevante ontwikkelingen kunnen daar als eerste gesignaleerd worden. ODRA levert maandelijks productiecijfers. Realisatie van producten en uren kan zo getoetst worden aan planning en budget, zo nodig kan worden bijgestuurd en zullen relevante ontwikkelingen gemeld worden in de financiële cyclus van de gemeente.</p> <p>De portefeuillehouder heeft zitting in het Dagelijks Bestuur en het Algemeen Bestuur van ODRA. Meerdere keren per jaar worden financiële tussenrapportages van ODRA in de bestuursvergaderingen besproken. De businesscontroller Arnhem adviseert de portefeuillehouder op deze rapportages en kan risico's vroegtijdig signaleren. Denk hierbij bijvoorbeeld aan oplopende personeelskosten door schaarste op de arbeidsmarkt of bevindingen van de accountant.</p> <p>ODRA heeft een verbeterplan voor de controlfunctie opgesteld. ODRA rapporteert de voortgang hiervan regelmatig in het bestuurlijk overleg. Belangrijkste verbeterpunten zijn het beter laten aansluiten van de P&C cyclus bij die van de gemeenten en het op orde brengen van de administratieve organisatie en bedrijfsvoering, waardoor betere sturing mogelijk is.</p> <p>Landelijke ontwikkelingen in wet- en regelgeving kunnen grote invloed hebben op de taakomvang en -inhoud van de omgevingsdienst. ODRA is samen met de deelnemende gemeenten actief bezig met de invoering van de Omgevingswet en rapporteert hier geregeld over. Door actief met komende ontwikkelingen bezig te zijn kan beter geanticipeerd worden op eventuele grote consequenties voor het personeelsbestand van ODRA.</p> <p>De omvang van het takenpakket van ODRA op het gebied van bouw, vergunningverlening en toezicht is direct afhankelijk van initiatieven van particulieren en bedrijven in de stad. Er kunnen grote verschillen zitten tussen jaren. Om hierop te anticiperen houdt ODRA een flexibele schil met personeel aan. Met de invoering van outputfinanciering en een prognose van de gemeente op de bouwontwikkelingen wordt het beter mogelijk om de kosten voor de gemeente vooraf in te schatten.</p>

Regionaal Historisch Centrum Gelders Archief

Vestigingsplaats	Arnhem
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Programma	S05 Cultuur
Doel verbonden partij	Het gezamenlijk vorm en inhoud geven aan het Gelders Archief, een samenwerking van de gemeentelijke archieven van Arnhem, Renkum, Rheden, Rozendaal, Provincie en het Rijksarchief Gelderland. Aanvullend zijn taken afgesproken op het terrein van het beheer, het behoud, de presentatie en informatieverstrekking van de historie van de stad Arnhem en de omgeving daarvan.
Deelnemers in samenwerking	De gemeenten Renkum, Rheden en Rozendaal en het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen. Met de Provincie Gelderland vinden onderhandelingen plaats over toetreding tot de Gemeenschappelijke Regeling.
Bestuurlijk belang	Wethouders J. van Dellen en H. de Vroome maken deel uit van het bestuur
Financieel belang	De bijdrage aan de gemeenschappelijke regeling is in 2018 een bedrag van € 1.111
Eigen vermogen	Per 01-01-2020 € 200.000
	Per 31-12-2020 € 215.000
Vreemd vermogen	Per 01-01-2020 € 19.799.998
	Per 31-12-2020 €
Financieel resultaat	Begroot voor 2021 €
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2021 €
Ontwikkelingen	Vanaf 2020 vindt er een nieuwe verdeling van de lumpsum plaats. Voor Arnhem betekent dit een verlaging van de bijdrage.
Risico profiel	
Risico's	Middel
Beheersstrategie	Niet van toepassing.

Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden

Vestigingsplaats	Arnhem		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling		
Programma	S01 Veiligheid; S07 Zorg; S09 Gezondheid en sport		
Doel verbonden partij	In deze regeling participeren (inclusief Arnhem) 15 gemeenten. Het betreft hier een wettelijk aangewezen organisatie met taken op het terrein van de brandweer (hulpverlening), volksgezondheid en rampenbestrijding. Veiligheid en gezondheid zijn in de regio de kerntaken.		
Deelnemers in samenwerking	15 gemeenten (inclusief Arnhem) participeren in de gemeenschappelijke regeling.		
Bestuurlijk belang	Burgemeester A. Marcouch en wethouder R. van der Zee maken deel uit van het (dagelijks) bestuur.		
Financieel belang	Gemeentelijke bijdrage Brandweer 2018: € 11,0 mln. Gemeentelijke bijdrage Volksgezondheid 2019: € 3,8 mln.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2020	€	7.368.000
	Per 31-12-2020	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2020	€	43.158.999
	Per 31-12-2020	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2021	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2021	€	16.729.000
Ontwikkelingen	GGD Gelderland Midden is een centrale partij in de uitvoering van maatregelen ter bestrijding van het coronavirus. De extra inzet, vooral in het kader van bron- en contactonderzoek, vraagt een grote inspanning van de organisatie en zal ook in 2021 nog aanpassingen met zich meebrengen in de gebruikelijke dienstverlening. Met VNG en GGD GHOR Nederland is het Rijk overeengekomen dat de extra kosten die door GGD's en Veiligheidsregio's worden gemaakt volledig worden gecompenseerd.		
	Voor Brandweer en Crisisbeheersing (inclusief de gemeentelijke taak voor de Bevolkingszorg) zijn voor de komende jaren beleidsplannen vastgesteld die worden geïmplementeerd.		
	Er vindt een verkenning plaats naar een actualisatie van de verdeelsleutels waar het de gemeentelijke bekostiging betreft voor VGGM.		
Risico profiel			
Risico's	Middel		
Beheersstrategie	Niet van toepassing.		

Werkvoorziening Midden-Gelderland (Presikhaaf Bedrijven)

Vestigingsplaats	Arnhem
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Programma	S06 Participatie en armoedebestrijding
Doel verbonden partij	Deze regeling was in het leven geroepen voor het uitvoeren van de Wet Sociale Werkvoorziening (WSW). De kernactiviteit was het bieden van werk onder aangepaste omstandigheden aan personen die (nog) niet kunnen re-integreren in een reguliere baan. De bedrijfsactiviteiten zijn per 1 januari 2018 overgedragen aan Scalabor B.V. (Scalabor). Het overdragen van de bedrijfsactiviteiten heeft een zeer grote impact op organisatie en financiën van Presikhaaf Bedrijven. Presikhaaf Bedrijven houdt de dienstverbanden van alle SW-medewerkers onder haar hoede en draagt zorg voor de uitbetaling en financiering, door middel van de gemeentelijke bijdragen, van de loonlasten en hiermee samenhangende kosten.
Deelnemers in samenwerking	Gemeenten Arnhem, Doesburg, Duiven, Lingewaard, Overbetuwe, Rheden, Rijnwaarden, Rozendaal, Westervoort en Zevenaar.
Bestuurlijk belang	Het raadslid M. Coenders en wethouders mw. M. Louwers, R. Paping en R. van der Zee in het Algemeen Bestuur (AB) en de wethouders mw. M. Louwers en R. Paping in het Dagelijks Bestuur (DB).
Financieel belang	Circa 52%
Eigen vermogen	Per 01-01-2020 € 1.509.000 Per 31-12-2020 €
Vreemd vermogen	Per 01-01-2020 € 4.231.000 Per 31-12-2020 €
Financieel resultaat	Begroot voor 2021 €
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2021 €
Ontwikkelingen	Liquidatie van de GR Presikhaaf Bedrijven is in voorbereiding.
Risico profiel	
Risico's	Laag
Beheersstrategie	Niet van toepassing.

Grondbeleid

In de paragraaf Grondbeleid geeft de gemeente aan hoe het grondbeleid wordt ingezet om de bestuurlijke doelstellingen te realiseren. Per locatie wordt een afweging gemaakt tussen doelstellingen en (financiële) risico's.

Zicht op gegronde keuzes

Het beleidsmatige kader voor het Grondbeleid is verwoord in de nota Zicht op Gegronde Keuzes. Belangrijk uitgangspunt van de nota is situationeel grondbeleid. Dit betekent dat de keuzes voor de inzet van het grondbeleid afhankelijk worden gesteld van dat wat nodig is om gewenste ruimtelijke ontwikkelingen in concrete situaties mogelijk te maken. Per locatie wordt maatwerk geboden, ofwel actief grondbeleid door de gemeente of via het ondersteunen van private ontwikkelingen (faciliterend grondbeleid).

Het genoemde maatwerk komt tot uitdrukking bij de vaststelling van bestemmingsplannen of bestemmingsplanwijzigingen – waarbij de raad via de achterliggende (deels vertrouwelijke) exploitaties deelgenoot wordt gemaakt van mogelijke financiële implicaties. Het openen van een nieuwe grondexploitatie moet door de raad worden vastgesteld.

Inbedding en dienstbaarheid aan de programma's

Voor het grondbeleid gelden de volgende doelstellingen:

- het tijdig kunnen realiseren van ruimtelijke ontwikkelingen;
- het bevorderen van maatschappelijk gewenst ruimtegebruik;
- het bevorderen van een rechtvaardige verdeling van kosten en opbrengsten over gebruikers, exploitanten, eigenaren en overheid;
- het verhogen van de kwaliteit van het ruimtegebruik, de zeggenschap voor de burger en de marktwerking op de grondmarkt;
- het realiseren van nieuwe ontwikkelingen tegen aanvaardbare maatschappelijke offers en kosten.

Deze doelen staan niet op zich. Het grondbeleid is gericht op het bereiken van publieke doelstellingen, zoals verwoord in bijvoorbeeld de visie Structuurvisie Arnhem 2020 / 2040 doorkijk, het concept Koersdocument Omgevingsvisie en dienstbaar aan het gemeentelijk beleid vanuit de programma's.

Binnen het grondbeleid wordt onderscheid gemaakt tussen een tweetal soorten projecten:

- Grondexploitaties (vastgestelde en in voorbereiding zijnde), waarbij risicodragende investeringen worden gedaan in de productie van bouwgrond.
- Investeringsprojecten, grote projecten die mogelijk worden gemaakt door bijdragen van de gemeente zelf of van derden (denk onder andere aan Rijk of provincie), waarbij de (afgedekte) risico's vooral zitten op de kosten.

Daarnaast faciliteert de gemeente in het kader van het grondbeleid initiatieven van derden. De kosten die de gemeente hiervoor maakt verhaalt zij op initiatiefnemers van het bouwplannen, bij voorkeur via anterieure overeenkomsten.

Ontwikkelingen op de grondmarkt/ de grondexploitatie

De woningmarkt van Arnhem staat onder druk. Versnellen van productie en meer woningen programmeren is daarom noodzakelijk. Het Plan van Aanpak woningbouwontwikkeling dat in juli 2020 is vastgesteld in de Raad is hierbij het vertrekpunt. We sturen op een evenwichtig aanbod van woningen. Belangrijk daarbij is dat we streven naar meer gemengde wijken, waarbij er meer spreiding ontstaat van kwetsbare mensen over de stad. We doen dit door:

1. Stimuleren van het realiseren van koop- en huurwoningen in de verschillende categorieën: hierbij zal 50% van de zachte plancapaciteit uit betaalbare woningen moeten bestaan (sociale huurwoningen, middenhuurwoningen tot 1000 euro en koopwoningen tot de NHG grens). We sturen daarbij op minimaal 30% sociale huurwoningen over de te realiseren projecten waarbij gekeken wordt naar differentiatie in de wijken en monitoren de nieuwbouw en de behoefte.
2. We onderzoeken de mogelijkheden om projecten te versnellen en zoeken naar locaties voor doorprogrammeren. We nemen deel aan de regionale versnellingstafel.
3. We onderzoeken de mogelijkheden van een stadsakkoord met ontwikkelaars en corporaties.

De commerciële vastgoedmarkt is nog steeds dynamisch. Zowel op de kantorenmarkt als bedrijfsruimtemarkt zijn in 2019 de opnamevolumes verder gestegen en daalde het beschikbare aanbod. Vooral in de buurt van openbaarvervoersknooppunten is de grootste vraag naar kantoorruimte.

Eventuele effecten op de vastgoedmarkt als gevolg van covid-19 zijn op dit moment nog niet merkbaar. Verkopen en prijzen van woningen blijven op peil, mede als gevolg van hoge vraag door tekorten aan (goede) woningen. Voor de commerciële vastgoedmarkt zijn de effecten nu nog niet zichtbaar, maar is de verwachting dat voor de winkel- en kantorenmarkt de situatie op termijn wijzigen. Vooral meer thuiswerken zal een effect hebben op deze vastgoedmarkt. Arnhem heeft echter weinig eigen grondposities waar deze functies op gepland zijn, dus is de verwachting dat de financiële effecten beperkt zijn.

We verwachten ook op dit moment ook nog (financiële) bijstelling op de resultaten van de gemeentelijke grondexploitaties.

Strategisch aankopen in het kader van een actief grondbeleid

Bij strategische aankopen kunnen de budgettaire consequenties aanzienlijk zijn en hierdoor het financiële beeld van de gemeente raken. Op basis van de nota 'Zicht op gegronde keuzes' is dan ook besloten om jaarlijks een kaderstellend bedrag vast te stellen voor het doen van strategische aankopen. Bij het doen van strategische aankopen is een snelheid van handelen vereist. Door vooraf een budget ter beschikking te stellen, kan snel worden gehandeld. De koopsommen van de strategische verwervingen worden geactiveerd en worden opgenomen in de boekwaarde op de balans. Voor zover het tijdelijke beheer een tekort oplevert (kosten van beheer zijn hoger dan de opbrengsten, bijvoorbeeld huuropbrengsten) komt dit ten laste van het budget binnen de grondexploitatie voor het aanhouden van strategische posities.

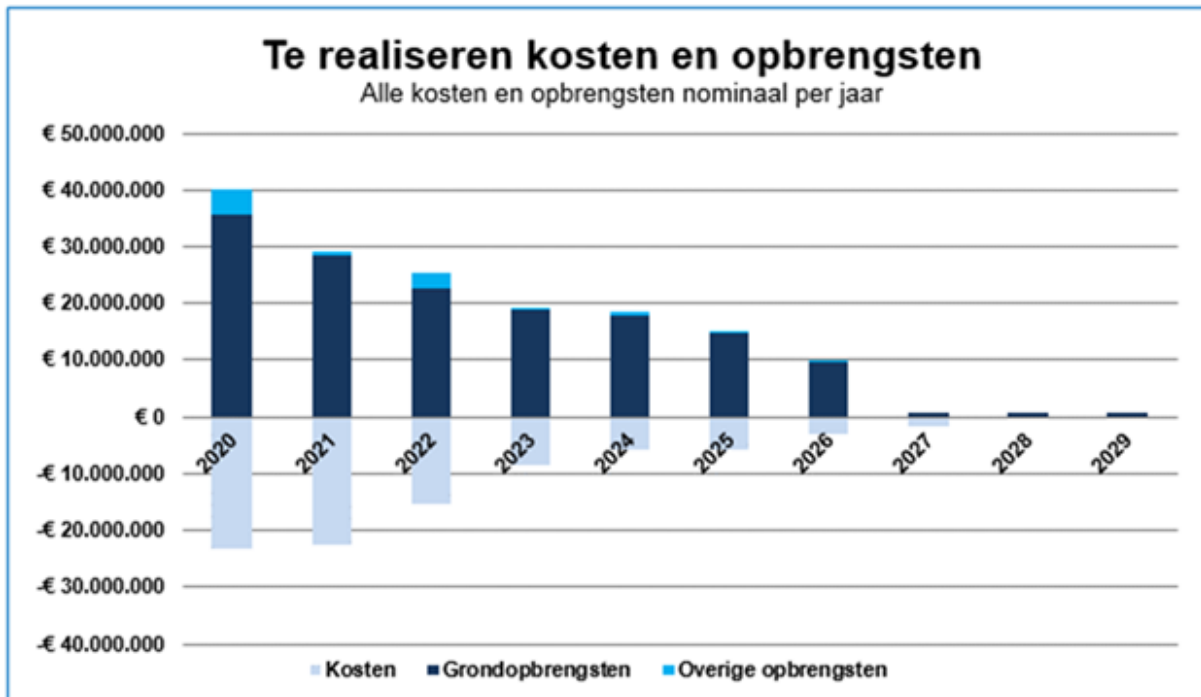
Voorgesteld wordt om voor jaarschijf 2021 als financieel kader een maximum van € 10 mln. voor strategische aankopen vast te stellen.

Het strategisch bezit betreft voor een bedrag van circa € 4,1 miljoen bebouwde gronden. Deze panden (inclusief ondergrond) zijn gewaardeerd tegen een bedrag van maximaal 80% van de oorspronkelijke aanschafprijs of, indien lager, de getaxeerde marktwaarde. De panden zijn destijds aangekocht met het oog op toekomstige ontwikkelingen;

Naast de gebouwen heeft de gemeente ook nog voor circa € 11,1 miljoen aan onbebouwde terreinen als strategisch bezit. Deze gronden hebben een boekwaarde van gemiddeld € 18 per m².

Ontwikkelingen in financiële positie van het grondbeleid/ de grondexploitatie

In onderstaande grafiek zijn de kosten en opbrengsten (een optelling van grondopbrengsten en overige opbrengsten / subsidies) weergegeven. Per saldo wordt er in totaal nog voor circa € 86 geïnvesteerd in de lopende grondexploitaties en investeringsprojecten en komt er nog voor circa € 160 miljoen aan opbrengsten binnen. Ter vergelijking: vorig jaar bedroeg het totaal aan nog te realiseren investeringen circa € 96 miljoen en de nog te realiseren opbrengsten circa € 180 miljoen. De wijzigingen zijn terug te voeren op gerealiseerde kosten en opbrengsten in 2019 en eventuele mutaties in grondexploitatieprojecten (programma, planning, afboekingen) en investeringsprojecten.

Vermogenspositie van het grondbedrijf

De vermogenspositie van het Grondbedrijf kan worden beoordeeld op basis van de verhouding tussen de beschikbare en de benodigde weerstandscapaciteit, het zogenaamde weerstandsvermogen. De beschikbare weerstandscapaciteit wordt bepaald door de mogelijkheden om risico's binnen het positieve saldo van een grondexploitatie (winstpotentie) op te vangen en de reservepositie van het grondbedrijf.

De benodigde weerstandscapaciteit wordt bepaald door een risicosimulatie uit te voeren op het totaal van de begrote kosten- en opbrengst binnen de vastgestelde grondexploitaties. Er wordt gewerkt met aannames voor onzekerheden rond uitgaven, inkomsten en fasering in de tijd van te realiseren inkomsten. Op een zelfde wijze is het benodigde weerstandsvermogen voor de aankoop van het strategische bezit bepaald. Indien de herontwikkeling niet of gedeeltelijk doorgaat, moeten de panden (het gaat voornamelijk om panden) worden verkocht of herontwikkeld. Het risico bestaat dat de gemeentelijke investering niet geheel kan worden terugverdiend.

Uitgangspositie

Afgelopen jaren zijn er positieve resultaten behaald op de grondexploitaties. De bestemmingsreserve grondexploitaties is daardoor aangevuld tot het niveau dat gelijk is aan de benodigde weerstandscapaciteit (c.q. het berekende risico). Daarmee kan het berekende risico volledig binnen de Bestemmingsreserve grondexploitaties worden opgevangen. Eventuele financiële tegenvallers in de toekomst worden eerst ten laste van de bestemmingsreserve grondexploitatie opgevangen, alvorens de Algemene reserve wordt belast.

Winstpotentie van grondexploitaties

Daarnaast resteert er ook nog een winstpotentie van circa € 11 miljoen. Aangezien deze middelen pas in de toekomst beschikbaar komen en dienen als buffer om risico's binnen projecten op te kunnen vangen, worden deze vanuit het voorzichtigheidsprincipe niet tot de beschikbare weerstandscapaciteit gerekend. De winstpotentie kan daarmee niet worden ingezet op de risico's op andere grondexploitaties op te vangen.

Reserve grondbedrijf

Ontwikkeling bestemmingsreserves grondbedrijf		
Bedragen x € 1.000	Saldo per 31-12-2018	Saldo per 31-12-2019
Bestemmingreserve grondexploitaties	5.368	12.562
Bestemmingreserve voorstudies	0	283
Bestemmingreserve strategische posities	1.500	1.500
Totaal bestemmingsreserves grondbedrijf	6.868	14.345

Voorzieningen

Voor grondexploitaties met een verwacht negatief eindresultaat wordt een voorziening getroffen ter grootte van het voorziene resultaat. De voorziening voor grondexploitaties bedraagt op dit moment ongeveer € 62,6 miljoen. De voorzieningen worden niet tot de beschikbare weerstandscapaciteit gerekend.

De benodigde weerstandscapaciteit

Ruimtelijke projecten zoals grondexploitaties, grote infrastructurele werken en herontwikkeling van stadsdelen zijn altijd omgeven met risico's. Risico's van operationele aard, strategische risico's maar zeker ook systeemrisico's, zoals economische ontwikkelingen, die door de gemeente niet of nauwelijks te beïnvloeden zijn.

Jaarlijks worden de ramingen van de nog te realiseren inkomsten en uitgaven van deze projecten geactualiseerd om een solide basis voor de projectbegrotingen te verkrijgen. Maar projecten verlopen soms anders dan op voorhand wordt verondersteld.

Risico's die optreden kunnen het financiële beeld ten opzichte van die basis aanmerkelijk beïnvloeden. Daarom heeft de gemeente een risicobuffer nodig om die onzekerheden in financieel opzicht het hoofd te bieden.

Op de lopende projecten worden regelmatig risicoanalyses uitgevoerd om risico's te identificeren, te beoordelen en beheersmaatregelen te treffen.

Daarnaast worden risico's en onzekerheden rond de begrote inkomsten en uitgaven, maar ook rond de projectplanningen binnen bandbreedtes op basis van simulatie gekwantificeerd. Het resultaat van de risicosimulatie wordt in de volgende tabel weergegeven.

Weerstandscapaciteit grondbedrijf		
Bedragen x € 1.000	FJP 2019	FJP 2018
Conjuncturele risico's (marktrisico)	5.430	
Project specifieke risico's	11.470	
Strategisch bezit (mva)	1.480	
Anterieure overeenkomsten	130	
Totaal risico's	18.510	
Af: zelfdragend risico's vermogen positieve grex.	-7.090	
Benodigd weerstandscapaciteit grondbedrijf	11.420	4.880
BR grondexploitatie (=110% van weerstandscapaciteit)	12.562	5.368

Vermogenspositie grondbedrijf

De beschikbare weerstandscapaciteit binnen het grondbedrijf is voldoende om het berekende risico op de grondexploitaties, het strategisch bezit en de grote projecten niet zijnde grondexploitaties op te kunnen vangen. Daarmee legt het risico op het grondbedrijf geen beslag op de algemene weerstandscapaciteit van de gemeente.

Investeringsen

De raad autoriseert op grond van zijn budgetrecht de middelen voor de beleidsuitvoering. Hieronder vallen ook de investeringen. Investeringsen vragen – anders dan reguliere begrotingsposten – meerjarig budgetruimte en dienen afzonderlijk te worden vastgesteld door de raad. In de Verordening financieel beleid en beheer van de gemeente Arnhem is opgenomen dat de raad de investeringsruimte autoriseert met het vaststellen van de meerjarenprogrammabegroting.

Inleiding

In het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV) wordt expliciet aandacht gevraagd voor de investeringen. In artikel 20 van het BBV staat dat de uiteenzetting van de financiële positie een raming moet bevatten voor het begrotingsjaar van de financiële gevolgen van het bestaande en het nieuwe beleid dat in de programma's is opgenomen. Afzonderlijke aandacht moet hierbij worden besteed aan de investeringen. Naast de wettelijke taak om specifiek aandacht te besteden aan de investeringen is er ook bestuurlijk veel behoefte aan transparantie rond de gemeentelijke investeringsportefeuille. In deze paragraaf wordt de investeringsplanning 2021 – 2024 toegelicht.

Beleid

Het huidige meerjarig investeringsplan is een gedetailleerd plan waarin afzonderlijke investeringen per programma zijn gerangschikt. Hiermee hebben gemeentebestuur en management een middel in handen om goed onderbouwde afwegingen te maken en de realisatie van investeringen door de tijd nauwgezet te volgen. In deze investeringsplanning is het voor de gemeenteraad mogelijk om investeringen over de programma's tegen elkaar af te wegen om – wanneer nodig – ruimte te creëren voor de ambities met onze stad. De gemeente beschikt daarnaast over een gedetailleerde afschrijvingstabel met daarbij een aangescherpte set van regels rond activering van investeringen.

In de investeringsplanning 2021 - 2024 zijn alle voorgenomen investeringen opgenomen, zowel de programma- als de bedrijfsvoeringsinvesteringen. Bedrijfsvoeringsinvesteringen betreffen veelal de vervanging van bedrijfsmiddelen, zoals het vervangen van de computers, de ICT-infrastructuur, meubilair en dergelijke. Investeringsen in de grondexploitatie en in grootschalige projecten zijn in de meerjarenprogrammabegroting niet opgenomen. Hierover vindt besluitvorming plaats in de gemeenteraad op basis van afzonderlijke raadsvoorstellen.

Investeringsen 2020-2024

De tabel aan het einde van deze paragraaf bevat naast de geplande investeringen in de periode 2021 - 2024 de geactualiseerde jaarschijf 2020 uit het MIP 2020 - 2023. Omdat het geactualiseerde overzicht leidt tot andere kapitaallasten in 2021 dan oorspronkelijk begroot in de MJPB 2020 - 2023, wordt ook deze jaarschijf ter goedkeuring en vaststelling aan de gemeenteraad voorgelegd.

- In het kader van de Arnhemse Herstelagenda Coronacrisis is ruimte gemaakt voor extra investeringen met een anticyclisch karakter om de stad te versterken. Voor de dekking van de kapitaallasten van deze investeringen zijn middelen vrijgemaakt oplopend van € 0,4 miljoen in 2022 tot € 1,0 miljoen structureel vanaf 2024. De concrete plannen voor deze investeringen zijn in ontwikkeling. Het totale bedrag dat geïnvesteerd kan worden is afhankelijk van de afschrijvingstermijn en staat daarmee dus nog niet vast. Deze investeringsomvang zal bovenop de hier toegelichte investeringen komen.
- Voor het geactualiseerde begrotingsjaar 2020 zijn kredieten beschikbaar tot een bedrag van € 62,6 miljoen. Voor de jaren 2021 t/m 2024 worden in deze Begroting kredieten aangevraagd van € 194,5 miljoen. De nadruk ligt op het jaar 2021 met geplande investeringen van € 89,3 miljoen. Dit relatief hoge niveau wordt verklaard door het doorschuiven van de investeringen in zwembad Valkenhuizen van 2019 naar 2021 voor een bedrag van € 12,7 miljoen.
- Voor de hele planperiode van deze Begroting inclusief 2020 wordt uitgegaan van investeringen tot een totaalbedrag van € 257 miljoen. In het MIP 2019 - 2023 was dit € 234,4 miljoen.
- Bij een vergelijking tussen deze investeringsplanningen valt op dat na de oorspronkelijke nadruk op het jaar 2019 nu een piek wordt verwacht in 2020 en 2021. De oorspronkelijk in 2019 geplande investeringen in en aan Museum Arnhem worden vanuit 2019 doorgeschoven naar 2021 en tevens zijn in 2020 en 2021 grote investeringen voorzien in onderwijsaccommodaties.
- In de voorliggende investeringsplanning is geen rekening gehouden met ontwikkelingen in de uitvoering en handhaving van de wet Houdbare overheidsfinanciën (wet Hof), die het niveau van investeringen kan gaan

beperken. Zie voor een nadere toelichting op de gevolgen van deze wet voor de gemeente Arnhem de paragraaf over het EMU-saldo van de gemeente.

Toelichting investeringen in gebouwen

In de nota waarden en afschrijven is als gemeentelijke regel vastgesteld dat van voornemens tot investeren in een gebouw van meer dan € 2 miljoen in de paragraaf Investerings een tekstuele toelichting wordt gegeven, zo ook in deze Begroting 2021 – 2024. De hier toegelichte investeringen zijn alle reeds door de gemeenteraad vastgesteld.

Kentalis Hommelseweg

Programma	Koninklijke Kentalis verzorgt in Arnhem aan de Dr. P.C.M. Bosschool en De Stijgbeugel onderwijs voor kinderen en jongeren met een auditieve en/of communicatieve beperking. Daarnaast heeft zij voorzieningen voor diagnostiek, behandeling en begeleiding. Om haar activiteiten optimaal af te kunnen stemmen op de behoeften van de doelgroep heeft zij besloten tot het ontwikkelen van brede regionale Zorg Onderwijs Combinaties (ZOC) op verschillende locaties in Nederland, onder andere in Arnhem.
Betrokkenen	Kentalis
Planning	Realisatie in 2021
Raming	Bruto investering: € 8,7 miljoen; Netto investering € 7,8 miljoen.
Beschikbare middelen	Investeringskrediet van € 7,8 miljoen
Randvoorwaarden	Bijdrage van Kentalis voor renovatie Dr. Bosschool/De Stijgbeugel en tevens bijdrage in kader van frisse scholen

Briant College / De Ommezwaai

Programma	Renovatie van locatie Briant college (Voortgezet speciaal onderwijs) en nieuwbouw daarnaast ten behoeve van de Ommezwaai (speciaal onderwijs). Tussen beide scholen in wordt een gezamenlijke sportvoorziening gebouwd.
Betrokkenen	De onderwijsspecialisten en Sportbedrijf Arnhem
Planning	Realisatie in 2020/ 2021
Raming	Bruto investering: € 14,3 miljoen. Netto investering: € 13,3 miljoen.
Beschikbare middelen	€ 13,3 miljoen is beschikbaar in het totale financieringspakket toekomstige huisvesting (V)SO. De dekking bestaat uit reeds beschikbaar investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallasten.
Randvoorwaarden	Bijdrage van schoolbestuur voor frisse scholen en renovatie Briant college

Nieuwbouw Prisma Heijenoordseweg

Programma	Het vervangen van de huidige verouderde school voor Speciaal onderwijs op een naastgelegen perceel, inclusief sportvoorziening.
Betrokkenen	De onderwijsspecialisten
Planning	Realisatie in 2021
Raming	Bruto investering: € 10,6 miljoen. Netto investering: € 10,2 miljoen.
Beschikbare middelen	€ 10,2 miljoen is beschikbaar in het totale financieringspakket toekomstige huisvesting (V)SO. De dekking bestaat uit reeds beschikbaar investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.
Randvoorwaarden	Bijdrage van schoolbestuur voor frisse scholen

Renovatie Mariëndaal aan de Middachtensingel

Programma	Deze locatie was oorspronkelijk slechts tijdelijk. Nu is besloten om deze school voor Voortgezet speciaal onderwijs te renoveren zodat deze weer een groot aantal jaren mee kan. Bestaande sporthal aan de Kinderkamp wordt vervangen door nieuwbouw en zal ook worden gebruikt door basisscholen uit de omgeving.
Betrokkenen	De onderwijsspecialisten en Sportbedrijf Arnhem
Planning	Realisatie in 2020/ 2022
Raming	Bruto investering: € 15,2 miljoen. Netto investering: € 14,2 miljoen.
Beschikbare middelen	€ 14,2 miljoen is beschikbaar in het totale financieringspakket toekomstige huisvesting (V)SO. De dekking bestaat uit reeds beschikbaar investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.
Randvoorwaarden	Bijdrage van schoolbestuur voor frisse scholen en renovatie

Uitbreiding in wijk Schuytgraaf met 3e schoollocatie

Programma	De bestaande schoollocaties (MFC Omnibus en MFC De Salamander) zullen op korte termijn de verwachte leerlingaantallen niet binnen de huidige beschikbare ruimte kunnen opvangen. Ook zullen de nu in gebruik zijnde noodlokalen naast het MFC Salamander binnen enkele jaren moeten worden afgebroken. Op de nieuwe locatie is tevens ruimte gereserveerd voor een verdere uitbreiding die wordt verwacht in 2021. Deze uitbreiding is opgenomen in het door de raad in juli 2017 goedgekeurde Integraal Huisvestingsplan voor basisscholen
Betrokkenen	Delta, De Basis, Fluvius
Planning	Realisatie in 2020/ 2021
Raming	Bruto investering: € 5,8 miljoen. Netto investering: € 5,8 miljoen.
Beschikbare middelen	€ 5,8 miljoen is beschikbaar binnen het IHP primair onderwijs. De dekking bestaat uit reeds beschikbaar investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.
Randvoorwaarden	-

Vervangende nieuwbouw De Krakeling in Vredenburg

Programma	Vervanging op bestaande locatie voor een drietal basisscholen (Ommelander, Aletta Jacobs en de Troubadour) Deze vervanging is opgenomen in het door de raad in juli 2017 goedgekeurde Integraal Huisvestingsplan voor basisscholen
Betrokkenen	Delta, De Basis, Fluvius
Planning	Realisatie in 2022
Raming	Bruto investering: € 8,1 miljoen. Netto investering: € 7,4 miljoen.
Beschikbare middelen	€ 7,4 miljoen is beschikbaar binnen het IHP primair onderwijs. De dekking bestaat uit reeds beschikbaar investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.
Randvoorwaarden	Bijdrage van schoolbesturen

Renovatie scholen Breezandpad

Programma	Vervangende nieuwbouw van tweetal scholen (Blinkert en de Troubadour) in aansluiting op de vervangende nieuwbouw van De Kringloop. Door de raad in februari 2018 i.h.k.v. het jaarprogramma 2018 van het Integraal Huisvestingsplan voor basisscholen besloten om niet te renoveren maar nieuw te bouwen
Betrokkenen	De Basis, Fluvius
Planning	Realisatie in 2020
Raming	Bruto investering: € 4,6 miljoen. Netto investering: € 4,3 miljoen.
Beschikbare middelen	€ 4,3 miljoen is beschikbaar binnen het IHP primair onderwijs. De dekking bestaat uit reeds beschikbaar investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.
Randvoorwaarden	Bijdrage van schoolbesturen

Vervangende nieuwbouw De Piramide

Programma	Vervangende nieuwbouw voor De Piramide op de locatie aan de Groningensingel Deze vervanging is opgenomen in het door de raad in juli 2017 goedgekeurde Integraal Huisvestingsplan voor basisscholen
Betrokkenen	De Basis, Delta
Planning	Realisatie in 2022
Raming	Bruto investering: € 3,5 miljoen. Netto investering: € 3,2 miljoen.
Beschikbare middelen	€ 3,2 miljoen is beschikbaar binnen het IHP primair onderwijs. De dekking bestaat uit reeds beschikbaar investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.
Randvoorwaarden	Bijdrage van schoolbesturen

Vervangende nieuwbouw voor drietal scholen in Presikhaaf Oost

Programma	Vervangende nieuwbouw voor een drietal scholen (Willem Drees, John F. Kennedy en IBN- i Sina) Deze vervanging is opgenomen in het door de raad in juli 2017 goedgekeurde Integraal Huisvestingsplan voor basisscholen
Betrokkenen	De Basis, Fluvius en Simon
Planning	Realisatie in 2021
Raming	Bruto investering: € 7,5 miljoen. Netto investering: 6,8 miljoen.
Beschikbare middelen	€ 5,9 miljoen is beschikbaar binnen het IHP primair onderwijs. De dekking bestaat uit reeds beschikbaar investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.
Randvoorwaarden	Bijdrage van schoolbesturen

Vervangende nieuwbouw voor tweetal scholen in Eimersingel-Oost

Programma	Vervangende nieuwbouw voor een tweetal scholen (Mozaïk en Johannes) Deze vervanging is opgenomen in het door de raad in juli 2017 goedgekeurde Integraal Huisvestingsplan voor basisscholen
Betrokkenen	De Basis, Delta
Planning	Realisatie in 2022
Raming	Bruto investering: € 6,4 miljoen. Netto investering: € 5,7 miljoen.
Beschikbare middelen	€ 5,7 miljoen is beschikbaar binnen het IHP primair onderwijs. De dekking bestaat uit reeds beschikbaar investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.
Randvoorwaarden	Bijdrage van schoolbesturen

Nieuwbouw voor scholen Alteveer

Programma	Vervangende nieuwbouw voor Pieter Breughel school Deze vervanging is opgenomen in het door de raad in juli 2017 goedgekeurde Integraal Huisvestingsplan voor basisscholen
Betrokkenen	De Basis
Planning	Realisatie in 2023
Raming	Bruto investering: € 4,3 miljoen. Netto investering: € 3,8 miljoen.
Beschikbare middelen	€ 3,8 miljoen is beschikbaar binnen het IHP primair onderwijs. De dekking bestaat uit reeds beschikbaar investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.
Randvoorwaarden	Bijdrage van schoolbesturen

Renovatie en uitbreiding Museum Arnhem

Programma	De ingrepen in Museum Arnhem richten zich op een uitbreiding en renovatie van het monumentale deel (o.a. publieksfaciliteiten) en realisatie van een nieuw depot.
Planning	Realisatie in 2021
Raming	Bruto investering: € 22,5 miljoen. Netto investering: € 22,5 miljoen.
Beschikbare middelen	Het benodigde krediet voor het Museum is beschikbaar gesteld door de gemeenteraad bij vaststelling van het MIP in de MJPB 2017 - 2020. Voor het depot is het benodigde krediet beschikbaar gesteld in het MIP in de MJPB 2018 - 2021.
Randvoorwaarden	-

Zwembad Valkenhuizen

Programma	Het huidige zwembad Valkenhuizen is aan het einde van de economische en technische levensduur. Het zwembad wordt onder meer gebruikt voor onderwijs door ROC Rijn IJssel (voorheen CIOS), div. zwem- en waterpoloverenigingen, school- en recreatiezwemmen. Door middel van nieuwbouw van het zwembad houden de inwoners in Arnhem-Noord de gelegenheid om overdekt te zwemmen. Door het nieuwe zwembad aan de bestaande sporthallen te bouwen, wordt een upgrade van Valkenhuizen tot hét breedtesportcentrum van Oost-Nederland gerealiseerd.
Betrokkenen	Gemeente Arnhem, CIOS, diverse overige gebruikers, omwonenden
Planning	Realisatie in 2021
Raming	Bruto investering: € 12,7 miljoen Netto investering: € 12,7 miljoen
Beschikbare middelen	€ 12,7 miljoen is als krediet beschikbaar gesteld voor het traject vanaf de architectenselectie tot en met de oplevering. De dekking bestaat uit het beschikbaar gestelde investeringskrediet als ook exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallasten.
Randvoorwaarden	-

Meerjareninvesteringsplanning (MIP) gemeente Arnhem 2020-2024

In de Herstelagenda zijn kapitaallasten opgenomen voor anticyclische investeringen om de stad te versterken. Doordat deze kapitaallasten oplopen van € 0,4 miljoen in 2022 tot € 1,0 miljoen structureel vanaf 2024 komt in 2021, 2022 en 2023 een investeringsbedrag beschikbaar. De hoogte van het investeringsbedrag is afhankelijk van de afschrijvingstermijn. De investeringen in het kader van de Herstelagenda worden nog ingevuld en ontbreken daardoor in onderstaande tabel.

Programma	Omschrijving investering	E / M	Investeringsbedragen					
			nut	2020	2021	2022	2023	2024
Nr.	Omschrijving		)	geactualiseerd				
<i>Bedragen x €1.000</i>								
S00	Bestuur, dienstverlening en financiën	Overige Huisvesting en facilitaire zaken	E	1.548	1.705	1.801	2.933	4.410
		Overige ICT	E	2.000	2.000	2.000	2.000	2.000
S01	Veiligheid	Overige Brandbestrijding	E	9	9	9	9	9
S02	Bereikbaarheid	Overige huisvesting	E	494	10	228	118	31
		Wegen ontwikkeling	M	1.772	2.658	997	986	986
		Wegen groot onderhoud	M	2.884	2.750	2.750	2.750	2.750
		Verkeersregelininstallaties	M	647	705	731	700	700
		Overige Mobiliteit & OR beheer	M	200	205	205	205	205
		Wegen beheer	M	425	293	0	49	49
		Openbare verlichting	M	1.800	3.840	2.100	1.400	1.600
		Overige Kunstwerken	M	2.347	650	650	650	650
		Parkeerexploitatie	E	4.577	876	775	1.017	433
S04	Onderwijs	Overige huisvesting onderwijs	E	280	600	600	600	600
		Huisvesting Primair onderwijs	E	594	13	128	100	24
		Huisvesting Speciaal onderwijs	E	26.956	28.784	28.848	3.853	11.906
S05	Cultuur	Culturele activiteiten	E	1.393	91	196	857	26
		Museum Arnhem	E	0	22.503	0	0	0
		Eusebiuskerk	E	260	0	0	0	0
S09	Gezondheid en sport	Overige Zwembaden en huisvesting	E	315	0	0	0	0
		Overige Binnensport en huisvesting	E	4.357	198	101	194	106
		Overige Buitensport	E	663	0	0	0	0
		Zwembad Valkenhuizen	E	0	12.693	0	0	0
S12	Wonen en leefomgeving	Overige Oppervlaktewater en Havenbeheer	M	200	0	0	0	0
		Parken & bossen	E	0	230	50	50	50
		Overige Afval	E	50	300	20	55	55
		Afvalbeheer	E	188	1.525	33	320	320
		GRP Initiatieffase	E	8.165	6.711	5.711	5.711	5.711
		Klimaatfonds	E	250	0	0	0	0
		Energy Made in Arnhem (EMIA) - Luchtagenda	E	181	0	0	0	0
				62.555	89.349	47.933	24.557	32.621

) Economisch- / Maatschappelijk nut

Subsidies

De gemeente Arnhem heeft per programma haar doelstellingen met de daarbij behorende beoogde effecten en resultaten geformuleerd. Deze doelen kunnen op verschillende manieren worden bereikt. Eén van deze manieren is het verlenen van subsidies. Subsidies zijn financiële bijdragen aan burgers en/of organisaties voor activiteiten die bijdragen aan de realisatie van de -door de gemeenteraad vastgestelde- beleidsdoelen van de gemeente.

Inleiding

Subsidies kunnen op twee manieren worden verleend:

1. Subsidies op basis van subsidieregelingen

Volgens de Algemene wet bestuursrecht (Awb) mag een bestuursorgaan alleen subsidie voor activiteiten verstrekken op grond van een wettelijk voorschrift. Dat kan een rijksregeling, provinciale regelen of een gemeentelijke (subsidie)verordening zijn. Op basis van de Algemene Subsidieverordening Arnhem 2016 (ASV) zijn in Arnhem verschillende subsidieregelingen vastgesteld. Hiermee is een wettelijke en rechtmatige grondslag gecreëerd voor de subsidies. Op basis van vooraf bepaalde criteria worden de subsidies verdeeld en toegewezen aan betrokken instellingen.

2. Begrotingssubsidies

Het is niet altijd zinvol om een aparte regeling op te zetten voor het verstrekken van een subsidie. Bijvoorbeeld wanneer er maar één instelling is die een bepaalde gesubsidieerde activiteit kan voeren. Voor die gevallen is in de Algemene wet bestuursrecht een uitzondering gemaakt. Wanneer in de begroting een subsidieontvanger vermeld staat én het bedrag waarop de subsidie ten hoogste kan worden vastgesteld, is geen nader wettelijk voorschrift nodig. Met name de subsidies aan de 'grote' instellingen worden op deze wijze verstrekt.

Subsidieregelingen

In Arnhem wordt een deel van de subsidies verleend op basis van een subsidieregeling. Op basis van de ASV heeft Arnhem verschillende subsidieregelingen. Subsidieregelingen creëren een wettelijke en rechtmatige grondslag voor subsidies. Op basis van vooraf bepaalde criteria worden de subsidies verstrekt aan betrokken instellingen. De volgende subsidieregelingen zijn actueel:

1. Amateurkunst;
2. Producties, Evenementen, Festivals;
3. Stroomversneller Cultuur;
4. Burgerkracht Sociaal Domein;
5. Vrijwillig jeugdwerk;
6. Sport;
7. Voorschools aanbod gemeente Arnhem;
8. Subsidieregeling No-Riskpolis.
9. Demontage Diesel personenauto's 2019;
10. Hitteplekken en stadslandbouw;
11. Stimulering inzet conciërges basisscholen;
12. Voorschoolse aanbod;
13. Wijkinitiatieven.

Indicatieve subsidiebedragen 2021 met de grondslag begroting

In 2021 wordt naar verwachting voor een bedrag van in totaal € 80,8 miljoen aan subsidie met de grondslag 'begroting' verstrekt. Onderstaande tabel geeft een overzicht van de instellingen, het te subsidiëren bedrag per instelling en de beleidsgrondslag. Door het vaststellen van de begroting en deze tabel wordt de maximale subsidie per vermelde instelling voor 2021 vastgesteld.

	Begroting		Meerjarenraming		
	2020	2021	2022	2023	2024
Bedragen x € 1.000					
Middelen					
STAD	59.405	59.411	59.260	59.220	59.220
Arnh Platf Chronisch zieken Gehand	121	124	124	124	124
Arnhems Fed van Muziekgezelschappen	6	6	6	6	6
Arnhemse Sport Federatie	0	0	0	0	0
Centrum voor Activerend Werk	265	128	128	88	88
De Helling Exp.Werkplaats	89	91	91	91	91
De Nieuwe Oost	118	82	82	82	82
De Opgroeiwinkel	11	11	11	11	11
Diverzo, COC Midden-Gelderland	11	11	11	11	11
GGNet Voortgezette Behandeling	19	19	19	19	19
Het Gelders Archief	1.073	1.073	1.073	1.073	1.073
Indigo	3	3	3	3	3
IVIO-Opleidingen	175	175	175	175	175
Kinderopvang Twins	87	87	87	87	87
Kunstwerk! Cultur voorz. de Liemers	19	19	19	19	19
Leger des Heils Gelderland	125	128	128	128	128
Mantelzorg en Vrijwillige Thuishulp	13	13	13	13	13
Pactum	1.010	1.035	1.035	1.035	1.035
Partou BV	67	67	67	67	67
Pro Persona Arnhem	30	31	31	31	31
Radboud Universiteit Nijmegen	3	3	0	0	0
RBT KAN	0	0	0	0	0
Reg Opleids.centra Graafschap College	41	41	41	41	41
RIBW. Arnhem & Veluwe Vallei	253	264	264	264	264
Rijn IJssel Roc	1.073	1.073	1.073	1.073	1.073
Rooms Kathol Parochie St. Eusebius	31	31	31	31	31
Scalabor	272	279	279	279	279
Slachtofferhulp Nederland, Reg Oost	32	33	33	33	33
Sportbedrijf Arnhem BV	10.895	10.745	10.645	10.645	10.645
St Economic Board GO	0	0	0	0	0
ST Toneelgroep Oostpool	66	68	68	68	68
St. Airborne Herdenkingen	7	7	7	7	7
St. Airborne Museum	250	249	250	250	250
St. Arnh Stadsprijs v. Vrijwilligers	10	10	10	10	10
St. Beheer Wijk Sportac Vredenburg	51	52	52	52	52
St. Bezoekerscent Sonsbeek-Molenplts	-138	-138	-138	-138	-138
St. Bibliotheek Veluwezoom	41	41	41	41	41
St. CASA	20	20	20	20	20
St. Catharina	1	1	1	1	1
St. Culturele Evenementen Arnhem	35	36	36	36	36
St. De Innovatiefabriek Arnhem	50	50	50	50	50
St. De Instap	43	44	44	44	44
St. De Klup	16	16	16	16	16
St. de Lindenberg	38	0	0	0	0
St. Die Blide Incomst Sinterniclaesz	3	3	3	3	3
St. Eusebius	210	210	210	210	210
St. Fashion Festival Arnhem	50	50	50	50	50

St. Focus Filmtheater	672	688	688	688	688
St. Halt, team Gelderland	20	20	20	20	20
St. Het Gelderse Orkest	66	68	68	68	68
St. Het Huis van Puck	208	213	213	213	213
St. Het Huurdershuis	1	1	1	1	1
St. Humanitas	36	37	37	37	37
St. Introdans	114	117	117	117	117
St. IrisZorg	4.582	4.697	4.697	4.697	4.697
St. Jacobiberg	218	223	223	223	223
St. Jeugdland	65	66	66	66	66
St. Jumelage Arnhem	5	5	5	5	5
St. KAB Posttheater	194	198	198	198	198
St. Kruispunt	203	208	208	208	208
St. Leergeld Arnhem	239	239	239	239	239
St. Luxor Live	400	409	409	409	409
St. Mikado	19	19	19	19	19
St. Moviera	3.195	3.275	3.275	3.275	3.275
St. Museum Arnhem	2.950	3.513	3.513	3.513	3.513
St. Musis en Stadstheater	6.933	7.093	7.093	7.093	7.093
St. Natuurcentrum Arnhem	2.021	2.021	2.021	2.021	2.021
St. Omars Gym	22	22	22	22	22
St. Ome Joop's Tour	21	22	22	22	22
St. Ondernemersfonds Arnhem	380	380	380	380	380
St. Peutercentra Arnhem	1.265	1.265	1.265	1.265	1.265
St. Platform Binnenstad Arnhem	52	52	52	52	52
St. PRAGO	89	89	89	89	89
St. Productiehuis Plaatsmaken	178	182	182	182	182
St. Rijnstad	1.470	1.548	1.548	1.548	1.548
St. Rijnstate Ziekenhuis	14	15	15	15	15
St. Rozet	8.090	8.279	8.279	8.279	8.279
St. RTV Arnhem	125	127	127	127	127
St. School's cool Arnhem	31	31	31	31	31
St. SLAK	197	201	201	201	201
St. Sonsbeek & State of Fashion	413	422	422	422	422
St. Sportcentrum Rijkerswoerd	496	502	502	502	502
St. Stoelenproject De Duif	220	225	225	225	225
St. TaalOase	23	23	23	23	23
St. Toneelgroep Oostpool	0	0	0	0	0
St. VanHarte	71	72	72	72	72
St. Veilig Thuis Gelderland Midden	2.123	2.353	2.353	2.353	2.353
St. Viering Nat Feest en Gedenkdagen	19	19	19	19	19
St. Vitale Verbindingen	174	177	177	177	177
St. Vitesse Betrokken	59	59	59	59	59
St. Vluchtelingenwerk Oost-Ned	277	287	287	287	287
St. Welzijn Lingewaard	37	37	37	37	37
St. Welzijn Ouderen Arnhem	61	62	62	62	62
St. Zwembad Klarenbeek	318	326	326	326	326
Subsidies Alg	3.790	2.544	2.496	2.496	2.496
Toerisme veluwe arnhem nijmegen	325	351	351	351	351
VGGM	123	126	126	126	126
VMBO 'T Venster	10	10	10	10	10
Youth for Christ Nederland	2	2	2	2	2
Zorgbelang Inclusief	197	198	198	198	198

WIJK	21.828	21.432	21.383	21.383	21.383
B.S. Cosmicus Arnhem	2	2	2	2	2
BS de Madelief	2	2	2	2	2
Indigo	118	121	121	121	121
Kinderopvang SKAR	1.498	1.498	1.498	1.498	1.498
Kinderopvang Twins	26	26	26	26	26
Kluppluz BV	215	215	215	215	215
LeukOmteLeren Weekendschool Arnhem	24	24	24	24	24
Mantelzorg en Vrijwillige Thuishulp	350	358	358	358	358
MEE Gelderse Poort	134	139	139	139	139
Nederlandse Vereniging voor Autisme	8	8	8	8	8
Pactum	793	806	806	806	806
Partou BV	10	10	10	10	10
Rijn IJssel Roc	80	80	80	80	80
Sportbedrijf Arnhem BV	5.262	5.191	5.143	5.143	5.143
St. 2GetThere Arnhem	366	366	366	366	366
St. BBA	100	102	102	102	102
St. Bouwspelplaats De Leuke Linde	144	148	147	147	147
St. Catharina	36	37	37	37	37
St. De Basis	139	139	139	139	139
St. Delta Kath.- en prot onderwijs	101	101	101	101	101
St. Fluvius	76	76	76	76	76
St. Gym & Turnen Arnhem	90	90	90	90	90
St. Het Huurdershuis	43	43	43	43	43
St. Humanitas	13	14	14	14	14
St. Pas	2.683	2.683	2.683	2.683	2.683
St. Peutercentra Arnhem	658	658	658	658	658
St. Peuterspeelzaal Klein Duimpje	20	20	20	20	20
St. Rijnstad	5.747	5.320	5.320	5.320	5.320
St. Rijnstate Ziekenhuis	1	2	2	2	2
St. Rozet	441	449	449	449	449
St. VanHarte	7	8	8	8	8
St. Vrijwillige Terminale Zorg Arnh	2	2	2	2	2
St. WALHALLAb Nederland	25	25	25	25	25
St. Welzijn Ouderen Arnhem	2.098	2.149	2.149	2.149	2.149
Subsidies Alg	356	359	359	359	359
VMBO 'T Venster	14	14	14	14	14
Wijkvereniging Elderveld	16	16	16	16	16
Wijkvereniging Schuytgraaf	16	16	16	16	16
Youth for Christ Nederland	80	82	82	82	82
Zorgbelang Inclusief	30	32	32	32	32
Gerealiseerd resultaat	81.234	80.842	80.643	80.603	80.603

Indicatieve subsidiebedragen 2021 per programma

De omvang van de subsidies in 2021 bedraagt € 80,8 miljoen. In onderstaande tabel is de verdeling per programma zichtbaar. De niveau van subsidies blijft ongeveer gelijk. Het accres moet nog toebedeeld worden.

		Begroting		Meerjarenraming		
		2020	2021	2022	2023	2024
Bedragen x € 1.000						
Middelen						
GEB1	CSA	2.326	2.275	2.272	2.272	2.272
GEB2	Noordwest	3.276	3.228	3.217	3.217	3.217
GEB3	Noordoost	2.993	2.943	2.933	2.933	2.933
GEB4	Presikhaaf	2.588	2.537	2.531	2.531	2.531
GEB5	Malburgen	3.611	3.555	3.552	3.552	3.552
GEB6	Schuytgraaf/Elderveld	2.270	2.220	2.215	2.215	2.215
GEB7	De Laar/Elden	1.748	1.710	1.707	1.707	1.707
GEB8	RKV	3.017	2.964	2.956	2.956	2.956
S00	Bestuur, dienstverlening en financiën	39	39	39	39	39
S01	Veiligheid	78	78	78	78	78
S03	Economie	2.354	1.702	1.703	1.703	1.703
S04	Onderwijs	5.615	5.615	5.615	5.615	5.615
S05	Cultuur	23.628	24.462	24.459	24.459	24.459
S06	Participatie en armoedebestrijding	466	466	466	466	466
S07	Zorg	1.988	1.901	1.901	1.861	1.861
S08	Welzijn en inclusie	12.552	13.084	13.084	13.084	13.084
S09	Gezondheid en sport	12.007	11.878	11.777	11.777	11.777
S10	Klimaat, energie en milieu	540	48	0	0	0
S12	Wonen en leefomgeving	138	138	138	138	138
Gerealiseerd resultaat		81.234	80.842	80.643	80.603	80.603

Ontwikkelingen

Wijksturing

Er zijn veel gesubsidieerde organisaties werkzaam in de wijken. Het kan zijn dat deze organisaties voor dezelfde doelgroep werken en de gemeente en/of de organisaties onvoldoende van deze mogelijk overlappende inzet weten. Vanuit de gemeente wordt ingezet om de overlap van dienstverlening in de wijken te inventariseren. In 2019 is voor de subsidieaanvraag 2020 is aan de subsidiepartners expliciet de opdracht meegeven inzicht te geven in de uitvoering en afstemming te zoeken in de samenwerking met andere organisaties en initiatieven. Bij de beoordeling van de aanvragen en het toekennen van de subsidies is de verbinding versterkt tussen de kernorganisatie, teams Leefomgeving en de Sociale wijkteams. Hierdoor zal een betere sturing in de wijk en een meer doelmatige inzet van subsidies worden gerealiseerd.

Welzijnsopgave

In het najaar van 2019 is gestart met de herijking van de welzijnsopgave. Vanuit een analyse wordt onder andere het gemeentelijk subsidiebeleid op welzijn vernieuwd. We kijken onder meer naar de gewenste regierol van de gemeente, professionaliseren het opdrachtgeverschap aan organisaties en vertalen dit vanaf 2021 in concrete opdrachten aan partners in de stad of aan netwerken van organisaties. Na consultatie van alle betrokken partijen is de herijkingsopgave halverwege 2020 definitief vertaald in een raadsbrief.

Overig programmaplan

Overzicht lastenontwikkeling gemiddelde woning	2020	2021	% Lastenontwikkeling
Onroerend zaakbelasting	€ 342	€ 342	0,0%
Rioolheffing	€ 174	€ 177	1,5%
Afvalstoffenheffing	€ 242	€ 241	-0,1%
Totaal	758	760	0,31%

Algemene dekkingsmiddelen	2021		
	Lasten	Baten	Saldo
<i>Bedragen x € 1.000</i>			
Treasury	1.449	2.537	1.089
OZB-woningen	0	27.421	27.421
OZB niet-woningen	4.085	29.024	24.940
Belastingen overig	5	381	376
Algemene uitkering en overige uitkeringen gemeentefonds	0	415.275	415.275
Totaal	5.538	474.638	469.100

Overhead	2021		
	Lasten	Baten	Saldo
<i>Bedragen x € 1.000</i>			
Overhead	65.969	4.121	-61.848
Totaal	65.969	4.121	-61.848

Heffing VPB	2021		
	Lasten	Baten	Saldo
<i>Bedragen x € 1.000</i>			
Vennootschapsbelasting	649	0	-649
Totaal	649	0	-649

Onvoorzien	2021		
	Lasten	Baten	Saldo
<i>Bedragen x € 1.000</i>			
Onvoorzien	1.039	0	-1.039
Totaal	1.039	0	-1.039

Deel 3 Financiële begroting

De financiële begroting is opgebouwd uit de volgende onderdelen:

1. Overzicht van baten en lasten per programma
In het overzicht van baten en lasten wordt aangegeven tot welke bedragen de raad het college autoriseert door middel van het vaststellen van de begroting per programma.
2. Overzicht van geraamde incidentele baten en lasten
Tot de incidentele baten en lasten worden de lasten en baten gerekend die zich gedurende maximaal drie jaar voordoen. Ook de post onvoorzien wordt tot de incidentele lasten gerekend.
3. Financiële Staten
  - Geprognosticeerde balans;
  - Verloop van reserves en voorzieningen;
  - EMU-saldo 2021;
  - Overzicht van geraamde baten en lasten per taakveld.Vanuit het Besluit begroting en verantwoording (BBV) is ten behoeve van de onderlinge vergelijkbaarheid van gemeenten voorgeschreven om een taakveldenbegroting op te stellen.
4. Mutaties circulaires Gemeentefonds

Overzicht van baten en lasten per programma

		Rekening 2019	Begroting 2020		Lasten			
			Geamendeerd	Juli	Begroting 2021	Begroting 2022	Begroting 2023	Begroting 2024
<i>Bedrag x € 1.000</i>								
Wijkprogramma's								
GEB1	CSA	31.213	35.462	31.707	29.846	29.673	29.677	29.598
GEB2	Noordwest	27.182	31.631	29.120	28.754	28.218	28.242	28.197
GEB3	Noordoost	22.434	26.388	24.663	23.475	23.329	23.355	23.332
GEB4	Presikhaaf	26.627	26.898	24.380	23.787	23.613	23.687	23.610
GEB5	Malburgen	32.338	39.600	37.585	35.570	35.406	35.520	35.405
GEB6	Schuytgraaf/Elderveld	25.509	24.079	26.633	25.587	25.229	25.277	25.220
GEB7	De Laar/Elden	16.958	19.437	17.313	16.948	16.861	16.886	16.860
GEB8	RKV	26.011	30.592	25.391	24.969	24.766	24.797	24.798
Totaal		208.272	234.085	216.792	208.935	207.094	207.441	207.019
Stadsprogramma's								
S00	Bestuur, dienstverlening en financ	82.432	84.438	83.315	85.575	83.643	82.168	84.339
S01	Veiligheid	15.219	14.692	16.002	16.477	16.437	16.430	16.427
S02	Bereikbaarheid	21.230	21.269	20.805	21.873	22.020	22.209	22.363
S03	Economie	9.473	5.676	5.836	6.556	5.553	5.549	5.545
S04	Onderwijs	18.784	17.958	18.342	18.895	20.033	21.582	21.654
S05	Cultuur	33.319	31.395	31.893	32.670	33.856	35.403	35.308
S06	Participatie en armoedebestrijding	168.032	169.996	188.570	173.395	173.159	170.429	167.469
S07	Zorg	57.876	30.808	52.043	49.793	48.702	48.346	47.845
S08	Welzijn en inclusie	17.624	18.236	19.572	19.859	19.514	19.564	19.366
S09	Gezondheid en sport	19.607	18.141	19.963	20.157	20.852	20.936	20.708
S10	Klimaat, energie en milieu	5.041	6.124	7.593	5.495	4.976	1.902	1.859
S11	Ruimtelijke ontwikkeling	31.260	41.514	47.947	37.600	36.010	32.027	31.254
S12	Wonen en leefomgeving	31.758	32.478	34.835	36.058	35.658	34.399	34.463
Totaal		511.656	492.726	546.717	524.403	520.412	510.943	508.601
Eindtotaal		719.928	726.811	763.510	733.338	727.507	718.383	715.619

		Rekening		Baten			
		2019	Begroting 2020	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
		2019	Geamendeerd	2021	2022	2023	2024
		Bedrag x € 1000					
Wijkprogramma's							
GEB1	CSA	9.649	9.410	8.938	9.566	9.524	9.439
GEB2	Noordwest	1.724	2.032	1.766	1.768	1.769	1.770
GEB3	Noordoost	1.720	2.018	1.620	1.622	1.622	1.623
GEB4	Presikhaaf	2.008	2.551	1.970	1.962	1.963	1.964
GEB5	Malburgen	3.802	4.242	3.891	3.894	3.895	3.896
GEB6	Schuytgraaf/Elderveld	2.574	2.613	2.540	2.541	2.542	2.542
GEB7	De Laar/Elden	1.277	1.700	1.245	1.246	1.247	1.247
GEB8	RKV	1.348	1.627	1.121	1.123	1.124	1.124
Totaal		24.102	26.195	23.092	23.721	23.686	23.606
Stadsprogramma's							
S00	Bestuur, dienstverlening en financ	484.002	481.155	482.212	482.692	486.192	487.906
S01	Veiligheid	1.789	1.673	1.699	1.694	1.694	1.694
S02	Bereikbaarheid	8.938	7.843	8.076	7.683	7.632	7.533
S03	Economie	3.689	983	1.794	935	990	1.090
S04	Onderwijs	3.051	3.045	2.395	2.395	2.395	2.395
S05	Cultuur	6.388	6.042	6.064	6.381	6.399	6.399
S06	Participatie en armoedebestrijding	108.854	110.722	125.218	112.333	115.408	116.754
S07	Zorg	6.599	918	4.939	4.940	4.940	4.940
S08	Welzijn en inclusie	1.159	755	755	755	755	755
S09	Gezondheid en sport	2.882	2.161	2.674	2.674	2.674	2.674
S10	Klimaat, energie en milieu	1.802	974	1.809	473	13	0
S11	Ruimtelijke ontwikkeling	45.261	36.790	38.026	36.731	32.564	28.552
S12	Wonen en leefomgeving	39.060	37.873	39.147	39.814	39.742	39.530
Totaal		713.473	690.934	714.807	699.499	701.398	700.221
		737.575	717.128	737.899	723.220	725.084	723.827

		Exploitatieresultaat						
		Rekening	Begroting 2020		Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
		2019	Geamendeerd	Juli	2021	2022	2023	2024
<i>Bedrag x € 1000</i>								
Wijkprogramma's								
GEB1	CSA	-21.565	-26.052	-22.769	-20.280	-20.149	-20.195	-20.159
GEB2	Noordwest	-25.458	-29.599	-27.355	-26.986	-26.449	-26.472	-26.427
GEB3	Noordoost	-20.714	-24.370	-23.043	-21.853	-21.707	-21.732	-21.708
GEB4	Presikhaaf	-24.620	-24.346	-22.409	-21.825	-21.650	-21.722	-21.646
GEB5	Malburgen	-28.536	-35.357	-33.695	-31.676	-31.511	-31.624	-31.508
GEB6	Schuytgraaf/Elderveld	-22.934	-21.465	-24.093	-23.046	-22.688	-22.735	-22.678
GEB7	De Laar/Elden	-15.681	-17.736	-16.067	-15.701	-15.614	-15.638	-15.612
GEB8	RKV	-24.663	-28.964	-24.270	-23.846	-23.642	-23.673	-23.674
Totaal		-184.170	-207.891	-193.700	-185.213	-183.409	-183.792	-183.412
Stadsprogramma's								
S00	Bestuur, dienstverlening en financ	401.570	396.717	398.897	397.116	402.549	404.383	403.566
S01	Veiligheid	-13.430	-13.019	-14.303	-14.783	-14.743	-14.735	-14.733
S02	Bereikbaarheid	-12.292	-13.425	-12.729	-14.190	-14.388	-14.626	-14.830
S03	Economie	-5.785	-4.693	-4.043	-5.622	-4.563	-4.459	-4.455
S04	Onderwijs	-15.733	-14.912	-15.947	-16.499	-17.638	-19.186	-19.259
S05	Cultuur	-26.931	-25.353	-25.830	-26.289	-27.457	-29.004	-28.910
S06	Participatie en armoedebestrijding	-59.178	-59.273	-63.353	-61.062	-57.751	-53.675	-50.716
S07	Zorg	-51.277	-29.891	-47.104	-44.853	-43.762	-43.406	-42.905
S08	Welzijn en inclusie	-16.465	-17.481	-18.817	-19.105	-18.759	-18.810	-18.612
S09	Gezondheid en sport	-16.725	-15.980	-17.289	-17.483	-18.178	-18.262	-18.034
S10	Klimaat, energie en milieu	-3.239	-5.150	-5.784	-5.022	-4.963	-1.889	-1.859
S11	Ruimtelijke ontwikkeling	14.000	-4.725	-9.921	-869	-3.446	-3.520	-2.702
S12	Wonen en leefomgeving	7.302	5.395	4.312	3.756	4.084	5.161	5.067
Totaal		201.818	198.208	168.090	175.096	180.986	187.971	191.620
		17.647	-9.682	-25.611	-10.118	-2.423	4.180	8.208

		Toevoeging aan reserves						
		Rekening	Begroting 2020		Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
		2019	Geamendeerd	Juli	2021	2022	2023	2024
<i>Bedrag x € 1000</i>								
GEB1	CSA	0	0	20	20	20	20	20
GEB2	Noordwest	0	0	100	100	100	100	100
GEB3	Noordoost	0	0	66	66	66	66	66
GEB4	Presikhaaf	0	0	133	117	117	117	117
GEB5	Malburgen	0	0	193	193	193	193	193
GEB6	Schuytgraaf/Elderveld	0	0	242	242	242	242	242
GEB7	De Laar/Elden	0	0	52	52	52	52	52
GEB8	RKV	0	0	60	60	60	60	60
Totaal		0	0	866	851	851	851	851
S00	Bestuur, dienstverlening en financ	38.883	11.116	13.490	13.478	13.418	15.943	16.497
S01	Veiligheid	179	68	72	72	72	72	72
S02	Bereikbaarheid	8.966	6.642	6.838	6.950	6.911	6.876	6.854
S03	Economie	431	0	0	0	0	0	0
S04	Onderwijs	9.602	7.753	7.773	8.004	7.734	6.683	6.864
S05	Cultuur	2.169	1.191	1.165	1.208	1.328	1.363	1.397
S06	Participatie en armoedebestrijding	3.971	290	2.706	554	554	554	0
S07	Zorg	4.393	0	678	628	528	528	528
S08	Welzijn en inclusie	1.744	0	0	0	0	0	0
S09	Gezondheid en sport	1.271	693	354	354	354	354	354
S10	Klimaat, energie en milieu	1.406	0	0	0	0	0	0
S11	Ruimtelijke ontwikkeling	8.510	814	-1.265	2.758	178	14	2
S12	Wonen en leefomgeving	2.284	200	247	371	3.680	584	585
Totaal		83.809	28.767	32.059	34.375	34.757	32.972	33.154
		83.809	28.767	32.925	35.226	35.608	33.823	34.005

		Onttrekking aan reserves						
		Rekening	Begroting 2020		Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
		2019	Geamendeerd	Juli	2021	2022	2023	2024
<i>Bedrag x € 1000</i>								
Wijkprogramma's								
GEB1	CSA	1.213	0	27	8	17	8	8
GEB2	Noordwest	560	0	168	44	42	60	44
GEB3	Noordoost	514	0	137	29	34	26	29
GEB4	Presikhaaf	2.068	0	233	74	36	81	35
GEB5	Malburgen	305	0	397	73	69	171	111
GEB6	Schuytgraaf/Elderveld	1.071	0	256	104	75	150	175
GEB7	De Laar/Elden	1.149	0	136	15	61	37	23
GEB8	RKV	1.537	0	243	12	17	17	56
Totaal		8.416	0	1.596	360	351	550	480
Stadsprogramma's								
S00	Bestuur, dienstverlening en financ	31.712	13.141	15.468	20.549	12.333	11.698	8.479
S01	Veiligheid	745	341	1.055	350	344	345	351
S02	Bereikbaarheid	8.330	8.537	8.243	7.911	7.272	6.839	6.606
S03	Economie	441	115	173	100	100	100	100
S04	Onderwijs	8.740	6.299	6.611	6.922	7.547	7.559	7.766
S05	Cultuur	1.269	770	1.523	837	820	833	804
S06	Participatie en armoedebestrijding	3.126	2.142	8.709	1.344	554	554	0
S07	Zorg	2.823	1.100	2.496	1.512	255	0	0
S08	Welzijn en inclusie	362	1.100	2.351	200	200	200	0
S09	Gezondheid en sport	2.013	528	589	260	398	246	311
S10	Klimaat, energie en milieu	1.149	3.063	4.255	3.200	3.108	34	9
S11	Ruimtelijke ontwikkeling	3.923	30	2.603	0	0	0	0
S12	Wonen en leefomgeving	934	1.286	2.864	1.799	4.750	687	892
Totaal		65.567	38.450	56.939	44.984	37.680	29.093	25.318
		73.983	38.450	58.535	45.344	38.031	29.643	25.797

		Saldo Totaal						
		Rekening	Begroting 2020		Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
		2019	Geamendeerd	Juli	2021	2022	2023	2024
<i>Bedrag x € 1000</i>								
Wijkprogramma's								
GEB1	CSA	-20.352	-26.052	-22.762	-20.292	-20.152	-20.207	-20.171
GEB2	Noordwest	-24.899	-29.599	-27.287	-27.042	-26.507	-26.512	-26.483
GEB3	Noordoost	-20.200	-24.370	-22.972	-21.890	-21.739	-21.773	-21.746
GEB4	Presikhaaf	-22.552	-24.346	-22.310	-21.868	-21.732	-21.759	-21.729
GEB5	Malburgen	-28.231	-35.357	-33.491	-31.796	-31.634	-31.646	-31.591
GEB6	Schuytgraaf/Elderveld	-21.863	-21.465	-24.080	-23.184	-22.855	-22.827	-22.745
GEB7	De Laar/Elden	-14.532	-17.736	-15.983	-15.738	-15.605	-15.653	-15.641
GEB8	RKV	-23.126	-28.964	-24.087	-23.893	-23.685	-23.715	-23.677
Totaal		-175.754	-207.891	-192.971	-185.704	-183.909	-184.093	-183.784
Stadsprogramma's								
S00	Bestuur, dienstverlening en financ	394.399	398.741	400.875	404.187	401.464	400.137	395.548
S01	Veiligheid	-12.865	-12.747	-13.320	-14.505	-14.471	-14.462	-14.454
S02	Bereikbaarheid	-12.927	-11.530	-11.324	-13.229	-14.027	-14.664	-15.078
S03	Economie	-5.774	-4.578	-3.870	-5.522	-4.463	-4.359	-4.355
S04	Onderwijs	-16.595	-16.367	-17.108	-17.581	-17.825	-18.311	-18.357
S05	Cultuur	-27.831	-25.774	-25.472	-26.659	-27.966	-29.534	-29.502
S06	Participatie en armoedebestrijding	-60.023	-57.421	-57.350	-60.272	-57.751	-53.675	-50.716
S07	Zorg	-52.847	-28.791	-45.286	-43.969	-44.035	-43.934	-43.433
S08	Welzijn en inclusie	-17.847	-16.381	-16.466	-18.905	-18.559	-18.610	-18.612
S09	Gezondheid en sport	-15.983	-16.144	-17.055	-17.577	-18.134	-18.370	-18.077
S10	Klimaat, energie en milieu	-3.495	-2.087	-1.529	-1.823	-1.855	-1.855	-1.850
S11	Ruimtelijke ontwikkeling	9.413	-5.509	-6.053	-3.627	-3.624	-3.534	-2.704
S12	Wonen en leefomgeving	5.952	6.480	6.929	5.184	5.154	5.264	5.374
Totaal		183.576	207.891	192.970	185.704	183.908	184.092	183.784
		7.822	0	-1	0	0	0	0

Overzicht van geraamde incidentele baten en lasten

Bedragen x € 1.000

Incidentele baten	2021	2022	2023	2024 Toelichting
Algemene Reserve	11.968	11.231	11.545	8.776 In de mutaties van de Algemene Reserve zijn alle begrote dotaties en onttrekkingen verwerkt. De afwijkingen ten opzichte van de begroting zijn meegenomen in het gerealiseerd resultaat. De Algemene Reserve staat vrij te besteden door de gemeente en vormt een buffer voor financiële tegenvallers.
Buitengewoon Beter	1.050	400	300	0 Het bestedingsplan van deze reserve loopt tot en met 2023. Het resterende budget zal worden ingezet voor de afronding van de projecten Geitenkamp en Spijkerkwartier en een bijdrage aan het project Gele Rijdersplein.
Bereikbaarheid	6.291	6.210	5.965	6.054 Deze bestemmingsreserve is ingesteld ten behoeve van het verhogen van de bereikbaarheid van de binnenstad, het ontwikkelen van parkeervoorzieningen en het onderhoud van de hoofdwegen die betrekking hebben op de bereikbaarheid van het stadscentrum.
Groot onderhoud en vervanging Openbare Ruimte	1.393	1.542	645	832 Deze bestemmingsreserve wordt gebruikt voor het flexibeler inzetten van exploitatiebudgetten voor groot onderhoud en vervanging in de openbare ruimte. Met name op de onderwerpen riolering, wegen en fietspaden, groen, spelen, bomen, verkeersregelinstallaties, civieltechnische kunstwerken, openbare verlichting en water.
Evenementen	150	400	0	0 De uitgaven voor het WK BMX en het WK Volleybal worden gedekt vanuit de bestemmingsreserve evenementen.
Onderwijs	6.875	7.518	7.495	7.739 De bestemmingsreserve zal ingezet worden ter dekking van de kapitaallasten voor de nieuwbouwprojecten basisonderwijs, voortgezet onderwijs en speciaalonderwijs.
Beeldbepalende culturele manifestaties	368	0	0	0 Het saldo van de bestemmingsreserve beeldbepalende culturele manifestaties komt incidenteel vrij te vallen. De doelen van deze reserve worden structureel in de begroting gedekt.
Beeldende en Monumentale Kunst	64	0	0	0 Het saldo van de bestemmingsreserve beeldende en monumentale kunst komt incidenteel vrij te vallen.
Cultureel Vastgoed	5.244	261	256	252 In 2021 valt incidenteel € 5,0 miljoen uit de reserve cultureel vastgoed vrij die gereserveerd was voor onderhoud. Voor het onderhoud worden structurele middelen opgenomen. Overige vrijval dient ter dekking van de kapitaallasten van cultureel vastgoed.
Groenfondsen	100	0	0	0 In 2021 wordt € 0,1 miljoen uit het Groenfondsen ingezet voor de dekking van het bomenbeleid.

Incidentele baten	2021	2022	2023	2024 Toelichting
Maatschappelijke opvang	179	0	0	0 Het saldo van de bestemmingsreserve maatschappelijke opvang komt incidenteel vrij te vallen. De reserve wordt opgeheven.
Herstructurering OGGz	456	0	0	0 Het saldo van de bestemmingsreserve herstructurering OGGz komt incidenteel vrij te vallen. De reserve wordt opgeheven.
Noodfonds	799	0	0	0 De BR Noodfonds is bedoeld voor het handhaven van het zorgniveau met betrekking tot Jeugd en Wmo. Het primaire doel is daarmee het borgen van de zorg(continuïteit) van klanttrajecten.
WMO en Jeugdzorg	1.238	226	0	0 In 2019 wordt ten laste van het geprognosticeerde resultaat € 2,7 miljoen toegevoegd aan een nieuw te creëren BR Wmo en Jeugdzorg. Deze middelen zijn beschikbaar om de zorgmaatregelen zoals aangekondigd in de Perspectiefnota te mitigeren, indachtig de motie (19M98) Zorgmaatregelen. Doel van deze reserve is om het negatief effect van de zorgmaatregelen tijdelijk opvangen of reduceren
Transformatie Zorg	475	229	200	0 Arnhem is actief met de transformatie van zorg, deze bestemmingsreserve heeft tot doel om initiatieven die leiden tot transformatie van zorg te financieren.
Jongerenperspectieffonds Arnhem	1.059	0	0	0 Het saldo van de bestemmingsreserve jongerenperspectieffonds komt incidenteel vrij te vallen. De doelen van deze reserve worden structureel in de begroting gedekt.
Toezicht peuterspeelzalen en gastouderopvang	100	0	0	0 Het saldo van de bestemmingsreserve Toezicht peuterspeelzalen en gastouderopvang komt incidenteel vrij te vallen. De reserve wordt opgeheven.
Klimaat en energie	150	99	25	0 De bestemmingsreserve dient ter dekking van het bereiken van de doelen van New energy made in Arnhem 2015-2020 en het dekken van fluctuaties in het uitgavenpatroon die voortvloeien uit de veranderopgave Klimaat en Energie.
Duurzaamheidsleningen	9	9	9	9 Het ondersteunen van investeringen in de stad die bijdragen aan een rechtvaardige transitie naar een klimaatneutraal, aardgasvrij en klimaatadaptief Arnhem. Met deze BR worden onder meer de doelstellingen van NEMiA ondersteund.
Duurzaam Arnhem	3.040	3.000	0	0 De bestemmingsreserve duurzaam Arnhem wordt ingezet voor het ondersteunen van investeringen in de stad die bijdragen aan een rechtvaardige transitie naar een klimaatneutraal, aardgasvrij en klimaatadaptief Arnhem. Met de bestemmingsreserve worden onder meer de doelstellingen van NEMiA ondersteund.
Zuidelijke Binnenstad	0	3.000	0	0 Uit de reserve zuidelijke binnenstad wordt € 3,0 miljoen ingezet voor de restauratie van de blauwe golven en de herinrichting van het gebied er omheen.
Volkshuisvesting	125	125	0	0 De reserve volkshuisvesting is het uitvoeringsinstrument van de Nota Wonen. Overeenkomstig besluit van de raad d.d. 30 juni 2014, wordt deze reserve deels ingezet om een redelijke compensatie te bieden voor de gedupeerden van de WOS-fraude. De reserve wordt jaarlijks gevoed met het renteresultaat dat wordt behaald op de uit te zetten Startersleningen.

Incidentele baten	2021	2022	2023	2024 Toelichting
Stimulering woningbouw	115	0	0	0 De reserve stimulering woningbouw wordt ingezet voor projecten met prioriteit voor de gemeente alsmede die van groot belang zijn voor de stedelijke ontwikkeling en grootschalige herstructurering.
Vastgoed	1.934	1.915	1.881	1.868 Deze bestemmingsreserve dient ter dekking van onvoorziene uitgaven bij onderhoud vastgoed. Voeding van de bestemmingsreserve kan de komende jaren door toevoeging uit verkoopopbrengsten en eventuele positieve resultaten op het onderhoudsbudget als gevolg van gunstige aanbestedingen.
Bedrijfsvoering	2.180	1.946	1.054	0 In de bestemmingsreserve Bedrijfsvoering kunnen voor- en nadelen op de totale bedrijfsvoering worden verwerkt. Hierbij valt bijvoorbeeld te denken aan resultaten op de formatie en bezetting, de inhuur en frictiekosten voor afbouw formatie.
ICT	55	15	0	0 De middelen uit de bestemmingsreserve ICT worden ingezet om de ICT-omgeving up-to-date en stabiel te houden.
Totaal	45.417	38.126	29.375	25.530

Incidentele lasten	2021	2022	2023	2024 Toelichting
Algemene Reserve	9.807	10.043	10.975	13.817 zie baten
Bereikbaarheid	6.232	6.192	6.158	6.136 zie baten
Groot onderhoud en vervanging Openbare Ruimte	194	504	508	508 zie baten
Evenementen	120	120	0	0 zie baten
Onderwijs	7.920	7.648	6.599	6.778 zie baten
Cultureel Vastgoed	232	230	264	299 zie baten
WMO en Jeugdzorg	200	200	200	200 zie baten
Transformatie Zorg	428	328	328	328 zie baten
Grondexploitatie	2.757	75	10	2 De reserve grondexploitatie is de beschikbare weerstandscapaciteit van het grondbedrijf. Deze bestemmingsreserve is conform raadsbesluit 30 juni 2014 niet opgeheven, maar zal blijven bestaan om toekomstige schommelingen in de grondexploitatie op te vangen (voor zover er weer sprake is van een positief saldo).
Vastgoed	3.035	3.035	3.035	3.035 zie baten
Fictiekosten en Organisatie-ontwikkeling	406	406	406	406 Deze bestemmingreserve dient ter egalisatie van de frictiekosten als gevolg van de reorganisatie in 2012.
Bedrijfsvoering	1.316	1.316	1.174	0 zie baten
Post onvoorzien	272	272	272	272
Totaal	32.919	30.369	29.929	31.781
Saldo	-12.498	-7.757	555	6.251

Geprognoseerde balans 2021-2024

Activa	2021	2022	2023	2024
Vaste Activa				
Immateriële vaste activa	9.483	8.783	8.083	7.383
Materiële vaste activa	784.018	801.497	793.811	793.152
Investerings met een economisch nut	718.042	735.521	727.835	727.176
Investerings met een maatschappelijk nut	65.976	65.976	65.976	65.976
Financiële vaste activa	71.000	64.731	59.414	53.458
Financiële vaste activa: Kapitaalverstrekkingen	4.741	4.741	4.741	4.741
Financiële vaste activa: Leningen	57.847	52.028	47.161	41.655
Financiële vaste activa: Uitzettingen > 1 jaar	8.412	7.962	7.512	7.062
Totaal Vaste Activa	864.501	875.011	861.308	853.993
Vlottende Activa				
Gereed product en handelsgoederen	326	326	326	326
Onderhanden werk, waaronder bouwgronden in exploitatie	42.506	33.909	23.075	10.103
Uitzettingen < 1 jaar	50.000	50.000	50.000	50.000
Liquide middelen	1.000	1.000	1.000	1.000
Overlopende activa	50.000	50.000	50.000	50.000
Totaal Vlottende Activa	143.832	135.235	124.401	111.429
Totaal Activa	1.008.333	1.010.246	985.709	965.422

Passiva	2021	2022	2023	2024
Vaste Passiva				
Eigen vermogen	125.546	119.739	123.916	132.121
Voorzieningen	11.000	11.000	11.000	11.000
Schulden met een rentetypische looptijd langer dan één jaar	767.060	781.775	761.699	737.516
Totaal Vaste Passiva	903.605	912.514	896.615	880.637
Vlottende Passiva				
Netto vlottende schulden < 1 jaar	59.727	52.733	44.094	39.784
Overlopende passiva	45.000	45.000	45.000	45.000
Totaal Vlottende Passiva	104.727	97.733	89.094	84.784
Totaal Passiva	1.008.333	1.010.246	985.709	965.422

In deze balansen houden we rekening met de in de begroting meegenomen mutaties in de investeringen, reserves en voorzieningen, grondexploitatie en als resultante daarvan de vaste schuld van de gemeente. Mutaties in de vlottende activa en passiva begroten we niet, deze posten blijven in de geprognoseerde balansen constant. De reden hiervoor is dat deze balansposten vooral voortvloeien uit het ritme van doen van betalingen en ontvangen van geldmiddelen. Hierop wordt in de begroting niet expliciet gestuurd.

Reserves en voorzieningen

Hieronder worden de reserves en voorzieningen weergegeven. Bij reserves worden de toevoegingen en onttrekkingen in de begroting vastgelegd. Deze werkwijze wordt niet voor de voorzieningen gehanteerd, daar wordt alleen de realisatie geboekt.

Bedragen x € 1.000

Omschrijving	JV 2019	Begroot 2020		Stand per		Begroot 2021		Stand per		Begroot 2022		Stand per		Begroot 2023		Stand per		Begroot 2024		Stand per		
	Stand per	Toe-	Ont-	31-12-2020 /	Toe-	Ont-	31-12-2021 /	Toe-	Ont-	31-12-2022 /	Toe-	Ont-	31-12-2023 /	Toe-	Ont-	31-12-2024 /	Toe-	Ont-	31-12-2024 /	Toe-	Ont-	
	01-01-2020	voeging	trekking	01-01-2021	voeging	trekking	01-01-2022	voeging	trekking	01-01-2023	voeging	trekking	01-01-2024	voeging	trekking	01-01-2025	voeging	trekking	01-01-2025	voeging	trekking	
Algemene Reserve (AR)	29.878	11.300	13.877	27.301	9.807	11.968	25.140	10.043	11.231	23.952	10.975	11.545	23.382	13.817	8.776	28.423						
Bestemmingsreserves (BR's)	130.724	25.460	47.478	108.706	25.418	33.718	100.406	22.558	27.177	95.787	22.826	18.079	100.534	20.182	17.018	103.698						
Totaal Reserves	160.602	36.760	61.355	136.007	35.225	45.686	125.546	32.601	38.408	119.739	33.801	29.624	123.916	33.999	25.794	132.121						
Totaal Voorzieningen	11.000	300	300	11.000	300	300	11.000	300	300	11.000	300	300	11.000	300	300	11.000	300	300	11.000	300	300	11.000

Bedragen x € 1.000

Verloop Bestemmingsreserves		Begroot 2020			Begroot 2021			Begroot 2022			Begroot 2023			Begroot 2024		
Omschrijving	JV 2019	Stand per			Stand per			Stand per			Stand per			Stand per		
	Stand per	Toe-	Ont-	31-12-2020 /	Toe-	Ont-	31-12-2021 /	Toe-	Ont-	31-12-2022 /	Toe-	Ont-	31-12-2023 /	Toe-	Ont-	31-12-2024 /
	01-01-2020	voeging	trekking	01-01-2021	voeging	trekking	01-01-2022	voeging	trekking	01-01-2023	voeging	trekking	01-01-2024	voeging	trekking	01-01-2025
Onderzoek Rekenkamer	271	0	0	271	0	0	271	0	0	271	0	0	271	0	0	271
Raad	12	0	0	12	0	0	12	0	0	12	0	0	12	0	0	12
Fractie-ondersteuning	21	0	0	21	0	0	21	0	0	21	0	0	21	0	0	21
Buitengewoon Beter	2.198	0	448	1.750	0	1.050	700	0	400	300	0	300	0	0	0	0
Bereikbaarheid	3.708	6.563	6.513	3.758	6.232	6.291	3.699	6.192	6.210	3.681	6.158	5.965	3.874	6.136	6.054	3.956
Groot onderhoud en vervanging Openbare Ruimte	4.490	171	1.793	2.868	194	1.393	1.669	504	1.542	631	508	645	494	508	832	170
Sociaal Economisch Fonds	609	0	75	534	0	0	534	0	0	534	0	0	534	0	0	534
Evenementen	306	120	90	336	120	150	306	120	400	26	0	0	26	0	0	26
Onderwijs	21.866	7.901	5.865	23.902	7.920	6.875	24.947	7.648	7.518	25.077	6.599	7.495	24.181	6.778	7.739	23.220
Beeldbepalende culturele manifestaties	368	0	0	368	0	368	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Beeldende en Monumentale Kunst	64	0	0	64	0	64	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Cultureel Vastgoed	12.319	189	313	12.195	232	5.244	7.183	230	261	7.152	264	256	7.160	299	252	7.207
Groenfondsen	646	0	546	100	0	100	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Participatie	492	0	0	492	0	0	492	0	0	492	0	0	492	0	0	492
Maatschappelijke opvang	179	0	0	179	0	179	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Wijkfondsen	275	0	0	275	0	0	275	0	0	275	0	0	275	0	0	275
Pakketmaatregelen WMO	23	0	23	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Beschermd en Weerbaar	3.573	0	1.410	2.163	0	0	2.163	0	0	2.163	0	0	2.163	0	0	2.163
Herstructurering OGGz	456	0	0	456	0	456	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Noodfondsen	1.909	0	1.110	799	0	799	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
WMO en Jeugdzorg	3.179	200	2.082	1.297	200	1.238	259	200	226	233	200	0	433	200	0	633
Transformatie Zorg	0	478	21	457	428	475	410	328	229	509	328	200	637	328	0	965

Verloop Bestemmingsreserves Omschrijving	Begroot 2020		Begroot 2021				Begroot 2022				Begroot 2023				Begroot 2024			
	JV 2019	Stand per		Stand per		Stand per		Stand per		Stand per		Stand per		Stand per				
	Stand per	Toe-	Ont-	31-12-2020 /	Toe-	Ont-	31-12-2021 /	Toe-	Ont-	31-12-2022 /	Toe-	Ont-	31-12-2023 /	Toe-	Ont-	31-12-2024 /		
	01-01-2020	voeging	trekking	01-01-2021	voeging	trekking	01-01-2022	voeging	trekking	01-01-2023	voeging	trekking	01-01-2024	voeging	trekking	01-01-2025		
Inburgering, Integratie en asiel	1.379	0	487	892	0	0	892	0	0	892	0	0	892	0	0	892		
Burgerinitiatieven sociaal Domein	538	0	0	538	0	0	538	0	0	538	0	0	538	0	0	538		
Jongerenperspectieffonds Arnhem	1.246	0	0	1.246	0	1.059	187	0	0	187	0	0	187	0	0	187		
Werk-Investeringsfonds	2.461	0	0	2.461	0	0	2.461	0	0	2.461	0	0	2.461	0	0	2.461		
Toezicht peuterspeelzalen en gastouderopvang	390	0	290	100	0	100	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0		
Huishoudelijk afval	385	0	385	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0		
Klimaat en energie	1.613	0	1.016	597	0	150	447	0	99	348	0	25	323	0	0	323		
Duurzaamheidsleningen	412	0	11	401	0	9	392	0	9	383	0	9	374	0	9	365		
Revolverend fonds (duurzaam)	703	0	23	680	0	0	680	0	0	680	0	0	680	0	0	680		
Duurzaam Arnhem	10.422	0	2.920	7.502	0	3.040	4.462	0	3.000	1.462	0	0	1.462	0	0	1.462		
Omgevingslawaai	412	0	0	412	0	0	412	0	0	412	0	0	412	0	0	412		
Risicobeheer Arnhem Centraal	3.469	0	0	3.469	0	0	3.469	0	0	3.469	0	0	3.469	0	0	3.469		
Grondexploitatie	12.562	-657	0	11.905	2.757	0	14.662	75	0	14.737	10	0	14.747	2	0	14.749		
Voorstudies	283	0	0	283	0	0	283	0	0	283	0	0	283	0	0	283		
Strategische posities	1.500	0	0	1.500	0	0	1.500	0	0	1.500	0	0	1.500	0	0	1.500		
Zuidelijke Binnenstad	4.505	0	100	4.405	0	0	4.405	0	3.000	1.405	0	0	1.405	0	0	1.405		
Volkshuisvesting	535	43	228	350	43	168	225	43	168	100	43	43	100	43	43	100		
Startersleningen	1.514	0	61	1.453	0	18	1.435	0	31	1.404	0	-2	1.406	0	13	1.393		
Stimulering woningbouw	432	0	300	132	0	115	17	0	0	17	0	0	17	0	0	17		
Vastgoed	2.795	3.051	4.240	1.606	3.035	1.934	2.707	3.035	1.915	3.827	3.035	1.881	4.981	3.035	1.868	6.148		
Taakmutaties Gemeentefonds-Overloop	9.988	290	10.278	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0		
Fictiekosten en Organisatie-ontwikkeling	102	406	0	508	406	0	914	406	0	1.320	406	0	1.726	406	0	2.132		
Bedrijfsvoering	6.481	3.247	6.590	3.138	1.316	2.180	2.274	1.316	1.946	1.644	1.174	1.054	1.764	0	0	1.764		

Verloop Bestemmingsreserves Omschrijving	JV 2019			Begroot 2020			Begroot 2021			Begroot 2022			Begroot 2023			Begroot 2024		
	Stand per			Stand per			Stand per			Stand per			Stand per					
	Stand per	Toe-	Ont-	31-12-2020 /	Toe-	Ont-	31-12-2021 /	Toe-	Ont-	31-12-2022 /	Toe-	Ont-	31-12-2023 /	Toe-	Ont-	31-12-2024 /		
	01-01-2020	voeging	trekking	01-01-2021	voeging	trekking	01-01-2022	voeging	trekking	01-01-2023	voeging	trekking	01-01-2024	voeging	trekking	01-01-2025		
ICT	125	0	55	70	0	55	15	0	15	0	0	0	0	0	0	0		
Kapitaallasten	1.884	0	205	1.679	0	208	1.471	0	208	1.263	0	208	1.055	0	208	847		
Solvabiliteit	7.624	3.458	0	11.082	2.535	0	13.617	2.461	0	16.078	4.101	0	20.179	2.447	0	22.626		
Totaal	130.724	25.460	47.478	108.706	25.418	33.718	100.406	22.558	27.177	95.787	22.826	18.079	100.534	20.182	17.018	103.698		

EMU-saldo 2021

Sinds 1999 bestaat de Economische en Monetaire Unie (EMU), die in Europa verantwoordelijk is voor het gezamenlijke monetaire beleid van de deelnemende landen. Deze EMU-landen zijn gehouden aan de –met elkaar afgesproken- eis om het begrotingstekort van de overheid niet te laten stijgen boven de 3% van het bruto binnenlands product (BBP). Deze grens van 3% geldt voor de gehele overheid, dus inclusief de gemeenten, provincies en waterschappen.

Europese afspraken over de realisatie van genoemde 3% zijn in Nederland vertaald in de wet Houdbare Overheidsfinanciën (wet Hof). Hierin is benadrukt dat Rijk en decentrale overheden gezamenlijk verantwoordelijk zijn voor de beheersing van het Nederlandse EMU-tekort. Eén van de uitwerkingen van de wet Hof is de verplichting voor decentrale overheden, waaronder gemeenten, in de begroting het EMU-saldo te presenteren, dat voortvloeit uit die begroting.

In Europees verband is afgesproken dat in verband met de uitzonderlijke omstandigheden, de bestrijding van de gevolgen van de coronacrisis, de afspraken over het EMU-saldo en de maximale EMU-schuld van landen (60% van het BBP) tijdelijk buiten werking worden gesteld. De verplichting uit de wet Hof voor gemeenten om het EMU-saldo te presenteren valt daar niet onder. Deze blijft overeind staan.

Het EMU-saldo wordt berekend op een manier die afwijkt van de manier waarop bij gemeenten het begrotingsresultaat wordt bepaald. Decentrale overheden zijn gehouden aan de regelgeving in het BBV, dat uitgaat van een stelsel van baten en lasten. Het zogenaamde EMU-saldo is een saldo van inkomsten en uitgaven (dus op kasbasis) en om dat te kunnen bepalen is bovenop het begrote saldo van lasten en baten een aanvullende berekening nodig.

In het overzicht is het EMU-saldo berekend voor de jaren 2020 tot en met 2022, zoals dat voortvloeit uit deze begroting.

Omschrijving	2020	2021	2022
	x € 1000,-	x € 1000,-	x € 1000,-
	Volgens realisatie tot en met sept. 2020	Volgens begroting 2021	Volgens meerjarenraming in begroting 2021
1. Exploitatiesaldo vóór toevoeging aan c.q. onttrekking uit reserves (zie BBV, artikel 17c)	-25.611	-10.118	-2.423
2. Mutatie (im)materiële vaste activa	38.205	59.576	7.779
3. Mutatie voorzieningen			
4. Mutatie voorraden (incl. bouwgronden in exploitatie)			
5. Verwachte boekwinst bij verkoop effecten en verwachte boekwinst bij verkoop (im)materiële vaste activa			
Berekend EMU-saldo	-63.816	-69.694	-10.202

Voor de jaren 2019 tot en met 2022 is voor de decentrale overheden (gemeenten, provincies en waterschappen) een zogeheten macronorm vastgesteld van 0,4% van het BBP. De decentrale overheden hebben in overleg bepaald dat de norm voor gemeenten 0,272% bedraagt. Deze macronorm is nader vertaald naar maximale EMU-saldi per gemeente. Voor de gemeente Arnhem is het toegestane EMU-tekort vastgesteld op € 28,209 miljoen. Naar verwachting zal het EMU-tekort van de gemeente in 2020 en 2021 het toegestane maximum overschrijden. Deze relatief grote overschrijdingen worden naast het begrote tekort op de begroting (voor reservemutaties) verklaard door de begrote piek in investeringen in deze jaren. Dat in 2022 geen overschrijding wordt voorzien is toe te schrijven aan het feit dat in dat jaar de raming van investeringen meer dan € 40 miljoen daalt ten opzichte van 2021. Dit is bijna geheel toe te schrijven aan de grote investeringen aan Museum Arnhem en Valkenhuizen in 2021.

Overzicht geraamde lasten en baten per taakveld

Taakvelden	Lasten						
	Rekening	Begroting 2020		Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2019	Geamendeerd	Juli	2021	2022	2023	2024
<i>Bedrag x € 1.000</i>							
Afval	15.638	17.118	18.045	17.909	17.730	17.527	17.539
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	0	0	0	0	0	0	0
Arbeidsparticipatie	13.774	13.779	17.612	16.864	16.170	14.530	13.946
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	172	89	78	78	78	78	78
Begeleide participatie	40.479	37.373	40.952	38.580	37.081	35.597	34.221
Begraafplaatsen en crematoria	32	48	48	48	48	48	48
Beheer overige gebouwen en gronden	1.742	1.874	1.200	1.924	1.923	1.911	1.883
Belastingen overig	192	5	5	5	5	5	5
Bestuur	8.886	6.991	7.762	6.993	6.993	6.993	6.993
Burgerzaken	5.612	5.623	5.398	6.152	6.111	6.195	6.102
Crisisbeheersing en brandweer	12.039	12.064	12.416	13.093	13.080	13.072	13.069
Cultureel erfgoed	26.537	1.570	1.578	1.399	1.339	1.329	1.330
Cultuurpresentatie, -prod en -part	2.219	17.291	17.626	17.947	19.192	20.750	20.654
Economische havens en waterwegen	1.082	646	646	641	636	632	627
Economische ontwikkeling	4.391	3.369	2.902	3.994	2.991	2.988	2.984
Economische promotie (Arnhem promo)	4.917	2.218	2.856	2.484	2.484	2.483	2.482
Geëscaleerde zorg jeugd	6.031	4.987	5.059	5.264	5.264	5.264	5.264
Geëscaleerde zorg volwassenen	72.009	72.157	72.237	55.629	56.027	56.030	56.030
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	17.516	31.564	35.553	29.050	27.371	23.565	23.626
Inkomensregelingen	135.877	140.422	154.589	142.158	144.485	144.805	143.806
Maatwerkdienstverlening jeugd	46.915	44.688	45.472	50.072	47.919	47.312	47.312
Maatwerkdienstverlening volwassenen	44.708	47.101	47.192	49.985	50.117	50.269	50.120
Maatwerkvoorziening WMO	5.990	4.924	4.864	5.261	5.261	5.261	5.261
Media	668	8.806	8.890	9.086	9.086	9.086	9.086
Milieubeheer	9.064	9.786	15.415	8.627	8.110	5.034	4.990
Musea	4.442	4.235	4.309	4.756	4.756	4.756	4.756
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	15.477	16.603	17.892	17.062	16.956	16.964	16.954
Onderwijshuisvesting	19.243	18.332	18.992	19.455	20.491	22.172	22.116
Openb groen en (openlucht) recreatie	11.801	11.365	12.414	12.027	11.747	11.481	11.473
Openbaar vervoer	1.317	882	920	879	875	870	866
Openbare orde en veiligheid	4.733	4.301	5.258	5.056	5.030	5.030	5.030
Overhead	60.836	53.119	63.848	65.969	65.927	65.682	65.630
Overige baten en lasten	828	12.115	432	1.279	1.279	1.716	3.158
OZB Niet-Woningen	1.179	0	0	0	0	0	0
OZB Woningen	2.694	4.024	3.985	4.085	3.985	3.985	3.985
Parkeren	9.888	9.465	9.965	10.258	10.077	9.861	9.794
Riolering	12.609	12.765	12.778	13.336	13.506	13.090	13.166
Ruimtelijke ordening	2.292	1.162	803	1.510	1.510	1.460	710
Samenkracht en burgerparticipatie	18.290	17.220	17.532	18.099	16.531	16.275	15.574
Sportaccommodaties	4.683	3.150	3.752	3.402	4.166	4.258	4.016
Sportbeleid en activering	16.378	16.866	17.325	17.108	16.958	16.958	16.959
Treasury	-664	69	69	-1.449	-3.197	-4.100	-3.197
Vennootschapsbelasting VpB	853	600	600	600	600	600	600
Verkeer en vervoer	20.705	22.681	22.416	23.563	23.800	24.105	24.217
Volksgezondheid	6.543	6.287	6.785	6.819	6.781	6.764	6.767
Wijkteams	19.805	20.453	20.031	20.765	20.765	20.766	20.766
Wonen en bouwen	9.501	6.624	5.008	5.515	5.462	4.928	4.824
Eindtotaal	719.927	726.811	763.509	733.339	727.506	718.383	715.619

	Baten						
	Rekening	Begroting 2020		Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2019	Geamendeerd	Juli	2021	2022	2023	2024
<i>Bedrag x € 1.000</i>							
Taakvelden							
Afval	18.609	19.250	20.322	20.640	20.320	20.170	20.170
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	412.450	415.223	415.297	415.275	419.236	419.655	420.438
Arbeidsparticipatie	977	0	219	0	0	0	0
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	90	89	89	59	59	59	59
Begeleide participatie	528	0	0	0	690	690	690
Begraafplaatsen en crematoria	27	16	16	16	16	16	16
Beheer overige gebouwen en gronden	118	0	0	250	250	250	250
Belastingen overig	498	381	381	381	381	381	381
Bestuur	1.949	1.243	1.555	1.555	1.555	1.555	1.555
Burgerzaken	2.276	2.693	2.293	2.112	2.087	1.973	2.513
Crisisbeheersing en brandweer	1.317	1.207	1.234	1.234	1.234	1.234	1.234
Cultureel erfgoed	5.481	519	546	546	546	546	546
Cultuurpresentatie, -prod en -part	543	5.289	5.284	5.717	5.735	5.735	5.735
Economische havens en waterwegen	905	474	474	474	474	474	474
Economische ontwikkeling	254	0	137	137	137	137	137
Economische promotie (Arnhem promo)	3.359	894	1.568	739	794	894	894
Geëscaleerde zorg jeugd	0	0	0	0	0	0	0
Geëscaleerde zorg volwassenen	2.094	1.612	1.612	1.612	1.612	1.612	1.612
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	36.245	32.628	33.761	32.565	28.397	24.341	24.386
Inkomensregelingen	107.577	111.226	125.425	112.773	115.185	116.537	116.537
Maatwerkdienstverlening jeugd	709	7	7	7	7	7	7
Maatwerkdienstverlening volwassenen	5.552	4.007	3.984	3.985	3.965	3.965	3.965
Maatwerkvoorziening WMO	24	50	50	50	50	50	50
Media	0	0	0	0	0	0	0
Milieubeheer	3.965	2.802	3.289	1.953	1.494	1.494	1.480
Musea	363	234	234	118	118	118	118
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	9.094	8.665	9.299	9.299	9.299	9.299	9.299
Onderwijshuisvesting	4.491	4.448	4.259	4.259	4.259	4.259	4.259
Openb groen en (openlucht) recreatie	943	692	692	692	692	692	692
Openbaar vervoer	1.902	1.292	1.292	1.292	1.292	1.292	1.292
Openbare orde en veiligheid	484	506	506	501	501	501	501
Overhead	8.866	3.261	3.990	4.121	3.671	3.671	3.671
Overige baten en lasten	112	49	49	0	0	0	0
OZB Niet-Woningen	27.884	28.349	28.706	28.706	28.706	28.706	28.706
OZB Woningen	26.115	26.916	27.238	27.739	27.901	27.955	27.986
Parkeren	14.589	14.170	14.402	14.635	14.541	14.448	14.356
Riolering	16.573	16.864	16.864	17.161	17.448	17.456	17.461
Ruimtelijke ordening	36	0	99	0	0	0	0
Samenkracht en burgerparticipatie	425	60	60	60	60	60	60
Sportaccommodaties	4.353	3.755	4.292	4.292	4.292	4.292	4.292
Sportbeleid en activering	-1	0	0	0	0	0	0
Treasury	3.105	2.687	2.687	2.537	2.390	2.390	2.390
Vennootschapsbelasting VpB	0	0	0	0	0	0	0
Verkeer en vervoer	2.176	551	551	586	586	586	586
Volksgezondheid	695	505	623	613	613	613	613
Wijkteams	1	18	18	18	18	18	18
Wonen en bouwen	9.823	4.498	4.498	4.515	4.476	4.436	4.401
Eindtotaal	737.575	717.128	737.899	723.221	725.083	722.563	723.827

	Exploitatieresultaat						
	Rekening	Begroting 2020		Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2019	Geamendeerd	Juli	2021	2022	2023	2024
<i>Bedrag x € 1.000</i>							
Taakvelden							
Afval	2.971	2.132	2.278	2.731	2.590	2.644	2.631
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	412.450	415.223	415.297	415.275	419.236	419.655	420.438
Arbeidsparticipatie	-12.797	-13.779	-17.393	-16.864	-16.170	-14.530	-13.946
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	-81	0	11	-19	-19	-19	-19
Begeleide participatie	-39.952	-37.373	-40.952	-38.580	-36.391	-34.907	-33.531
Begraafplaatsen en crematoria	-5	-32	-32	-32	-32	-32	-32
Beheer overige gebouwen en gronden	-1.625	-1.874	-1.200	-1.674	-1.673	-1.661	-1.633
Belastingen overig	306	376	376	376	376	376	376
Bestuur	-6.937	-5.747	-6.207	-5.439	-5.438	-5.438	-5.438
Burgerzaken	-3.336	-2.930	-3.105	-4.040	-4.025	-4.222	-3.588
Crisisbeheersing en brandweer	-10.722	-10.857	-11.183	-11.860	-11.846	-11.838	-11.836
Cultureel erfgoed	-21.056	-1.051	-1.032	-853	-794	-783	-785
Cultuurpresentatie, -prod en -part	-1.676	-12.002	-12.342	-12.229	-13.457	-15.015	-14.919
Economische havens en waterwegen	-177	-172	-172	-167	-163	-158	-153
Economische ontwikkeling	-4.137	-3.369	-2.766	-3.857	-2.854	-2.851	-2.848
Economische promotie (Arnhem promo)	-1.558	-1.324	-1.288	-1.745	-1.690	-1.589	-1.589
Geëscaleerde zorg jeugd	-6.031	-4.987	-5.059	-5.264	-5.264	-5.264	-5.264
Geëscaleerde zorg volwassenen	-69.914	-70.545	-70.625	-54.016	-54.415	-54.418	-54.417
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	18.729	1.064	-1.792	3.515	1.026	776	760
Inkomensregelingen	-28.300	-29.196	-29.164	-29.385	-29.300	-28.268	-27.269
Maatwerkdienstverlening jeugd	-46.206	-44.681	-45.465	-50.065	-47.912	-47.305	-47.305
Maatwerkdienstverlening volwassenen	-39.157	-43.094	-43.208	-46.000	-46.152	-46.304	-46.156
Maatwerkvoorziening WMO	-5.966	-4.874	-4.814	-5.211	-5.211	-5.211	-5.211
Media	-668	-8.806	-8.890	-9.086	-9.086	-9.086	-9.086
Milieubeheer	-5.100	-6.985	-12.126	-6.674	-6.616	-3.540	-3.510
Musea	-4.079	-4.001	-4.076	-4.638	-4.638	-4.638	-4.638
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	-6.383	-7.938	-8.593	-7.763	-7.657	-7.665	-7.655
Onderwijshuisvesting	-14.752	-13.883	-14.733	-15.196	-16.232	-17.913	-17.857
Openb groen en (openlucht) recreatie	-10.859	-10.673	-11.722	-11.335	-11.055	-10.789	-10.781
Openbaar vervoer	585	410	372	413	417	422	426
Openbare orde en veiligheid	-4.249	-3.795	-4.753	-4.556	-4.530	-4.530	-4.530
Overhead	-51.970	-49.858	-59.858	-61.848	-62.257	-62.011	-61.960
Overige baten en lasten	-715	-12.066	-383	-1.279	-1.279	-1.716	-3.158
OZB Niet-Woningen	26.705	28.349	28.706	28.706	28.706	28.706	28.706
OZB Woningen	23.421	22.892	23.253	23.655	23.916	23.970	24.001
Parkeren	4.700	4.705	4.436	4.377	4.464	4.587	4.562
Riolering	3.963	4.098	4.086	3.824	3.942	4.366	4.295
Ruimtelijke ordening	-2.256	-1.162	-704	-1.510	-1.510	-1.460	-710
Samenkracht en burgerparticipatie	-17.865	-17.160	-17.472	-18.039	-16.471	-16.215	-15.514
Sportaccommodaties	-330	605	540	889	125	34	276
Sportbeleid en activering	-16.379	-16.866	-17.325	-17.108	-16.958	-16.958	-16.959
Treasury	3.769	2.618	2.618	3.986	5.587	6.490	5.587
Vennootschapsbelasting VpB	-853	-600	-600	-600	-600	-600	-600
Verkeer en vervoer	-18.530	-22.131	-21.865	-22.977	-23.214	-23.519	-23.631
Volksgezondheid	-5.848	-5.782	-6.162	-6.206	-6.167	-6.151	-6.154
Wijkteams	-19.804	-20.436	-20.014	-20.747	-20.748	-20.748	-20.749
Wonen en bouwen	322	-2.126	-511	-1.000	-986	-492	-423
Eindtotaal	17.649	-9.682	-25.610	-10.118	-2.423	4.180	8.208

Taakvelden	Toevoeging aan reserves						
	Rekening	Begroting 2020		Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2019	Geamendeerd	Juli	2021	2022	2023	2024
<i>Bedrag x € 1.000</i>							
Afval	0	0	0	0	0	0	0
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	2.414	0	0	0	0	0	0
Arbeidsparticipatie	2.839	0	2.416	554	554	554	0
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	0	0	0	0	0	0
Begeleide participatie	152	0	0	0	0	0	0
Begraafplaatsen en crematoria	0	0	0	0	0	0	0
Beheer overige gebouwen en gronden	0	0	0	0	0	0	0
Belastingen overig	0	0	0	0	0	0	0
Bestuur	397	0	0	0	0	0	0
Burgerzaken	0	0	0	0	0	0	0
Crisisbeheersing en brandweer	68	68	72	72	72	72	72
Cultureel erfgoed	1.979	190	209	209	209	209	209
Cultuurpresentatie, -prod en -part	190	1.001	957	999	1.120	1.154	1.188
Economische havens en waterwegen	0	0	0	0	0	0	0
Economische ontwikkeling	292	0	0	0	0	0	0
Economische promotie (Arnhem promo)	139	0	0	0	0	0	0
Geëscaleerde zorg jeugd	0	0	0	0	0	0	0
Geëscaleerde zorg volwassenen	230	0	0	0	0	0	0
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	7.572	700	-657	2.758	75	10	2
Inkomensregelingen	523	0	0	0	0	0	0
Maatwerkdienstverlening jeugd	3.179	0	678	628	528	528	528
Maatwerkdienstverlening volwassenen	457	290	290	0	0	0	0
Maatwerkvoorziening WMO	0	0	0	0	0	0	0
Media	0	0	0	0	0	0	0
Milieubeheer	2.050	0	1	1	1	1	1
Musea	0	0	0	0	0	0	0
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	770	37	38	38	38	38	38
Onderwijshuisvesting	8.832	7.716	8.269	8.500	8.230	7.180	7.361
Openb groen en (openlucht) recreatie	1.814	0	0	0	0	0	0
Openbaar vervoer	120	0	0	0	0	0	0
Openbare orde en veiligheid	111	0	0	0	0	0	0
Overhead	2.654	526	546	546	546	546	546
Overige baten en lasten	33.315	10.591	12.944	12.932	12.872	15.397	15.951
OZB Niet-Woningen	0	0	0	0	0	0	0
OZB Woningen	0	0	0	0	0	0	0
Parkeren	7.090	5.798	6.017	6.129	6.090	6.055	6.033
Riolering	395	157	203	227	537	541	542
Ruimtelijke ordening	0	0	0	0	0	0	0
Samenkracht en burgerparticipatie	2.789	0	0	0	0	0	0
Sportaccommodaties	536	535	518	518	518	518	518
Sportbeleid en activering	307	0	0	0	0	0	0
Treasury	0	0	0	0	0	0	0
Vennootschapsbelasting VpB	0	0	0	0	0	0	0
Verkeer en vervoer	1.756	844	821	921	3.921	821	821
Volksgezondheid	429	157	167	151	151	151	151
Wijkteams	43	0	0	0	0	0	0
Wonen en bouwen	369	158	-564	43	147	48	43
Eindtotaal	83.809	28.767	32.925	35.226	35.608	33.823	34.005

Taakvelden	Onttrekking aan reserves						
	Rekening	Begroting 2020		Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2019	Geamendeerd	Juli	2021	2022	2023	2024
<i>Bedrag x € 1.000</i>							
Afval	-173	385	385	0	0	0	0
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	1.195	0	0	0	0	0	0
Arbeidsparticipatie	978	0	4.895	554	554	554	0
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	50	0	0	0	0	0	0
Begeleide participatie	1.575	1.110	2.262	790	0	0	0
Begraafplaatsen en crematoria	0	0	0	0	0	0	0
Beheer overige gebouwen en gronden	0	0	0	0	0	0	0
Belastingen overig	0	0	0	0	0	0	0
Bestuur	285	21	414	21	21	21	21
Burgerzaken	0	0	0	671	599	303	0
Crisisbeheersing en brandweer	55	41	71	50	44	45	51
Cultureel erfgoed	804	143	404	226	171	166	172
Cultuurpresentatie, -prod en -part	415	577	1.069	561	598	617	582
Economische havens en waterwegen	0	0	0	0	0	0	0
Economische ontwikkeling	172	100	158	100	100	100	100
Economische promotie (Arnhem promo)	218	15	15	0	0	0	0
Geëscaleerde zorg jeugd	0	0	0	0	0	0	0
Geëscaleerde zorg volwassenen	0	1.100	1.193	0	0	0	0
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	0	0	0	0	0	0	0
Inkomensregelingen	379	0	523	0	0	0	0
Maatwerkdienstverlening jeugd	479	800	700	750	0	0	0
Maatwerkdienstverlening volwassenen	494	1.332	1.499	0	0	0	0
Maatwerkvoorziening WMO	0	0	0	0	0	0	0
Media	50	50	50	50	50	50	50
Milieubeheer	1.834	3.063	6.591	3.200	3.111	34	10
Musea	0	0	0	0	0	0	0
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	1.232	24	574	18	18	27	18
Onderwijshuisvesting	7.508	6.275	6.833	7.131	7.710	7.913	8.058
Openb groen en (openlucht) recreatie	463	484	1.853	762	598	260	262
Openbaar vervoer	25	25	145	0	0	0	0
Openbare orde en veiligheid	690	300	984	300	300	300	300
Overhead	2.154	165	1.300	1.167	1.072	421	187
Overige baten en lasten	27.839	12.939	13.695	18.674	10.626	10.936	8.255
OZB Niet-Woningen	0	0	0	0	0	0	0
OZB Woningen	0	0	0	0	0	0	0
Parkeren	5.430	4.539	4.927	4.849	4.722	4.547	4.582
Riolering	404	312	411	735	953	386	573
Ruimtelijke ordening	0	0	0	0	0	0	0
Samenkracht en burgerparticipatie	10.971	0	2.554	863	455	200	0
Sportaccommodaties	1.474	308	734	241	389	249	306
Sportbeleid en activering	309	85	85	85	85	85	85
Treasury	0	0	0	0	0	0	0
Vennootschapsbelasting VpB	0	0	0	0	0	0	0
Verkeer en vervoer	2.905	3.972	3.171	3.062	5.549	2.291	2.024
Volksgezondheid	230	136	397	67	91	80	89
Wijkteams	91	16	159	116	16	16	16
Wonen en bouwen	3.448	134	484	301	199	41	56
Eindtotaal	73.983	38.450	58.535	45.344	38.031	29.643	25.797

	Saldo Totaal						
	Rekening	Begroting 2020		Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2019	Geamendeerd	Juli	2021	2022	2023	2024
<i>Bedrag x € 1.000</i>							
Taakvelden							
Afval	2.798	2.517	2.663	2.731	2.590	2.644	2.631
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	411.231	415.223	415.297	415.275	419.236	419.655	420.438
Arbeidsparticipatie	-14.657	-13.779	-14.914	-16.864	-16.170	-14.530	-13.946
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	-31	0	11	-19	-19	-19	-19
Begeleide participatie	-38.529	-36.263	-38.690	-37.790	-36.391	-34.907	-33.531
Begraafplaatsen en crematoria	-5	-32	-32	-32	-32	-32	-32
Beheer overige gebouwen en gronden	-1.625	-1.874	-1.200	-1.674	-1.673	-1.661	-1.633
Belastingen overig	306	376	376	376	376	376	376
Bestuur	-7.049	-5.726	-5.793	-5.418	-5.417	-5.417	-5.417
Burgerzaken	-3.336	-2.930	-3.105	-3.370	-3.426	-3.919	-3.588
Crisisbeheersing en brandweer	-10.735	-10.884	-11.183	-11.882	-11.874	-11.865	-11.857
Cultureel erfgoed	-22.231	-1.099	-837	-836	-831	-826	-821
Cultuurpresentatie, -prod en -part	-1.451	-12.426	-12.229	-12.667	-13.978	-15.552	-15.525
Economische havens en waterwegen	-177	-172	-172	-167	-163	-158	-153
Economische ontwikkeling	-4.256	-3.269	-2.607	-3.757	-2.754	-2.751	-2.748
Economische promotie (Arnhem promo)	-1.479	-1.309	-1.273	-1.745	-1.690	-1.589	-1.589
Geëscaleerde zorg jeugd	-6.031	-4.987	-5.059	-5.264	-5.264	-5.264	-5.264
Geëscaleerde zorg volwassenen	-70.144	-69.445	-69.432	-54.016	-54.415	-54.418	-54.417
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	11.157	365	-1.135	757	951	766	758
Inkomensregelingen	-28.444	-29.196	-28.641	-29.385	-29.300	-28.268	-27.269
Maatwerkdienstverlening jeugd	-48.906	-43.881	-45.443	-49.943	-48.440	-47.833	-47.833
Maatwerkdienstverlening volwassenen	-39.120	-42.052	-41.999	-46.000	-46.152	-46.304	-46.156
Maatwerkvoorziening WMO	-5.966	-4.874	-4.814	-5.211	-5.211	-5.211	-5.211
Media	-618	-8.756	-8.840	-9.036	-9.036	-9.036	-9.036
Milieubeheer	-5.315	-3.922	-5.537	-3.475	-3.507	-3.507	-3.501
Musea	-4.079	-4.001	-4.076	-4.638	-4.638	-4.638	-4.638
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	-5.921	-7.951	-8.058	-7.783	-7.677	-7.676	-7.676
Onderwijshuisvesting	-16.075	-15.324	-16.169	-16.565	-16.752	-17.180	-17.159
Openb groen en (openlucht) recreatie	-12.210	-10.189	-9.869	-10.573	-10.457	-10.529	-10.519
Openbaar vervoer	490	435	517	413	417	422	426
Openbare orde en veiligheid	-3.670	-3.495	-3.769	-4.256	-4.230	-4.230	-4.230
Overhead	-52.471	-50.219	-59.103	-61.227	-61.731	-62.136	-62.319
Overige baten en lasten	-6.191	-9.718	368	4.463	-3.525	-6.177	-10.854
OZB Niet-Woningen	26.705	28.349	28.706	28.706	28.706	28.706	28.706
OZB Woningen	23.421	22.892	23.253	23.655	23.916	23.970	24.001
Parkeren	3.041	3.447	3.346	3.097	3.097	3.079	3.111
Riolering	3.972	4.253	4.294	4.332	4.358	4.211	4.327
Ruimtelijke ordening	-2.256	-1.162	-704	-1.510	-1.510	-1.460	-710
Samenkracht en burgerparticipatie	-9.682	-17.160	-14.918	-17.177	-16.016	-16.015	-15.514
Sportaccommodaties	608	377	756	612	-4	-235	63
Sportbeleid en activering	-16.377	-16.781	-17.240	-17.023	-16.873	-16.874	-16.874
Treasury	3.769	2.618	2.618	3.986	5.587	6.490	5.587
Vennootschapsbelasting VpB	-853	-600	-600	-600	-600	-600	-600
Verkeer en vervoer	-17.381	-19.002	-19.514	-20.836	-21.585	-22.048	-22.427
Volksgezondheid	-6.046	-5.803	-5.932	-6.290	-6.228	-6.222	-6.216
Wijkteams	-19.756	-20.420	-19.855	-20.631	-20.732	-20.732	-20.733
Wonen en bouwen	3.400	-2.150	538	-742	-933	-498	-410
Eindtotaal	7.823	0	0	0	0	0	1

Overzicht taakvelden per programma (lasten)

	S00	S01	S02	S03	S04	S05	S06
	Bestuur, dienstver- lening en financië	Veiligheid	Bereik- baarheid	Economie	Onderwijs	Cultuur	Participatie en armoede- bestrij- ding
<i>Bedrag x €1.000</i>							
Taakvelden							
Afval	0	0	0	0	0	0	0
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	0	0	0	0	0	0	0
Arbeidsparticipatie	0	0	0	0	0	0	7.761
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	0	0	78	0	0	0
Begeleide participatie	0	0	0	0	0	0	31.251
Begraafplaatsen en crematoria	0	0	0	0	0	0	0
Beheer overige gebouwen en gronden	1.924	0	0	0	0	0	0
Belastingen overig	5	0	0	0	0	0	0
Bestuur	6.993	0	0	0	0	0	0
Burgerzaken	6.152	0	0	0	0	0	0
Crisisbeheersing en brandweer	0	13.093	0	0	0	0	0
Cultureel erfgoed	0	0	0	0	0	1.399	0
Cultuurpresentatie, -prod en -part	0	0	0	0	0	17.791	0
Economische havens en waterwegen	0	0	0	0	0	0	0
Economische ontwikkeling	0	0	0	3.994	0	0	0
Economische promotie (Arnhem promo)	0	0	0	2.484	0	0	0
Geëscaleerde zorg jeugd	0	0	0	0	0	0	0
Geëscaleerde zorg volwassenen	0	0	0	0	0	0	0
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	0	0	0	0	0	0	0
Inkomensregelingen	0	0	0	0	0	0	129.312
Maatwerkdienstverlening jeugd	0	0	0	0	0	0	0
Maatwerkdienstverlening volwassenen	0	0	0	0	0	0	5.071
Maatwerkvoorziening WMO	0	0	0	0	0	0	0
Media	0	0	0	0	0	8.724	0
Milieubeheer	51	0	0	0	0	0	0
Musea	0	0	0	0	0	4.756	0
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	0	0	0	0	5.297	0	0
Onderwijshuisvesting	0	0	0	0	13.597	0	0
Openb groen en (openlucht) recreatie	0	0	0	0	0	0	0
Openbaar vervoer	0	0	879	0	0	0	0
Openbare orde en veiligheid	0	3.384	0	0	0	0	0
Overhead	65.931	0	0	0	0	0	0
Overige baten en lasten	1.279	0	0	0	0	0	0
OZB Niet-Woningen	0	0	0	0	0	0	0
OZB Woningen	4.085	0	0	0	0	0	0
Parkeren	0	0	7.166	0	0	0	0
Riolering	0	0	0	0	0	0	0
Ruimtelijke ordening	0	0	0	0	0	0	0
Samenkracht en burgerparticipatie	0	0	0	0	0	0	0
Sportaccommodaties	0	0	0	0	0	0	0
Sportbeleid en activering	0	0	0	0	0	0	0
Treasury	-1.449	0	0	0	0	0	0
Vennootschapsbelasting VpB	600	0	0	0	0	0	0
Verkeer en vervoer	0	0	13.828	0	0	0	0
Volksgezondheid	0	0	0	0	0	0	0
Wijkteams	3	0	0	0	0	0	0
Wonen en bouwen	0	0	0	0	0	0	0
Eindtotaal	85.575	16.477	21.873	6.556	18.895	32.670	173.395

	S07	S08	S09	S10	S11	S12	Totaal Stad
	Zorg	Welzijn en Inclusie	Gezond- heid en sport	Klimaat, energie en milieu	Ruimtelijke ontwikkeling	Wonen en leef- omgeving	
<i>Bedrag x €1.000</i>							
Taakvelden							
Afval	0	0	0	0	0	11.661	11.661
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	0	0	0	0	0	0	0
Arbeidsparticipatie	0	278	0	0	0	0	8.039
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	0	0	0	0	0	78
Begeleide participatie	128	0	0	0	0	0	31.379
Begraafplaatsen en crematoria	0	0	48	0	0	0	48
Beheer overige gebouwen en gronden	0	0	0	0	0	0	1.924
Belastingen overig	0	0	0	0	0	0	5
Bestuur	0	0	0	0	0	0	6.993
Burgerzaken	0	0	0	0	0	0	6.152
Crisisbeheersing en brandweer	0	0	0	0	0	0	13.093
Cultureel erfgoed	0	0	0	0	0	0	1.399
Cultuurpresentatie, -prod en -part	0	0	0	0	0	0	17.791
Economische havens en waterwegen	0	0	0	0	0	641	641
Economische ontwikkeling	0	0	0	0	0	0	3.994
Economische promotie (Arnhem promo)	0	0	0	0	0	0	2.484
Geëscaleerde zorg jeugd	1.519	0	0	0	0	0	1.519
Geëscaleerde zorg volwassenen	17.674	16.606	0	0	0	0	34.279
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	0	0	0	0	29.050	0	29.050
Inkomensregelingen	0	0	0	0	0	0	129.312
Maatwerkdienstverlening jeugd	5.469	2	0	0	0	0	5.470
Maatwerkdienstverlening volwassenen	3.074	0	0	0	0	0	8.145
Maatwerkvoorziening WMO	-1.934	60	0	0	0	0	-1.874
Media	0	0	0	0	0	0	8.724
Milieubeheer	0	0	0	5.495	2.687	0	8.234
Musea	0	0	0	0	0	0	4.756
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	0	0	0	0	0	0	5.297
Onderwijshuisvesting	0	0	0	0	0	0	13.597
Openb groen en (openlucht) recreatie	0	0	0	0	0	7.898	7.898
Openbaar vervoer	0	0	0	0	0	0	879
Openbare orde en veiligheid	0	0	0	0	0	0	3.384
Overhead	0	0	0	0	0	0	65.931
Overige baten en lasten	0	0	0	0	0	0	1.279
OZB Niet-Woningen	0	0	0	0	0	0	0
OZB Woningen	0	0	0	0	0	0	4.085
Parkeren	0	0	0	0	0	0	7.166
Riolering	0	0	0	0	0	13.336	13.336
Ruimtelijke ordening	0	0	0	0	1.510	0	1.510
Samenkracht en burgerparticipatie	7.350	2.914	0	0	0	0	10.264
Sportaccommodaties	0	0	2.029	0	0	0	2.029
Sportbeleid en activering	0	0	11.794	0	0	0	11.794
Treasury	0	0	0	0	0	0	-1.449
Vennootschapsbelasting VpB	0	0	0	0	0	0	600
Verkeer en vervoer	0	0	0	0	0	1.359	15.187
Volksgezondheid	0	0	6.286	0	0	0	6.286
Wijkteams	16.514	0	0	0	0	0	16.517
Wonen en bouwen	0	0	0	0	4.353	1.162	5.515
Eindtotaal	49.793	19.859	20.157	5.495	37.601	36.058	524.404

	GEB1	GEB2	GEB3	GEB4	GEB5
	CSA	Noordwest	Noordoost	Presikhaaf	Malburgen

Bedrag x €1.000

Taakvelden					
Afval	715	1.110	830	590	994
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	0	0	0	0	0
Arbeidsparticipatie	1.500	1.236	883	1.236	1.853
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	0	0	0	0
Begeleide participatie	995	861	958	954	1.080
Begraafplaatsen en crematoria	0	0	0	0	0
Beheer overige gebouwen en gronden	0	0	0	0	0
Belastingen overig	0	0	0	0	0
Bestuur	0	0	0	0	0
Burgerzaken	0	0	0	0	0
Crisisbeheersing en brandweer	0	0	0	0	0
Cultureel erfgoed	0	0	0	0	0
Cultuurpresentatie, -prod en -part	58	29	2	24	26
Economische havens en waterwegen	0	0	0	0	0
Economische ontwikkeling	0	0	0	0	0
Economische promotie (Arnhem promo)	0	0	0	0	0
Geëscaleerde zorg jeugd	297	684	285	455	824
Geëscaleerde zorg volwassenen	4.690	1.924	2.625	2.349	4.768
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	0	0	0	0	0
Inkomensregelingen	1.869	1.653	1.283	1.808	2.981
Maatwerkdienstverlening jeugd	3.842	7.359	4.558	3.872	6.425
Maatwerkdienstverlening volwassenen	6.478	5.891	4.629	5.129	6.976
Maatwerkvoorziening WMO	774	815	1.237	805	1.294
Media	45	45	45	45	45
Milieu-beheer	49	46	45	43	40
Musea	0	0	0	0	0
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	1.322	1.183	1.178	1.543	3.105
Onderwijshuisvesting	7	864	127	792	1.181
Openb groen en (openlucht) recreatie	389	445	470	499	524
Openbaar vervoer	0	0	0	0	0
Openbare orde en veiligheid	135	220	220	220	220
Overhead	37	0	0	0	1
Overige baten en lasten	0	0	0	0	0
OZB Niet-Woningen	0	0	0	0	0
OZB Woningen	0	0	0	0	0
Parkeren	3.048	3	2	1	2
Riolering	0	0	0	0	0
Ruimtelijke ordening	0	0	0	0	0
Samenkracht en burgerparticipatie	900	1.244	966	972	1.045
Sportaccommodaties	68	187	196	80	79
Sportbeleid en activering	435	1.097	1.042	595	410
Treasury	0	0	0	0	0
Vennootschapsbelasting VpB	0	0	0	0	0
Verkeer en vervoer	1.650	1.220	987	1.087	974
Volksgezondheid	11	17	287	63	112
Wijkteams	534	621	620	625	611
Wonen en bouwen	0	0	0	0	0
Eindtotaal	29.846	28.754	23.475	23.787	35.570

	GEB6	GEB7	GEB8	Totaal Wijk	Totaal Lasten
	Schuytgraaf/ Elderveld	De Laar/ Elden	RKV		

Bedrag x €1.000

Taakvelden					
Afval	628	575	806	6.248	17.909
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	0	0	0	0	0
Arbeidsparticipatie	530	618	971	8.825	16.864
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	0	0	0	78
Begeleide participatie	787	781	786	7.201	38.580
Begraafplaatsen en crematoria	0	0	0	0	48
Beheer overige gebouwen en gronden	0	0	0	0	1.924
Belastingen overig	0	0	0	0	5
Bestuur	0	0	0	0	6.993
Burgerzaken	0	0	0	0	6.152
Crisisbeheersing en brandweer	0	0	0	0	13.093
Cultureel erfgoed	0	0	0	0	1.399
Cultuurpresentatie, -prod en -part	11	7	0	156	17.947
Economische havens en waterwegen	0	0	0	0	641
Economische ontwikkeling	0	0	0	0	3.994
Economische promotie (Arnhem promo)	0	0	0	0	2.484
Geëscaleerde zorg jeugd	520	301	379	3.745	5.264
Geëscaleerde zorg volwassenen	2.986	744	1.264	21.349	55.629
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	0	0	0	0	29.050
Inkomensregelingen	926	915	1.411	12.846	142.158
Maatwerkdienstverlening jeugd	7.060	4.627	6.859	44.601	50.072
Maatwerkdienstverlening volwassenen	3.419	3.394	5.924	41.840	49.985
Maatwerkvoorziening WMO	713	641	855	7.135	5.261
Media	45	45	45	362	9.086
Milieu-beheer	65	42	63	393	8.627
Musea	0	0	0	0	4.756
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	1.257	1.151	1.025	11.764	17.062
Onderwijshuisvesting	2.858	12	17	5.857	19.455
Openb groen en (openlucht) recreatie	628	485	688	4.128	12.027
Openbaar vervoer	0	0	0	0	879
Openbare orde en veiligheid	220	220	220	1.673	5.056
Overhead	0	0	0	38	65.969
Overige baten en lasten	0	0	0	0	1.279
OZB Niet-Woningen	0	0	0	0	0
OZB Woningen	0	0	0	0	4.085
Parkeren	26	1	9	3.093	10.258
Riolering	0	0	0	0	13.336
Ruimtelijke ordening	0	0	0	0	1.510
Samenkracht en burgerparticipatie	962	845	901	7.835	18.099
Sportaccommodaties	269	156	339	1.374	3.402
Sportbeleid en activering	578	292	867	5.314	17.108
Treasury	0	0	0	0	-1.449
Vennootschapsbelasting VpB	0	0	0	0	600
Verkeer en vervoer	755	730	973	8.376	23.563
Volksgezondheid	15	19	9	533	6.819
Wijkteams	329	348	560	4.248	20.765
Wonen en bouwen	0	0	0	0	5.515
Eindtotaal	25.587	16.948	24.969	208.935	733.339

Overzicht taakvelden per programma (baten)

	S00	S01	S02	S03	S04	S05	S06
	Bestuur, dienstver- lening en financië	Veiligheid	Bereik- baarheid	Economie	Onderwijs	Cultuur	Participatie en armoede- bestrij- ding
<i>Bedrag x €1.000</i>							
Taakvelden							
Afval	0	0	0	0	0	0	0
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	415.275	0	0	0	0	0	0
Arbeidsparticipatie	0	0	0	0	0	0	0
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	0	0	59	0	0	0
Begeleide participatie	0	0	0	0	0	0	0
Begraafplaatsen en crematoria	0	0	0	0	0	0	0
Beheer overige gebouwen en gronden	250	0	0	0	0	0	0
Belastingen overig	381	0	0	0	0	0	0
Bestuur	1.555	0	0	0	0	0	0
Burgerzaken	2.112	0	0	0	0	0	0
Crisisbeheersing en brandweer	0	1.234	0	0	0	0	0
Cultureel erfgoed	0	0	0	0	0	546	0
Cultuurpresentatie, -prod en -part	0	0	0	0	0	5.717	0
Economische havens en waterwegen	0	0	0	0	0	0	0
Economische ontwikkeling	0	0	0	137	0	0	0
Economische promotie (Arnhem promo)	0	0	0	739	0	0	0
Geëscaleerde zorg jeugd	0	0	0	0	0	0	0
Geëscaleerde zorg volwassenen	0	0	0	0	0	0	0
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	0	0	0	0	0	0	0
Inkomensregelingen	0	0	0	0	0	0	112.313
Maatwerkdienstverlening jeugd	0	0	0	0	0	0	0
Maatwerkdienstverlening volwassenen	0	0	0	0	0	0	20
Maatwerkvoorziening WMO	0	0	0	0	0	0	0
Media	0	0	0	0	0	0	0
Milieubeheer	17	0	0	0	0	0	0
Musea	0	0	0	0	0	118	0
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	0	0	0	0	1.714	0	0
Onderwijshuisvesting	0	0	0	0	682	0	0
Openb groen en (openlucht) recreatie	0	0	0	0	0	0	0
Openbaar vervoer	0	0	1.292	0	0	0	0
Openbare orde en veiligheid	0	461	0	0	0	0	0
Overhead	4.121	0	0	0	0	0	0
Overige baten en lasten	0	0	0	0	0	0	0
OZB Niet-Woningen	28.706	0	0	0	0	0	0
OZB Woningen	27.739	0	0	0	0	0	0
Parkeren	0	0	6.355	0	0	0	0
Riolering	0	0	0	0	0	0	0
Ruimtelijke ordening	0	0	0	0	0	0	0
Samenkracht en burgerparticipatie	0	0	0	0	0	0	0
Sportaccommodaties	0	0	0	0	0	0	0
Sportbeleid en activering	0	0	0	0	0	0	0
Treasury	2.537	0	0	0	0	0	0
Vennootschapsbelasting VpB	0	0	0	0	0	0	0
Verkeer en vervoer	0	0	36	0	0	0	0
Volksgesondheid	0	0	0	0	0	0	0
Wijkteams	0	0	0	0	0	0	0
Wonen en bouwen	0	0	0	0	0	0	0
Eindtotaal	482.692	1.694	7.683	935	2.395	6.381	112.333

	S07	S08	S09	S10	S11	S12	Totaal Stad
	Zorg	Welzijn en Inclusie	Gezond- heid en sport	Klimaat, energie en milieu	Ruimtelijke ontwikkeling	Wonen en leef- omgeving	
<i>Bedrag x €1.000</i>							
Taakvelden							
Afval	0	0	0	0	0	20.640	20.640
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	0	0	0	0	0	0	415.275
Arbeidsparticipatie	0	0	0	0	0	0	0
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	0	0	0	0	0	59
Begeleide participatie	0	0	0	0	0	0	0
Begraafplaatsen en crematoria	0	0	16	0	0	0	16
Beheer overige gebouwen en gronden	0	0	0	0	0	0	250
Belastingen overig	0	0	0	0	0	0	381
Bestuur	0	0	0	0	0	0	1.555
Burgerzaken	0	0	0	0	0	0	2.112
Crisisbeheersing en brandweer	0	0	0	0	0	0	1.234
Cultureel erfgoed	0	0	0	0	0	0	546
Cultuurpresentatie, -prod en -part	0	0	0	0	0	0	5.717
Economische havens en waterwegen	0	0	0	0	0	474	474
Economische ontwikkeling	0	0	0	0	0	0	137
Economische promotie (Arnhem promo)	0	0	0	0	0	0	739
Geëscaleerde zorg jeugd	0	0	0	0	0	0	0
Geëscaleerde zorg volwassenen	918	694	0	0	0	0	1.612
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	0	0	0	0	32.565	0	32.565
Inkomensregelingen	0	0	0	0	0	0	112.313
Maatwerkdienstverlening jeugd	7	0	0	0	0	0	7
Maatwerkdienstverlening volwassenen	3.965	0	0	0	0	0	3.985
Maatwerkvoorziening WMO	50	0	0	0	0	0	50
Media	0	0	0	0	0	0	0
Milieu-beheer	0	0	0	473	5	0	494
Musea	0	0	0	0	0	0	118
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	0	0	0	0	0	0	1.714
Onderwijshuisvesting	0	0	0	0	0	0	682
Openb groen en (openlucht) recreatie	0	0	0	0	0	692	692
Openbaar vervoer	0	0	0	0	0	0	1.292
Openbare orde en veiligheid	0	0	0	0	0	0	461
Overhead	0	0	0	0	0	0	4.121
Overige baten en lasten	0	0	0	0	0	0	0
OZB Niet-Woningen	0	0	0	0	0	0	28.706
OZB Woningen	0	0	0	0	0	0	27.739
Parkeren	0	0	0	0	0	0	6.355
Riolering	0	0	0	0	0	17.161	17.161
Ruimtelijke ordening	0	0	0	0	0	0	0
Samenkracht en burgerparticipatie	0	60	0	0	0	0	60
Sportaccommodaties	0	0	2.509	0	0	0	2.509
Sportbeleid en activering	0	0	0	0	0	0	0
Treasury	0	0	0	0	0	0	2.537
Vennootschapsbelasting VpB	0	0	0	0	0	0	0
Verkeer en vervoer	0	0	0	0	0	494	530
Volksgezondheid	0	0	149	0	0	0	149
Wijkteams	0	0	0	0	0	0	0
Wonen en bouwen	0	0	0	0	4.162	353	4.515
Eindtotaal	4.940	755	2.674	473	36.731	39.814	699.499

	GEB1	GEB2	GEB3	GEB4	GEB5
	CSA	Noordwest	Noordoost	Presikhaaf	Malburgen

Bedrag x €1.000

Taakvelden					
Afval	0	0	0	0	0
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	0	0	0	0	0
Arbeidsparticipatie	0	0	0	0	0
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	0	0	0	0
Begeleide participatie	0	0	0	0	0
Begraafplaatsen en crematoria	0	0	0	0	0
Beheer overige gebouwen en gronden	0	0	0	0	0
Belastingen overig	0	0	0	0	0
Bestuur	0	0	0	0	0
Burgerzaken	0	0	0	0	0
Crisisbeheersing en brandweer	0	0	0	0	0
Cultureel erfgoed	0	0	0	0	0
Cultuurpresentatie, -prod en -part	0	0	0	0	0
Economische havens en waterwegen	0	0	0	0	0
Economische ontwikkeling	0	0	0	0	0
Economische promotie (Arnhem promo)	0	0	0	0	0
Geëscaleerde zorg jeugd	0	0	0	0	0
Geëscaleerde zorg volwassenen	0	0	0	0	0
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	0	0	0	0	0
Inkomensregelingen	76	63	46	64	98
Maatwerkdienstverlening jeugd	0	0	0	0	0
Maatwerkdienstverlening volwassenen	0	0	0	0	0
Maatwerkvoorziening WMO	0	0	0	0	0
Media	0	0	0	0	0
Milieubeheer	255	291	166	123	179
Musea	0	0	0	0	0
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	837	610	686	1.077	2.424
Onderwijshuisvesting	0	525	97	562	926
Openb groen en (openlucht) recreatie	0	0	0	0	0
Openbaar vervoer	0	0	0	0	0
Openbare orde en veiligheid	5	5	5	5	5
Overhead	0	0	0	0	0
Overige baten en lasten	0	0	0	0	0
OZB Niet-Woningen	0	0	0	0	0
OZB Woningen	0	0	0	0	0
Parkeren	8.275	1	1	1	1
Riolering	0	0	0	0	0
Ruimtelijke ordening	0	0	0	0	0
Samenkracht en burgerparticipatie	0	0	0	0	0
Sportaccommodaties	52	247	381	98	161
Sportbeleid en activering	0	0	0	0	0
Treasury	0	0	0	0	0
Vennootschapsbelasting VpB	0	0	0	0	0
Verkeer en vervoer	38	3	3	3	3
Volksgezondheid	26	21	236	28	95
Wijkteams	2	2	2	2	2
Wonen en bouwen	0	0	0	0	0
Eindtotaal	9.566	1.768	1.622	1.962	3.894

	GEB6	GEB7	GEB8	Totaal Wijk	Totaal Baten
	Schuytgraaf/ Elderveld	De Laar/ Elden	RKV		
<i>Bedrag x €1.000</i>					
Taakvelden					
Afval	0	0	0	0	20.640
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	0	0	0	0	415.275
Arbeidsparticipatie	0	0	0	0	0
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	0	0	0	59
Begeleide participatie	0	0	0	0	0
Begraafplaatsen en crematoria	0	0	0	0	16
Beheer overige gebouwen en gronden	0	0	0	0	250
Belastingen overig	0	0	0	0	381
Bestuur	0	0	0	0	1.555
Burgerzaken	0	0	0	0	2.112
Crisisbeheersing en brandweer	0	0	0	0	1.234
Cultureel erfgoed	0	0	0	0	546
Cultuurpresentatie, -prod en -part	0	0	0	0	5.717
Economische havens en waterwegen	0	0	0	0	474
Economische ontwikkeling	0	0	0	0	137
Economische promotie (Arnhem promo)	0	0	0	0	739
Geëscaleerde zorg jeugd	0	0	0	0	0
Geëscaleerde zorg volwassenen	0	0	0	0	1.612
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	0	0	0	0	32.565
Inkomensregelingen	29	32	51	459	112.773
Maatwerkdienstverlening jeugd	0	0	0	0	7
Maatwerkdienstverlening volwassenen	0	0	0	0	3.985
Maatwerkvoorziening WMO	0	0	0	0	50
Media	0	0	0	0	0
Milieu-beheer	110	99	235	1.459	1.953
Musea	0	0	0	0	118
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	679	717	556	7.585	9.299
Onderwijshuisvesting	1.468	0	0	3.577	4.259
Openb groen en (openlucht) recreatie	0	0	0	0	692
Openbaar vervoer	0	0	0	0	1.292
Openbare orde en veiligheid	5	5	5	40	501
Overhead	0	0	0	0	4.121
Overige baten en lasten	0	0	0	0	0
OZB Niet-Woningen	0	0	0	0	28.706
OZB Woningen	0	0	0	0	27.739
Parkeren	1	1	1	8.280	14.635
Riolering	0	0	0	0	17.161
Ruimtelijke ordening	0	0	0	0	0
Samenkracht en burgerparticipatie	0	0	0	0	60
Sportaccommodaties	231	344	270	1.783	4.292
Sportbeleid en activering	0	0	0	0	0
Treasury	0	0	0	0	2.537
Vennootschapsbelasting VpB	0	0	0	0	0
Verkeer en vervoer	3	3	3	56	586
Volksgezondheid	14	44	0	464	613
Wijkteams	2	2	2	18	18
Wonen en bouwen	0	0	0	0	4.515
Eindtotaal	2.541	1.246	1.123	23.721	723.221

Mutaties circulaires

Overzicht (mutaties in) decentralisatie- en integratie-uitkeringen gemeentefonds

Decentralisatie- uitkeringen en taakmutaties

DU Gezond in de Stad

In het actieprogramma Kansrijke Start van 12 september 2018 heeft de Minister van VWS aangegeven dat via een decentralisatie-uitkering middelen beschikbaar gesteld worden aan GIDS-gemeenten (Gezond in de stad) die een lokale coalitie willen vormen rondom de eerste 1000 dagen van kinderen. Arnhem ontvangt voor de jaren 2019, 2020 en 2021 een jaarlijks bedrag van € 44.000.

Voor een gezonde en veilige start van kinderen zijn de eerste 1000 dagen cruciaal. Met het landelijke actieprogramma Kansrijke Start stimuleert de rijksoverheid dat partijen rondom die eerste 1000 dagen van een kind lokaal de handen ineen slaan om meer kinderen een goede kans te bieden om gezond en veilig op te groeien. Via de DU Gezond in de Stad stelt het Rijk extra middelen beschikbaar voor het vormen van lokale coalities. De verantwoordelijkheid voor het opzetten van een dergelijke coalitie legt het Rijk bij gemeenten. Ook gemeente Arnhem wil een lokale coalitie realiseren, waarin partners - gemeenten, zorgverzekeraar en zorgprofessionals rondom de eerste 1000 dagen van een kind - afspraken maken om door goede samenwerking kwetsbare gezinnen effectief te ondersteunen, zodat meer kinderen een kansrijke start krijgen. Ingezet wordt op het vroegtijdig signaleren van risico's en het tijdig inzetten van passende ondersteuning.

DU Actieprogramma Dak- en thuisloze jongeren

De belangrijkste actie uit het Actieprogramma Dak- en thuisloze jongeren 2019 - 2021 betreft de organisatie van '100% ambitie pilots' in 13 gemeenten. Hierover is in het Actieprogramma het volgende opgenomen: 'Een aantal gemeenten dagen we, in afstemming met de partijen van Aanpak 16-27, uit om met ondersteuning vanuit het Actieprogramma het aantal dak- en thuisloze jongeren in de eigen gemeente met 100% te verminderen door middel van een aanpak op alle levensgebieden. Elke pilot ontvangt in totaal € 125.000, verspreid over 2,5 jaar. Doel van de pilots is dat de 'nieuwe werkwijze' die gemeenten gedurende de pilots ontwikkelen gaandeweg steeds meer wordt geborgd in de eigen werkwijze. Arnhem ontvangt in 2019 € 93.000, in 2020 € 12.000 en in 2021 € 20.000. Met deze middelen wordt een projectleider bij Interpactum ingehuurd. Hiermee is er ook aandacht voor de problematiek rondom de zwerfjongeren rondom Pactum en het Jonahuis.

DU Veilige Steden

Diverse gemeenten, waaronder Arnhem, participeren in het programma Veilige Steden van het Ministerie van OCW. Het programma richt zich op het vergroten van het gevoel van veiligheid van vrouwen in de publieke ruimte. Specifiek op het tegengaan van seksuele intimidatie en seksueel grensoverschrijdend gedrag. Voor de lokale uitvoering is subsidie gevraagd en ontvangen ter hoogte van €26.000. Lokaal is dit vertaald in een aanpak voor de jaren 2020 t/m 2022. De aanpak is beschreven in de raadsbrief dd 24 maart 2020. De gemeente Arnhem heeft eenzelfde bedrag als cofinanciering ingebracht en zal waar nodig zich inspanssen om extra middelen in te zetten om de ambities te realiseren.

DU LHBTI-emancipatiebeleid

Regenboogsteden zetten zich in voor de gezamenlijke doelstelling de veiligheid, weerbaarheid en sociale acceptatie van LHBTI (Lesbische vrouwen, Homoseksuele mannen, Biseksuelen, Transgenderpersonen en intersekse personen) verder te bevorderen. Over de periode 2019 tot en met 2022 ontvangen in totaal 54 gemeenten een bijdrage voor de samenhangende aanpak van de Regenboogsteden voor lokaal LHBTI-beleid. Voor de uitvoering van de nieuwe Regenboogagenda 2020-2022 zijn de Rijksmiddelen, € 20.000 per jaar, nodig. Dit wordt ook vermeld in de Regenboogagenda 2020-2022, zoals die recent naar de raad is doorgestuurd.

DU Versterking arbeidsmarktregio's

In de meicirculaire 2020 is bekend gemaakt dat Arnhem, als centrumgemeente voor onze arbeidsmarktregio, middelen ontvangt ten behoeve van de versterking van de arbeidsmarktregio (bijna 4 ton per jaar). De uitkering heeft als doel om de regiefunctie van de centrumgemeente voor de samenwerking en de gezamenlijke publieke werkgeversdienstverlening in de arbeidsmarktregio's duurzaam te ondersteunen en versterken. De centrumgemeente van een arbeidsmarktregio treedt op als regievoerder en is de ontvanger van de decentralisatie-uitkering. Regievoeren houdt in: initiator zijn van de samenwerking in de arbeidsmarktregio en het faciliteren van de organisatie en de inrichting daarvan. Binnen onze arbeidsmarktregio willen we het budget onder

andere inzetten voor de bekostiging van de regionale secretaris. Daarnaast is het de wens om meer beleidscapaciteit in te zetten op regionale samenwerking. Hierover zal afstemming zijn met onze partners.

IU Inburgering

Per 1 juli 2021 treedt de Wet Inburgering in werking. Zowel de incidentele bijdrage in de invoeringskosten als de structurele bijdrage in de uitvoeringskosten wordt verstrekt via een integratie-uitkering. De benodigde middelen voor de kosten van inburgeringsvoorzieningen worden verstrekt via een specifieke uitkering van het Ministerie van SZW. Vanuit SBR en W&J wordt gewerkt aan de uitvoering van het actieplan nieuwkomers 'Meedoen en Thuis voelen' (d.d. 1 oktober 2019). Met het actieplan maken we een start in de verbetering van onze aanpak op nieuwkomers, hierbij maken we gebruik van de wijzigingen Wet Inburgering die per 1 juli 2021 ingaan.

IU Beschermd wonen: uitname psychische stoornis naar WLZ

De integratie-uitkering Beschermd Wonen wordt vanaf 2021 voor Arnhem met ruim € 20 miljoen verlaagd, vanwege de openstelling van de Wet langdurige zorg (Wlz) voor mensen met een psychische stoornis. Naar verwachting zullen landelijk 8.500 cliënten met een psychische stoornis een Wlz-indicatie krijgen. Vanaf 2021 krijgen zij dan de zorg vanuit de Wlz in plaats van de Wmo. De uitname wordt verrekend met het beleidsveld, omdat daar minder kosten worden gerealiseerd.

Ambulantisering in de Ggz (extra middelen IU Beschermd Wonen en taakmutatie via algemene uitkering)

Op 5 juni 2019 is op de Algemene Ledenvergadering van de VNG ingestemd met het hoofdlijnenakkoord GGZ. In het hoofdlijnenakkoord GGZ wordt ingezet op ambulantisering van de zorg. Dit leidt tot een groter beroep op zorg en begeleiding in het gemeentelijke domein. Het kabinet stelt financiële middelen beschikbaar voor het realiseren van de ambities uit het hoofdlijnenakkoord. Voor Arnhem komt dit neer op € 2 mln in 2020, € 2,5 mln in 2021 en € 3 mln vanaf 2022 als extra middelen in de IU Beschermd Wonen en via de algemene uitkering ontvangt Arnhem in 2020 € 170.000 en dit loopt in de jaren daarna op naar € 246.000 vanaf 2022.

In het hoofdlijnenakkoord GGZ wordt ingezet op ambulantisering van de zorg. Dit leidt tot een groter beroep op zorg en begeleiding in het gemeentelijke domein. Omdat meer mensen met (ernstige) psychische problemen eerder thuis komen te wonen is het noodzakelijk dat de zorg en ondersteuning op wijkniveau goed geborgd is, zodat persoonlijk leed en overlast zoveel mogelijk voorkomen worden. De extra middelen zijn nodig voor het kunnen opvangen van de verwachte extra kosten van de zorg op dit terrein. Er worden diverse concrete projecten en trajecten ingericht om de zorg en ondersteuning te regelen.

Taakmutatie Invoering verplichte Ggz

Met ingang van 1 januari 2020 treedt de Wet verplichte GGZ in werking. Deze wet vervangt de Wet bijzondere opnemingen in psychiatrische ziekenhuizen en regelt de rechten van mensen die te maken hebben met verplichte zorg in de GGZ. In de septembercirculaire 2019 is aanvullend op de meicirculaire voor de gemeentelijke taken en bijbehorende kosten die volgen uit de Wet verplichte GGZ vanaf 2020 structureel € 20 miljoen toegevoegd aan het gemeentefonds. Arnhem ontvangt € 25.000 vanaf 2020. Met deze middelen kunnen de kosten in het beleidsveld gedekt worden.

Taakmutatie Bbz levensvatbaarheidsonderzoeken

Met ingang van 1 januari 2020 wordt de financieringssystematiek van het Besluit bijstandverlening zelfstandigen (Bbz 2004) vernieuwd. Onderdeel van deze vernieuwing is dat de levensvatbaarheidsonderzoeken die worden uitgevoerd in het kader van het Bbz 2004 niet meer worden bekostigd via een specifieke uitkering, maar via het gemeentefonds. Toevoeging van de middelen voor de kosten van onderzoek aan het gemeentefonds past bij de gedachte dat het bij de onderzoekskosten in beginsel gaat om uitvoeringskosten. Gemeenten ontvangen voor de uitvoeringskosten van de Participatiewet c.s. reeds een bijdrage uit het gemeentefonds, waaraan nu dus de middelen voor de levensvatbaarheidsonderzoeken worden toegevoegd. Arnhem ontvangt vanaf 2020 circa € 163.000. Deze middelen zijn in het beleidsveld nodig ter dekking van de kosten die jaarlijks gemaakt worden.

Taakmutatie Toezicht en handhaving kinderopvang

De VNG en het Ministerie van SZW hebben afgesproken dat bovenop de eerder toegekende jaarlijkse middelen vanaf 2020 structureel € 3 miljoen extra beschikbaar komt (Arnhem ontvangt € 35.000 vanaf 2020). Deze extra middelen zijn bedoeld ter intensivering van het aantal inspecties bij gastouderopvang en kwaliteitsverbetering van gastouderbureaus en gastouders. In Arnhem zullen deze middelen worden ingezet ter intensivering van het toezicht, uitgevoerd door de VGGM. In 2020 kan deze intensivering nog bekostigd worden uit de reguliere begroting. Vanaf 2021 worden de extra Rijksmiddelen ingezet om de verdere toename van het aantal inspecties te kunnen bekostigen.

Taakmutatie Donorwet

In het kader van de invoering van de nieuwe donorwet krijgen gemeenten een bijdrage van € 3 miljoen in 2019 tot structureel € 6 miljoen vanaf 2020 voor de wettelijke verplichting om bij afgifte van paspoort en rijbewijs de aanvrager te informeren over orgaandonatie. Arnhem ontvangt € 28.000 in 2020 en € 55.000 vanaf 2021. De afdeling Burgerzaken zal hieraan bij de aanvraag van een reisdocument of rijbewijs tijd moeten besteden.

Bijlagen

Bijlage 1	:	Normenkader
Bijlage 2	:	Overzicht onderdelen stad/wijk
Bijlage 3	:	Portefeuilleonderdelen
Bijlage 4	:	Afkortingenlijst
Bijlage 5	:	Begrippenlijst

Normenkader

U heeft als raad aan Deloitte accountants de opdracht gegeven voor de controle van de jaarrekening voor het boekjaar 2020. In de overeenkomst met Deloitte accountants zijn onder meer de toleranties en de normen opgenomen die de accountant bij zijn onderzoek gebruikt.

Een onderdeel hierbij is de jaarlijkse lijst van de geldende wet- en regelgeving die relevant is voor het accountantsonderzoek naar de rechtmatigheid voor het specifieke controlejaar, aangeduid als het normenkader. Deze lijst bevat de relevante geldende wet- en regelgeving, waaruit financiële beheerhandelingen kunnen voortvloeien die bij niet-naleving kunnen leiden tot een onrechtmatigheid. Het normenkader wordt jaarlijks vastgesteld als onderdeel van de Begroting.

Proces	Programma	Externe wet- en regelgeving
Gemeentefonds (Financiën)	S00-S12	Circulaires gemeentefonds
Treasury (Financiën)	S00-S12	Wet financiering decentrale overheden (Fido) Besluit leningvoorwaarden decentrale overheden (Blido) Uitvoeringsregeling financiering decentrale overheden (Ufdo) Regeling schatkistbankieren decentrale overheden Regeling uitzettingen en derivaten decentrale overheden (Ruddo)
Investerings (Financiën)	S00-S12	Burgerlijk Wetboek Gemeentewet (artikel 212) Algemene wet bestuursrecht Besluit begroting en Verantwoording
Jaarrekening (Financiën)	S00-S12	Besluit Begroting en Verantwoording Wet Normering Topinkomens Kadernota rechtmatigheid (update in sept 2019) Wet markt en overheid Regeling beleidsindicatoren gemeenten Regeling vaststelling wijze waarop kengetallen worden vastgesteld en opgenomen in begroting en jaarverslag provincies en gemeenten Regeling vaststelling taakvelden en verstrekking informatie voor derden
Relatiebeheer	S00-S12	Geen specifieke wet- en regelgeving
Verplichtingen administratie (Financiën)	S00-S12	
Begroting (MJPB) en budgetbeheer	S00-S12	Besluit Begroting en Verantwoording
Aanbestedingen (Financiën)	S00-S12	Aanbestedingsreglement Werken Europese aanbestedingsregels en -richtlijnen Aanbestedingswet en -besluit
Fiscaal, pensioen, personeel	S00-S12	Fiscale Wet- en regelgeving Wet op het BTW compensatiefonds Wet inkomstenbelasting 2001 Wet op de loonbelasting 1964 Wet modernisering Vpb-plicht overheidsondernemingen Pensioenwetgeving (gericht op een juiste, volledige en tijdige inhouding en afdracht van pensioenpremies Pensioenreglement ABP Wet Normering Topinkomens Wet financiering sociale verzekeringen CAR/UWO Algemene Verordening Gegevensbescherming Wet minimumloon Wetboek burgerlijke rechtsvordering

Proces	Programma	Externe wet- en regelgeving
Verhuur accommodaties (o.a. sport, cultuur etc)	S00-S12	Gemeentewet (art. 160 lid 1 sub e en art. 171) Burgerlijk Wetboek deel 7, titel 4 (Huur) Algemene wet bestuursrecht
Subsidies	S00-S12	Algemene wet bestuursrecht (Awb) Wet Dwangsom en Beroep bij niet tijdig beslissen (2009)
Verhuur vastgoed	S00-S12	Burgerlijk Wetboek (deel 6 en 7) Gemeentewet (artikel 160 lid 1 sub e en artikel 170) Leegstandswet Uitvoeringswet huurprijzen woonruimte Besluit huurprijzen woonruimte
Opbrengsten parkeergelden	S00-S12	
WMO / Jeugd (Zorg)	S00-S12	Wet Maatschappelijke Ondersteuning 2015 Burgerlijk Wetboek Boek 1 Algemene wet bestuursrecht (Awb) Wet langdurige zorg Zorgverzekeringswet Uitvoeringsbesluit Wmo 2015 Wet op de Jeugdzorg, jeugdhulp bij gemeenten Jeugdwet Met bijbehorende regelingen en besluiten
Participatiewet	S00-S12	Participatiewet (Pw) IOAW IOAZ BUIG SUWI Algemene wet bestuursrecht (Awb) AOW Wet taaleis participatiewet Wijzigingswet participatiewet Met bijbehorende regelingen en besluiten
Belastingen - Riool	S00-S12	Gemeentewet (artikel 229) Wet Dwangsom en Beroep bij niet tijdig beslissen (2009)
Belastingen - afval	S00-S12	Gemeentewet (artikel 229) Wet Dwangsom en Beroep bij niet tijdig beslissen (2009)
Bouwleges, lokale heffingen (ODRA)	S00-S12	Gemeentewet (art. 229) Algemene termijnenwet
Aankoop gronden, Grex	S00-S12	Burgerlijk Wetboek Wet Voorkeursrecht Gemeenten Onteigeningswet Wet Ruimtelijke Ordening Gemeentewet Wet Inrichting Landelijk Gebied BTW Compensatiefonds Besluit Begroting en Verantwoording
Belastingen	S00-S12	Gemeentewet Wet WOZ Algemene wet bestuursrecht Algemene wet inzake rijksbelastingen Invorderingswet 1990 Algemene termijnenwet Kostenwet Wet Dwangsom en Beroep bij niet tijdig beslissen (2009) Besluit Begroting en Verantwoording; Faillissementswet.

Proces	Programma	Externe wet- en regelgeving
Waardebepaling woningen (WOZ proces)	S00-S12	Wet WOZ Hoofdstuk III artikel 16 t/m Art 29;
Belastingen – OZB (Financiën)	S00-S12	Gemeentewet (artikel 220). Gemeentelijke bevoegdheid tot het heffen van OZB
SiSa		Regeling informatieverstrekking SiSa Financiële verhoudingswet

Overzicht onderdelen stad/wijk

In onderstaande tabel staat is de verdeling opgenomen van de programma's naar onderdelen portefeuilleverdeling. In deze tabel is aangegeven welke budgetten onderdeel zijn van een stedelijk en wijkprogramma.

			STAD	WIJK	Totaal
Lasten			584.186	208.935	793.121
S00	Bestuur, dienstverlening en financiën	Automatisering	26.069	37	26.106
		Bedrijfsvoering	14.223	1	14.224
		College	1.836	0	1.836
		Financiën	5.019	0	5.019
		Herdenken	35	0	35
		Personeel en Organisatie	27.115	0	27.115
		Publieke dienstverlening	6.152	0	6.152
		Raad	2.371	0	2.371
		Regionale samenwerking	2.751	0	2.751
		Wijksturing en Wijkzaken	3	4.530	4.533
S01	Veiligheid	Openbare orde en veiligheid	15.662	1.673	17.335
		Veiligheidshuis	815	0	815
S02	Bereikbaarheid	Mobiliteit: incl. duurzame mobiliteit	21.873	8.624	30.497
S03	Economie	Economische Zaken / Acquisitie	4.479	0	4.479
		Evenementen	637	0	637
		Toerisme en recreatie	1.440	0	1.440
S04	Onderwijs	Onderwijs (incl. biblioth, volksuni)	18.895	17.622	36.516
S05	Cultuur	Cultuur en erfgoed	32.670	518	33.187
S06	Participatie en armoedebestrijding	Armoedebelid	5.604	12.486	18.090
		Schulddienstverlening	910	1.912	2.821
		Werk en Inkomen	166.881	9.185	176.066
S07	Zorg	Jeugd /Jeugdzorg	6.924	41.287	48.211
		Zorg	42.869	80.168	123.037
S08	Welzijn en inclusie	Asielzaken	878	14	892
		Inclusie	330	9	339
		Welzijn	18.651	10.036	28.687
S09	Gezondheid en sport	Publieke gezondheid	6.334	533	6.867
		Sport	13.823	6.687	20.510
S10	Klimaat, energie en milieu	Duurzaamheid	5.495	0	5.495
S11	Ruimtelijke ontwikkeling	Grondzaken	88.832	0	88.832
		Ruimtelijke Ordening en Omgevingswet	8.551	393	8.944
S12	Wonen en leefomgeving	Dierenwelzijn	212	184	396
		Groen	7.660	3.368	11.028
		Openbare ruimte	27.024	9.670	36.694
		Wonen	1.162	0	1.162

			STAD	WIJK	Totaal
Baten			759.282	23.721	783.003
S00	Bestuur, dienstverlening en financiën	Automatisering	1.379	0	1.379
		Bedrijfsvoering	4.044	0	4.044
		Financiën	473.338	0	473.338
		Personeel en Organisatie	265	0	265
		Publieke dienstverlening	2.112	0	2.112
		Raad	0	0	0
		Regionale samenwerking	1.555	0	1.555
		Wijksturing en Wijkzaken	0	18	18
S01	Veiligheid	Openbare orde en veiligheid	1.601	40	1.641
		Veiligheidshuis	93	0	93
S02	Bereikbaarheid	Mobiliteit: incl. duurzame mobiliteit	7.683	8.280	15.963
S03	Economie	Economische Zaken / Acquisitie	196	0	196
		Evenementen	35	0	35
		Toerisme en recreatie	704	0	704
S04	Onderwijs	Onderwijs (incl. biblioth, volksuni)	2.395	11.162	13.558
S05	Cultuur	Cultuur en erfgoed	6.381	0	6.381
S06	Participatie en armoedebestrijding	Armoedebeleid	760	100	860
		Schulddienstverlening	20	0	20
		Werk en Inkomen	111.553	359	111.912
S07	Zorg	Jeugd /Jeugdzorg	0	0	0
		Zorg	4.940	0	4.940
S08	Welzijn en inclusie	Asielzaken	0	0	0
		Welzijn	754	0	754
S09	Gezondheid en sport	Publieke gezondheid	165	464	629
		Sport	2.509	1.783	4.292
S10	Klimaat, energie en milieu	Duurzaamheid	473	0	473
S11	Ruimtelijke ontwikkeling	Grondzaken	92.358	0	92.358
		Ruimtelijke Ordening en Omgevingswet	4.156	1.459	5.615
S12	Wonen en leefomgeving	Groen	692	0	692
		Openbare ruimte	38.768	56	38.824
		Wonen	353	0	353

			STAD	WIJK	Totaal
Toevoegingen aan reserves			34.375	851	35.226
S00	Bestuur, dienstverlening en financiën	Bedrijfsvoering	140		140
		Financiën	12.932		12.932
		Personeel en Organisatie	406		406
		Wijksturing en Wijkzaken	0		0
S01	Veiligheid	Openbare orde en veiligheid	72		72
S02	Bereikbaarheid	Mobiliteit: incl. duurzame mobiliteit	6.950		6.950
S04	Onderwijs	Onderwijs (incl. biblioth, volksuni)	8.004	535	8.538
S05	Cultuur	Cultuur en erfgoed	1.208		1.208
S06	Participatie en armoedebestrijding	Armoedebeleid	0		0
		Schulddienstverlening	0		0
		Werk en Inkomen	554		554
S07	Zorg	Jeugd /Jeugdzorg	628		628
		Zorg	0		0
S08	Welzijn en inclusie	Inclusie	0		0
		Welzijn	0		0
S09	Gezondheid en sport	Publieke gezondheid	57	94	151
		Sport	298	220	518
S11	Ruimtelijke ontwikkeling	Grondzaken	2.758		2.758
		Ruimtelijke Ordening en Omgevingswet		1	1
S12	Wonen en leefomgeving	Groen	0		0
		Openbare ruimte	327		327
		Wonen	43		43

			STAD	WIJK	Totaal
Onttrekkingen aan reserves			44.984	360	45.344
S00	Bestuur, dienstverlening en financiën	Automatisering	55	0	55
		Bedrijfsvoering	1.111	0	1.111
		Financiën	18.674	0	18.674
		Publieke dienstverlening	671	0	671
		Raad	21	0	21
		Regionale samenwerking	0	0	0
		Wijksturing en Wijkzaken	16	0	16
S01	Veiligheid	Openbare orde en veiligheid	350	0	350
		Veiligheidshuis	0	0	0
S02	Bereikbaarheid	Mobiliteit: incl. duurzame mobiliteit	7.911	0	7.911
S03	Economie	Economische Zaken / Acquisitie	100	0	100
		Evenementen	0	0	0
S04	Onderwijs	Onderwijs (incl. biblioth, volksuni)	6.922	227	7.149
S05	Cultuur	Cultuur en erfgoed	837	0	837
S06	Participatie en armoedebestrijding	Armoedebeleid	0	0	0
		Schulddienstverlening	0	0	0
		Werk en Inkomen	1.344	0	1.344
S07	Zorg	Jeugd /Jeugd zorg	750	0	750
		Zorg	762	0	762
S08	Welzijn en inclusie	Asielzaken	0	0	0
		Inclusie	0	0	0
		Welzijn	200	0	200
S09	Gezondheid en sport	Publieke gezondheid	25	43	67
		Sport	236	90	326
S10	Klimaat, energie en milieu	Duurzaamheid	3.200	0	3.200
S11	Ruimtelijke ontwikkeling	Ruimtelijke Ordening en Omgevingswet	0	1	1
S12	Wonen en leefomgeving	Groen	687	0	687
		Openbare ruimte	810	0	810
		Wonen	301	0	301

Portefeuilleonderdelen

Portefeuilleonderdeel	Omschrijving
BU00	Raad
BU01	College
BU02	Openbare orde en veiligheid
BU03	Veiligheidshuis
BU04	Regionale samenwerking
BU08	Herdenken
WA01	Duurzaamheid
WA02	Groen
WA03	Ruimtelijke ordening en omgevingswet
WA04	Openbare ruimte
WA05	Asielzaken
WA07	Dierenwelzijn
WB02	Grondzaken
WB03	Mobiliteit (inclusief duurzame mobiliteit)
WB04	Zorg
WB05	Publieke gezondheid
WC01	Cultuur en erfgoed
WC02	Onderwijs (inclusief bibliotheken en volksuniversiteit)
WC03	Jeugd en jeugdzorg
WC04	Evenementen
WC05	Toerisme en recreatie
WD01	Werk en inkomen
WD02	Wijksturing en wijkzaken
WD03	Schulddienstverlening
WD04	Inclusie
WD05	Welzijn
WE01	Financiën
WE02	Wonen
WE03	Armoedebeleid
WF01	Economische zaken
WF02	Sport
WF03	Publieke dienstverlening
WF04	Automatisering
WF05	Personeel en organisatie
WF06	Bedrijfsvoering

Afkortingenlijst

A.

APV – Algemene Plaatselijke Verordening
AR – Algemene Reserve
AST - Arnhemse standaard voor toegankelijkheid
ASV – Algemene Subsidieverordening Arnhem
AVG - Algemene Verordening Gegevensbescherming
AWB – Algemene Wet bestuursrecht

B.

B&W – Burgemeester & Wethouders
BBV – Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten
BBZ - Bijstandsbesluit Zelfstandigen
BNG – Bank Nederlandse Gemeenten
BR – Bestemmingsreserve
BUIG – Bundeling Uitkeringen Inkomensvoorzieningen Gemeenten
BV – Besloten Vennootschap
BVO - Bedrijfsvoeringsorganisatie

C.

CAO – Collectieve arbeidsovereenkomst
CBS – Centraal Bureau voor de Statistiek
COELO – Centrum voor Onderzoek van de Economie van de Lagere Overheden
CPI - Consumentenprijsindex
CSA – Centrum, Spijkerkwartier en het Arnhemse Broek

D.

DB – Dagelijks Bestuur
DU - Decentralisatie Uitkering
DVO – Dienstverleningsovereenkomst

E.

EV – Eigen Vermogen
EN – Europese Norm
EMU – Economische en Monetaire Unie

F.

FIDO – Financiering Decentrale Overheden
FJP – Financiële Jaarrapportage Projecten
FTE – fulltime-equivalent (formatieplaats)

G.

GGZ - Geestelijke gezondheidszorg
GO – Georganiseerd Overleg
GR – Gemeenschappelijke Regeling
GRP – Gemeentelijk Rioleringsplan
G40 - Netwerk van 40 (middel)grote steden

H.

HAN - Hogeschool Arnhem Nijmegen
HHT - Huishoudelijkehulp toelage
HOV - Hoogwaardig Openbaar Vervoer

I.

ICT – Informatie- en communicatietechnologie
IHP - Integraal Huisvestingsplan
IPKW- Industriepark Kleefse Waard

J.

JGZ – Jeugdgezondheidszorg
JOGG – Jongeren Op Gezond Gewicht
JOP - Jongeren Ontmoetingsplek

L.

LAA - Landelijke Aanpak Adreskwaliteit

M.

MBO – Middelbaar beroepsonderwijs
MFC – Multi Functioneel Centrum
MIP – Meerjareninvesteringsplanning
MJPB – Meerjarenprogrammabegroting
MKB - Midden- en Kleinbedrijf

N.

NEN – Nederlandse Norm
NF2- Nederlands als tweede taal
NV – Naamloze Vennootschap

O.

OAB - Onderwijsachterstandenbeleid
OAT – Ondergronds Afval Transport
ODRA – Omgevingsdienst Regio Arnhem
OCW – Ministerie Onderwijs Cultuur en Wetenschap
OGGz – Openbare Geestelijke Gezondheidszorg
OKA - OndernemersKontakt Arnhem
OM - Openbaar Ministerie
OR – Openbare Ruimte
OV – Openbaar Vervoer
OZB – Onroerend Zaak Belasting
OZO - Overlast en Zorg Overleggen

P.

PAS - Programma Aanpak Stikstof
P&O – Personeel & Organisatie
PBA - Platform Binnenstad Arnhem
PGB - Persoonsgebondenbudget
PMD - Plastic-, metaalverpakkingen en drankenkartons
PO – Primair onderwijs
PvE - Programma van eisen

R.

RBL - Regionaal Bureau Leerlingzaken
RIEC - Regionale Informatie- en Expertise Centra
RKV – Rijkerswoerd, Kronenburg en Vredenburg
RMC – Regionaal Meld- en Coördinatiepunt
ROC – Regionaal opleidingscentrum
RPW - Regionaal Programma Werklocaties

S.

SO – speciaal onderwijs
StAB - Stichting Arnhemse Bedrijventerreinen
SW – Sociale Werkvoorziening
SWT - Sociale wijkteams
SWOA – Stichting Welzijn Ouderen Arnhem
SZW – Sociale Zaken en Werkgelegenheid

U.

UWV – Uitvoeringsinstituut Werknemers Verzekeringen

V.

VGGM – Veiligheid- en Gezondheidsregio Gelderland Midden
VMBO – Voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs
Vpb - Vennootschapsbelasting
VNG – Vereniging Nederlandse Gemeenten
VO – Voortgezet Onderwijs
VRI – Verkeersregeling installatie
VSO – Voortgezet Speciaal Onderwijs
Vsv – Voortijdig schoolverlaten
VV - Vreemd vermogen
VVE – Voor- en vroegschoolse educatie
VWO – Voorbereidend wetenschappelijk onderwijs
VWS – Volksgezondheid welzijn en sport

W.

Wabo – Wet algemene bepalingen omgevingsrecht
Wet hof – Wet houdbare overheidsfinanciën
WGR – Wet gemeenschappelijke regelingen
Wlz - Wet langdurige zorg
Wmo – Wet maatschappelijke ondersteuning
WOZ – Wet waardering onroerende zaken
Wsp - Werkgeversservicepunt
Wsw – Wet sociale werkvoorziening
WSW - Waarborgfonds Sociale Woningbouw
Wvggz - Wet verplichte geestelijke gezondheidszorg

Z.

Zzp - Zelfstandige zonder personeel

Begrippenlijst

A.

Access

Groei/daling van het gemeentefonds (zie ook trap-op-trap-afmethodiek).

Activa (vaste)

Bezittingen die langer dan één jaar meegaan en die in meerdere jaren worden afgeschreven (bijvoorbeeld gebouwen). Activa staan op de balans.

Afvalstoffenheffing

Betreft een heffing voor het inzamelen en verwerken van huishoudelijke afvalstoffen. De heffing wordt via een aanslag opgelegd aan iedereen die op 1 januari van het belastingjaar gebruiker is van een woning (waarvoor een verplichting tot inzamelen geldt). De grondslag voor de heffing is het aantal inwoners (betreft twee categorieën: eenpersoons- of meerpersoonshuishouden). De heffing is een tijdvak-belasting en komt in aanmerking voor de ontheffingsregeling. Bij verhuizing naar een woning binnen of buiten Arnhem wordt ontheffing verleend voor de resterende volle maanden, dat de inwoner verhuisd is. Zodra er nieuwe bewoners ingeschreven worden, ontvangen deze bewoners een aanslag afvalstoffenheffing voor de resterende maanden.

Algemene dekkingsmiddelen

Algemene dekkingsmiddelen zijn inkomsten zonder vooraf bepaald bestedingsdoel. De gemeente kan deze vrij besteden. Het gaat om de uitkeringen vanuit het Gemeentefonds, om bepaalde gemeentelijke belastingen (zoals OZB-belasting) en deelnemingen/dividend.

Algemene uitkering

Uitkering uit het gemeentefonds van het Rijk dat de gemeente geheel vrij mag besteden.

Algemene reserve

Het vrij besteedbare eigen vermogen van de gemeente. Dit vormt een buffer voor financiële tegenvallers.

Auditing

Het controleren van een organisatie.

B.

Balans

De balans toont een overzicht van de bezittingen, schulden en eigen vermogen van de gemeente op een bepaald moment.

Baten

Baten zijn zonder teken (positief) weergegeven in de begroting. Hiermee laten we zien hoeveel middelen we verwachten te ontvangen in het betreffende jaar.

Baten en lasten (stelsel van)

Gemeenten werken met een stelsel van baten en lasten. Dit betekent dat inkomsten en uitgaven moeten worden toegerekend aan het begrotingsjaar waarop zij betrekking hebben (dat wil zeggen het jaar waarin de prestatie geleverd is).

Bedrijfsvoering

De beheersing van, het toezicht op en de verantwoording over de bedrijfsprocessen binnen de gemeentelijke organisatie op basis van een bedrijfsvoeringsfilosofie.

Begroting

Een begroting geeft aan welke beleidsvoornemens de gemeente heeft, hoeveel middelen daarmee gemoeid zijn en uit welke bronnen die middelen afkomstig zijn.

Begrotingsresultaat

Financieel verschil tussen het bedrag dat volgens de begroting is toegestaan en het te verwachten bestede bedrag.

Begrotingstekort

Een begrotingstekort treedt op wanneer de lasten hoger zijn dan de baten.

Beheersmaatregel

Een activiteit die zich richt op het elimineren, vermijden of verkleinen van de oorzaak of het gevolg van een ongewenste gebeurtenis.

Belastingcapaciteit

De OZB is voor gemeenten de belangrijkste eigen belastinginkomsten. De belastingcapaciteit geeft inzicht in de mate waarin bij het voordoen van een financiële tegenvaller in het volgende begrotingsjaar kan worden opgevangen of ruimte is voor nieuw beleid. Om deze ruimte weer te kunnen geven is een ijkpunt nodig. In dit geval de landelijk gemiddelde tarieven. Voor gemeenten wordt de belastingcapaciteit gerelateerd aan de hoogte van de gemiddelde woonlasten (OZB, rioolheffing en reinigingsheffing). Naast de OZB wordt tevens gekeken naar de riool- en afvalstoffenheffing omdat de heffing niet kostendekkend hoeft te zijn, maar ook lager mag worden vastgesteld (er is dan sprake van belastingcapaciteit die niet benut wordt).

Benodigde weerstandscapaciteit

Het bedrag dat benodigd is om alle risico's in de begroting waarvoor geen maatregelen zijn getroffen, in financiële zin af te dekken.

Beschikbare weerstandscapaciteit

De middelen die beschikbaar zijn om eventuele tegenvallers (risico's) op te kunnen vangen.

Bestaand beleid

Beleid waarover al besluitvorming heeft plaatsgevonden.

Bestemmingsreserve

Naast de Algemene reserve zijn er buffers gevormd die niet worden meegerekend tot de weerstandscapaciteit. Het gaat hier om de bestemmingsreserves. Bestemmingsreserves zijn voor specifieke doeleinden gevormd op basis van een raadsbesluit. Bestemmingsreserves zijn gebonden aan de bestemmingen die door de raad zijn vastgesteld. Wanneer de nood echt hoog is kan er door de raad aan de betreffende bestemmingsreserve een andere bestemming worden gegeven. Aan een deel van de bestemmingsreserves hangen verplichtingen tot bestedingen waarbij er beperkte sprake is sprake is van beleidsvrijheid.

Besluit begroting en verantwoording (BBV)

Het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV) beschrijft de regels waaraan onder andere begroting van een gemeente aan moet voldoen.

Bestuurlijk belang

Een gemeente kan een bestuurlijk belang hebben in een verbonden partij doordat zij in het bestuur is vertegenwoordigd. De gemeente kan het ook hebben doordat zij stemrecht heeft in de verbonden partij.

BTW-compensatiefonds

Rijksfonds waaruit gemeenten een bepaald deel van de door hen betaalde BTW kunnen terugvorderen.

C.

Circulaire

Een circulaire informeert de gemeenten over de omvang en de verdeling van de algemene uitkering, de integratie-uitkeringen - inclusief die voor het sociaal domein - en de decentralisatie-uitkeringen uit het gemeentefonds.

Compabiliteitsvoorschriften

Dit zijn de wettelijke voorschriften voor de inrichting van de gemeentelijke begroting en rekening. Sinds 2004 zijn de nieuwe voorschriften volgens het Besluit Begroting en Verantwoording van kracht.

D.

Deelneming

Participatie in een besloten of naamloze vennootschap, waarin de gemeente aandelen heeft.

Dividend

Een vergoeding die wordt uitbetaald aan aandeelhouders.

Doeluitkering

Uitkering door het Rijk aan een lagere overheid voor een nauw omschreven wettelijk vastgesteld doel of taak. De gelden zijn niet vrij besteedbaar.

E.

EMU-saldo

Het geraamde of het gerealiseerde saldo van de ontvangsten en uitgaven van een gemeente. Dit bedrag wordt berekend op transactiebasis en volgens Europese voorschriften.

F.

Financieel belang

Van financieel belang is sprake als de gemeente de middelen die ze ter beschikking stelt verloren gaan in geval van faillissement van de verbonden partij (een derde rechtspersoon) en/ of als financiële problemen bij de verbonden partij verhaald kunnen worden op de gemeente.

Financiële kengetallen

Getallen waarmee inzicht verkregen kan worden in de financiële positie van de gemeente.

Financieringsmiddelen

Kort- of langlopende geldmiddelen die nodig zijn om de kosten van uitgaven te betalen.

G.

Gemeenschappelijke regeling

Is het publiekrechtelijk juridisch kader waarbinnen twee of meer gemeentebesturen kunnen samenwerken.

Gemeentefonds

Uitkering van het Rijk die de gemeenten in principe vrij mogen besteden.

Grondexploitatie

De afgelopen jaren is gebleken dat grondexploitatie een forse impact kan hebben op de financiële positie van een gemeente. Indien gemeenten leningen hebben afgesloten om grond te kopen voor een (toekomstige) woningbouwproject hebben zij een schuld. Bij de beoordeling van een dergelijke schuld is het van belang om te weten of deze schuld kan worden afgelost wanneer het project wordt uitgevoerd. Van de opbrengst van de verkochte gronden kan immers de schuld worden afgelost. Het kengetal grondexploitatie geeft aan hoe groot de grondpositie (de waarde van de grond) is ten opzichte van de totale (geraamde) baten.

K.

Kans

De mogelijkheid dat een gebeurtenis zich voordoet uitgedrukt in een waarde tussen 0 en 1.

Kapitaalgoederen

Spullen die de gemeente nodig heeft om de diensten en goederen die zij levert aan inwoners te kunnen produceren. Daarbij gaat het om grotere zaken zoals wegen, riolering, water, groen en gebouwen.

Kapitaallasten

Afschrijvingen en toegerekende rente op activa. De afschrijvingen betreffen de jaarlijkse waardevermindering van de investering. Door middel van de afschrijving worden lasten van de investering uitgespreid over de jaren dat er van de investering gebruik wordt gemaakt. De rente betreft het eigen of geleende geld dat besteed wordt om de investering te financieren.

L.

Lasten

De lasten zijn weergegeven met een minteken (negatief) in de begroting. Hiermee laten we zien hoeveel middelen we verwachten uit te geven in het betreffende jaar.

Leges

Leges zijn vergoedingen voor het genot van diensten of producten, die de gemeente levert. Dat zijn bijvoorbeeld paspoorten, uittreksels uit registers, vergunningen e.d. Daarbij geldt dat de totale opbrengst van de leges niet hoger mogen zijn dan de kosten die de gemeente voor het geheel van de legesplichtige diensten of producten maakt. De leges worden in rekening gebracht bij de aanvrager van de dienst of het product. Voor sommige leges geldt een wettelijk maximum tarief (bijvoorbeeld voor paspoorten).

Lokale heffingen

Een type gemeentelijke belasting. Voorbeelden van heffingen zijn de rioolheffing of de afvalstoffenheffing. Het geldt dat gemeenten met heffingen ophalen, moeten gebruikt worden om de kosten te dekken van datgene waarvoor ze in rekening worden gebracht.

M.

Meerjareninvesteringsplanning (MIP)

In de meerjareninvesteringsplanning wordt de planning van de investeringen voor de komende jaren inzichtelijk gemaakt.

Meerjarenraming

Een prognose van de voor meerdere jaren, na het begrotingsjaar, te verwachten baten en lasten alsmede mutaties in reserves.

N.

Netto schuldquote en netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen

Hoe hoger de schuld, hoe hoger de netto schuldquote. De netto schuldquote weerspiegelt het niveau van de schuldenlast van de gemeente ten opzichte van de eigen middelen en geeft een indicatie van de druk van de rentelasten en de aflossingen op de exploitatie. Een hoge netto schuldquote hoeft op zichzelf geen probleem te zijn. Of dat het geval is valt niet direct af te leiden uit de netto schuldquote zelf, maar hangt af van meerdere factoren. Zo kan een hoge schuld worden veroorzaakt doordat er leningen zijn afgesloten en die gelden vervolgens worden doorgeleend aan bijvoorbeeld woningbouwcorporaties die op hun beurt weer jaarlijks aflossen. In dat geval hoeft een hoge schuld geen probleem te zijn. Om inzicht te verkrijgen in hoeverre er sprake is van doorlenen wordt de netto schuldquote zowel in- als exclusief doorgeleende gelden weergegeven (netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen).

O.

Onroerende zaakbelasting

Betreft een belasting voor het in eigendom hebben van onroerende zaken in de gemeente Arnhem. De grondslag van de belasting is de WOZ-waarde van de woning of niet-woning. Het geldende tarief voor eigenaars van woningen of eigenaars en gebruikers van niet-woningen is gebaseerd op een percentage van de WOZ-waarde. De belasting wordt via een aanslag opgelegd aan iedereen die op 1 januari van het belastingjaar eigenaar of gebruiker is van een onroerende zaak.

Overhead

De kosten van de werkzaamheden of faciliteiten die slechts een indirecte relatie vertonen met de prestaties (bijvoorbeeld leidinggeven, afdelingsadministratie of huisvesting).

Overzicht lasten en baten

Lasten: De lasten zijn weergegeven met een minteken (negatief) in de begroting. Hiermee laten we zien hoeveel middelen we verwachten uit te geven in het betreffende jaar.

Baten: Baten zijn zonder teken (positief) weergegeven in de begroting. Hiermee laten we zien hoeveel middelen we verwachten te ontvangen in het betreffende jaar.

Toevoeging aan reserve: toevoegingen aan een reserve zijn weergegeven met een minteken (negatief). Hiermee laten we zien met hoeveel middelen we in het betreffende jaar aan deze reserve laten stijgen.

Onttrekkingen aan reserve: onttrekkingen aan een reserve zijn zonder teken (positief) weergegeven. Hiermee laten we zien met hoeveel middelen we in het betreffende jaar aan deze reserve laten dalen.

Saldo toevoegingen en onttrekkingen: Bij negatief saldo verwachten we een verhoging van de reserve binnen dit programma. Bij een positief saldo verwachten we een verlaging van de reserve binnen het programma.

P.

Paragrafen

Geven volgens het BBV een dwarsdoorsnede van de begroting op financiële aspecten. Het gaat dan om de beleidslijnen van beheersmatige aspecten die belangrijk zijn, financieel, politiek of anderszins. De paragrafen zijn onderdeel van zowel de beleidsbegroting als het jaarverslag.

Parkeerbelasting

Betreft een belasting voor het parkeren van een voertuig op een plaats waar volgens de belastingverordening parkeerbelasting verschuldigd is. De grondslag is de duur van het parkeren. De parkeertijd maal het tarief bepaalt de hoogte van het bedrag. De belasting wordt geheven door in te loggen op een centrale computer via een GSM, het kopen van een parkeerticket of een parkeervergunning.

Planning- en controlcyclus

De jaarlijks terugkerende werkzaamheden die samenhangen met het opstellen, bespreken, bewaken, bijstellen en verifiëren van budgetten.

Prestatie-indicator

Kwantitatieve en kwalitatieve gegevens die inzicht geven in de resultaten van het gevoerde beleid van de gemeente.

Programma

Is een samenhangende verzameling van activiteiten en geldmiddelen gericht op het bereiken van vooraf bepaalde maatschappelijke effecten.

Programmabegroting

Dit is de typering voor de begroting waarin de programma's centraal staan. Een gemeente is vrij in de keuze van de programma's en het aantal.

R.

Reserve

Bedrag dat is gereserveerd voor toekomstige uitgaven, zonder dat de aard en de omvang van deze uitgaven al bekend zijn. Reserves worden onderverdeeld in algemene reserves en reserves met een specifieke bestemming (bestemmingsreserves).

Restrisico

De inschatting van het risico met medeneming van de effecten van beheersmaatregelen. Risico dat overblijft na risicobeheersing. (netto risico)

Risico

Gebeurtenis die zich al dan niet kan voordoen en die kan leiden tot schade met een financieel gevolg of afwijking van een te behalen beleidsdoel.

Risicobeheersing

Zijn activiteiten (beheersmaatregelen) die de kans op het optreden van risico's dan wel de gevolgen van risico's beïnvloeden (voorkomen of reduceren)

Risico-eigenaar

De persoon of het organisatieonderdeel aan wie het risico gealloceerd is.

Risico in relatie tot weerstandsvermogen

De kans op een gebeurtenis die leidt tot een directe financiële tegenvaller van materiële betekenis, die niet is afgedekt in de begroting.

Risicokaart

De risicokaart geeft inzicht in de spreiding van de risico's naar kans en gevolg.

Risicomangement

Het geheel aan activiteiten en maatregelen gericht op het expliciet en systematisch omgaan met en beheersen van risico's.

Risicoparagraaf

Is een door het college verstrekt overzicht van alle bekende risico's tot het moment van aanbieden van de begroting.

Risicoprofiel

Overzicht van het geheel aan risico's van het betreffende proces, project, programma of beleidstraject.

Risicoscore

Per risico te bepalen score op basis van kans op voorkomen en gevolg.

Roerende zaakbelasting

Betreft een belasting voor het in eigendom van roerende zaken, zoals woonboten in de gemeente Arnhem. De grondslag van de belasting is een percentage van de RZB- waarde. De belasting wordt via een aanslag opgelegd aan iedereen die op 1 januari van het belastingjaar eigenaar of gebruiker is van de roerende zaak.

S.

Solvabiliteit

Is de verhouding tussen het eigen vermogen en het totale vermogen.

Solvabiliteitsratio

Dit kengetal geeft inzicht in de mate waarin de gemeente in staat is aan haar financiële verplichtingen te voldoen. Indien er sprake is van een forse schuld én veel eigen vermogen (het totaal van de algemene en de bestemmingsreserves), hoeft een hoge schuld geen probleem te zijn voor de financiële positie. Hoe hoger de solvabiliteitsratio, hoe groter de weerbaarheid van de gemeente. De mate van weerbaarheid geeft in combinatie met de andere kengetallen een indicatie over de financiële positie van een gemeente.

Stelpost

Schatting van uitgaven, opgenomen in de begroting terwijl de werkelijke kosten nog niet exact bepaald kunnen worden.

Structurele exploitatieruimte

Voor de beoordeling van de financiële positie is het ook van belang te kijken naar de structurele baten en structurele lasten. Structurele baten zijn bijvoorbeeld de algemene uitkering uit het gemeentefonds en de opbrengsten uit de onroerende zaakbelasting OZB. Dit kengetal geeft aan hoe groot de structurele exploitatieruimte is, doordat wordt gekeken naar de structurele baten en structurele lasten en deze worden vergeleken met de totale baten. Een positief percentage betekent dat de structurele baten toereikend zijn om de structurele lasten (waaronder de rente en aflossing van een lening) te dekken.

T.

Taakmutatie

Extra geld uit het gemeentefonds voor de uitvoering van nieuwe en/of bestaande taken.

Taakveld

Eenheid waarin de programma's zijn onderverdeeld.

Trap-op-trap-af systematiek/ accresmethode

Om het totaal beschikbare bedrag te bepalen dat aan de gemeenten wordt uitgekeerd, gebruikt het Rijk de accresmethode, ook wel de 'trap-op-trap-af systematiek' genoemd. Het access is gekoppeld aan de ontwikkeling van rijksuitgaven (niet van alle uitgaven). Stijgen de uitgaven dan stijgt het accres, dalen de uitgaven dan daalt het access.

Treasury

Is het geheel van activiteiten in verband met het beheren van de geldstromen.

V.

Verbonden partij

Is een partij waarmee de gemeente een bestuurlijke relatie onderhoudt en waarin zij een financieel belang heeft.

Voorziening

Dit is een reservering (geormerkte gelden) met als doel het bedrag aan te wenden in de toekomst waar de voorziening oorspronkelijk voor is gecreëerd.

W.

Weerstandsfactor

= Beschikbare weerstandscapaciteit : Benodigde weerstandscapaciteit. Bij een lagere factor dan 1 is aanzuivering van de algemene reserve vereist. Indien de factor uitkomt boven de 1,4 dan kunnen reserves worden aangewend voor nieuw beleid.

Weerstandsvermogen

Het weerstandsvermogen is de mate waarin de gemeente in staat is om de gevolgen van risico's op te vangen, zonder dat het beleid of de uitvoering daarvan in gevaar komt. Het weerstandsvermogen is de verhouding (ratio) tussen de beschikbare weerstandscapaciteit en de benodigde weerstandscapaciteit.

Z.

Zekerheidspercentage

Voor het bepalen van het benodigde weerstandsvermogen moet met behulp van de risicosimulatie een keuze worden gemaakt met welke mate van zekerheid de geïdentificeerde risico's worden afgedekt. We noemen dit ook wel het zekerheidspercentage.